

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

FEMİNİZM VE DUYGU ASENA’NIN ROMANLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYŞE NUR USLU

DANIŞMAN

PROF.DR. MESUT TEKŞAN

ORDU 2023

TEZ KABUL SAYFASI

Ayşe Nur USLU tarafından hazırlanan “FEMİNİZİM VE DUYGU ASENA’NIN ROMANLARI” başlıklı bu çalışma, **14.07.2023** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından **YÜKSEK LİSANS** tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan Prof. Dr. Mesut TEKŞAN
Ordu Üniversitesi / Fen-Edebiyat Fakültesi

İmza

Üye Doç. Dr. Hatem TÜRK
Giresun Üniversitesi / Fen Edebiyat Fakültesi

İmza

Üye Dr. Öğr. Üyesi Salih OKUMUŞ
Ordu Üniversitesi / Fen-Edebiyat Fakültesi

İmza

ETİK BEYANI

Tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Ayşe Nur USLU

ÖZET

Batı'da; XVIII. yüzyılda toplumsal bir ideal olarak ortaya çıkan feminizm, günümüze gelinceye kadar etki alanını genişletmiştir. Feminizm, sosyoloji biliminin bir alt başlığı olarak kabul görmesinin yanı sıra edebi eserlerin oluşumunda -özellikle sanatı ideolojisinin bir aracı olarak kullanan yazarlar için- önemli bir rol oynamıştır. Kadının ataerkil sistemin oluşturduğu toplum içerisindeki herhangi bir problemine karşı sorgulayıcı duruş, feminist yazarların en genel ve temel prensibi olarak değerlendirilmiştir.

XXI. yüzyıl Türk Edebiyatı yazarlarından Duygu Asena, feminist söylemi benimsemiş ve bu anlamda bir öncü görevi üstlenmiştir. Gazeteci olarak yazın hayatına giren Asena'nın yazarlığını pekiştiren asıl güç romanları olmuştur. Feminist bir bakış açısıyla kaleme aldığı romanlarını, edebi kaygıdan uzak oluşturan yazar, sanatı toplumu bilinçlendirmek için bir araç olarak kullanmıştır. Bu çalışmada yakın dönem feminist kadın yazarlardan Duygu Asena'nın *Kadının Adı Yok*, *Aslında Aşk da Yok*, *Aynada Aşk Vardı*, *Aslında Özgürsün*, *Aşk Gidiyorum Demez* ve *Paramparça* adlı romanları; feminist söylem bağlamında incelenerek değerlendirilmiş, bazı tespitlerde ve çıkarımlarda bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Feminizm, Duygu Asena, Kadın, Ataerkillik, Cinsiyet, Eşitsizlik.

ABSTRACT

In the West; feminism, which emerged as a social ideal in the 18th century, has expanded its range of influence until today. Besides being accepted as a subtitle of sociology, feminism has played an important role in the formation of literary works, especially for writers who use art as a tool of their ideology. The interrogant stance on the position of woman in the patriarchal order has been evaluated as the most general and main principle of feminist writers.

Duygu Asena, one of the Turkish Literature writers of 21st century, has adopted the feminist discourse and has undertaken a pioneering role in this sense. The main thing that reinforce Asena's writing, who entered the life of literary as a journalist, was power novels. The author, who written from a feminist perspective novels away from literary concern, used art as a tool to raise awareness of the society. In this study, one of the recent feminist woman writers Duygu Asena's novels named *Kadının Adı Yok*, *Aslında Aşk da Yok*, *Aynada Aşk Vardı*, *Aslında Özgürsün*, *Aşk Gidiyorum Demez* and *Paramparça*; have been analyzed and evaluated in the context of feminist discourse, and some determinations and inferences have been made.

Key Words: Feminism, Duygu Asena, Woman, Patriarchy, Gender, inequality.

TEŞEKKÜR

Çalışmamın başından sonuna kadar kıymetli bilgi ve birikimleriyle katkıda bulunan danışman hocam Sayın Prof. Dr. Mesut Tekşan'a; lisans ve yüksek lisans eğitimin boyunca tecrübeleriyle yolumu aydınlatan tüm Ordu Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölüm hocalarıma; bu süreçte her konuda öneri ve eleştirileriyle destek olan dostlarım Gizem Sefünç, Ceren Sefünç, Nazlı Şahin ve Meltem Yanık'a; manevi ablam Şeyma Serdaroğlu'na, son olarak maddi ve manevi her anlamda yanımda olarak bana güç veren çok sevgili ablam Afife Nur Uslu'ya, annem Semra Orman'a teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Ayşe Nur USLU

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL SAYFASI	ii
ETİK BEYANI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	viii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	5
Feminizm Kavramı, Tarihi Gelişimi ve Türk Edebiyatında Feminizm.....	5
1.1.Feminizm Kavramı.....	5
1.2.Feminizm Hareketi’nin Tarihi Gelişimi.....	6
1.3.Türklerde Kadın ve Türk Edebiyatında Feminizm	16
İKİNCİ BÖLÜM	25
Duygu Asena’nın Hayatı, Eserleri ve Romancılığı.....	25
2.1. Hayatı.....	25
2.2. Duygu Asena’nın Eserleri.....	27
2.3.Duygu Asena’nın Romancılığı.....	30
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	67
Duygu Asena’nın Romanlarının Feminizm Açısından Değerlendirilmesi	67
3.1. Kadın ve Erkek Arasındaki Eşitsizlik	67
3.2. İş Hayatı.....	71
3.3. Eğitim/Kariyer.....	76
3.4. Anne ve Baba	82
3.5. Cinsellik.....	89
3.6. Ergenlik/Genç Kızlık	98
3.7. Evlilik ve Aile	102
3.8. İhanet	123
3.9. Taciz	125
3.10. Şiddet	127
SONUÇ	131
KAYNAKLAR.....	136

KISALTMALAR DİZİNİ

AAV : *Aynada Aşk Vardı*

AAV : *Aslında Aşk da Yok*

AGD : *Aşk Gidiyorum Demez*

Akt. : Aktaran

AÖ : *Aslında Özgürsün*

bk. : Bakınız

C. : Cilt

çev. : Çeviren

ed. : Editör

KAY : *Kadının Adı Yok*

s. : Sayfa

vd. : ve diğerleri

GİRİŞ

Feminizmin toplumsal pratikte yer bulmasının ve tutulmasının temel sebebi, toplumda hüküm süren ataerkil sistemdir. Yerleşik düzene geçmeden evvel, insanlığın uzak geçmişinde, özellikle neslin devamında kadının yerinin bilinip erkeğinkinin bilinmeyişi ve gücün henüz fiziksel kuvvetle eşdeğer tutulmayıp, aklen kadının erkekten aşağı değil hatta kimi zaman üstün görüldüğü bir dönem yaşanmıştır. Ancak tarihi süreç içerisindeki birtakım gelişmeler ekseninde, erkek, kadının toplumsal kimliğini altüst edip kendi varlığını ve otoritesini ortaya koymaya çalışmıştır. Kadın, erkeğin bu savaşımına karşılık çeşitli dönemlerde tepkisini dile getirmek için girişimlerde bulunmuş, ancak onun bu mücadelesine karşılık özellikle eyleme geçtiği ilk dönemlerde canından olduğu bile olmuştur. Zamanla kadının hakkını elde etme mücadelesi örgütlü bir şekilde ayaklanma hâlini alınca, sonrasında siyasi ve hukuki gelişmeler ekseninde uzun süren mücadelelerle kadın, bazı haklar kazanmıştır.

1789 Fransız Devrimi sonrasında yayılan “eşitlik” düşüncesinden pay almak isteyen kadın, başlangıçta buna layık görülmemiştir. Sanayi devrimiyle beraber çalışma hayatına girerek ilk kez emeğine karşılık ücret almış ancak cinsiyete dayalı çifte standart, kadının emeğinin sömürülmesine sebep olmuş, kadın, erkekle yaptığı aynı işe karşılık çok daha düşük ücrete layık görülmüş, emeği küçümsemiş hatta aşağılanmıştır. Sanayi Devrimi ile İkinci Dünya Savaşı arasında kalan dönem kadınların ekonomik hayata katılımlarında artışın yaşandığı bir dilimi kapsar. Ancak asıl artış savaş sonrasında gerçekleşmiş fakat kadının istihdamındaki gelişmeler ne yazık ki ücretlerdeki adaletsizliğe tesir etmemiş, kadının düşük ücrete mahkûm edilme çabası sürmüştür. Hatta bir dönem de eve hapsedilip üretimden uzaklaştırılmak istenmiştir. Tüm bu yok sayılmalar nedeniyle kadının hakkına ulaşması zaman almıştır. Kadınların ilk talepleri siyasi haklara yönelik olmuş ve siyasi haklar açısından eşit kabul edilmeleri ise XX. yüzyıl başlarını bulmuştur (Tekeli, 2017; Sağlık, Çelik, 2018).

Kadınlar, siyasi ve hukuki eşitsizliğe karşı duruşlarının yanı sıra günümüze gelinceye dek diğer sorunlar üzerine de eğilmişlerdir. Kadın sorunlarına ve özelde kadının sosyal, siyasi ve toplumun her alanında eşitliğini savunan bir ideoloji adını alan feminizmin mücadele alanı zamanla genişlemiştir. Kadın, dayatılan sistemin sınırlarını aşmak için bu duruma zemin hazırlayan tüm etmenleri ortaya çıkarmayı kendine gaye edinmiştir.

Bireylere daha küçük yaşlarda sistematik bir şekilde aile içi roller eğitim yoluyla aşılarmaya çalışılmıştır. Kadının aile içindeki konumuna yönelik yerleşen genel düşünce, kadının en kutsal görevinin anne ve eş olduğudur. Kadın bu alana sıkıştırılıp diğer tüm yetileri yok sayılmaya çalışılmıştır. Bu sebeple feministler tüm bu kurumları ve toplumsal ilişkileri eleştirerek çözüm yollarına ulaşmayı, kadını hapsediği çıkmazdan kurtarmayı amaçlamışlardır.

Feminizm, toplumsal bir idealdir ve bu yönüyle toplumbilimciler tarafından üzerine çalışmalar yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir. Bu çalışmaların toplumsal analizi ortaya koymasıyla literatürdeki yeri değerlidir. Bilimler arası etkileşimin bir sonucu ise feminizm ve edebiyat ilişkisini doğurmuştur. Keza edebiyat ürünlerinin oluşumunda diğer sosyal bilimlerin tesiri tartışmasızdır. Edebiyat, kuşkusuz insanı en iyi anlatan sanatlardan biridir. Yaşamda karşılaşılan her türlü olay, olgu edebiyat ürününün yapı taşlarını oluşturur. Dünyanın yaklaşık yarısını oluşturan kadın ve onun yaşamı, sorunları, hem yaratıcısı hem de bir parçası olduğu edebiyat ürününde yerini bulmuştur. Edebiyatın hemen her türüne konu olan kadın tipi, ortaya çıktığı toplumun ve zamanın özelliklerine göre şekillenmiştir.

Kadın ve erkeğin eşitliği üzerine temellenen feminizm, kadın haklarını ve sorunlarını, ev ve aile yaşayışını konu alan “feminist roman” türünün gelişimini sağlamıştır. Feminizmin toplumda ve ardından dolayısıyla edebiyatta etkinliğini artırmasıyla konusunu kadın ve ailenin teşkil ettiği romanlar görölmeye başlanmıştır. Ezen ve ezilen diye iki sınıf ortaya koyan bu roman türü, kadını ezilen taraf olarak değerlendirmiş ve onun sorunlarını kadınsı bakış açısıyla ele almıştır (Tekşan, 2021).

Türk edebiyatında feminist eğilimin ilk güçlü metni olarak kabul edilen eser, Tanzimat dönemi yazarlarından Ahmet Mithat Efendi’nin *Felsefe-i Zenân (Kadınlar Felsefesi)* adlı öyküsüdür. Yazar bu eserinde XIX. yüzyıl Türkiye’sindeki evlilik problemini ele alarak bu çerçevede kadın-erkek ilişkilerine eleştiri getirir. Bu tarihe kadar yine kadının çeşitli yönleriyle eserlerde yer aldığı görülür ancak bu eseri ayrı kılan özellik, kadının sorunlarına daha sistematik ve bütüncül bir şekilde, eleştirel dille yaklaşmasıdır (Kolcu, 2014).

Günümüze gelinceye dek feminist eğilimde eserler, şartların uygunluğuna göre artarak devam etmiş ve yönünü genişletmiştir. Kadınların mevcut düzendeki sorunları üzerine şekillenen feminizm, eleştirisini de kendi içerisinde doğurmuştur. Bu minvalde

oluşturulan yapıtlar, ideolojinin sanata verdiği yönün ortaya konulması ve yapılan/yapılacak araştırmalara zemin oluşturması bakımından önemlidir.

Feminizm konusunda önemli eserler verenlerden biri de Duygu Asena'dır. Duygu Asena'nın yapıtları üzerine şu ana kadar yapılan toplam on adet tez bulunmaktadır. Bunlardan ilki 1993 yılında Ute Maria Okyar tarafından "*Vergleichende Untersuchung der Romane 'Hautungen' von Verena Stefan und 'Kadının Adı Yok' von Duygu Asena hinsichtlich der feministischen Literaturkritik*" adıyla Dilbilim alanında yayınlanan Almanca bir yüksek lisans tezidir. Daha sonra 1998 yılında Dilek Akay tarafından Alman Dili ve Edebiyatı alanında "*Duygu Asena'nın 'Kadının Adı Yok' ve 'Aslında Aşk da Yok' Eserleriyle Elfriede Jelinek'in 'Die Liebhaberinnen' ve 'Die Klavierspielerinnen' Adlı Eserinde Kadın İmaji*" ismiyle Almanca bir yüksek lisans tezi yapılmıştır. 2008 yılında ise Seval Arslan tarafından İngiliz Dili ve Edebiyatı alanında "*Yanlış Yönlendirilmiş Feminizm: Duygu Asena Kitaplarının Batı'nın Önde Gelen Feminist Yazıları ile Karşılaştırmalı Analizi*" adlı İngilizce bir yüksek lisans yayınlanmıştır. 2009 yılında yayınlanan diğer bir yüksek lisans tezi ise Maria Siakalli tarafından "*Üç Kadın Romancının Eserlerinde Üç Nesilden Türk Kadını: Duygu Asena, Eréndiz Atasü ve Elif Şafak*" adıyla Sosyoloji alanında İngilizce yayınlanmıştır. 2010 yılında Belgin Büyük tarafından hazırlanan yüksek lisans tezi "*Duygu Asena'nın? Kadının Adı Yok, Elfriede Jelinek'in? Sevdalı Kadınları Adlı Yapıtlarda Feminizm Sorunsalı*" dır. Alman Dili ve Edebiyatı alanında, Türkçe olarak yayınlanmıştır. Bu çalışmada yazar, iki ayrı ülkeden feminist yazarın eserlerini karşılaştırarak kadın sorununa bakışlarını değerlendirir. Bir diğeri 2011 yılında Ayşe Merve Şayak tarafından "*Popüler Feminizm İçinde Duygu Asena'nın Yeri*" adıyla Sosyoloji alanında yayınlanan yüksek lisans tezidir. Asena'nın *Kadının Adı Yok* adlı romanı ile *Kadınca'da* yayınlanan yazıları feminist bakışla değerlendirilmiştir. 2012 yılında Latife Canan Kaplan tarafından hazırlanan "*Şeytanı Baştan Çıkarmak: Erica Jong ve Duygu Asena Romanlarında Arzu, Toplum, Bellek Kısıcında Kadın ve Cinsellik*" adlı yüksek lisans tezi ise Kadın Çalışmaları alanında yayınlanmıştır. Aynı yıl Karşılaştırmalı Edebiyat alanında yayınlanan bir diğer çalışma Berrin Kahraman'ın "*Duygu Asena'nın Aşk Gidiyorum Demez ile Maeve Binchy'nin Yalnız Kadınlar Sokağı Adlı Eserlerdeki Ana Karakterlerin Evlilik ve Aldatma Temaları Açısından Karşılaştırılması*" adlı yüksek lisans tezidir. 2013 yılında Senem Soyer tarafından "*Mısırlı Nevâl es-Sa'dâvî ile Duygu Asena'nın Eserleri ve Edebi Kişiliklerinin Karşılaştırılması*" adlı doktora tezi Doğu Dilleri ve Edebiyatı alanında

yayınlanmıştır. Son olarak 2016 yılında Emine Topkara tarafından Türk Dili ve Edebiyatı alanında hazırlanan “*Duygu Asena'nın "Kadının Adı Yok" Eserine Feminist Bir Yaklaşım*” adlı yüksek lisans tezidir. Yazar, Asena’nın geniş kitlelerce tanınan romanı üzerinden feminist bakış açısıyla bir değerlendirme yapmıştır.

Kadının günümüze gelinceye kadar temel hak ve hürriyetlerinin kazanımında belli bir yol kat etmiş olması, ardından daha özel alanlardaki pek çok sorunun gün yüzüne çıkarılmasını gerekli kılmıştır. XXI. yüzyıl yazarlarından Duygu Asena da yaşadığı coğrafya ve zamandaki gözlemlediği, bizzat yaşadığı sorunları açıkça ortaya koyarak bir farkındalık yaratma amacında olmuştur. Gazeteci olarak yazın hayatına atılan Asena, bir süre sonra kaleme aldığı romanlarla oldukça ses getirmiştir. Kadına dair her şey Asena’nın gerek gazetecilik hayatında gerek roman ve hikâye yazarlığında odak noktasını oluşturmuştur. Romanlarında ele aldığı konuların hemen hepsi toplumun bir kesimini simgeler. Onun eserlerinin temel amacı; kadınların ataerkil düzendeki ezilmişliğini ve bunun yanı sıra aile, iş, evlilik ve ilişkilerde kadının toplum baskısı sonucu kendine bile itiraftan kaçındığı sorunlarını, isteklerini, arzularını cesurca dile getirmektir. Yazar, tüm bunları kurgu dünyasında eritir ve edebi bir kaygıyı öncelik olarak görmez. Asena, bu bakımdan sanatı ideolojisini yaymada bir araç olarak kullanmıştır.

Günümüze gelinceye dek yapılan çalışmalar incelendiğinde feminist edebiyatın öncü isimlerinden olan Asena’nın romanlarının bütünlüklü bir şekilde incelenmediği bir eksiklik olarak görülmüştür. Dolayısıyla bu çalışmada; literatürdeki gözlemlenen eksikliğin giderilmesi amaç edinilmiş ve Asena’nın feminist ideolojiyi temele alan altı romanı, bu bağlamda, kadın-erkek arasındaki eşitsizlik, iş hayatı, eğitim, anne ve baba, cinsellik, ergenlik, evlilik/aile, ihanet, taciz, şiddet gibi temalar altında incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

Feminizm Kavramı, Tarihi Gelişimi ve Türk Edebiyatında Feminizm

1.1.Feminizm Kavramı

Türk Dil Kurumu güncel Türkçe sözlüğüne göre feminizm, “*Toplumda kadının haklarını çoğaltma, erkeğinkiler düzeyine çıkarma, eşitlik sağlama amacını güden düşünce akımı, kadın hareketi*”dir (Türkçe Sözlük, 2011: 859).

Cevizci (1999)’nin *Felsefe Sözlüğü*’ne göre feminizm; kökleri XIX. yüzyılda bulunmakla birlikte, daha ziyade 1960’lı yıllarda gelişen ve kadınlar için erkeklerle eşit sosyal ve politik haklar talep eden hareket veya öğretilerdir. Feminizm, erkeklerin kadınlar üzerindeki, bir iş bölümüyle sonuçlanan cinsel farklılıklardan kaynaklanmış, tahakküm ve sömürsünün oldukça uzun bir tarihi olduğunu öne sürerken, en ılımlı düzeyde cinsel ayrımcılığın son bulmasını ister, fırsat eşitliği talebinde bulunur.

Ozankaya (1975)’nin *Toplumbilim Terimleri Sözlüğü*’ne göre kadın yandaşlığı anlamına gelen feminizm; Kadınlara ekonomik, siyasal, tüzel vb. toplumsal alanlarda erkeklerle eşit haklar sağlamayı amaçlayan toplumsal devinim olarak tanımlanır.

Marshall (1999)’ın *Sosyoloji Sözlüğü*’ne göre feminizm; On sekizinci yüzyılda İngiltere’de doğan, cinsler arasındaki eşitliği kadın haklarının genişletilmesiyle sağlamaya çalışan bir toplumsal harekettir.

Berktaş (2010)’ın *Tarihin Cinsiyeti* adlı yapıtında belirttiğine göre feminist bilinç; kadınların ezilen bir gruba mensup olduklarının ve dolayısıyla haksızlığa uğramış olduklarının farkına varmalarını ve bu haksızlığın toplumsal/kültürel bir olgu olduğu kavramlarını kapsayarak, bu haksızlığın düzeltilmesi için mücadele edilmesine, alternatif bir gelecek vizyonu oluşturulması düşüncesine dayanır.

Feminizm terimini, ilk kez Fransız yazar Alexander Dumas 1872’de o sıralar doğmakta olan bir Kadın Hakları akımını betimlemek için kullanmıştır. O günden bu güne feminizm, “*Ahlaksal, dinsel, toplumsal, siyasal, hukuksal ve eğitsel tüm insan haklarından kadınların da erkeklerle eşit ölçüde yararlanmalarını, yani birebir eşitliği güvence altına alacak dünya çapında bir kültürel akım*” (Arat, 1991, s.21) olarak yer etmiştir.

Feminizm, kadınların dünyaya kendi gözleriyle bakmalarını, kendi elleriyle biçim vermelerini ve yaşam biçimlerini kendilerinin seçip özgürce belirlemelerini ister. Dünyanın yaklaşık yarısını oluşturan kadınların, İnsan Hakları çerçevesinde haklarını gerçekten alma ve kullanma serüvenlerinin düşünsel temelidir (Arat, 1991).

1.2.Feminizm Hareketi'nin Tarihi Gelişimi

Yüzyıllar boyunca çeşitli ideolojiler, güçler, toplumların yaşayışında söz sahibi olmuştur. Haklıdan ziyade baskın olanın etkili olduğu düzende, tarih boyunca bu dengein mantığı çoğunlukla aynı olmakla beraber yalnızca taraflardaki figürler değişmiş, insanlık zamanla anaerik uygarlıklardan ataerik uygarlıklara dönüşerek kadının konumu tarihi süreç içerisinde değişime uğramıştır. Aktif olarak sosyal hayatta yer alan kadın, zamanla bu alandan silinmeye, eve hapsedilmeye çalışılmıştır. Gücünü keşfeden kadın ise zamanla buna başkaldırmış ve kadının her alanda karşı cinsle eşit, özgür ve bağımsız olması yolunda taleplerini yüksek sesle dile getirmiştir.

Ataerik ve anaerik ilkelerin sentezinin önemini vurgulayan Fromm (2004) bu noktada biri diğerine üstünlük sağlayan anlayışı reddeder. O, toplumların gelişimi için her iki anlayışın ilkelerinin sentezinin gerekliliğini vurgular. Ancak bu ideali gerçekleştirmek tarihi süreç içerisinde pek de mümkün olamamıştır.

Tarihi vesikalar incelendiğinde, özellikle uzak tarihte 'kadınların durumu' ile ilgili objektif veri elde etmek oldukça güçtür. Bu sebeple çağlar boyunca kadınların durumlarını saptamak için bir ölçüt söz konusu değildir. Özellikle insanlığın uzak geçmişine ait dönemde kadına dair veriler oldukça sınırlıdır. Ancak yapılan birtakım çalışmalar analiz edilerek kimi sonuçlar çıkarılabilmektedir. Arkeolojik ve antropolojik çalışmalar bu konuda veri oluşturur.

Avcılık ve toplayıcılığın mevcut olduğu Paleolitik Çağ, ataerik toplumların ortaya çıkışından önceyi kapsar. Bu dönemde kadın, olabildiğince aktif ve ön plandadır. Anaerik bir uygarlığın izleri görülür. Döneme dair yapılan kazılar sonucu elde edilen kalıntılara bakıldığında, çok net bir şekilde kadın cinselliğine ve üremeye dair figürlere rastlanıldığı görülür. Bu dönemde, soyun devamında özellikle kadının etkin rolünün bilinişi ve erkeğinkinin bilinmeyişinin bu durumda etkili olduğu söylenir. Kadın; doğurganlığının yanı sıra avcılıkta fiziksel olarak aktif yer alır ve erkeğin getirdiği

besinlerin paylaşımı, muhafazası ve planının yapılmasında zihinsel becerisiyle de etkin rol aldığı bilinir (Michel, 1993; Erbil, 2015).

İnsanlığın bu uzak döneminde, henüz yerleşik düzenin mevcut olmayışı, kadını sınırlayan geleneksel “aile” anlayışının oluşmasını engellemiştir. Kapitalist sistemin en temel aracı olan paranın söz konusu olmaması da sınıfsal farkların oluşmasının önüne geçmiş ve kadın bu dönemde, toplumda aktif bulunan özgür, emeğinin karşılığını cinsiyetine göre değil gücü ölçüsünde alan ve erkekten aşağı değil hatta çoğu kez doğurganlığı sebebiyle erkekten önde yer alan bir bireydir.

“Bu anaerkil uygarlığın bir önemli özelliği de burada, savaşın var olduğuna dair hiçbir belirtinin bulunmayışıdır” (Michel, 1993, s.16). Kadının üstünlüğünü koruduğu tahmin edilen dönemde savaş belirtisinin olmaması anaerkil uygarlığın hüküm sürdüğünü doğrular niteliktedir.

Neolitik Çağ’ın başlarında yine soyun devamında erkeğin rolü tam olarak bilinmemektedir ve kadın bu anlamda ayrıcalıklı konumunu sürdürmekteydi. Tarımın bu dönemde gelişiminde kadının etkili olduğu bilinmektedir ve günümüzde de hâlen anne ve toprak özdeşleştirmesinin sebebi buraya dayandırılmaktadır. Ancak tarımda gerekli olan fiziksel güçle beraber erkek bu dönemde ön plana çıkar. Kadının emeği yavaş yavaş görünmez olmaya başlar. Tarımsal üretimde aktif yer alan kadının yerini, dönemin sonuna doğru artık erkek alır: *“ufak bahçelerin yerine tarla geçer, kadının çapası yerini erkeğin sabanına bırakır”* (Michel, 1993, s.17). Kadın böylelikle üretimden uzaklaştırılır. Yerleşik düzene geçilmesiyle ise evlilikte endogami (içerden evlenme) anlayışı ortaya çıkar. Babalar evlerinin büyümesi için kızlarını kuzenleri ile evlendirmek üzere saklamaya başlarlar. Kadınların kapatılmasının tarihi buraya dayandırılır (Michel, 1993).

Bu dönemle beraber, *“ekonomik yaşam içinde erkeğin emeği öndedir. Tarım, hayvancılık ve zanaat alanında ağırlıklı olarak onun rol üstlenmesi söz konusudur. Ayrıca üretim aletleri ve emekten oluşan üretim güçlerini de sıkı bir biçimde kontrolü altında tutmaktadır”* (Erbil, 2015, s.64) .

VII. yüzyılda, kadın ve erkeğin ortak kurallara, otoriteye tâbi olduğu manastırlar mevcuttur. Henüz burada tam anlamıyla cinsiyete dayalı kurallar hüküm sürmeye başlamamıştır:

hem Fransa, hem de İngiltere’de yaygın olan manastır biçimi, karma manastırlardı. Bu manastırlarda yaşayan kadın ve erkekler aynı kurallara uyardı; otoritesine tâbî oldukları üst yöneticiler genellikle kadındı. Bu kadınlar zaman zaman geniş topraklara yayılmış, binlerce kadın ve erkeğin barındığı manastırları yönetirlerdi. Manastırlar, barbarları Hristiyanlaştırma ve yeni toprakları tarıma açma gibi işlerin yanı sıra, dini eğitim ve öğretim tekelini de ellerinde bulundurmaktaydı. 7. yüzyılda yaşamış, Whitby’li Hilda örneğin, yedi manastır ve dini okul kurmuş, bu kurumlardan yedi piskopos yetiştirmişti (Michel, 1993, s.25).

Feodal çağda, ilahi düzene göre kadına düşen uygun yeri vermeyi kendilerine görev edinen keşişler ve manastıra bağlı olmayan başrahiplerin, XIII. yüzyıla kadar kadınla ilişkileri tamamen kopuktur. XI. yüzyıldan itibaren din adamları bekâr kalmayı buyurmuşlardır. Bu sebeple kadın, onların zihinlerinde yarattıklarından ibaret olan, garip ve korkutucu bir varlıktır (Gültepe, 2013).

XI. yüzyıl sonunda kilise bünyesinde yeni kararlar alınmış ve bu yenilikler akabinde, toplumsal düzen yeniden şekillenmiş ve kadının kamusal varlığı aşama aşama silinmeye başlanmıştır. Kadın, kilisedeki yüksek görevlerden uzaklaştırılmış, kilisenin gücünün artmasıyla eğitim ve kültür merkezi olan manastırların bu işlevi kilise talimatı ile üniversite ve okullara kaymıştır. Ancak kızların bu kurumlara girmesi yasak olduğundan, kızlar yine manastıra bağlı okullarda eğitim görürken, erkekler için ayrı bir eğitim uygun görülmüştür. Eğitim hayatında bununla beraber başlayan ikilik, ilerleyen süreçte cinsiyete bağlı mesleklerin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Kadın ve erkeğin sahip olduğu insani haklar arasındaki ayrım yalnızca eğitimle sınırlı kalmamış, bu tarihten itibaren sınırlarını olabildiğince genişleterek devam etmiştir.

XI. ve XII. yüzyıllarda evlilik, pek çok yerde aileler arasındaki anlaşmazlıkların çözümü için bir araç olarak kullanılmıştır. Kadın ise bu anlaşmada takas unsuru konumundadır. XII. ve XIV. yüzyıllar arası Avrupa’da kilise ve erkek üstünlüğü yaşanır. Dinin bir dayanak/gerekçe olarak gösterildiği bu dönemde ‘kadın’ olabildiğince bastırılmaya, erkek ise tam tersi yönde yüceltilerek adeta yeryüzünün yöneticisi rolünü üstlenmeye başlamıştır. Direniş gösteren kadınlar ise üstlerinde baskı kurmayı kendilerine görev edinmiş güçleri korkuttuğundan, direnişlerine karşılık, “*çeşitli ekonomik gruplar(doktorlar, hukukçular, esnaf birlikleri gibi) el ele vererek kadınları yalnızca hukuken kısıtlı ilan etmekle yetinmeyip, sık sık, herezi ya da büyücülük yaptıkları iddiasıyla fizik varlıklarını ortadan kaldırmaya*” (Michel, 1993, s.32) yönelik girişimlerde bulunmuşlardır. “*Kilise tarafından yürütülen Engizisyon, büyücü olmakla*

suçlanan on binlerce kadının yakılması sonucunu doğur”muştur (Michel, 1993, s.32). Binlerce kadının hayatına kilise tarafından son verilmiştir.

Rönesans Dönemi’nde ise kadının üzerinde kurulan baskı artarak devam etmiştir. Evlilik bu yönüyle kadın için olumsuz bir kurum olarak kendini göstermiştir. Evlilik müessesinde, hâlen de etkinliğini sürdüren ataerkilliğin temelleri buraya dayandırılabilir.

Toplumsal pratikte, kutsallığı ile yer alan en önemli olgu kuşkusuz dinlerdir. İnsanın; tabiatının oluşumu ile ilgili sorularına karşılık Tanrı’nın verdiği cevaplar, buyruklar, inanan insanın en yüce ve özel alanıdır. İnanişâ göre kadın ile erkek arasındaki mücadele ve eşitsizlik ilk insana kadar götürülür. Eski Ahit’e göre yasak elmayı ilk yiyen kişi Havva’dır. Dolayısıyla Havva’nın günahkâr ve suçlu olduğu düşünülerek ondan doğan tüm kadınlar günahkâr kabul edilmiş ve lânetlenmiştir. Bu sebeple de Tanrı, “*İlk Günah’ın suçunu Havva’ya yüklemiş ve kadınları cinsellik ve günahla özdeşleştirmişlerdi*” ve “*Tanrı’nın tek muhatabı Âdem’di*” (Bock, 2004, s.6). Bakire Meryem ise bazı Hristiyan düşünürlere göre Havva’nın karşıtı olarak değerlendirilir (Gültepe, 2013, s.237). O, bakire olması sebebiyle kutsal kabul edilir.

Tüm bu inanç unsurlarının ataerkil sistem üzerinde etkili olmasıyla, kimi zaman bu metinler gerekçe gösterilerek veya çarpıtılarak, kadın üzerinde baskı kurulmaya çalışılmış ve erkek yüceliğini iddia etmeyi sürdürmüştür.

Kadına bakış, tarihi süreç içerisinde belli düzeyde yumuşatılmaya çalışılmıştır. Hatta kadının, insanlığından şüphe edenlerin bulunduğu bir dönemde, kadının varlık sebebi üzerine bile düşünülmüştür. Kadın gerekli görülmüş fakat bu gereklilik eşitliği beraberinde getirmemiştir.

Ortaçağ Batı’sında Aristoteles’in cinsiyetçi felsefesi geniş kitlelere ulaşmış ve kabul görmüş bir şekilde eril dünyada yerini bulmuştur. Kadının duygulanımları fizyolojik sebeplere bağlanarak bu durum kadının bir noksanlığı sayılmış, kadın her bakımdan erkeğin kölesi ve ona muhtaç bir varlık olarak yer almıştır (Gültepe, 2013). “*Aristoteles’in doğanın hatası dediği kadın, Aquinolu Aziz Tommaso için de hatalı ya da noksan erkek olmayı sürdürdü*” (Bock, 2004, s.7). Bu ünlü düşünürlerin görüşlerinin ardından, onlardan güç alan on binlerce insan olduğu gibi bir o kadar da karşıtını doğurmuştur. Çeşitli yazarlar kalemiyle tepkisini dile getirip, diğer kadınların da

aydınlanması için öncülük yaparak, örgütlü kadın topluluklarının oluşmasında etkili olmuşlardır.

XV-XVI. yüzyıl İtalya'sında kadın ve erkek cinslerinin kimliklerine dair âlim ve şairlerin katıldığı bir tartışma yaşanmış, erkek cinsinin yüceliğini savunanlara karşılık kimileri kadın cinsinin önemini vurgulamışlardır. Bu dönemde Sarah adlı bir kadın kapsamlı bir eser kaleme alarak "*Eski Ahit'teki meseller hakkında, Talmud, Midraş, eski Roma ve yeni İtalyan edebiyatından, örneğin Dante'den yola çıkarak bir yorum yazdı ve bu yorumda kadınların başarılarını ve erdemlerini övdü*" (Bock, 2004, s.9).

Tahtını korumak isteyen erkek, her anlamda üstünlük sağlamak istemiş ve bu sebeple finansal olarak da bir kadına göre fazlasını hak ettiğini düşünmüştür. Çünkü ona göre; varlığı ve dolayısıyla emeği, bir kadına göre çok daha kıymetlidir:

14. yüzyılda, kırsal kesimdeki pek çok atölyede kadınlar erkeklerin ücretlerinin ¾'ünü kazanmakta iken, 15. yüzyılda ancak yarısını, 16. yüzyılda ise daha da azını alabiliyorlardı. Kadın ve erkekler arasındaki ücret farkı, kentlerde de aynı ölçüde arttı (Michel, 1993, s.5).

Kadınlar; başarılarını, dehalarını ortaya koyma konusunda bir dönem yasaklıydılar. Eğer bir üretim meydana getireceklerse bunu yalnızca bir erkeğe armağan ederek yapabilirlerdi. Böyle bir dönemde kadın kendi başarısının altına imzasını atamamıştır. Başarısını; kardeşi, eşi veya bir başka erkek yakını sahiplenmiştir. Bu sebeple kadınların bu dönemde bilime, sanata katkıları objektif bir şekilde bilinmemektedir. Tüm bunlar yaşanırken;

Fransa'da birey haklarını yücelten Rönesans'ın mesajını çok iyi kavrayan bazı burjuva kadınları da kendilerini eve kapatmaya yönelik önlemlere büyük tepki gösterdiler. Şair Louise Labbé (1524-1566) doğduğu kenti kuşatanlara silahla direndi. Montaigne'in evlat edindiği Marie de Gournay (1566-1645) Kadınlarla Erkeklerin Eşitliği ve Hanımların Şikayeti adlı iki kitap yazdı. Bunlarda dönemin kadınlara reva gördüğü koşullara isyanını 'tüm iyi şeyler onlara yasak, onlara özgürlük çok görülüyor ve tüm erdemlerden yoksun oldukları savlanıyor' diye dile getirmekteydi (Michel, 1993, s.38).

Fransız Devrimi ile diğer birtakım sorunlar beraberinde kadınlar seslerini duyurmak için çeşitli girişimlerde bulundular. Fransız kadınlar siyasi alana girmek ve diğer pek çok konuda hakları için taleplerini dile getirdiler. Bunların neticesinde ise *İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi* yayınlandı ancak bu bildiri kadınların taleplerini karşılayacak nitelikte

değildi ve aksine, iki yıl sonra De Gouges'un¹ *Kadın ve Kadın Yurttaş Hakları Bildirgesi*'nde² dile getirdiği gibi taraflı ve erkek yanlıydı. Yüzyılın düşünürlerinden Mary Wollstonecraft (2007)'ın kaleme aldığı, dünyanın dört bir yanında ses getiren eser, *Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi* de ataerkil düzene karşı başkaldırışın ilk ciddi metinlerinden biridir. Rousseau başta olmak üzere kadını sınırlandırıcı, aşağılayıcı ve erkekten aşağı gören tüm düşünce kalıplarına karşı çıkışın en temel örneklerinden biridir.

XVII. yüzyılda İngiltere'de kendilerini yeni toplumun ilke ve öğretilerinin tümüyle dışında bırakılmış ayrı bir sosyolojik grup olarak gören kadınlar, bir dizi taleple ortaya çıkmışlardır. Bu dönemin feministleri, kadınların doğal olarak erkeklerden farklı olduklarını yadsımışlar ve onları toplumsal açıdan belirlenmiş özelliklere sahip bir toplumsal grup olarak tanımlamışlardır. Erkekleri, bir toplumsal grup olan kadınları ezen bir diğer toplumsal grup olarak görmüşler ve erkeklere değil, ama onların toplumsal iktidarına karşı çıkmışlardır. Hem erkeklerin ayrıcalıklı dünyasına girmeyi hem de erkeklerin kadınlardan bir şeyler öğrenmelerini istemişlerdir. Bu dönem feministlere göre kadınların ezilmesi, erkeklerin zorbalığı kadar "geleniğin tiranlığı"nın da sonucudur. Bu yüzden, onlar, kadın gücünün istismarına karşı çıkmakta ve erkeklerle eşit olmayı istemektedirler (Arat, 1991, s.22-23).

Kadınların örgütlü olmadan ama büyük kitleler hâlinde bir halk hareketine katılmaları ve hakları için ilk kez bilinçli olarak savaşıma girişmeleri, 1789 Fransız Devrimi ile gerçekleşmiştir. Fransız Devrimi, XVII. yüzyıl liberal düşüncesinin kazanımları üzerinde temellenen özgürlük, eşitlik ve kardeşlik kavramlarını iyice ön plana çıkarmıştır (Arat, 1991). Devrimin ardından çeşitli örgütlenmelerle kadınlar seslerini duyurmak, haklarını aramak adına girişimlerde bulunmuşlardır:

İngiltere'de kadın hakları için ilk feminist manifestoyu 1825'te William Thompson kaleme almıştır. Burada, evli kadınların çıkarlarının kocalarının yetkileri aracılığıyla korunduğunu öne süren ünlü, "içkin çıkar" kuramına karşı çıkmış, ayrıca yazarlar, kadın nüfusunun en azından dörtte birinin ne kocaları, ne de babalarınca korundukları bir durumda yaşadıklarını eklemiştir. 1851 ve 1867'de İngiltere'de kadınların siyasal haklarını savunmak ve bu hakların önde gelen bir savunucusu olan John Stuart Mill'i parlamentoya seçtirmek için çeşitli kadın dernekleri kurulmuştur (Michel, 1993, s.63).

¹ De Gouges, "Kadınların Hakları Bildirgesi"nde de yer alan "kadınların giyotine gitme hakları varsa, kürsiye çıkma hakları da olmalıdır!" sözleri sebebiyle 45 yaşında, giyotinle idam edilmiştir.

² Göztepe, E. (1996) *Kadının ve Kadın Yurttaşın Hakları Bildirgesi*. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 45: 0-0.

John Stuart Mill,³ kadın hakları konusundaki faaliyetleriyle döneminin önemli isimlerinden biri olmuştur. Onun 1869 yılında yayınlanan *On subjection of Women* (*Kadının Köleleşmesi*) adlı eseri feminist hareketin gelişimine büyük katkı sunmuştur (Kolcu, 2008).

İkinci Cins adlı eseriyle yankı uyandıran Simone de Beauvoir ise, yaşamı boyunca kadının bağımsızlığı için mücadele eden önemli isimlerin başında gelir. Döneme damga vuran eseriyle;

Simone de Beauvoir, tarihten, günlük yaşamdan, mitolojilerden ve edebiyattan verdiği çok zengin örneklerle, kadının baştan kabullenilmiş bu edilgenliğinin nasıl sürdürüldüğünü belgeler. İkinci Cins' te, yazarın, (...) kadınlara önerdiği kurtuluş yolu, erkeğe göre tanımlanan 'öteki' konumunda olmayı reddetmek, varlığını kendisi için tanımlamaktır. Bu ise, kadının tıpkı erkek gibi, insanın varoluş ikilemini kabullenmesini, yaşamın her alanında, doğanın zorlayıcı koşullarını aşarak, üretici ve yaratıcı olmayı seçmesini gerektirir. Kısacası, Simone de Beauvoir' ın ilk önerisi, İkinci Cins' teki idealist çözümlemeye uygun olarak, her kadının kendi bilincini ve yaşamını dönüştürmesini öngören bireyci kurtuluş modelidir (Tekeli, 2017, s.25).

Bazı araştırmacılar feminist hareketi iki dalga olarak sınıflandırmışlardır. XIX. yüzyılın ikinci yarısı XX. yüzyılın başları birinci dalga feminist hareketin, 1960'ların ortası ve 1970'lerin başı ise ikinci dalga feminist hareketin başlangıcı olarak kabul edilir. Ancak bu tarihlendirmeyi kabul edenler olduğu gibi doğru bulmayanlar da olmuştur. Kimilerine göre bu iki dalga arasındaki tezat feminist hareketlerin durgunluk evresi olarak adlandırılan 1920-1960 yılları arasındaki izlerini silmektedir (Hırata vd., 2021).

Feminizmin birinci dalgası daha çok oy hakkının talep edildiği bir dönemdir. Bu dönem hareketleri genellikle bu sorun etrafında şekillenmiştir. İkinci dalga hareketlerinin eleştirisi genellikle eşitlik talebinin yanı sıra ataerkil sistemin varlığının doğurduğu sorunlardır (Hırata vd., 2021).

³ Kadının kurtuluşu konusunda yazılmış eserlerin en önemlilerinden biri olan *On subjection of Women* (*Kadının Köleleşmesi*) (1869) adlı yapıtında kadının hukuk, siyaset ve kültür alanlarında erkek ile eşit olmasını ister. Ona göre kadın sorunu, geniş özgürlük, kurtuluş sorununun ancak bir yönüdür. Burada da yapılacak şey, kuvveti kötüye kullanmaya karşı savaşmak, kişinin özgür olarak gelişmesini engelleyen nedenleri uzaklaştırmak, kuvvetlinin haklarını sınırlamak, insanı koruma ve yetiştirmede zorunlu olmayan bütün dış otoriteleri ortadan kaldırmaktır. Kadının Yaradılışı hakkındaki bütün tasarımlar, diyor Stuart Mill, sadece alışkanlık ve geleneğe dayanırlar, gerçek deney ile hiçbir ilgileri yoktur. Bizim kadının yaratılışı dediğimiz şey, baştan aşağı yapma bir şeydir. Şimdiye kadar kadının gelişmesi ile yeteneklerini kullanmasını önlemiş olan engeller ortadan kaldırılırsa ancak, kadının gerçek yaratılışının ne olduğunu öğrenebiliriz. Bu, *On Liberty* (Özgürlük Üzerine) adlı yapıtında da ileri sürdüğü bir düşüncedir (Gökberk, 1974, s. 489-490).

1960'lar sonu 1970'ler başı feminizmi, XIX. yüzyılda da olduğu gibi uluslararası boyuta ulaşır. Şok dalgası, 1960'larda Birleşik Devletler' den başlar ve çok kısa süre içinde Büyük Britanya ve Almanya'ya ulaşır. 1968'deki öğrenci olayları feminizmin yaygınlaşmasını besleyen topraktır ve 26 Ağustos 1970 günü Amerika'da, oy hakkının 50. yılını kutlamak üzere hareketin büyük bir gösteriyle kamu önüne çıkması Avrupa'daki hareketlere güç verir. Parlamento dış niteliğine karşın kadınların kurtuluş hareketinin, sendikalı kadınlar, sol ve sağ partilerde yer alan kadınlar ile Aile Planlaması Derneği gibi kadın hakları için mücadele eden derneklerin üyeleri olan kadınlar arasında büyük hareketlenmelere yol açabilecek gücü vardır. Başlangıçta en önemli ve en dikkat çekici olaylar kürtaj özgürlüğü kampanyalarıdır. Ayrıca kadınlara yönelik şiddete (tecavüz, cinsel taciz) karşı ve bu alanda yasaların değiştirilmesi için (evlilik içi tecavüzün tanınması) seferberlikler ortaya çıkar (Hırata vd., 2021, s.157-158).

Feminizm, kuramsal olarak pek çok alt başlıkta değerlendirilir ve bakış açısı yönünden de kimi noktalarıyla birbirinden ayrılır. Çoğunlukla yeni bir kuram, getirdiği çözüm önerileriyle, değindiği noktalarla bir diğerinde yetersiz bulduğu eksik yönleri tamamlama ve çözüme ulaşma hedefindedir:

Hareket içinde, kadınların ezilmesinin tanımlanması ve siyasal stratejiler konularında birbiriyle çatışan üç akım vardır: radikal, sosyalist ve liberal feminizm. Daha ayrıntılı yaklaşımlarda Marksist ya da sosyalist, liberter, radikal, lezbiyen, maddeci ve özcü feministler arasında da ayrım getirilir (Hırata vd., 2021, s.158).

Bu kuramsal başlıkları belli bir sınırlamaya tâbi tutmak oldukça güçtür. Çünkü her yeni bakış, yeni bir çözüm önerisi, onun altında oluşan grupları da beraberinde getirmiştir. Ancak daha kapsayıcı olarak, Zekiye Demir'in *Modern ve Postmodern Romanlarda Feminizm* (1997) adlı çalışmasında yer verdiği temel alt başlıkların bu çalışma için yeterli olduğu görülmüştür.

Feminizm, temelde kadının ikinci sınıf insan olarak görülmesine yüksek sesle karşı çıkar. O, biyolojik farklılıkları sebebiyle erkekten aşağı görülemez. Ancak çağlar boyunca değişen düşünce sistemleri, kadın ve erkeğin konumunun toplumsal hayatın hemen her noktasında, ataerkil anlayışla değişmesine sebep olmuştur. Kadın, bu ayrımcılığın ve çifte standarttın ortadan kalkmasını talep eder. Liberal feministler özellikle bu noktada dikkat çeker. Onlar erkekle kadının eğitim, ekonomik, siyasal, hukuksal ve kamusal tüm alanlarda yasal olarak eşitliğini talep eder. Kadının yasal olarak haklarını aldığı takdirde çözüme kavuşulacağını düşünür. “...bu akım için, kadınlarla erkeklerin her alanda eşitliği için mücadele veren reformist bir feminizm denebilir” (Hırata vd., 2021, s.158). XIX. yüzyılda Liberal Feminizm üzerine

tartışmaların başladığı bir ortamda ise Marksist Feminizm, Liberal Feminizmin çözüm önerilerini ve uygulanabilirliğini yeterli bulmayarak ortaya çıkmıştır.

Marksist feministlere göre, sömürü sistemi içerisinde kadınların erkeklerden daha çok ezilmelerinin önemli nedenlerinden biri, kapitalizmin bir sonucu olan yabancılaşmadır. Yabancılaşma, kişinin hayatını anlamsız bulması ve yaptığı işleri bir bütünlük içerisinde kavrayamamaktan dolayı hissettiği bölünmüşlük duygusudur. Kapitalizmin doğal sonucu olarak artan uzmanlaşma ve iş bölümü kişileri, emeklerine, diğer insanlara ve içinde yer aldıkları sisteme yabancılaşmaktadır (Akt. Demir, 1992, s.57).

Marksist Feminizm, sınıfsız bir toplum talep eder. Ayrıca kadına mâl edilen ev işlerinin toplumsallaştırılması ve ücretlendirilmesini de çözüm olarak önerir. Radikal Feminizm ise Liberal ve Marksist Feminizmin ötesinde daha kökten bir değişimi ve yeniliği gerekli görür. Radikal Feminizmin ortaya çıkışı 1960'ların sonlarında, özellikle bu dönem sosyal-siyasal olaylarıyla eş zamanlı olarak gelişim gösterir. Vietnam Savaşı ve ardından savaş karşıtı yükselen tepkiler ve 68 öğrenci olayları da aynı döneme tekabül eder. Radikal Feminizmin kadın sorununa yönelik getirmiş olduğu çözüm önerileri, özellikle oturmuş olan sistemi kökten yıkıcı niteliğe sahiptir. Radikal feministler kendi içlerinde de çeşitli konularda ayrışır. Bir kısmı kadının biyolojik farklılığının ortadan kaldırılması için bilimsel birtakım yöntemlere başvurulması gerektiğini öngörürken bir kısmı ise bunu gerekli görmeyerek farklı öneriler sunar. Radikal feministler, anne ve evlilik kavramlarına yönelik yerleşen ataerkil zihniyeti de tümüyle reddeder. Sosyalist Feminizm ise Radikal ve Marksist Feminizmin çözüm önerilerini yeterli bulmadığı noktalarda ortaya çıkar.

Sosyalist feministler Marksist ve Radikal feministlerin iddialarını aşmakta ve ikisinin eksiklerinden hareketle kadın sorununa yeni bir yaklaşım sunmaktadırlar. (...) Sosyalist feminizm kadınların baskı altında oluşlarını, patriyarki tarafından üretilen ve birbiri ile karşılıklı etkileşim altında olan cinsiyetçilik, ırkçılık ve sınıf ayrımcılığı ile açıklayarak konuya farklı bir eksende katkıda bulunmaya çalışmıştır (Akt. Demir, 1997, s.80).

Sosyalist feminizm çözüm olarak iki teori öne sürmüştür. Bunlardan İkili Sistemler Teorisi, ataerkil unsurların ortadan kaldırılmasının gerekliliğini ve bunun yanı sıra toplum içinde yerleşmiş düşünce ve anlayışlarda bir devrim gerekliliğini vurgular. Birleşik Sistemler Teorisi ise kadının yabancılaşması üzerine eğilerek kadının kendi benliğine yabancılaştırılmasını eleştirir. Sosyalist feminizm, ataerkil sistem tarafından uygulanan tüm eşitsizliklere tepki gösterir. “Sosyalist feministler kadınların gerçek kurtuluşunun ancak bütünlüklü bir dönüşüm bağlamında gerçekleşebileceğini ileri

sürerler” (Hırata vd., 2021, s.158). Sevim (2005), feminizmin bu tasnifine ek olarak Kültürel Feminizm, Anarşist Feminizm, Varoluşçu Feminizm, Lezbiyen Feminizm, Siyah Feminizm gibi başlıklara da yer vermiştir.

XX. yüzyılda meydana gelen savaşlar ve ardından gelişen tarihsel olaylar, pek çok ideolojiyi, düşünceyi, inancı yerle bir etmiştir. Savaşa, şiddete, ayrımcılığa karşı var olan değerleri sorgulayan bir düşünce ortaya çıkmıştır. Modern dönemin bir sonucu olarak görülen bu olaylar dizisine karşı çıkanların oluşturduğu postmodern dönem başlamıştır. O zamana kadar yerleşen siyasi, toplumsal pek çok argümanın yetersizliği ve başarısızlığını eleştiren, sorgulayan postmodern düşünce ile feminist anlayışın da birbirinden yararlandığı ve ortak paydalarda buluştuğunu iddia edenler olmuştur. Yalnız bu birliktelik birinin diğerini bastırdığı veya şekillendirdiği değil her ikisinin de ortak eleştiri ve sorgulamalarda buluştuğu yeni bir anlayış olan postmodern feminizmdir. Her ikisinin de amacı Aydınlanmacı anlayışın modern dönemde, pratikteki yerini sorgularken, feministler de özellikle Aydınlanmacı felsefenin cinsiyetçi temellerini sorgulamışlardır (Demir, 1997).

Kadınların yaklaşık iki yüzyıl önce Fransız Devrimi ile başlattıkları eşitlik mücadelesi ancak XX. yüzyılda gerçek kimliğini bulabilmiştir. Bu yüzyılın son çeyreğinde mevcut yasal uygulamaların sebep olduğu, kadın-erkek arasındaki sosyo-ekonomik eşitsizliğin giderilmesi için yapılan faaliyetler yoğunluk kazanmıştır (Arat, 1994).

Kadın, tarihi süreç içerisinde hakkını alabilmek ve onu sınırlayan tüm ataerkil güçle mücadele için kimi zaman bireysel, kimi zaman çeşitli örgütlenmelere katılmış ve gerek fiili gerek düşünsel her anlamda farkındalık yaratmayı kendine gaye edinmiştir. Tepkisini göstermeye başladığı ilk dönemlerde karşılaştığı muamele oldukça acımasız olsa da zamanla kimi gelişmelerin yaşanmasında onun kararlılığı etkili olmuştur.

Bock (2004)’un ifade ettiği gibi Fransa ve İngiltere’de kadının mevcut durumunu sorgulayan kadın roman yazarlarının yaygınlığı dikkat çekmiştir. Jane Austen ve Brontë kız kardeşler bunların en ünlüleridir. Hatta edebiyat eleştirmeni Henry Lewes bu konuda şunları söyler:

Kadın yazarlar grubunun her geçen yıl büyümesi ve başarılı olması üzücü olduğu kadar politik ekonomiye de aykırı bir olgu. En iyi romanları, en iyi seyahatnameleri, en iyi kitap eleştirilerini, en iyi tanıtım yazılarını ve en iyi yemek kitaplarını kadınlar yazıyor. (...)Onlar mesleğimizi elimizden

alıyorlar. Yetenekli kalemlerimizi hangi alanda oynatmaya kalksak, oraların çoktan kadınların işgali altında olduğunu görüyoruz. Kaç kişimiz kadınların ateşli retoriğiyle, cesur eleştirilerle toplumsal adaletsizlikten yakındıkları entelektüel romanslarla ve güçlü makaleleriyle rekabet edebilir ki? (Bock, 2004, s.127).

İngiliz yazar Virginia Woolf, düşünsel olarak farkındalık yaratan önemli bir isim olarak karşımıza çıkar. *Kendine Ait Bir Oda* (2020) adlı eseri feminist eleştirinin edebiyattaki klasiğini oluşturur. Kadının, yazın alanında geri plana atılması problemini temel alan yazar, bu problem ekseninde kadının tarihteki durumuna ve çeşitli kadın yazarlara değinir. O, kadının cinsiyetçi bakış açısı sebebiyle toplum tarafından pek çok alanla beraber edebiyatta da erkek eliyle silinmeye çalışılmasına dikkat çeker. Woolf bu gerçek ekseninde, gerçeği kurgu içinde eriterek feminist edebiyatın kült eserini oluşturarak yankı uyandırır.

1.3.Türklerde Kadın ve Türk Edebiyatında Feminizm

Feminizmin edebiyatımıza sirayetinden söz etmeden önce, çalışmanın bütünlüğü ve feminist ideolojinin gelişimini daha iyi kavramak için Türk kadın tarihine yönelik araştırmalara değinmek yerinde olacaktır.

Tarihin özellikle uzak dönemlerine ait vesikalar incelendiğinde, kadına dair bulgular oldukça sınırlıdır. Olabildiğince silikleştirilmek istenen kadın, “*resimdeki erkeği daha belirgin kılmak için bir iki fırça darbesinden ibarettir*” (Gültepe, 2013, s.10). Tarihte kadına dair bulgular bulmak, erkeğe kıyasla oldukça güçse de bu noktada edebi metinlerden mitoloji ve destanlar, yolumuza ışık tutma özelliğine sahiptir. Gültepe’ye göre; “*Kadının kimliğini bize bir fotoğraf netliği ile sunan mitoloji ve destanlardır*” (Gültepe, 2013, s.10).

Var olan kaynaklardan bilindiği üzere tarihi süreç içerisinde Türk kadını, sosyal ve siyasi hayatta aktif bir şekilde yer almıştır. Ancak Gültepe (2013)’nin *Türk Kadın Tarihine Giriş* adlı eserinde bahsettiği üzere, Amerikalı Arkeolog–Etnograf Prof. Jeannine Davis-Kimball’ın yaptığı araştırmayla ortaya çıkardığı sonuç, Türk kadın tarihinin kökeni açısından somut bir delil olarak kuşkusuz önemli bir yere sahiptir ve tarihin karanlık noktalarından birini aydınlatır. İran’da yaptığı bir çalışmada taş rölyeflerde dikkatini çeken sahneler sonucu araştırmaya koyulan Davis–Kimball, göçebe kadın savaşçıların gizemini açıklar. Rölyefteki figürlerin izini süren Davis–Kimball, gördüğü savaşçı kadınların torununu; Moğolistan bölgesinde bulur. Amazon

mezarlarından elde edilen DNA örnekleri ile Kazak kızı Meryemgöl'den alınan örnek tam uyuşur.

Amazonların varlığı arkeolojik kazılarla netleştirilene kadar kökenlerine dair çeşitli fikirler öne sürülmüştür. Öyle ki eril bakış açısı sonucu Amazonların varlığına ilişkin yapılan görüşlerin hemen hepsi, onların erkek olduğu yönündeydi (Gültepe, 2004, s.61). Ancak Davis-Kimball'ın bu araştırması sonucunda Türk kadınının atalarından gelen savaşçı gücü açıkça ortaya konmuştur.

Kadının sosyal konumuyla ilgili bulgular için antropolojik çalışmaların yanı sıra edebi metinler de bu noktada anılması gereken tarihi kaynakların başında gelir. İnsanlığın en eski edebi metinlerinden efsane ve mitolojiler aracılığıyla tarihin pek çok karanlık noktası aydınlatılmış ve çeşitli araştırmalara yön vermiştir. İlk devletli topluluklardan olan Sümerlerdeki kadınların durumu, sosyal ve hukuki hakları, bu tarihi kaynaklar öncülüğünde açıklanmıştır. Sümerlerin oluşturdukları efsanelerden öğrendiğimize göre başta tanrıçalar tanrılardan önde gelmekteydiler. Ancak zamanla Samilerin çoğalıp güçlenmesiyle erkek tanrılar, tanrıçaların yerlerini almaya başlamıştır. Önceleri Sümerler ile ilgili bilene göre, aile içinde eşit hukuk anlayışı vardı ve kadınlar ile erkekler ailede beraber yönetici konumundaydılar. Evlenmelerde başlık parası da söz konusu olmayıp, damattan yalnızca düğün masraflarını karşılaması beklenirdi (Gültepe, 2013). Ancak baskın kültürlenme sonucu, sosyal hayatta meydana gelen dönüşüm, zamanla kadının pek çok alanda sınırlanmasına sebep olmuştur.

Eski Anadolu'da kadının tarihine yönelik bulgular oldukça sınırlı olmakla beraber, mevcutları incelendiğinde kadının iş hayatında aktif olarak rol aldığı açıklanmış ve yalnızca ev işi ile sınırlı kalmayan kadın, ticaretle de aktif yer almıştır. İmza yetkisi de mevcut olup bu sayede kendi adına hukuki birtakım işlerde bulunabilmiştir. Evlilik anlayışına bakıldığında ise kadının alınıp satılması gibi bir anlayışın olmaması dikkat çekicidir. Ayrıca erkeğe olduğu gibi kadına da boşanma hakkı tanınmış ve boşanma durumunda çocuklar kadına verilmiştir. Ancak daha sonra bu anlayış, Asurlu kolonistlerin Sâmî asıllı âdetlerinin etkisiyle değişime uğramıştır (Gültepe, 2013).

Ataları Amazonlara dayanan Türk kadını, görülüyor ki bir süre daha bu savaşçı gücü ve lider ruhunu sürdürmeye devam etmiştir. Ancak zamanla farklı kültürlerle zorunlu bir etkileşim sonucu değişime uğramıştır. Aksi hâlde zaten Türk kadını toplumun pek çok noktasında aktif olarak görmek mümkündü.

Hitit Devletleri zamanında ise kadının durumu ile ilgili bilgilere, maalesef yalnızca saray ve yönetici ailelerin çevresinde üretilen belgelerden ulaşabildiğimiz için halkın durumunu ne derece yansıttığını bilmek oldukça güçtür. Bu devir kadınlarını esir ve hür olmak üzere iki sınıfa ayırmak mümkündür. Hür kadının karşılığı ise saraydaki soylulardan ibarettir. Ancak Hitit toplumunda soylu kadın oldukça değerli görülür. Bazı bayramlarda kral ile kraliçeye eşit muamele yapılır. Hatta bu dönemde Hitit Kraliçesi'nin ülkelerin dış siyaseti ile ilgilendiği dahi görülmüştür. Ancak toplumdaki diğer kadınlar ile ilgili bilgiler Hitit kanunlarından ibarettir. Bu kanunlardan anlaşıldığı üzere ataerkil bir sistemin hâkimiyeti söz konusudur. Evlilikte ve boşanmada yetki erkeğe verilmiştir. İş hayatında ise kadın, erkek işçinin yarı ücretine layık görülmüştür (Gültepe, 2013).

Sınıfsal ayrımın baş göstermesiyle kadın ve erkek arasında cinsiyete dayalı farkların dışında, cinsler de kendi içinde ayrıştı. Saray çevresindeki soylu kadın ve halkın içinden kadın hiçbir konuda eşit olamadı. Eldeki bulguların içeriğine bakıldığında yalnızca saray çevresine dair bulgulara rastlanılması da aradaki eşitsizliğin ve sınıfsal ayrımın boyutunu ortaya koyar.

Hunlarda, kadının devlet idaresindeki konumu oldukça kıymetlidir. Elçi kabulünde, tören ve şöenlerde daima hakanın yanında yer alır, siyasi ve idari konulardaki görüşlerini açıklardı. Göktürklerde de benzer durum söz konusuydu. İslamiyet öncesi Türk topluluklarında görev ve sorumluluklarda cinsiyetçi bir ayrım pek söz konusu olmamıştır (Gültepe, 2013).

Türklerin İslamiyet öncesi dönemlerine bakıldığında kadının çok daha aktif ve hayatın içinde yer aldığını görmekteyiz. İslami daireye girmemizle beraber ise dinin ataerkil bakış açısıyla kimilerine göre doğru/yanlış yorumlanmasıyla ve dinin bir gerekçe olarak gösterilmesiyle kadın, aktif sosyal hayattan yavaş yavaş geri plana atılmaya başlanmıştır.

Farklı kültürlerin toplumsal hayatımızı şekillendirmesinde, devlet yöneticilerinin rolü olmuştur. Özellikle yabancı asıllı, devletin üst düzey konumlarında, geniş yetkilere sahip kişilerin aldığı kararlar zorunlu bir değişimi beraberinde getirmiştir. Fars kökenli olan Nizâmülmülk, Büyük Selçuklu Devleti'nin idaresinde çok geniş yetkilere sahipti ve onun sosyal, kültürel dönüşümümüzde büyük etkisi olduğu söylenir. O zamana kadar

Türk töresine göre şekillenen sosyal hayat ve kadının konumu, Nizamülmülk'ün de etkisiyle gerileyerek özgürlükten ve sosyal hayattan uzaklaştırılmıştır (Gültepe, 2013).

Kadını ele alan en eski yazınsal tür şüphesiz destanlardır. Edebi bir tür olmasının yanı sıra tarihe ışık tutması ve toplumsal belleği, kültürü yansıtmasıyla da son derece değerlidir. Destanlarımıza baktığımızda Türk toplumunda kadının yerini kısmen saptamak mümkündür. Oğuz Kağan destanındaki ışıktan ve ağaçtan doğan kadınların güzelliğinin ve görkeminin anlatımı, kurt kavramı ile özdeşleştirilen anne, Dede Korkut'ta Türk kadınının maharetleri, çeşitli anlatılarla bugüne kadar ulaşmıştır. Türk destanlarında kadın, pasif değil aktif rol oynayan güçlü kişiliktir. Ata biner, silah kullanır, gerektiğinde savaşır. Erkeklerle aynı düzeyde savaş gücüne sahiptir (Gültepe, 2013). Görüldüğü üzere en önemli kültür miraslarımızdan olan Dede Korkut, kadına yönelik dönemin bakış açısı ve toplumsal bellek ile ilgili saptama yapmayı mümkün kılar. Çeşitli dış güçlerin etkisi henüz söz konusu değilken kadının aktif bir şekilde hayatın içinde yer aldığı açıkça görülür.

Türk tarihinin ilk zamanlarından itibaren kadın toplumsal ve siyasal yaşamda erkekle birlikte görev üslendi. Bu yaşam tarzı Türklerin İslam dinini kabul etmelerinden sonra da belirli bir zaman diliminde devam etti. Ama daha sonraki süreçte, kadın, toplumsal ve siyasal yaşamdan soyutlanmaya başlandı ve zamanla görünmez oldu. Osmanlı Devletinin belirli bir dönemi için geçerli olan bu durum, 19. yüzyılda Batıyı model alarak gerçekleştirilen reform hareketleri sürecinde değişmeye başladı (Yüceer, 2008, s.133).

Feminist hareketin tarihi gelişimi Batı'ya kıyasla bizde biraz gecikmelidir. Ancak bu gecikmenin yaşandığı sürede de Batı'daki süreçle etkileşim hâlinde olduğumuz ve bunun yazınsal çalışmalarda belirgin olduğu söylenebilir. Türkiye'deki kadın hareketinin seyri iki dönemde değerlendirilmiştir. Birinci dönem, Osmanlı Devleti'nin son dönemi ile Cumhuriyet'in ilk yıllarına tekabül eder. İkincisinin ise 1980'lerde kendini gösterdiği ifade edilir (Çayırıcıoğlu, 2022).

Çayırıcıoğlu (2022), 1960-1980 yılları arasındaki feminist edebiyat üzerine yapmış olduğu çalışmasında feminist hareketin bu dönemlerdeki siyasi gelişmelerle eş zamanlı olarak gelişimini şu şekilde açıklar:

1960'larda gelişen toplumsal muhalefetin içinde kadınlar daha aktif rol üstlenmeye başlamışlardır. 27 Mayıs darbesi sonrası gelişen toplumsal hareketlilik, sol akımın kazandığı ivme, dünya çapındaki 68 dalgası ve feminizmin dolaylı da olsa etkileri, kadınları girift şekilde etkiler.(...)

1980’li yıllara geldiğimizde artık Türkiye’deki feminist hareket, Batı’daki ikinci dalganın temel meseleleri etrafında örgütlenmeye, toplumsal cinsiyet mefhumunu daha çok sorunsallaştırmaya ve erkek egemen zihniyeti hayatın her alanında sorgulama yönünde kararlı adımlar atmaya başlamıştır. “Kişisel olan politiktir” önermesi Türkiyeli feminist kadınların radarına girmiştir.(...) Bu arada üniversitelerdeki genç feministler için yeni bir alan da açılmış, üniversitelerde Kadın Çalışmaları bölümleri kurulmuştur. Bu yıllarda pek çok feminist kadın dergisinin yayın hayatına başladığını da görürüz: Feminist, Kaktüs, Pazartesi, Julin, Eksik Etek, Feminist Politika, Mutfak Cadıları ve Amargi ilk akla gelenlerdir. Bu dergilerin öncesinde, ilk sayısı 1978 gibi erken bir tarihte çıkan Kadınca’yı anmak gerekir. Duygu Asena’nın kurduğu ve baş editörlüğünü üstlendiği Kadınca, popüler kültüre angaje bir yayın olarak, feminizmin popülerleşmesinde katkıda bulunmuştur (Çayırıcıoğlu, 2022, s.33-34-36-37).

Tanzimat döneminde Batı ile olan münasebetlerimiz sebebiyle sosyal ve siyasi pek çok konuda etkilenme söz konusu olmuş ve kadının konumu da bu sırada tartışma konusu olmuştur. Bu hususta eğitim alanındaki yaşanan gelişmeler ve ardından hukuki birtakım gelişmeler dikkat çekmiştir. Tanzimat öncesi sınırlı olan eğitim olanaklarının alanı genişletilmiş, kadına eğitim imkânının devlet eliyle açıldığı bir dönem olmuştur. Önemli bir nokta da bu yeni fikrî oluşumların, kadın hakları mevzusunun pek çok boyutuyla edebi eserlerde ele alınmaya başlamasıdır (Kurnaz, 1991). Bu dönem romanlarına baktığımızda, kadının konumunun toplumsal gelişmeler ekseninde geçirmiş olduğu gelişim evrelerini görmek mümkündür. Önceleri yalnızca bir aşk unsuru olarak romanlarda yer alan kadın, artık yaşamış olduğu ev içi sorunlar, cariyelik, bastırılmış kişiliği ve eğitim sorunlarıyla da edebi metinlerde yerini almaya başlamıştır.

İbrahim Şinasi, Namık Kemal, Ahmet Mithat, Şemsettin Sami ve Sâmipaşazâde Sezâi gibi isimler Tanzimat dönemi edebiyatımızda pek çok türde eser vererek, uygarlaşmamız için uygun görülen yeni anlayışları, kavramları, değerleri, Batı’dan alarak kendi toplumumuza mâl etmeyi amaçlamışlardır. Evlenme usulü, kadına karşı tutum, cariyelik kurumu, ticaret anlayışı gibi toplumsal sorunlar romanlarımızda eleştirilen konular arasındadır. Tanzimat yazarlarımız dönemin konjonktürü sebebiyle romanın işlevsel yönünü halkı eğitmede bir araç olarak kullanmayı tercih etmişlerdir. Namık Kemal; özgürlük, eşitlik ve vatan gibi siyasal rengi olan fikirleri aşılamaya çalışmış, Ahmet Mithat ise romancılığını ve gazeteciliğini eğitim yolunda kullanırken, halka, ansiklopedik bilgi vererek kültürlerini arttırmak istemiştir (Moran, 2019).

II. Meşrutiyet Döneminde kadınlarla ilgili tartışmaların hız kazanmasıyla beraber, Türk kadınının sosyal hayattaki yeri de önem kazanmaya başlamıştır.

Devletin kurtuluşu için ortaya atılan birtakım düşünce akımları oluşmuş ve bununla beraber kimi sanatçılar, kadının konumuna dair fikirlerini çeşitli araçlarla ortaya koymuştur. İslamcılardan Mehmet Akif, benimsediği bu akımdaki bazı keskin düşüncelere karşı daha ılımlı bir tavrı benimsemiştir: “*Ona göre Avrupa’dan ilim zihniyeti alınmalı, ama İslam’ın esasları ve Türk kültür değerleri korunmalıdır*” (Kurnaz, 1991, s.63).

Bahriye Çeri (1996), *Türk Romanında Kadın* adlı çalışmasında Cumhuriyet’in erken döneminden yedi yazarın çeşitli romanlarındaki kadın tiplerini incelemiştir. Bu dönem eserlerinde, içinde bulunulan dönemin de tesiriyle değişim hareketlerine yoğun olarak yer verilmiştir. Bu çalışmada ortaya konulan verilerden görülüyor ki Türk kadını, devlet eliyle hak ve özgürlüklere sahip olmanın yanı sıra toplumsal hayatta kendi hakkını arar ve bunu bizzat kendi dile getirir hâle gelmiştir. Ancak bu toplumsal yenileşme evresinde, değişime olumlu bakış olduğu kadar bu durumun yozlaşmayı beraberinde getireceğine yönelik karamsar bakış da kimi yazarlarımız tarafından ortaya konmuştur.

Bu dönem yazan kadınlardan, Halide Edip’in yeri kuşkusuz oldukça önemlidir. Siyasi ve toplumsal kargaşanın hat safhada olduğu bir dönemde, bir kadın olarak çıkardığı ses ve etkili olduğu kitle dikkat çekicidir. O, gerek fiili olarak gerekse kalemiyle pek çok kitleye ulaşmayı başarmıştır. *Handan, Yeni Turan, Ateşten Gömlek, Seviye Talip* gibi romanlarında çizdiği kadın karakterler, idealindeki Türk kadın profilini yansıtır (Kurnaz, 1991).

Çeri’nin de ifade ettiği gibi bu dönem yazarlardan Halide Edip’in çağdaşı pek çok erkek yazara göre bir kadın olarak daha olumlu bir bakış sergilediği görülür. Onun kadın kahramanları güçlü ve idealisttir. Ahlaki açıdan olumsuz bir şekilde yer almazlar. Ancak Yakup Kadri, Peyami Safa, Reşat Nuri, Memduh Şevket, Mithat Cemal gibi aynı dönem erkek yazarlar, kadının bu toplumsal dönüşüm fikrinde daha çekimserlerdir. Onların yapıtlarındaki örneklerle bakarak toplumsal düzendeki değişimin kadını ahlaki açıdan düşürebileceğini düşündükleri ortaya çıkar. Sabahattin Ali ise *Kuyucaklı Yusuf* adlı romanındaki Muazzez’iyle, kadının toplumsal alandaki konumuna yönelik öne sürülen yenileşme düşüncelerinin toplumsal pratikte uygulanabilirliğine yönelik karamsarlığını örnekler. Çeri, bu dönemi kadın haklarına, kadının toplumsal dönüşümüne yönelik bir söylev dönemi olarak değerlendirir. Biz de eldeki veriler ışığında Çeri’nin bu değerlendirmesine katılıyoruz (Çeri, 1996).

1960'ların sonlarına doğru gelişen siyasi ve toplumsal gelişmeler ekseninde oluşan başkaldırı devrinden itibaren artık kadın sorununa yönelik getirilen eleştirilerde de artış söz konusu olmuştur. Edebiyatta kadın yazarlar özellikle bu konuda başı çekmiştir. Kadın bir yazar olarak kendi cinsinin sorunlarına duyarlı olan Leyla Erbil anılması gereken önemli isimlerdendir:

İlk romanı Tuhaf Bir Kadın'da (1971) kadının toplumdaki yerini sorgulayıcı bir bakışla belirlemeye çalışırken, Karanlığın Günü'nde (1985) kendi kuşağının yaşadığı acılı ve sıkıntılı dönemi bir kadın gözüyle dikkatlere sunar. Mektup biçiminde yazılan Mektup Aşkları'nda (1988) cinsellikten uzakta, kirlenmemiş ve maddileşmemiş aşkın saf gerçekliğini işler. Son romanı Cüce'de ise (2001) yaşadığı / tanık olduğu olayların acı ve ironik bir eleştirisini bir fotoğrafçı tarafsızlığıyla yansıtmaya çalışır. Karakter yaratmada oldukça başarılı olan Erbil, tüm romanlarında iyilikle kötülüğün, özveri ile bencilliğin harmanlandığı insanın iç gerçeğini tüm çıplaklığıyla vermeye çalışmış; bu yüzden kadın kahramanlarını hüznünlü, acılarla yoğrulmuş kişilerden seçmiştir (Korkmaz, vd., 2020, s.500).

Edebiyatımızda kadın sorununu eserlerinin merkezi konumuna taşıyan Nezihe Meriç, Ayla Kutlu, Sevinç Çokum, Füzuran öne çıkan diğer isimlerden bazılarıdır. 47'liler romanıyla ünlünen Füzuran, romanın ana kişisi “Emine'nin kişiliğinden Türkiye'de kadın olmanın sorunlarına ve karşılaşacağı tehlikelere de dikkat çekmiştir” (Korkmaz, vd., 2020, s.506).

Bu konuda bir diğer önemli isim Pınar Kür'dür.

Pınar Kür, çağdaşı kadın yazarların yaptığı gibi toplumsal sorunları ve sorunlar içinde başat bir yer tutan kadınların bireysel dertlerini ele alır. Kadınların eylemci yanlarını öne çıkaran Kür, onların özgürlüklerini elde etmeleri için sadece sınıfsal mücadeleyi yeterli görmez, yaşadığı zamandan ve mekândan şikâyet eden kişilerinin iç dünyalarındaki huzursuzlukları, birtakım açmazları, yalnızlıkları birey-toplum değerleri uyumsuzluğunda ele alır. Ama herhangi bir çözüme ulaşmaz (Korkmaz, vd., 2020, s.522).

Romanlarında da bu eğilimin izleri hâkim olup, *Yarın Yarın* adlı romanında, almış olduğu eğitimin ardından bulunduğu çevreyle uyum sağlamayarak yeni bir çevreye giren bir kadının yaşamış olduğu toplumsal ve psikolojik sorunlar yer alır. *Asılacak Kadın'* da ise kadının cinsel sömürü aracı olarak kullanılmasına dikkat çekilir (Önertoy, 1984, s.213).

Adalet Ağaoğlu ise yeni anlatım teknikleri ile kaleme aldığı eserleriyle “çağdaşlaşma sürecindeki kadınların yaşam serüvenleri”ne (Korkmaz, vd., 2020, s.527) yer verir.

Ölü Erkek Kuşlar, Yeni Yalan Zamanlar, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, İçimde Kuşlar Göçüyor, Mor gibi eserleriyle İnci Aral; *SevdaLinka* adlı eseriyle Ayşe Kulin kadın sorununa yönelen diğer yazarlar arasındadır.

Moran (2002); edebiyat dairesi içerisinde şekillenen Feminist Eleştiri’yi, Okur Merkezli Kuram başlığında değerlendirir. Bu yöntemin amacını; “*kadın okur gözüyle, erkeklerin elinden çıkmış yapıtlardaki, kadına bakışı saptamak ve bunun eleştirisini yapmak*” şeklinde değerlendirerek, feminist eleştiriyle, toplumda kadının durumu ile edebiyattaki kadının durumu arasındaki ilişkiye dikkat çekildiğini ifade eder.

Moran (2002); Sandra M. Gilbert ve Suzan Gubar’ın edebiyattaki kadın karakterlere yönelik çalışmaları sonucu, ataerkil düzende ideal kadın tipi olarak adlandırdıkları “evdeki melek” ve mevcut ataerkil düzeni reddeden sistem tarafından ötekileştirilen, “canavar” adını verdikleri iki tipe karşılık; Türk edebiyatında “kurban” ve “ölümcül kadın” tiplerini ortaya koyar. Özellikle Tanzimat romanlarındaki kadınları burada örnek olarak gösterir. *Taaşuk-ı Talat ve Fitnat* romanındaki Fitnat’ı, *İntibah*’taki Dilaşup’u, *Felatun Bey ile Rakım Efendi*’deki Canan’ı, *Sergüzeşt*’teki Dilber’i, “kurban” başlığı altında değerlendirir. Bu kadınlar sisteme boyun eğen, hakkını aramaktan çok kendisine çizilin sınırlar içerisinde yaşamayı kabullenen zayıf, güçsüz ve ataerkil sistemin arzuladığı kadın tipidir. *İntibah*’taki Mahpeyker, Nabizade Nazım’ın *Zehra*’sı, *Yeryüzündeki Melek*’teki Arife’yi ise “ölümcül kadın” tipine örnek olarak gösterir. Bunlar ise sistemin ve toplumun sınırlarını aşan, başkaldıran kadın tipleridir.

Moran’ın sözünü ettiği “kurban” ve “ölümcül kadın” tipinin Türk edebiyatındaki örneklerini artırmak mümkündür. Ancak Moran’ın ifade ettiği gibi Tanzimat romanları bir dönüşüm romanı olarak bu konuda başı çeker. Kapalı bir toplumdan, hak ve özgürlüklerin gündeme geldiği aydınlanmacı bir topluma dönüşümde, Batı ve Doğu zihniyeti çatışmasının izleri net bir şekilde görülür. Bu ilk dönem romanlarında kadın çoğu kez iki tip olarak karşımıza çıkar. Bu iki tipi birbirinden ayıran yön ise toplumsal bellekteki ahlak kurallarıdır. Bu sınırlara uyan kadın, toplum tarafından kabul görür. Bu sınırları aşan kadın ise ahlaksız olarak nitelenerek toplum tarafından dışlanır.

Tüm ataerkil toplumlarda üstün değerler erkeğe, aşağı değerler kadına özgüdür. Dinsel kitaplara bakarsak Tanrı ilk önce erkeği, sonra onun kaburga kemiğinden kadını yaratır. Mitolojide Zeus baş Tanrı’dır, eşleri olan Tanrıçalar o denli önemli değildir. Erkek etkindir, kadın edilgen. Erkek kuvvetlidir, kadın zayıf. Erkek akıldır, kadında duygu egemendir.

(Kadının saçı uzun, akli kısıdır.) Erkek dürüst, kadın kancıktır: (Tevfik Fikret'in deyişiyile "deniz kadın gibidir, hiç inanmak olmaz ha".) Freud'a göre erkek organı penis, kadınların klitorisinden üstün bir organdır. Norm penistir, klitoris bir eksiklikler, normdan düşüştür. Bundan ötürü Freud'un psikanaliz kuramında erkeğin kadına üstün olduğu sonucu çıkarılmıştır (Moran, 2002, s.260-261).

Kaplan (1951), Türk edebiyatında kadını geçirdiğimiz medeniyet devirleriyle eş zamanlı olarak üç aşamada değerlendirir:

1-İslâmiyetten önce ve göçebelik devrinde o, bu devrin ideal erkek tipi olan Alp tipine yaklaşır. Erkek gibi o da ata biner, ok atar, kılıç kullanır ve icabında düşmanla kahramanca çarpışır.

2-Yerleşik medeniyete ve İslâmî kültür çevresine dâhil olduktan sonra kadın, erkek gibi ve erkekten daha fazla pasif bir karakter arz eder. Toprak ve din, insanları kendilerinden üstün tabiat veya tabiatüstü kuvvetlere bağlar. Bu devirde kadının kahramanca vasıflarını kaybederek bir haz ve aşk mevzu' u olduğu görülür.

3-Garp medeniyeti tesiri altına girdikten sonra kadının ilkin edebiyatta, sonra hayatta beşerî hakları müdafaa edilir ve tamamıyla erkekle müsavi bir seviyeye getirilir (Kaplan, 1951, s.99).

Kaplan'ın Türk kadını için yapmış olduğu bu üç aşamalı değerlendirmenin, edebiyatımızda hemen her türdeki yapıta aynen sirayet ettiğini söyleyebiliriz. Özellikle romanlarımız Batı ile olan etkileşimlerimizin ardından bu konuda başı çeker. Onun öncesinde ise halk hikâyelerimiz, destanlarımız toplumsal bellekteki kadını yansıtan önemli yapıtlardır.

İKİNCİ BÖLÜM

Duygu Asena'nın Hayatı, Eserleri ve Romancılığı

2.1. Hayatı⁴

Duygu Asena; 19 Nisan 1946'da, İstanbul'da, varlıklı bir ailenin kızı olarak dünyaya gelmiştir. Annesi Nihal Hanım, Mustafa Kemal Atatürk'ün Selanik'ten mahalle arkadaşı ve daha sonra yaveri olan dönemin CHP milletvekili Ali Şevket Öndersev'in kızıdır. Öndersev, 19 Mayıs'ta Atatürk'le Samsun'a çıkan on dokuz kişiden biridir ve soyadını da Atatürk vermiştir. Babası ise susam ticaretiyle uğraşan tüccar Ahmet Muhtar Asena'dır. Bir dönem çok zengin olduğu için Susam Kralı olarak da anılmıştır. Asena'nın kız kardeşi şair İnci Asena, amcası ise DP milletvekili Vacit Asena'dır. Annesinin ilk eşi Ali Kayadağ'dan olan Gülev adlı bir kardeşi de vardır.

Asena; liseyi Kadıköy Özel Kız Koleji'nde bitirdikten sonra, 1965'te İstanbul Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde Pedagoji bölümüne girmiştir. 1968'te burada son sınıf öğrencisiyken Gültekin Gürgen ile evlenmiş ancak bir süre sonra boşanmıştır. Evliliği sebebiyle üniversiteden 1972 yılında mezun olabilmıştır. Pedagog olarak iş hayatına başlayan Asena, Haseki Hastanesi Çocuk Kliniği ve İstanbul Üniversitesi Çocuklar Evi'nde bir süre çalışmış fakat daha sonra bu mesleğe devam etmemeye karar vermiştir. 1972'de Hürriyet Gazetesi'nde fotomodel olarak işe başlamıştır. Kendisinden fotomodel kimliğiyle halkın arasına karışarak oradaki hayatı gözlemleyip yazacak kişiye aktarması istenmiştir. İlerleyen süreçte ise Asena da yazmaya başlayıp beğenilince, yazma görevi de ona bırakılmıştır. 1972-1975 yılları arasında aynı gazetenin Kelebek ekinde “Şirinden Sevgiler” köşesinde yazarlık yapmıştır. Bir süre sonra, yasak ilişki yaşadığı gerekçesiyle Hürriyet'te işine son verilmiştir. Daha sonra Ayrıntı Haber gazetesinde muhabirlik yapmış, ardından ise bir yıl kadar Man Ajans'ta metin yazarlığı yapmıştır. 1978 yılında Gelişim Yayınlarında, Türkiye'nin ilk kadın dergisi *Kadınca'yı* kurup yönetmeye başlamıştır. Bunun yanında; *Onyedi*, *Ev Kadını*, *Bella Bayan*, *Kim*, *First*, *Negatif* dergilerinde gazeteci ve yönetici olarak görev almıştır. *Milliyet*, *Cumhuriyet*, *Yarın*, *Sabah*, *Güneş*, *Habertürk* ve *Vatan* gazetelerinde köşe yazarlığı yapmıştır. 1988

⁴ Bu başlık altındaki bilgiler; Emel, A., Coşkun, Z., 2008; Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi, 2010; Ağaoğlu, N., Saral, Z., 2013; <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/asena-duygu> (Erişim Tarihi: 18.10.2022); <https://www.cumhuriyet.com.tr/galeri/turkiyede-kadin-mucadelesini-baslatan-duygu-asena-76-yasinda-1926969#photo-6> (Erişim Tarihi: 25.11.2022); <https://www.youtube.com/watch?v=lcxW8gjQIL0> adlı kaynaklar taranarak elde edilmiştir.

ve 1995 yılları arasında oyuncu olarak da çeşitli senaryolarda yer almıştır. "Umut Yarına Kaldı" oynadığı ilk filmidir ve burada bir hayat kadını canlandırmıştır. "Yarın Cumartesi" ve "Bay E" de rol aldığı diğer filmlerdir. "Süper Baba" ise kendini canlandırdığı bir dizidir.

1992-1997 yılları arasında TRT-2’de yayınlanan “Ondan Sonra” adlı televizyon programını hazırlayıp sunmuştur. Yazın hayatını kadın sorunlarını dile getirmeye adanmış Asena, 1997 yılında Milliyet gazetesinin Haydi Güneydoğu’ya adlı kampanyasıyla Güneydoğudaki kadınların yaşamını yakından gözlemleme fırsatı yakalamıştır. 2001’de Ekonomik Krizin ardından on kişiyle beraber işine son verilmiştir. 2004 yılında beyin tümörü sebebiyle ameliyat olmuş, 30 Temmuz 2006 yılında ise tedavi gördüğü hastanede hayatını kaybetmiştir.

“... ne zaman ki bu feminist duruşu benimsedim, o zaman kişiliğimi bulmaya başladım. Daha da önemlisi, kişiliğimi ortaya koyabildim. Ancak o zaman ben Duygu Asena oldum”(Emel ve Coşkun, 2008, s.25) sözleriyle feminist duruşunu dile getiren Asena, Türk edebiyatında eserleriyle, kadın ve onun sorunları için mücadele eden yazarların başında gelir. *Kadının Adı Yok* romanında kullandığı üslupla adını geniş kitlelere duyurmuş ve diğer romanlarıyla da aynı üslubu sürdürmüş ve dikkat çekmiştir.

İlk romanı *Kadının Adı Yok*, yayınlandığı andan itibaren oldukça ilgi görmüş ve ülke dışında da satışları gerçekleşmiş hatta Yunanistan’da çok satan kitaplar listesinde yerini almıştır. Ancak 1988 yılında “aileye ve çocuklara zararlı yayın” olarak değerlendirilmesi sebebiyle ülkemizde yasaklanmıştır. Bu süreçte roman, Atıf Yılmaz tarafından sinemaya uyarlanmıştır.⁵ İki yıllık dava sürecinin ardından ise eserin basımına tekrar izin verilmiştir. Roman; 1988’de, yasaklı olduğu dönemde Boğaziçi Üniversitesi öğrencileri tarafından “Yılın En Çok Sevilen Romanı” seçilmiştir.

Ölümünün ardından Türkiye P.E.N. Yazarlar Derneği ve ardından 2007 yılından bu yana son yayıncısı olan Doğan Kitap, Duygu Asena adına ödüller koymuştur. Bu ödüllerle, kadın sorunlarına karşı farkındalığı artırmak ve bu vesileyle de bu konuda büyük çabalarıyla öne çıkan Asena’yı anmayı amaçladıklarını, resmi yönetmeliklerinde açıklamışlardır.⁶

⁵ Filme yönelik eleştirilerle ilgili makale için bk. Berktaş, F.(1994). *Kadın Olmak Yaşamak Yazmak*. Pencere Yayınları.

⁶ Ayrıntılı bilgi için yönetmeliğe bk. <https://www.dogankitap.com.tr/files/sayfalar/dosya/duyguasena-yonetmelik-2022.doc>

Kadının Adı Yok (1987), *Aslında Aşk da Yok* (1989), *Aynada Aşk Vardı* (1997), *Aslında Sen Özgürsün* (2002), *Aşk Gidiyorum Demez* (2003), *Paramparça* (2004) roman; *Kahramanlar Hep Erkek* (1992) hikâye; *Değişen Bir Şey Yok* (1998) ise yazarın deneme türünde kaleme aldığı yapıtları arasındadır.

Ayşe Emel ve Zeki Coşkun'un, Asena'yla yaptıkları söyleşilerinin yer aldığı *Ben Duygu* (2008) adlı kitap yazarın ölümünden sonra yayınlanmıştır. Özel hayatı ve yazın hayatıyla ilgili detayları içeren eser, anı niteliğindedir.

2.2. Duygu Asena'nın Eserleri

2.2.1. Romanları

Kadının Adı Yok: 1987 yılında yayınlanan ilk romanı olup ilk baskısı Afa Yayıncılıkta yapılan eserin günümüze kadar yetmiş sekiz baskısı yapılmıştır. 2008 yılından bu yana yayın hakkı Doğan Yayınlarına aittir.

Yayınlandığı yıl ülke dışında da ilgiyle karşılanan *Kadının Adı Yok* adlı romanın odak kişisi isimsiz anlatıcının, çocukluğundan yetişkinliğine kadar geçen süreçte gözlemledikleri, ataerkil sisteme göre süren düzendeki dış dünya ile içsel karmaşası bir bilinç yaratma amacıyla ortaya konur.

Aslında Aşk da Yok: 1989 yılında yayınlanmış olup yazarın ikinci romanıdır. İlk baskısı Afa Yayıncılıkta yapılan eserin günümüze kadar kırk üç baskısı yapılmıştır. 2001 yılından bu yana yayın hakkı Doğan Yayınlarına aittir.

İlk romanın devamı olan eserde, gücün ve özgürlüğün temel taşı olarak gördüğü paraya artık sahip olan anlatıcı kadın, bu sefer duygusal anlamda çaresiz ve sevgiye aç bir ruh hâlini de yansıtır. Ancak hiçbir zaman özgürlüğüne gölge düşürecek bir tercihte bulunmamaya gayret eder. Kimi zaman duygusal durumlarının da etkisiyle ataerkil düzene göre hareket ettiğini ve o yönde kararlar aldığını fark ederse hemen oradan kaçmaya yönelir. Asena, bu romanında kadının duygusal çıkmazlarına da yoğunluk vermiştir. İlişkileri, evliliği, aşkı, kariyeri ve toplumsal ahlak kuralları arasına sıkışan kadının yaşadığı çıkmazlar ve karşılaştığı baskı yazarın odağında tüm çıplaklığıyla verilmiştir.

Aynada Aşk Vardı: 1997 yılında yayınlanan üçüncü romanıdır. İlk baskısı Milliyet Yayınlarında yapılmış olup günümüze kadar yirmi dört baskısı yapılmıştır. 2000 yılından bu yana yayın hakkı Doğan Yayınlarına aittir.

Yazar romanında üç nesilden kadının hayatını ele alır. Bu kadınlar anneanne, kız ve torundur. Romanda her birine aynı ölçüde yer ayrılan üç farklı nesil kadınının yaşamlarının anlatımı, on altıncı yaşlarından başlatılır. Asena'nın özellikle ifade ettiği bu yaş, üç nesilden kadının hayatı keşfediş ve benliklerinin oluşumunun farklılığında içinde bulundukları toplumsal düzenin ne derece etkili olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. İlk nesilden Nilüfer 1920'lerde doğan, Cumhuriyet nesli kadınıdır. İkinci nesilden olan Nilgün'ün ise 1960'lar hayatının en hareketli dönemlerine denk gelir ve 68 kuşağı olarak adlandırılan dönemin kadınıdır. Nil, 1970'lerde tam teknoloji çağına doğan biri olarak ifade edilir. O, diğer iki nesilden kadına göre daha özgür bir ortamdadır. Asena, bu romanla "*tanıdığı olduğum dönemlerin, hayatların içinden aşkı sorguladım*" (Emel, A., Coşkun, 2008, s.173) der.

Aslında Özgürsün: 2001 yılında yayınlanan dördüncü romanıdır. İlk baskısı Doğan Yayınlarına aittir ve hâlen yayın hakkı aynı yayinevindedir. Günümüze kadar yirmi iki baskısı yapılmıştır.

Aslında Özgürsün, elektronik ortamda yazılmış bir romandır ve bu yönüyle Türk edebiyatında bir ilki oluşturur. Asena'nın bölümler hâlinde elektronik ortamda yayınladığı roman, okuyucularının her bölüm sonunda yaptıkları yorumlarla eşzamanlı yazılmış ve tamamlanmıştır. İnternet yayınından bir yıl sonra toplu hâlde kitap olarak basımı gerçekleşmiştir. Roman çok yakın iki arkadaş olan Berna ve Belgin'in hayatlarını konu alır. Özgür ruhlu olan ve toplumsal baskılara rağmen toplumun görünmez kurallarına göre yaşamayı reddeden Berna ile düzene uyum sağlayıp mevcut sistemi kabullenmeyi ve huzuru yeğleyen Belgin'in, gelenekseli ve radikal olanı yaşamlarıyla ve sosyal çevreleriyle, içsel sorgulamalarıyla ortaya koyan bir eserdir.

Aşk Gidiyorum Demez: 2003 yılında Doğan Yayınlarında yayınlanan beşinci romanı olup yayın hakları hâlen aynı yayinevine aittir. Eserin günümüze kadar on sekiz baskısı yapılmıştır.

Roman, Güler adlı kahramanın ağzından kaleme alınmıştır. Romanın başında Güler, çok yakın iki arkadaşı olarak tanıttığı Demet ve Selin'in hayatlarını anlatma amacıyla

olduğunu ifade eder. Evlilik ve ilişkilerdeki sorunları merkeze alan yazar, biri evli diğeri nişanlı olan iki arkadaşının yaşadıkları ihanetleri, toplumsal kabuller gereği katlanmak zorunda hissettiklerini romanın odağına koyar. Bunun dışında iş hayatındaki kadının konumu, anne ve babanın gelenekselleşmiş anlayıştaki yeri Asena'nın sorguladığı diğerk başlıklar arasındadır.

Paramparça: 2004 yılında yayınlanan son romanı olup yayın hakları Doğan Yayınlarına aittir. Eserin günümüze kadar on beş baskısı yapılmıştır.

Asena, eşcinsel bir okurunun kendisiyle paylaştıklarını romanlaştırmıştır.⁷ Eser numaralandırılmış otuz iki bölümden oluşmakta ve her bölüm eşcinsel bireye yöneltilen bir soruyu içermektedir. Bu yönüyle röportaj edasında ilerler. İsimsiz anlatıcının hemcinsiyle yaşadığı aşkın anlatımıyla başlayan roman, cinsel yönelimi gereği dışlanacağını düşünen başkahramanın özelinde toplumun genel ahlak kuralları ve tabularına eleştiri getirir.

2.2.2.Hikâyeleri

Kahramanlar Hep Erkek: 1992 yılında Milliyet Yayınlarında yayınlanan on üç hikâyeye ve bir masaldan oluşan kitabıdır. Günümüze kadar yirmi dört baskısı yapılan kitabın, 2000 yılından bu yana yayın hakları Doğan Yayınlarına aittir.

Kitabın “Önsöz ya da Çok Hoş Bir Öykü” bölümünde ifade edilene göre Asena'nın iki yılda tamamladığı bu öykülerin bulunduğu dosya zamanında çalınmış fakat ardından arkadaşlarının yardımıyla bulunarak basılmıştır.⁸

Bu kitapta yer alan öyküler sırasıyla: “*Nil ya da aşk, Nur ya da yalan, Marianne ya da Kasap Yusuf, Genç kız ya da intihar, Candan ya da elmalı kek, Frau Eva ya da karşı komşu, Çiço ya da ilk ders, Fügen ya da Climene'nin Ağıtı, Fügen ya da arayış, İdil ya da bebek, İsveçli kadın ya da bir el bir kadeh, Oya ya da akrep, Filiz ya da saten sabahlık ve Onüçbuçukuncu öykü ya da masal*” dır. Asena, öykülerinde de romanlarında olduğu gibi kadının gündelik sorunlarının sesi olmayı sürdürür.

⁷ Emel, A., Coşkun, Z., 2008, s.209

⁸ Asena, D. (1992), s.7-8.

2.2.3.Diğer Eserleri

Değişen Bir Şey Yok: 1994 yılında Ad Yayınlarında ilk baskısı yapılmıştır. Asena'nın Mayıs 1980 ile Ekim 1991 yılları arasında yayınlanan otuz sekiz denemesinden oluşan derleme bir eserdir. Günümüze kadar kırk beş baskısı yapılmış olup 2007 yılından bu yana yayın hakları Doğan Yayınlarına aittir.

Asena, denemelerinde de ideolojik duruşunu sürdürerek mevcut sisteme eleştirisini dile getirir. Çeşitli tarihlerde kaleme aldığı bu denemelerin her biri kadına dair bir sorunu ortaya çıkarmayı hedefler niteliktedir.

Zamana Değen Sorular: Asena'nın söyleşilerden oluşan eser, ölümünden sonra kız kardeşi İnci Asena tarafından arşivinden derlenmiş ve her söyleşi orijinal hâliyle kitapta yer almıştır. İlk baskısı 2019 yılında Doğan Kitap tarafından yapılmıştır.

Bu kitapta Asena'nın; Aziz Nesin, Süleyman Demirel, Attilâ İlhan, Atıf Yılmaz, Erdal İnönü, Haydar Dümen, Huysuz Virjin, Sakıp Sabancı, Turgut Kazan, Metin Akpınar, Şener Şen, Fatma Girik, Cenk Koray, Orhan Gencebay, Türkan Şoray, Ali Poyrazoğlu, Levent Kırca, Kadir İnanır, Mustafa Denizli, Tarık Akan, Müjde Ar, Sezen Aksu, Bedri Baykam, Zuhall Olcay gibi Türkiye'nin siyaset, sanat, edebiyat, müzik gibi çeşitli kesimlerinden kişilerle yapmış olduğu söyleşileri mevcuttur. Asena söyleşilerinde de aynı ideolojik duruşunu sürdürür ve söz konusu her söyleşisinde ismi anılan kişilere kadına dair sorularını yöneltmeyi ihmal etmez.

2.3.Duygu Asena'nın Romancılığı

Altı romanı olan Asena, ilk romanı *Kadının Adı Yok* (1987)'un yayınlanmasıyla oldukça ses getirmiştir. Daha sonrasında yayınlanan romanları sırasıyla; *Aslında Aşk da Yok* (1989), *Aynada Aşk Vardı* (1997), *Aslında Özgürsün* (2001), *Aşk Gidiyorum Demez* (2003), *Paramparça* (2004)'dır.

Feminist söylemi benimseyen Asena, romanlarını da bu yönde oluşturmuştur. Kadın hakları konusunda fiili mücadeleyle beraber kalemiyle de mücadelesini sürdürmüş ve romanlarını edebî bir kaygı gütmenden oluşturmuştur. Olabildiğince açık, sade ve anlaşılır bir dil kullanmasının sebebini her kesimden insana ulaşabilme ve anlaşılma gayesi oluşturur. Asena; romanlarını topluma, kadınlara ve erkeklere iletme istediği mesajlar için bir araç olarak kullanır. Mevcut sorunları, toplumda karşılaşılan durumlar özelinde tüm açıklığıyla ifade ederek tepkisini ve eleştirisini dile getirir.

Asena, bir söyleşisinde roman anlayışını şu sözleriyle özetler:

Anlattığım insanların saçının, gözünün renginden, boyundan poşudan, hatta yaşından bile söz etmem. Anlattığım konuyla ilgili olarak özel bir yeri, önemi yoksa, mevsimlerin de üstünde durmam. Hava sıcakmış, soğukmuş, yağmur yağmış, kar yağmış... Bunların üstünde durmam. O insanın, o durumun içinde bir etkisi yoksa, bana ne, okura ne? Ben de okur olarak paragraflar, sayfalar süren tasvirlerden sıkılırım, “Peki, ne oluyor, orada o insan ne yapıyor” derim okuduğum şeylerde. Yağmur altında yürüyen bir insanın duyguları değil, onun yağmurda niye yolda, dışarıda olduğuna, nereye gittiğine, ne yaptığına bakarım.

*Tahlil, tasvir yok yazdıklarım*da (Emel, A., Coşkun, Z., 2008, s.207).

Asena; romanlarıyla estetik hazzın peşinde değil, faydacı bir bilinç içinde olduğunu ifade etmiştir. Romanlarında yer verdiği tüm detaylar bir amaca hizmet ediyorsa orada yer almıştır.

Onun ilk beş romanının odağında kadın kahramanlar ve onların sorunları vardır. Ancak son romanı olan *Paramparça* diğer romanlarının aksine biraz daha farklı bir konuya dikkat çeker. Bu sefer Asena’nın odağında toplumda cinsel yöneliminden dolayı görmezden gelindiğini düşündüğü kesim ve onun sorunları vardır. Bu romanda da kadınlara ve onların ataerkil sistemdeki kimi çıkmazlarına değinilir fakat merkez konumdaki kişi eşcinsel erkek birey, onun yaşadıkları ve psikolojisidir.

2.3.1.Kadının Adı Yok⁹

Kadının Adı Yok (KAY), Asena’nın ilk romanı olup, kişi kadrosu oldukça kalabalıktır. Anlatıcı yazar ve onun çocukluğundan yetişkinliğine kadar geçen süreçteki sosyal çevresi romanda yer alır. Hatta bu sebeple Soyer (2013); Asena’nın romanlarını bireyin büyüme ve bilinçlenme sürecini ele alması sebebiyle Bildungsroman türünde yazılmış eserlerden biri olarak değerlendirir.¹⁰

⁹ Tekşan ve Uzun (2011) “Woolf ve Asena’da Feminizm” adlı çalışmalarında Virginia Woolf’un “*Kendine Ait Bir Oda*” romanıyla Duygu Asena’nın “*Kadının Adı Yok*” adlı geniş kitlelerce tanınan romanlarını feminizmi ele alış biçimleri bağlamında değerlendirmişlerdir. Her iki yazarın da yaşadıkları dönem şartları göz önüne alındığında, eserlerinde bakış açısı yönüyle farklılıklar olduğu saptanmıştır. Çalışma, bu iki yazarın kıyaslamasının yanı sıra Türk edebiyatındaki kadın tipinin değişimini de ortaya koyar.

Türkiye’de özellikle Duygu Asena ile başlayan, kadının kimliğini kazanma yolunda önemli bir çıkış açan dalgalanma Türk kadını tipini de değiştirmiştir. Kadın kendi başına ayakta durabilen, ev dışı yaşantıda da sorumluluk sahibi olan, iş dünyasında ve eğitim hayatında önemli görevler üstlenen, çocuklarını daha bilinçli yetiştiren, özgürlüğünün ve gücünün farkında olan bir rol edinmiştir (Tekşan, Uzun, 2011, s.358).

¹⁰ Aytaç(1990)’ın ifadesine göre Bildungsroman; Türkçeye oluşum romanı olarak çevrilebilir. Ancak dünya edebiyat terminolojisine orijinal adıyla girdiği için ve belki de “oluşum” sözü “Bildung”u karşılamadığı için biz de terimi benimseyebiliriz. Bildungsroman, bir insanın akıl ve duygu gibi manevi yeteneklerinin işlenişini, onun yaşadığı çağ

Roman, isimsiz bir anlatıcının ağızından kaleme alınmıştır. Anlatıcının/romanın ana kişinin adının ısrarla roman boyunca hiçbir şekilde açıkça belirtilmemesi, erkek egemen dünyaya bir başkaldırıdır. Roman kişisi ile romanın adı arasında ilişki kuran yazar, aslında toplumun çoğunluğunu oluşturan cinse, kadınlara bir sesleniş yapma ve farkındalık yaratma güdüsündedir.

İsimsiz kadın anlatıcı, çevresindeki pek çok kadın, pek çok annenin aksine yalnızca kendi olabilmek için çabalayan, kalıplar arasına sıkışıp kalmak, hiçbir erkeğin boyunduruğu altında yaşamak ve tanımlanmak istemeyen, tüm gücünü kendinden alan, başarılı, özgür bir kadın olma arayışındadır. Toplumun sığ düşüncelerine, tabularına karşı direniş gösteren devrimci bir kadındır. Hakları için mücadele eden, eşitlik arayışında olan, kadının dört duvar arasında kalıp adeta en kutsal ve tek görevinin, annelik ve evi olduğu düşüncesine karşı çıkan, sosyo-ekonomik, her alanda diğer cinsten bir eksiğinin olmaması gerektiğini, herhangi bir eksikliğe sebebiyet verecek bir hususun söz konusu olmadığını ifade eden, boyun eğmeyen kadındır. Asena, bu güçlü kadın tipine, varoluşsal sorgulamalarını yaptırıp harekete geçirirken, zaaflarını ve içsel karmaşasını da ortaya koymuştur. Onun bu güçlü kadın tipi; birçok olumlu misyona sahip olmasıyla beraber zaafları, duyguları, zayıf yönleri de olan bir kadındır.

Yazar; bu idealize kadın tipi ekseninde, kadının cinsiyeti sebebiyle yaşadığı sorunlar ve eşitsizlikler başta olmak üzere toplumsal kabul görmüş pek çok norma dikkat çeker. Geleneksel aile anlayışı, iş hayatındaki cinsiyetçiliğe dayalı ayırım bunların başında gelir.

Romanın anlatımı; isimsiz kadın anlatıcının ağızından, onun penceresinden, dünyasından gerçekleşmiştir. Çocukluk çağlarının anlatımıyla başlayan roman, iyi bir gözlemci olan anlatıcının çevresindeki olup bitenleri anlamlandırmaya çalışmasıyla devam etmiştir. Kadın ve erkek arasındaki cinsiyete dayalı farklar onun bu dönemde dikkatini çekmeye başlamıştır. Babasının tavırları bu sorgulamaları yapmasının ilk nedenleri arasında olmuştur. Babası, kızlarını erkek arkadaşlarından daima koruma çabası içerisinde olmuş ve henüz çocuk yaşlarda olan anlatıcı başlarda bu durumun sebebinin anlamlandıramamıştır. Fakat bir gün anne ve babasının konuşmasından sebebin -henüz tam olarak bilgi sahibi olmadığı bir konu olan- cinsellik olduğunu öğrenmiştir.

ve toplumun istediği biçime girmesini, bu oluşuma katkısı olan maddi ve manevi etmenleri, geçirilen aşamaları, sonunda da ulaştığı kişiliği konu alır.

Cinsellik, onun için henüz bir bilinmezliktir ancak babasının tavırlarından oldukça kötü bir şey olduğu kanısına varmıştır.

Anlatıcı, ergenlik dönemine doğru geldiğinde sorguladığı konu başlıkları da çoğalmıştır. Bunların başında, anne ve babası arasındaki ilişkiden kıyasla kadın ve erkek arasındaki avantaj farklılığının sebepleri gelmiştir. Onun henüz o dönemde gözlemlediğine göre babası paraya sahip olduğu için güçlü ve baskın; ancak annesi güç unsuru olan paraya sahip olmadığı için pasif, muhtaç ve bağımlı konumda olmuştur.

Yine bu dönemde karşı cinse yönelik ilk yoğun duygularını hisseden anlatıcı, anlamlandırmakta zorlandığı kimi davranışlarda bulunarak bunlardan haz duymaya başlamıştır. Bedeninde kimi değişiklikler meydana gelmiştir. Hem bedeninde hem de hislerinde meydana gelen bu değişimlere yönelik zihninde pek çok soru olan genç kız, bunların hiçbirini annesi ile paylaşamamıştır. Çünkü içinde bulunduğu topluma göre bu tür konuları açıkça konuşmak ayıplanmıştır.

Genç kız hayatı boyunca, erkek arkadaşına yönelik babası tarafından koyulan pek çok engelle karşılaşmıştır. Bunlardan biri de genç kızın bir gün mahalleden arkadaşı Mustafa ile aynı sırada oturmaları üzerine, babasının öğretmeni ile görüşüp bu durumu engellemesi olmuştur. Rabianım Okulu da romanda babanın kızlarını koruma politikası gereği, onları kaydettirdiği baskıcı bir kız okulu olarak öne çıkmıştır. Öyle ki Yusuf adlı arkadaşıyla okula kadar yürüdüğüün öğrenilmesi üzerine okul yönetimi tarafından genç kız, okuldan atılmakla bile tehdit edilmiştir. Hatta bunun üzerine babası da özel minibüs tutarak önlem almıştır. Ancak alınan tüm bu önlemler genç kızın gizli ilişkiler yaşamasının önüne geçememiş ve genç kız ailesinden gizli pek çok ilişki yaşamıştır.

Anlatıcı ve arkadaşları cinsellik ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmamaları nedeniyle çoğu kez birbirlerinin yaşadıkları durumlar neticesinde yarım bilgilerini bir araya getirerek bu konuda bir sonuca varmaya çalışmışlardır. Ancak bu bilinçsizlik istemedikleri sonuçlarla karşılaşmalarına sebep olmuştur. Okuldan arkadaşları Fügen, hamile kaldığını öğrenmiş ve bunu bir büyüğüyle veya ailesiyle paylaşamamış, arkadaşlarıyla kürtaj yaptırmaya gitmiştir. Bu olayı yaşaması sebebiyle toplum tarafından dışlanacağını bildiği içinse bir süre sonra evlilik maksadıyla karşısına çıkan ilk kişiyle evlenmiş ve bakire olmadığını saklayarak bu evliliği kurtuluşu saymıştır.

Anlatıcı genç kız, annesinin evde olmadığı bir gün çok yakın komşuları olan Gülriz'in babasıyla evde bir yasak ilişki yaşadıklarına şahit olmuştur. Onların erkeklerle hiçbir ilişkisini onaylamayan babasının bu yasak ilişkisi, genç kızı adeta şoka uğratmıştır. Anlatıcı tüm bildiklerini annesine anlatmayı düşünmüş ancak annesinin bu ihanete karşı duracak hiçbir gücünün olmaması onu bu gerçeği açıklama fikrinden alıkoymuştur. Genç kız, o günden sonra babası ve komşuları Gülriz'e olabildiğince mesafeli ve tepkili davranmaya başlayarak bu ilişkiye karşı kendince tepki göstermiş ve önlem almıştır.

Anlatıcı genç kızın sınıf arkadaşı Nilay, babası tarafından annesi ile birlikte şiddet görmüştür. Babası öldüğü güne dek hem Nilay'a hem de annesine şiddet uygulamıştır. Ancak öldüğü gün, Nilay ve annesi bu şiddetten kurtulabilmişlerdir. Anlatıcının evlerinde çalışan kadın da fiziksel şiddet gören bir diğer kadındır. Anlatıcının çevresinde şahit olduğu kadına şiddet olayları oldukça fazladır ve bu durum yalnızca fiziksel şiddetle sınırlı kalmamış; bizzat kendisi, kız kardeşi ve annesinin babası tarafından maruz kaldığı psikolojik şiddet de söz konusudur.

Baba için kız çocuklarının okuldaki başarısı ya da başarısızlığı önemli olmamıştır. Çünkü ona göre kız çocuklarının eğitimi, -büyüdüklerinde evlenip kocalarının himâyesi altına gireceklerinden- yalnızca erkeklere mahsustur. Baba, bu düşüncesinden dolayı kızlarının da eğitimini önemsememiş ve ilgilenmemiştir. Üniversite sınavına girmek isteyen kızına bu sebeple tepki göstermiştir. Ancak anlatıcı genç kız, babasına karşı çıkarak üniversite sınavına girmiş ve üniversiteyi kazanmıştır.

Anlatıcının kız kardeşi, babasının onaylamadığı tiyatrocu biriyle evlenmiştir. Başlarda çok iyi giden evliliklerinden zamanla eser kalmamıştır. Bir süre sonra çocukları olmuştur. Kız kardeşinin eşi zamanla sorumsuz, diktatör bir eşe ve babaya dönüşmüştür. Anlatıcı ise kız kardeşinin mutsuzluğuna şahit olduğundan onu uyarmış ve telkinlerde bulunmuştur. Ancak annesi evliliğin kutsallığına inanarak kızının duygularını dikkate almamış, tüm bunlara rağmen anlatıcıyı da evliliğe teşvik etmiştir.

Anlatıcının erkek arkadaşı Erhan, eğitimi için Avrupa'ya gideceğini söylemiş ve anlatıcı da kendi eğitimi için Avrupa'ya gitme konusunda babasının ağzını aramış fakat babası oralı bile olmamıştır. Daha sonrasında ise Erhan, Avrupa'ya gitmiş, anlatıcı ise gidememiştir. Bu süreçte anlatıcı, Ci-Ci kısaltma isimli, asıl adı Gürkan olan biriyle tanışmıştır. Düşünceleri ve tavırlarıyla çevresindeki çoğu kişiden farklı olan Gürkan ile yakınlaşan anlatıcı, bir süre sonra aldıkları ani bir kararla, henüz öğrenciyken -toplumun

normaline aykırı kısacık bir gelinlik ve çeyiz parası olarak aileler tarafından verilen parayla da yalnızca kendilerine aldıkları yeni elbiselerle- evlenmişlerdir. En büyük amaçları ise özgürce gezebilmektir. Evlendiklerinde de yaptıkları ilk şey yeni elbiseleriyle balayına çıkmak olmuştur.

Balayının ardından annesi ve babasının evine gelen anlatıcı, eve bir kuş alındığını fark etmiştir. Babası, annesinin söylediğine göre kızını hatırlattığı için bu kuşu almıştır. Geçmişte babasının sevgisinden yoksun büyüyen anlatıcı, babasının bu tavrını şaşkınlıkla karşılamıştır.

Anlatıcının Gürkan ile olan evliliği diğer evliliklere kıyasla farklı bir amaç üzerine kurulmuşsa da ilerleyen süreçte geleneksel evlilik anlayışıyla benzeşmeye başlamıştır. Erkeğin otoriter, kadının ise pasif olduğu bir kurum hâline gelmiştir. Anlatıcı hamile kalmış fakat Gürkan'ın bebeği istememesi üzerine kadın kürtaj olmuştur. Daha sonra ise yine eşinin isteği üzerine hamile kalmamak için spiral taktırmıştır. Bu sırada anlatıcı, kadının mevcut ataerkil düzendeki objeliğini sorgulamıştır. Çünkü tüm bu operasyonları eşinin isteği üzerine gerçekleştirmiş, kendi hislerini önemsememiştir.

Bir süre sonra anlatıcının rahatsız olan babası felç geçirmiştir. Ömrünün son dakikalarında babasının yanında olan anlatıcı, babasından ilk ve son kez sevgi sözcükleri duymuş ve ardından babası hayata gözlerini yummuştur. Anlatıcı, babasının ölümünden bir süre sonra babasının asla bitiremezsin dediği üniversiteyi bitirmiş ve diplomasını aldığı anda, ilk olarak babasının mezarına giderek onunla adeta hesaplaşmıştır.

Anlatıcı, üniversiteyi bitirip ardından iş arayışına başlamış fakat eşi Gürkan tarafından bu konuda hiç ciddiye alınmamıştır. Anlatıcı, bu duruma çok bozulmuş ve öfkelenmiştir. Zerrin adlı arkadaşının tavsiyesiyle bir işe başvurmuş ve ardından işe alınmıştır. Ancak işe alım sürecinde karşılaştığı muameleden hiç hoşnut olmamıştır. Teoman adlı iş arkadaşı da kadın olduğu için işe ne niyetlerle alındığı konusundaki düşüncelerini açık açık dile getirmiştir. Teoman'a göre bir kadın işe alınıyorsa başarısından dolayı değil, kadınlığı sebebiyle bir süs objesi olarak görüldüğü için alınmıştır. Anlatıcı çalıştığı süreçte çoğu kez psikolojik şiddete maruz kalmış ve kimi zaman da tacize uğramıştır. Patronu Faruk Bey'in anlamlandırmakta zorlandığı yakınlığı da buna örnektir.

Gürkan bir süre sonra iş yerinde genel müdürlüğe terfi etmiştir. Maddi olarak bu sayede iyi bir konuma gelmişlerdir. Artık lüks yerlerde ve üst düzeydeki kişilerle bir araya gelmeye başlamışlardır. Fakat anlatıcı kendini bu ortamlara hiçbir zaman ait hissedememiştir. Buradaki gözlemleri, gösterişli hayat içerisindeki piyon konumundaki kadınların yaşantısı, sorgulamalar yapmasına sebep olmuştur. Ona göre oradaki kadınlar, o adamların gölgesinden ibarettir.

Anlatıcı, Gürkan'ı sekreterinden kıskanmaya başlamış ve gizli bir ilişkisi olduğunu düşünmüştür. Bunun üzerine ise Gürkan'ın şehir dışında olduğu bir dönemde iş yerinden Mehmet ile yakınlaşmış ve Mehmet'le yasak bir ilişki yaşamaya başlamıştır. Bu sırada Mehmet de evlidir ancak bu ilişkiyi gizleme gibi bir gayretleri de söz konusu olmamıştır. Her şeyi apaçık yaşamışlardır. Bu noktada yasak ilişkilerine yönelik tepkiler ise dikkat çekicidir. Kadın bu yasak ilişkiden dolayı toplum tarafından dışlanırken, erkeğe yönelik böyle bir tutum söz konusu olmamıştır.

Anlatıcı; Mehmet'le olan ilişkisi herkes tarafından öğrenilmeden önce, patronu Faruk Bey'in açıklamasıyla yeni açılacak servisin müdürü olacağını öğrenmiş fakat iş arkadaşları onun bu makama kadın olması sebebiyle usulsüz bir şekilde getirildiğini ve hak etmediğini iddia etmişlerdir. Onların düşüncesine göre; bir kadın üst düzey bir makama hakkıyla gelemez.

Daha sonra anlatıcı, Mehmet'le olan ilişkisinin herkes tarafından duyulmasıyla işten çıkarılmıştır. Fakat patronu Faruk Bey'in ifade ettiğine göre eğer kendisi ile bu ilişkiyi yaşamış olsa imiş kovulmayabilirmiş ancak anlatıcı Faruk Bey'i reddettiği için bu bahaneyle işine son verilmiştir.

Anlatıcı, bir gün Gürkan'ın telefon konuşmasına denk gelmiş ve onun da kendisini aldattığına emin olmuştur. Fakat Gürkan bu durumu başta inkâr etmiş, bir süre sonra ise bunun evliliğin bitmesi için önemli bir sebep olmadığı fikrini savunarak ihaneti dolaylı olarak kabullenmiştir. Ona göre; evlilikte kişiler birbirini aldatmış olsa da bu durum hoş görülüp evlilik sürdürülebilmeliymiş.

Anlatıcı kadın tüm olanların ardından evden ayrılmış ve kendine -karşılaştığı pek çok güçlüğü sonunda- yeni bir ev tutmayı başarmıştır. Çevresinden birkaç kişinin desteğiyle evini döşemiş ve bir süre sonra da Gürkan'la boşanmışlardır. Mehmet'le olan ilişkisi ise bu süreçte sonlanmıştır. Ardından şef yardımcısı olarak Doğan Bey'in

yanında işe başlamış ve oldukça hırslanarak çok çalışmış, para biriktirmiştir. Bir süre sonra da müdürlüğe terfi etmiştir.

Anlatıcı, bir gün tamamı evli olan arkadaşlarını yeni evine davet etmiş ve onların yaşantılarından ne kadar da bağımlı bir hayatları olduğunu düşünmüştür. Çünkü hepsi de eşlerinin gölgesinde yaşamayı kabullenmiş ve kendi geleceklerine dair hedef ve hayalleri olmayan kişilerdir.

KDG kısaltmasıyla romanda anılan Koltuk Değnekli Genç, anlatıcının iş yerinden arkadaşıdır ve gizli bir gruba dâhildir. Kültürü ve bilgisiyle anlatıcının ilgisini çekmeyi başarmıştır. Birlikte vakit geçirmiş ve oldukça iyi anlaşmışlardır. Bir süre sonra da birbirlerinden hoşlanmaya başlamışlar ve hatta KDG evlenmek, aile kurmak bile istemiş fakat anlatıcı evliliğe karşı olan olumsuz tutumundan dolayı bu teklifi büyük bir korkuyla reddetmiştir. KDG ise bir süre sonra dâhil olduğu gizli grubun üniversite olaylarına karışmış ve orada hayatını kaybetmiştir.

Anlatıcı kadın, romanın sonunda çocukluğundan beri hayalini kurduğu güce sahip olmuştur. Hiçbir erkeğe muhtaç olmayıp, hayatında kendi kararları ve kendi otoritesi hâkimdir. Ancak duygusal boşluğunu doyuracak birinin eksikliğini hissettiği zaman Aydın ile tanışmış ve ondan oldukça etkilenmiştir. Aydın, pek çok şeyi bir arada bulabildiği kişi olmuştur. Bir gün Aydın'ın uzun yıllar işi için Amerika'da bulunması gerektiği haberini almışlardır. Bunun üzerine Aydın, anlatıcı kadına da onunla gelmesini teklif etmişse de kadın, bu teklifi kabul etmenin kendine ve emeklerine yapacağı en büyük ihanet olacağını düşündüğü için, -Aydın'ı çok sevse bile- teklifini kabul etmemiştir.

2.3.2.Aslında Aşk da Yok

Aslında Aşk da Yok (AAY), KAY'ın devamıdır. Anlatıcı kadın, gücün ve özgürlüğün temel taşı olarak gördüğü paraya artık sahip olmuştur. Ancak bu sefer de duygusal anlamda çaresiz ve sevgiye aç bir ruh hâli içindedir. Aydın'ın gidişi onu derin bir yalnızlığa sürüklemiştir. Bu duygusal boşluğu ise işine daha çok sarılarak kapatmaya çalışmıştır. İş hayatında yeni tecrübeler yaşamaya başlamış ve kendini geliştirmiştir. Konferanslar vermeye başlamış ve bu sırada kadın olması sebebiyle yaşadıkları da romanda ayrıntılı bir şekilde ortaya konulmuştur. Anlatıcı kadın, işlerine devam ettiği

sürede çoğu kez gerek üst yöneticileri gerekse trafikte hiç tanımadığı insanlar tarafından tacize uğramıştır.

Anlatıcı kadın, Aydın'dan gelen bir mektubun ardından ona olan duygularının uzak mesafeye rağmen hâlâ karşılıklı olduğunun farkına varmış ve Aydın'a olan aşkı üzerine düşünmüş, onu kıskanmış ve aralarındaki mesafeden dolayı kaygılanmaya başlamıştır. Bu sırada işlerine de devam eden kadın, bir gün tanımadığı birinden telefon almıştır. Telefondaki kişi ona olan hayranlığından bahsetmiş ancak kendini tanıtmamıştır. Kadının bu durum içten içe hoşuna gitse de doğru olmayacağını düşündüğü için konuşmayı o anlık sonlandırmıştır. Aydın'ı düşünerek yanına gitme planları yapmış ve bilet alarak Amerika'ya, sevgilisinin yanına gitmiştir. Amerika'ya vardığında Aydın'ın dış görünüşündeki, daha sonra ise davranışlarındaki değişiklik dikkatini çekmiş ve bu durumdan rahatsız olmuştur. Tüm bu değişikliklerin altında, zihninde kurguladığı bazı sebeplerin olabileceğini düşünerek huzursuz olmuştur. Sonrasında, baş başa kaldıklarında yakınlaşmaları ile beraber tüm bu düşünceleri ortadan kalkmış, birlikte çok mutlu on beş gün geçirmiş, aynı evi paylaşmışlardır. Ardından anlatıcı kadın, Amerika'dan dönüş yapmıştır.

Ofisine gittiğinde sekreteri Zeliha'nın olmadığını fark etmiştir. Zeliha, küçük yaşlardan itibaren ailesi tarafından evlilik düşüncesi ile yetiştirilmiş ve daha o yaşlarda adına çeyizler düzülmüştür. Ailesi tarafından gelen ilk görücü olan Müfit ile evlendirilmiştir. Zeliha, Müfit'ten hiç hoşlanmamış, ancak Müfit buna rağmen başlarda Zeliha'yı çok sevdiğini hissettirmiştir. Bir süre sonra ise bebekleri olmuş ve Müfit'te de eş zamanlı olarak değişiklikler meydana gelmiş ve hatta Zeliha'ya şiddet uygulamaya başlamıştır. Zeliha bebeğiyle olduğu zamanlar mutlu, fakat Müfit'le olduğu zamanlar mutlu olmadığını fark etmiştir.

Zeliha'nın, anlatıcı kadının yanında işe başlamasına sebep olan şey Müfit'in işlerinin kötüye gitmesi olmuştur. Daha sonra Zeliha ile anlatıcı kadın, iş hayatı dışında da vakit geçirmeye başlamışlar ve Zeliha, sohbetleri esnasında anlatıcı kadının düşüncelerinden, söylediklerinden etkilenerik cesaret kazanmıştır. Hatta bir süre sonra iş yerinden gerçek anlamda duygu beslediği biriyle ilişki yaşamaya başlamış ve onunla beraber kaçma cesaretinde bile bulunmuştur.

Anlatıcı kadın bir süre sonra işe gittiğinde, Zeliha'dan kendisine mektup geldiğini görmüştür. Zeliha mektupta kaçtığı için pişman olmadığını, yalnızca ardında bıraktığı

çocuklarını özlediğini ancak sevgilisi ile evlendiğinde de Müfit'in, çocukların velayetini ona vereceğini yazmıştır.

Anlatıcı kadın, telefonda Aydın'a onu özlediğini söylemiş ve bu konuşmanın ardından Aydın, anlatıcı kadının yanına ve eski işinin başına dönmüştür. Artık beraber yaşamaya başlamışlardır. Başlarda hiçbir sorunları görünmez ve birbirlerinin özel alanlarına saygı içindelerken bir süre sonra Aydın, sevgilisinin de iyiliğini düşündüğünü söyleyerek ona evlenme teklifi etmiştir. Anlatıcı kadın, çeşitli tereddütleri içinde taşısa da Aydın'la yaşamındaki önceki tecrübelerine dayanarak, -benzer düşüncelere sahip oluşlarına ve uyumlarına güvenerek- evlenebileceklerini düşünmüş ve bir süre sonra da sade bir nikâh töreniyle evlenmişlerdir. Geleneksel evlilik anlayışına karşı olan bu çiftin amacı evlenerek toplum tarafından kabul görmek olmuştur. Fakat evlilikle beraber gelişen kimi problemlerin önüne geçememişlerdir. Yemek mevzusu evliliklerindeki problemlerden birini teşkil etmiştir. Aydın için yemek ciddi bir meseleyken, kadın için öğünler birtakım atıştırmalarla geçiştirilebilir ve bu sebeple çok önem taşımazmış. Aydın ise daima akşamları sıcak yemek ihtiyacı hissetmiş ve eğer evde yemek yoksa yemek için dışarı çıkmak istemiştir. Kadın için bu çok gerekli değilse de birlikte yaşadıkları ve evli oldukları için uyum sağlama gerekliliği duyarak Aydın'a katılmış ancak bu durumdan oldukça mustarip olmuştur.

Anlatıcı kadın, Aydın'ın evlilikle beraber daha önce farkında olmadığı davranışlarını fark etmeye başlamıştır. Bunlardan bazıları da Aydın'ın ayakkabılarını orta yerde bırakıp dolapların kapaklarını hiçbir zaman kapatmaması ve dış macununu orta yerinden sıkması gibi basit ancak anlatıcı kadını huzursuz eden davranışlar olarak kendini göstermiştir.

Anlatıcı kadın, profesyonel olarak katıldığı çeşitli konuşmalara davet edilmiştir. Konuşmaların ardından ise kendisine nezaketten verilen bir çikolata ile uğurlanmıştır. Kadın, ciddi bir hazırlıkla katıldığı bu konuşma karşılığında herhangi bir ücret verilmemesini kendine ve işine bir saygısızlık saymıştır. Hatta bu durumu kendi içinde sorguladığında Aydın ile işine saygı duymayan kesim arasında benzerlik bulmuştur. Ona göre; karşılaştığı iki durumun da sebebi kadın olmasıdır. Bu durumdan kurtulması içinse hak ettiği saygıyı yüksek sesle talep etmesi gerektiğini düşünmüş ve öyle de yapmıştır. Artık Aydın çekmeceleri ve kapıları kapatmaya başlamış, yetkili kişi de anlatıcı kadına yaptığı işten ötürü ödeme yapmaya başlamıştır.

Anlatıcı kadın, bir gün Şebnem adlı eski bir arkadaşıyla karşılaşmıştır. Başta onu tanıyamamış ancak daha sonra kendini tanıttınca hatırlamış ve sonrasında da sözleşip buluşmuşlardır. Şebnem, ortaokulun ardından teyzesinin yanına, Amerika'ya yerleşmiştir. Orada âşık olmuş ve bir de çocuğu olmuştur. Ancak evliliği gerekli görmemiş ve hiç evlenmemiştir. Daha sonra ise farklı birine âşık olmuş ve onunla beraber olmuştur. Şebnem'i son derece mutlu gören anlatıcı kadının zihninde, “mutlu olmak kolaysa neden kendisinin mutlu olamadığı” yönünde onlarca soru oluşmuş ve düşünmeye başlamıştır.

Bir perşembe günü Aydın, gecikeceği notunu bırakarak eve geç gelmiştir. Eve döndüğünde nerede ve kiminle olduğu sorusuna ise iş yerinden Ayla ile içki içtiği yanıtını vermiş fakat kadın almış olduğu bu cevaptan huzursuz olmuş, aldatılmış olabileceğini düşünerek Aydın'ı kıskanmıştır. Sonrasında kendi düşüncelerini sorguladığında, evlenmeden önce hiç böyle şeyleri önemsemediğini düşünerek evlilikle beraber hislerinin de değişime uğradığını fark etmiştir.

Şebnem'le buluşan kadın, Aydın'la arasında geçen durumdan -Aydın'ın Ayla ile olan yakınlığını kıskandığından- bahsetmiştir. Ardından ise kısasa kısas yapmak istediğini, bir erkekle buluşup içki içmesi gerektiğini söylemiştir. Şebnem, onun bu söylediklerine çok şaşırılmış ve toplumun onu bu hâle getirdiğini düşünerek onu eleştirmiştir.

Anlatıcı kadın, işte olduğu bir gün hamile olabileceğini düşünerek emin olmak için doktora gitmiş ve gerçekten de hamile olduğunu öğrenmiştir. Aydın'a söylemek içinse çoğu kişinin aksine özel bir hazırlık yapmak yerine, son derece doğal bir şekilde hamileliğini açıklamak istemiş ve akşam yemeğinin ardından söyleyivermiştir. Aydın, heyecansız bir tepkiyle beraber, anlatıcı kadının bebek isteğinden haberi olmadığı ve bu konuyu onunla paylaşmadığı için şaşkınlığını ifade etmiştir. Kadın, doğurmak istediğini açıklamış, Aydın ise zoraki kabullenmiştir.

Anlatıcı kadın, hamileliğinin ilk dönemlerinde sürekli bedenini ve bedenindeki değişiklikleri gözlemlemiş ve kendini ayna karşısında izlerken çok beğenmiştir. Aydın'la da bu süreçte daha fazla cinsel birliktelik yaşamaya başlamışlardır. Hamilelik sürecinin ilerlemesiyle ise vücudu farklı birtakım tepkiler daha vermeye başlamıştır. Bel ağrıları, genişleyen kalçası ve aldığı kilolar bunlardan birkaçıdır. Ancak bu kararı veren kişi olarak kadın, tüm sonuçlarına rağmen mutludur.

Anlatıcı kadın, iş arkadaşlarına hamile olduğunu açıkladığında herkes şaşkınlıkla karşılaşmıştır. Ancak o, bu kararı bir gereklilik olarak gördüğü için değil, yalnızca çocuk sahibi olmak istediği için aldığını ifade etmiştir. Anlatıcı kadın, rüyasında oldukça sancılı ve zor geçen doğum anını görmüş ve tüm bedeninde o acıyı hissedercesine uyanarak Aydın'a sarılmıştır. Aydın'ın ona artık eskisi gibi dokunmadığını hisseden kadın, bu durumu sorun etmiyormuş gibi görünmeye çalışsa da ilgisiz tavırları neticesinde artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmadığını anlamış ve bir akşam ciddi tartışmalarının ardından kadının cinsel yakınlığına karşı Aydın'ın isteksiz tavrı kadını tümünden sinirlendirmiş ve aldatıldığına emin olmuştur.

Anlatıcı kadın ile Aydın bir gün iş yemeğine katılmışlardır. Yemekte anlatıcı kadının, Aydın'la ilişkisinden emin olduğu Ayla da vardır. Anlatıcı kadın, bir süre sonra yemekte rahatsızlanmış ve bu sebeple yemekten ayrılmak istediğini söylemiştir. Fakat o esnada Ayla ile sohbet eden Aydın'ın, biraz daha sabretmesini söylemesi üzerine kadın tek başına masadan ayrılmış ve akşam evde bu konu üzerine ciddi bir şekilde tartışmışlardır. Yaşanan tartışmanın ardından kadın, Paris'e, Bircan adlı arkadaşının yanına gitmeye karar vererek ilk uçakla gitmiştir.

Bircan, kendinden üç yaş küçük Sinan'la evli olup ve bir de kızları vardır. Bircan ve Sinan üniversite yıllarında tesadüf üzerine tanışıp sevgili olmuşlar ve evlenmişlerdir. Oldukça mutlu süren evlilikleri, küçük kızlarının bir kaza geçirip hastaneye gitmeleriyle bozulmuştur. Hastanede kızlarıyla ilgilenen hemşire ile Sinan arasında özel duygular gelişmiştir. Genç hemşire, babası tarafından yıllar önce istismar edilmiş ve her şeyi ardında bırakarak kaçmış, kendine yeni bir hayat kurmaya çalışmıştır. Bu sebeple de yaşadığı şehirde son derece yalnız ve mahzun görünüşlüdür. Hemşire kız ile Sinan arasında yasak bir ilişki yaşanmaya başlamıştır. Hemşire kız hatta bir süre sonra hamile kalmış, ardından Sinan'ın mutsuzluğu ve düşünceliliğini fark eden Bircan, onunla konuşmak istemiştir. Sinan'ın her şeyi anlatması üzerine Bircan, ihanete uğradığını öğrendikten sonra ayrılmak istediğini açıklamış, Sinan ise onu ve kızını her şeye rağmen çok sevdiğini söyleyerek onları üzdüğü için mahcubiyetini dile getirmiştir.

Anlatıcı kadın, hamileliğinden dolayı Paris'te yeni bir doktora gitmeye başlamıştır. Sancılarının arttığı bir gün sezaryen doğum yapmış ve kızı dünyaya gelmiştir. Bebek altı günlük olmuşken Aydın, Paris'e gelmiştir. Doğum ânı orada olmayı planlamışsa da bebeğin erken doğumu sebebiyle orada olamamıştır. Geldiğinde hemen bebeğini

kucağına almış ve onunla ilgilenmiştir. Sonrasında ise hemen her gün hastaneye gelmiştir. Hastaneden çıkınca Aydın, eşi ve kızı ile Paris'ten dönüş yapmışlardır.

Aydın ve anlatıcı kadının birliktelikleri bir süre daha devam etmiştir. Bir gün yine Aydın'ın iş yemeğine katıldıklarında, Aydın'la Ayla'nın kaçamak bakışlarını yakalayan anlatıcı kadın ile Aydın arasında tartışma yaşanmıştır. Bunun üzerine Aydın, ardında bir mektup bırakarak evden ayrılmıştır. Bu ayrılık kadın için -her şeye rağmen- beklenmedik bir şekilde olmuştur. Şaşkınlığını ve derin yalnızlık hissiyatını atlatması ise birkaç gününü almıştır.

Aydın'ın çocukluğu annesi ile geçmiştir. Babasını küçük yaşlarda kaybeden Aydın'ın hayatındaki en önemli figür annesi olmuştur. Annesi ise ataerkil sistemde yetiştirilmiş, erkek kardeşlerinin himayesi altında kendini unutmış fedakâr bir kadındır. Aydın, annesi ve annesinin baskıcı ailesinin himayesi altında kendini eğitmeye çalışmış, para kazanmış ve özgürlüğünü elde etmiştir. Daha çocukluğunda, dayıları ve annesi tarafından cinsellik konusunda yasaklanmıştır. Bu yasaklı konudaki ilk tecrübesini arkadaşlarıyla gittiği bir genelevde yaşamıştır. Aydın'ın ilk ciddi ilişkisi ise annesi ve işverenlerinin tavsiyesi üzerine otuzlu yaşlarda olmuş, özgür iradesiyle yaşadığı ilk duygusal ilişkisi ise ancak kırklı yaşlarında olmuştur.

Anlatıcı kadın, iş seyahati için yola çıktığı trende bir genç ile tanışmıştır. Murat adındaki bu gencin onunla uzun zamandır telefonda konuşan gizemli hayranı olduğunu öğrenmiştir. Murat, anlatıcı kadından oldukça gençtir. Bu durum Murat için hiç önemli olmazken aynı durum anlatıcı kadın için geçerli olmamıştır. Kadın, büyük bir şaşkınlıkla Murat'la sohbet etmeye başlamıştır. Karşısında kendisine olan sevgisinden ve hayranlığından bahseden kişiye karşılık, zihninde kendini daima onunla kıyaslayan kadın, aralarındaki yaş farkını zihninde somutlaştırarak düşünmüştür. Murat ve anlatıcı kadın iş seyahatinin ardından dönüş yolculuğunu da beraber yapmışlar ve bu süreçte Murat'ın samimiyeti anlatıcı kadına, kendini güvende hissettirmiş ancak bu yakınlık uzun sürmemiş, kadın arzulanmanın vermiş olduğu güzel hislerin ardından Murat'la bir daha görüşmemek üzere ayrılmıştır.

Aydın ise artık resmen Ayla ile birliktedir ve belli zamanlarda da kızını görüyordur. Anlatıcı kadının Aydın'a karşı olan hisleri ise artık tamamen bitmiştir.

Anlatıcı kadın, bir süre sonra ünlü bir gazeteci ile tanışmıştır. Gazeteci, kadınlarla ilgili bir çalışması olduğunu söyleyerek anlatıcı kadınla görüşmek istemiştir. Birlikte yemek yemişler ve bir süre sonra yakınlaşmışlarının üzerine kadın, izlenimlerine dayanarak gazeteci ile ilgili olumlu düşüncelere kapılmıştır. Ancak doğum günü gecesindeki yedikleri yemekten sonra tüm fikri değişmiş ve hayal kırıklığına uğramıştır. Bunun üzerine anlatıcı kadın, özgürlüğüne ve bebeğine yönelerek oradan ayrılmıştır.

2.3.3.Aynada Aşk Vardı

Asena, *Aynada Aşk Vardı* (AAV) adlı romanında üç kuşaktan kadının yaşamından kesitleri ele alır. Bu üç kadın; annecanne, kızı ve torunudur. Asena, romanında ilk kuşağı temsil eden Nilüfer'i oluştururken annesinden esinlendiğini, ikinci kuşaktan Nilgün'ün kendi dönemini temsil etmesiyle beraber, burada kendini anlatmadığını ifade eder. Son kuşaktan Nil ise 1970'lerde doğanları, romanın yazıldığı dönem gençliğini temsil eder (Emel, A., Coşkun, Z., 2008, s.174.).

Nilüfer, 1936 yılında on altı yaşında olan bir genç kızdır. 1920'de doğmuş ve toplumsal değişim sürecine tanık olan, Cumhuriyet'in ilk çocuklarındandır. Dönemin genel algısı ve toplumun bakış açısı gereği bu yaşlardaki bir genç kız, evlilik hazırlığında düşünülür. Nilüfer'in ailesi de aynı düşüncededir ve katı bir kadın olarak tasvir edilen annesiyle babası da toplumsal algının yönettiği biçimde düşünmekte ve davranış sergilemektedirler. Ancak bir gün saygın bir kişinin kız çocuklarının eğitime yönelik olumlu sözleri sonrası babası, kızının eğitime devam etmesine yönelik olumlu bir adım atmıştır.

Nilüfer için başlarda, okul kendini bulduğu ve özgür olduğunu hissettiği bir mekân olması sebebiyle çok önemli olmuştur. O, annesinin mutsuzluğuna her gün şahit olan bir çocuk olarak, ileride onun gibi olmak istememiş ve annesinin yaşadığı dünyadan kaçışını sağlayacak tek yerin okul olduğunu düşünmüştür.

Bu süreçte Nilüfer'e görücüler gelmeye devam etmiştir. Nilüfer, gelen tüm görücüleri bir bahaneyle reddetse de annesi onun bu geri dönüşlerine oldukça tepki göstermiş, sinirlenmiş ve anlamlandıramamıştır. Ancak Nilüfer, annesine ileride sevdiği biriyle evlenmek istediğini söylemiştir. Annesi kızının kullanmış olduğu "sevgi" sözcüğüne oldukça şaşırmıştır. Çünkü öyle ki o, hayatı boyunca hiçbir erkek için böyle bir sözcük kullanmadığını anımsamıştır.

Nilüfer bir gün okuldayken, Ali adlı bir ziyaretçisi, akrabaları tarafından şehir dışından yollanan bir paketi teslim etmeye gelmiştir. Ancak Nilüfer, böyle bir durumdan haberdar olmadığı ve Ali'yi tanımadığı için şaşırmıştır. Ziyaretçi salonuna gittiğinde Ali'yi karşısında görüp, paketi teslim aldığı anda Ali'den oldukça etkilenmeye başlamış ve o andan itibaren sürekli Ali'yi düşünmüş, hayal etmiş ve bir türlü aklından çıkaramaz olmuştur.

Nilüfer'e yine görücülerin gelmeye devam ettiği bir gün, evlenmek isteyen kişinin Ali olduğu haberi gelmiştir. Nilüfer bu haberi duyar duymaz, Ali'den çok etkilendiğini düşünmüş ve ileride sevmediği biriyle birlikte olma ihtimalini de göz önünde bulundurarak Ali ile evlenmek istediğine karar vermiş ve ailesine bu fikrini açıklamıştır. O güne kadar gelen tüm görücüleri bir bahane ile reddeden Nilüfer'e, ailesi oldukça şaşırmıştır. Daha sonra ise Nilüfer, sevdiği biriyle birlikte olma fikri daha cazip geldiği için okulunu da ardından bırakarak evliliği seçmiştir.

Ali Almanya'da olduğundan o olmadan aile arasında bir nişan yapılmış, Ali geldiğinde ise evlenip Almanya'ya yerleşmişlerdir. Nilüfer, Ali ile çok mutlu olup hayatının aşkını yaşadığını düşünmüştür. İlerleyen günlerde Nilüfer, hamile olduğunu öğrenmiştir. Ali ise bir süre sonra rahatsızlanmıştır. Hamileliğinin son aylarında Ali'nin rahatsızlığı daha da nüksetmiş ve bu süreçte Nilüfer, Türkiye'ye dönmek üzere yola çıkmıştır. Nilüfer yolculuk yaparken Ali vefat etmiş ve daha sonra Nilüfer yaşadığı üzüntüyle beraber ailesinin yanına yerleşmek zorunda kalmıştır. Bu süreçte kızını dünyaya getirmiş ve ismini de hâlâ çok sevdiği, ilk aşkı olan Ali'yi hatırlatması için Alin koymuştur.

Nilüfer, ailesinin yanında baskı altında yaşamaktadır. Dul ve çocuklu olduğu için sokağa dahi çıkmasına izin verilmeyen Nilüfer, çocuğuyla evin içine adeta hapsolmuş ve bir yandan da annesinin ısrarla evlenmesi gerektiğine yönelik sözlerine mahsur kalmıştır. Nilüfer ise hâlâ Ali'yi sevdiği için evlenmek istemese de özgür bir alanı ve ekonomik özgürlüğü olmadığından, sırf baskıdan kurtulmak umuduyla, evlenmeye karar vermiştir. Okulunu yarıda bıraktığı için mesleği de olmadığından tek kurtuluşunun evlilik olduğunu düşünmüş ve o andan itibaren gelen ilk görücüyle evleneceğine dair yemin ederek kendine söz vermiştir. Ardından yeni bir görücü geleceği haberi üzerine güzelce hazırlanmıştır. Kim olduğunun, nasıl biri olduğunun artık onun için hiçbir önemi olmayıp, kim olursa olsun o kişi ile evleneceğine karar vermiştir. Gelen görücü Haydar, Nilüfer'e göre oldukça kısa ve normal şartlarda Nilüfer'in hoşlanmayacağı

fiziki özelliklere sahiptir. Ancak Nilüfer kendine verdiği söz için, Haydar’la evlenmeyi kabul ettiğini açıklamıştır. Annesi ise isteği yerine geldiği için bir taraftan sevinmiş ancak bir taraftan da kızının değişen fikrine oldukça şaşırmıştır.

Nilüfer ve Haydar evlenmişler ancak Nilüfer, Haydar’la cinsel ilişki kurmak istememiştir. Aklında hâlâ Ali olması sebebiyle ona ihanet ediyormuş hissine kapılmıştır. Fakat evli olmaları sebebiyle Haydar’ın bu isteğine teslim olmak zorunda kalmıştır.

Nilüfer, bir süre sonra sabredemeyerek Haydar’a ayrılmak istediğini açıklamıştır. Haydar duygusal davranıp, ayrılmak istemediğini söylese de Nilüfer evi terk ederek ailesinin evine geri dönmüştür. Ancak daha önceden de deneyimlediği üzere ailesinin evinde huzuru bulamamıştır. Annesinin baskısı devam etmiştir.

Nilüfer, ayrılıp eve döndükten sonra yine görücüler gelmeye başlamıştır. Bir süre sonra da Tarık adlı biriyle evlenmiştir. Tarık, Nilüfer’den yaş olarak epey büyüktür. Bu sebeple Nilüfer, cinsel anlamda daha sakin bir hayat yaşayacağını umsa da hiç öyle olmamıştır. Tarık’la da cinsel ilişki yaşamaktan kaçınmaya çalışmış fakat çoğu kez Tarık’ın bu isteğine teslim olmak zorunda kalmıştır. Bir süre sonra da bir kızları dünyaya gelmiştir. Tarık, erkek çocuğu olacağını umsa da kızları olmuştur.

Nilüfer’in okuyup elektrik mühendisi olan erkek kardeşi Turgut ise romanda, bazı sıra dışı hareketleriyle toplumun görünmez kurallarına karşı kendince bir direniş gösteren, topluma yabancılaşmış ve yalnız bir kişi olarak yer almıştır. Mesleğine rağmen düzenli bir işi olmayıp, günlük işlerde çalışmıştır. O; hayatını, alışılmış ve kuralları baştan koyulmuş düzene göre yaşamak istememiş ve bu sebeple de hayatı boyunca parayı önemsememiştir. Günlük işlerde çalıştığı zaman kazandığını, sevdiklerini mutlu etmek veya kendi gününü kurtaran anlık zevkler uğruna tüketmiştir. Hiçbir zaman bir sonraki günü düşünmemiş, çalışmadığı günlerde günü, alkol alarak sarhoş geçirmiştir. Turgut’un başkaldırı hikâyesi bir gün kötü bir otelde vefat ederek sonlanmıştır.

Nilüfer, kızını arkadaşının doğum gününe götürdüğü bir gün, orada bir beyefendi ile tanışmıştır. Bu kişiden etkilenen Nilüfer’in kalbi hızla atmaya başlamış ancak Nilüfer bu durumdan oldukça utanmıştır. Beyefendi de Nilüfer’den hoşlanmış ve hatta ona iltifatlar etmiştir. Nilüfer ise kendini çok suçlu hissetmiş ve Tarık’a ihanet ediyormuşçasına kendini suçlamıştır. İlerleyen günlerde Nilüfer, Tarık’ın montunun

cebinde bir nota rastlamış ve notta Gülperi adlı bir kadından bahsedildiğini görmüştür. Nilüfer, gördüğü bu notun ardından Tarık'ın onu aldattığını düşünerek, akşam Tarık'a bu notla ve Gülperi'nin kim olduğuyla ilgili hesap sormuştur. Tarık duydukları karşısında heyecanlanmış, telaşlanmış ve Gülperi adlı birini tanımadığını söyleyerek inkâr etmiştir. Fakat Nilüfer buna inanmamış, kızının doğum gününde, beyefendiyle konuştuğunda bile kendini bu kadar suçlamışken, Tarık'ın cebindeki bu nota rastlaması ve aslında Tarık'la ilgili bilmediği çok şey olduğu fikri onu düşündürmüştür.

Nilüfer, tüm bu olarlardan sonra hâl ve hareketlerinde değişime gitmiş, daha özgür davranmaya başlamıştır. Hemen her konuda Tarık'a soran, izin alan ya da danışan Nilüfer, artık kendi başına da hareket etmeye başlamıştır. Örneğin arkadaşlarıyla evde oyunlar oynamış, Tarık'a ise yalnızca haber vermiştir.

Nilgün, 1964 yılında on altı yaşında olup Nilüfer'in ortanca kızıdır. Romanda Nilgün'ün bölümü, babasına kursa gideceği yalanını söyleyerek erkek ve kız karışık bir grupta beraber sandalla açıldığı günün anlatımıyla başlamıştır. Bu gezintide yaşanan küçük bir kaza sonucu Nilgün, babasına söylediği saatten çok daha geç bir saatte eve varmasının üzerine babasının tepkisini önlemek için yalan söyleyerek bu durumundan kendini kurtarmıştır.

Nilgün için de okul, özgür olması ve kendi ayakları üzerinde durmasını sağlayacak olan yer olması sebebiyle önemlidir. Çok sıkıcı olduğunu da düşünse sırf bu yüzden derslerini geçmek için gayret etmiştir.

Nilgün; sık sık kaçamak yapan, hareketli ve kendi çapında maceraperest bir kişilik olarak değerlendirilebilir. Ailesinin doğru bulmayacağı isteklerini farklı bahaneler uydurarak gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bunlardan biri de arkadaşlarıyla gittiği diskodur. Burada oldukça alkol alan Nilgün, sarhoş olmuş ve tacize maruz kalmıştır. Onun sarhoş hâlimden faydalanmak isteyen kişiyi fark eden Yılmaz adlı bir kişi, Nilgün'ü kurtarmıştır. O akşamdan sonra Nilgün ve Yılmaz tekrar bir araya gelmişlerdir. Nilgün, Yılmaz'ı tanıştıkları akşamki tavrından dolayı beyaz atlı prensi olarak adlandırmıştır. Nilgün ve Yılmaz görüşmeye devam etmişler ve git gide yakınlaşarak ilerleyen süreçte de nişanlanıp evlenmişlerdir. Nilgün, aynı zamanda sınavlarına hazırlanmış, eğitimini devam ettirmek istediğini dile getirmiş ve Yılmaz da bunu onaylamıştır. Hatta Yılmaz, babasının fabrikasında Nilgün'ün işe girmesini sağlamıştır. Nilgün, iş yerinde oldukça başarılı olmuştur. Ancak Nilgün için evliliği istediği gibi

gitmemiş, ilişkinin başlarındaki istek, arzu ve güzel duyguların kalmadığını hissetmiş ve ayrılmayı düşünmüştür. Bu süreçte ise hamile olduğunu öğrenmiş ve boşanma fikri dolaylı olarak ertelenmiştir.

Yılmaz, bebeğin erkek olmasını umut etmiş ancak bir kızları olmuştur. Nilgün ise bir kızı olduğu için çok mutlu olmuş ve kızı dünyaya geldikten yaklaşık bir yıl sonra evliliği üzerine ciddi kararlar almış ve boşanmak istediğini dile getirmiştir. Özellikle kendi ailesi ve Yılmaz'ın ailesi Nilgün'ün boşanmak istemesine anlam verememiştir. Nilgün'ün boşanmak istemesinin sebepleri onlar için bir anlam ifade etmemiştir. Fakat Nilgün, ilişkilerinin ilk heyecanı kalmadığı ve Yılmaz ile hayata bakış açılarında ortak noktalarda buluşamadıklarını düşündüğü için, boşanmakta kararlı duruşunu sürdürmüş ve akabinde bir süre sonra da ayrılmışlardır.

Nilgün, Yılmaz'ın babasının fabrikasından da ayrılmak zorunda kalmıştır. İşinden ayrılmadan önce, son zamanlarda Mudi kısaltma ismiyle anılan, asıl adı Muharrem olan kişiyle tanışmıştır. Mudi bir ressamdır ve Nilgün'e resimleri için bir sergi açma talebinde bulunmuştur. Fakat Nilgün'ün boşanmasının ardından işten ayrılmasıyla aralarındaki iş ilişkisi kopacak gibi olmuşsa da Mudi, Nilgün'e ulaşmış ve sonrasında da görüşmüşlerdir. Görüşmenin ardından Mudi, Nilgün'ün resimlerini yapmak istediğini söylemiştir. Nilgün kabul etmiş ve Mudi Nilgün'ün resimlerini yapmaya başlamıştır. Bu süreçte epey yakınlaşmışlardır. Hatta Mudi, Nilgün'ün evine yerleşmiştir. Nilgün, kızı ve Mudi bir süre beraber yaşamışlardır.

Yılmaz, kızıyla görüştüğü zaman kızına birtakım sorular yöneltmiş ve ardından annesi ile ilgili olumsuz düşüncelerini aktararak kendi fikrini baskın kılmaya çalışmıştır. Annesinin kötü bir kadın olduğunu ve ahlaki açıdan doğru olmayan şeyler yaptığı fikrini aşılama çalışmıştır. Kızları henüz yaşça küçük olduğu için babasının söylediklerine pek anlam veremeyerek, ancak üzüntüyle bunları annesiyle paylaşmış, annesi ise kızına bunların doğru olmadığını anlatmıştır.

Yılmaz, bu olayın üzerinden bir süre sonra Nilgün'e ulaşarak kızının Nilgün'e benzediğini ve onun gibi olduğunu iddia ederek eleştirmiştir ve artık kızıyla görüşmek istemediğini, yeni bir evlilik yapacağını söylemiştir. Nilgün, tüm bu duyduklarından sonra, artık kızına tek başına yetmesi gerektiği gerçeğiyle baş başa kalmıştır.

Nilgün, kızının annesinde olduğu bir gün iş seyahati için yurt dışına çıkmıştır. Burada Fernando adlı biriyle tanışmış ve kısa süreli bir birliktelikleri olmuştur. Daha sonra Nilgün'ün Türkiye'ye dönmesiyle ise birliktelikleri sonlanmıştır. Eve döndüğünde Mudi ile karşılaşan Nilgün, Mudi'ye olan hislerinin bittiğini fark etmiş ve tavırlarıyla bu duygularını hissettirmeye çalışmışsa da Mudi hiçbirine aldırnamıştır. Ancak bir gece Nilgün, dayanamamış ve öfkeyle ilişkilerindeki uzaklığa karşı neden hiçbir yorum yapmadığını ve görmezlikten geldiğini sormuştur. Ardından ise ilişkilerinin bittiğini ve onunla artık bir ilişki yaşamak istemediğini açıklaması üzerine Mudi, bunu kabullenmek istememiştir. Bir süre tartışmışlar ve Mudi, Nilgün'ün gözündeki entelektüel ve kibar görünümünü yok eden bir hareketle, öfkeyle mutfaktan aldığı bıçağı Nilgün'ün boğazına dayamış, Nilgün ise içerde uyuyan kızını da düşünerek ne yapacağını şaşırmıştır. Mudi'yi sakinleştiremeye çalışmış ve ardından bir şekilde elinden kurtulmuş ancak boğazından hafif yara almıştır. Bu sırada kızı uyanıp yanına gelmiştir fakat Nilgün, kızına belli etmemeye çalışmış ve kızını odasına götürdükten sonra Mudi'yi evden kovmuş, ilişkileri de bu şekilde sonlanmıştır.

Nilgün daha sonra Ersin adlı biriyle tanışmış ve yeni bir ilişkiye başlamıştır. Ersin ile ilişkisi her bakımdan bağımlı bir ilişki olmuştur. Nilgün, bu ilişki ile özgürlüğünün sınırlandığını hissetse de bu ilişkiden vazgeçmek de istememiştir. İlişkileri sürerken kimi anlaşmazlıklar yaşamışlar, tartışmışlardır. Bir tartışmanın ardından Ersin iş seyahati sebebiyle Paris'e gitmiştir. Sonrasında Nilgün, televizyonda Paris'ten ülkemize gelen bir uçağın düştüğü haberini görmüştür. O uçak, Ersin'in uçağı olmasına rağmen Nilgün şok hâliyle bu gerçeği kabullenmek istememiş ve inkâr etmeye başlamıştır. Fakat en nihayetinde Ersin'in ölüm haberini almıştır. Nilgün, yaşadıkları tartışmanın ardından bu olay gerçekleştiği için kendini suçlamış ve psikolojik sorunlar yaşamaya başlamıştır. Bu durum iş arkadaşları tarafından bile gözlenebilecek boyuta gelmiştir. Bilinçsizce konuşmaları ve tavırlarının ardından arkadaşları tarafından doktora götürülmüştür.

Nil'in anlatımı da on altıncı yaşından başlamıştır. Nil, Nilüfer'in torunu, Nilgün'ün ise kızıdır. Anne ve babası ayrı olan genç kız, annesi ile birlikte yaşar ve babası ile ilişkisi oldukça mesafelidir. Annesi Nil'in özgür, kendi ayakları üzerinde durabilen ve kendi kararlarını alabilen bir birey olmasını arzulamıştır. Bu amaçla onu elinden geldiğince rahat bırakmıştır. Nil ise fiziksel görüntüsünden hiç memnun olmayan ve bunu sorun hâline getiren bir genç kızdır. Bu sebeple kendini eksik ve kusurlu hisseder. Fazla

kilolarından dolayı çeşitli sağlık sorunlarıyla da karşı karşıya kalmıştır. Annesi kızının bu durumdan kurtulması için bir diyet merkezine göndermiştir. Nil, burada onun gibi kilo vermek amacıyla gelen Burak adlı bir gençle tanışmıştır. Nil ve Burak kısa süre içinde yakınlaşmışlar ve bu süreçte ikisi de amaçladıkları gibi biraz kilo vermişlerdir. Ancak bir süre sonra verdikleri kiloları tekrar almışlardır. Bu noktada Burak, kadının kilolu oluşunun daha ciddi bir sorun olduğunu, erkek için çok da önemli olmadığını söylemiş ve ardından Nil'i terk etmiştir. Nil ise yaşadığı bu olaydan oldukça olumsuz etkilenmiş, öfkelenmiştir.

Nil, bir süre sonra arkadaşının yirmi yedi yaşındaki abisi Gökhan'dan hoşlanmaya başlamıştır. Ancak Gökhan, Nil'in annesinden etkilenmiştir. Nil, bu gelişme karşısında da oldukça öfkelenmiş ve aynı zamanda annesine de sinirlenmiştir. Nil'in bu durumu kabullenmesi ve atlatması biraz zaman almıştır.

Nil, yaşanan olayın üzerinden bir süre sonra saçına işlem yaptırmak için kuaföre gitmiş ve burada kuaför çalışanı Oktay'ın saçına dokunuşlarından etkilenmiş, sonrasında buluşmuşlar ve Nil, Oktay'ı evine davet etmiştir. Oktay, Nil'e dokunmak ve onunla birlikte olmak istemiş fakat Nil, Oktay'a yakınlaşınca ondan eskisi gibi etkilenmediğini hatta hiç hoşlanmadığını fark etmiş ve ilişkilerini orada sonlandırmıştır.

Nil, diş hekimine gittiği bir gün ise dişine gerekli işlem yapıldıktan sonra yaşça büyük hekim tarafından, cinsel tacize uğramıştır. Tacizin ardından hamile kalan Nil, annesine haber vermeden arkadaşının yardımıyla kürtaj olmuştur. Annesi öğrendiğinde ise diş hekiminin muayenesini basarak ondan öfkesini çıkarmaya çalışmıştır.

Nil'in diğer ilişkisi, üniversiteden Gürol adlı asistanla olmuştur. Bu ilişkide Nil, Gürol'un gölgesinde kaldığını hissetmiştir. İlişkileri, Gürol'un yönlendirmesi ve istekleriyle sürmüştür. Bir gün tatile çıkmışlar ve yemek yerlerken masalarına, Serpil adlı bir kadın gelerek Gürol'a selam vermiştir. Gürol bu durum karşısında oldukça paniklemiş ve şaşırmıştır. Nil ise kuşkulananmaya başlamıştır. Serpil ve Nil daha sonra Gürol'un haberi olmadan buluşmuşlardır. Serpil, Gürol'la üç yıllık bir ilişkisi olduğundan bahsetmiştir. Nil'in ise bir yıllık bir ilişkisi vardır. Gürol iki kadına da ihanet etmiştir. Bunun intikamını almak isteyen iki kadının planına göre, eşcinsel taklidi yapıp sanki bir ilişki yaşıyorlarmış görüntüsü vererek Gürol'u şaşkına çevireceklerdir. Dedikleri gibi de yapmışlar, Gürol ikisini yatakta basmış ve şaşkına dönmüştür.

Nil, anoreksiya nevroza diye adlandırılan, yemek yememe ve ardından ölümlerle sonuçlanabilecek bir hastalığa yakalanmıştır. Hastalık sonucu çok hızlı kilo vermeye başlayan Nil, hiçbir şey yemez olmuştur. Kemikleri sayılacak duruma gelen Nil'i, annesi bu hastalıktan kurtarmak için çok çabalamıştır. Uzun süren uğraşların ardından Nil, hastalıktan kurtulmuş ve Zerrin adlı arkadaşıyla Marmaris'e tatile çıkmıştır. Burada Cengiz ile tanışmıştır. Cengiz, Zerrin'in gezgin bir arkadaşıdır ve romanda yaşantısıyla, düşünceleriyle farklı, marjinal ve renkli bir kişilik olarak tarif edilmiştir.

Nil ve Cengiz bir süre sonra yakınlaşmışlar ve birbirlerinden oldukça hoşlanmaya başlamışlardır. Cengiz'le birlikte olmak Nil'in hayatında yepyeni bir sayfa açılmasına sebep olmuştur. Dış görünüşüne, saçına, makyajına, kıyafetlerine çok önem veren bir kadinken Nil, Cengiz'in hayatına girmesiyle tüm bunlar önemini yitirmeye başlamıştır. Kendini doğaya ve huzura adamıştır. Cengiz'le birlikte yeni ülkelere gitmeye karar vermiş ve annesinin yanından ayrılmıştır. Bir süre sonra ise gezginlikten yerleşik düzene geçtiklerinde annesiyle de sık sık konuşmuş, görüşmüşlerdir. Romanın sonunda, Nil ve Cengiz'in bir çocuğu olmuş ve mutlu bir şekilde hayatlarına devam etmişlerdir.

2.3.4.Aslında Özgürsün

Asena'nın dördüncü romanı *Aslında Özgürsün* (AÖ), Berna ve Belgin adlı iki yakın arkadaşın diyalogları ile başlar. Berna ve Belgin hayatlarında meydana gelen gelişmeleri sürekli birbirleri ile paylaşırlar ve roman bu anlatıların diyaloglar hâlinde sunulmasıyla oluşur.

Berna, sevgilisini bir akşam evine davet etmiş ancak yemek hazırlamamıştır ve ardından bunu bir saygısızlık olarak nitelendiren sevgilisi tarafından terk edilmiştir. Lâkin Berna, birliktelikleri süresince hiçbir zaman zaten sevgilisine sofralar kuran bir kadın olmamıştır. Olanları evli ve çocuklu arkadaşı Belgin ile paylaşmış, Belgin sevgilisini haklı bulmuştur. Çünkü ona göre erkeklerin kalbine giden yol midesinden geçermiş, erkekler ilgiden hoşlanırmış ve bir kadın tüm bunları göz önünde bulundurmalıymış. Berna ise hiçbir zaman böyle hizmetlerde bulunan bir kadın olmadığını ve onu sevmesi ile yemek hazırlaması arasında bir bağlantı olmadığını düşünmüştür. Ancak Berna, tüm bunlara rağmen, kırk yaşına yaklaşmış bir kadın olarak yaşının ilerlemesiyle hayatına bir erkeğin girme ve ilişki yaşama ihtimalinin düşeceğini düşünmüş ve bu sebeple uzun süredir birlikte olduğu sevgilisiyle olan ilişkisinin bitmesini başlangıçta istememiştir. Sevgilisini aramaya, onu kırdığı için yemeğe davet etmeye karar vermiştir. Bir süre

sevgilisini aramış fakat ulaşamamıştır. Ardından sekreterini arayarak sevgilisinin Ankara'ya gittiğini öğrenmiştir.

Berna'nın içinde kuşkular oluşmaya başlamış ve hislerinin izini sürerek Sinan'ı manken bir kızla evde basmıştır. Kısa süreli şaşkınlık ve üzüntü yaşayan Berna, yaşadığı ihanetin ertesi günü yeni birinden hoşlanmaya başlamıştır. Belgin, Berna'nın ihaneti bu kadar hızlı atlatmasına şaşmıştır. Berna ise olanı değiştiremeyeceği için üzülmeyi gereksiz olduğunu ve yaşanan her an çok değerli olduğu için hüznün ve yasaın uzun sürmesini sağlıklı ve doğru bulmadığını ifade etmiştir.

Belgin, oğlu Burak'ın bir erkek arkadaşının onlarda kalması ve gece odadan gülme seslerini duyması sebebiyle oğlunun eşcinsel olduğundan şüphelenerek panik ve korku hâlinde bu durumu Berna ile paylaşmıştır. Berna'ya göre eşcinsellik, korkulacak bir şey olmayıp doğal bir durumdur ve bununla beraber Belgin'in gerekçesini de Burak ile ilgili bir kaniya varması için yetersiz bulmuş ve Burak ile konuşmayı istemiştir. Konuşma gerçekleşmiş ve ardından Berna, Burak'ın eşcinsel olmadığını anlamış ve ona kadın cinselliği ile ilgili bilgiler vermiştir. Bunları Belgin'e anlattığında ise kısa süreli şaşkınlığın ardından Berna'ya kızmış ve o yaştaki bir çocuğa nasıl olur da cinsellikten bahseder diye sitemde dâhi bulunmuştur. Çünkü Belgin'e göre cinsellik, açık seçik ve özellikle de ergenlik çağındaki bir bireyle konuşulacak bir mevzu değildir, gizliliği gerektirir.

Berna, Belgin'i akşam iş yerindeki ekibiyle gideceği kutlamaya davet etmiştir. Belgin, gitmeyi çok istemekle beraber öncelikli olarak bir erkeğin olmayacağı teyidini almış ve ardından eşi Erkan'a haber vermesi gerektiğini söylemiştir. Berna ise onun bu tutum ve davranışını "çocuk gibi" izin aldığı yönünde eleştirmiştir. Sonunda Belgin kutlamaya katılmıştır. Ancak planda olmayan bir kişi, -Berna'nın arkadaşı Ömer de- tesadüfi bir şekilde onların ortamına dâhil olmuştur. Belgin bu sırada Ömer ile sohbet etme fırsatı yakalamış, onun çevre sorunlarına yönelik dernek faaliyetlerinden haberdar olmuş, bilgi ve birikiminden oldukça etkilenmiştir. Daha sonrasında ise ortamın ve alkolün etkisiyle Belgin, dans etmeye başlamış, adeta tüm gözleri üzerine çekmiştir. Berna, arkadaşının uzun zaman sonra böylesine eğlendiğini görünce hiçbir müdahalede bulunmak istememiştir. Belgin ise tüm bu yaşananların ertesi günü hatırlarına gelenlere inanmamış, çok utanmıştır. Ayrıca bir erkekle aynı masada oturup, eğlenip bunu Erkan'a haber vermediği için de suçluluk duygusu hissetmiştir.

Ömer, bir süre sonra Belgin'i aramış ve daha önce sözünü ettikleri derneğe onu da davet etmiştir. Belgin bu konuşma esnasında Ömer'in, eşi tarafından bilinmemesinin vermiş olduğu suçluluk duygusuyla ve aynı zamanda hayranlık duyduğu bir kişi olması sebebiyle oldukça heyecanlanmıştır. Belgin, açıkça kendine itiraf etmeye çekinse de Berna'ya göre Ömer'den hoşlanmakta olup, bu durum gayet normaldir. Belgin ise suçluluk yaşamaya devam etmiştir.

Belgin, Ömer'le buluşmuş ve bu süreçte ona olan heyecan dolu hisleri artarak devam etmiştir. Evlendiğinden beri Erkan'dan duymadığı iltifatları Ömer'den duymak Belgin'e kendini çok iyi hissettirmiştir. Suçluluk duygusu da güzel hislerin olumsuz duygulardan daha yoğun olması sebebiyle bir nebze azalmıştır. Bu süreçte Erkan, Belgin'in dernek faaliyetinde bulunduğunu bilir ancak Ömer'den haberdar değildir. Belgin, Ömer'le buluştuğu günün gecesi rüyasında Ömer'in o gün dünyanın geleceği ile ilgili izlettiği filmdeki yağmur ormanlarını görmüştür. Berna'ya göre bu rüya Belgin'in zihninde Ömer'in sansürlenmiş şeklidir.

Berna, yirmi dört yaşında Can isimli gençten hoşlanmış, onun da benzer hisler içerisinde olduğunu ancak çekindiğini düşünerek ilişkiye ilk adımı kendisi atmış ve bir gün evde baş başa olduklarında, yakınlaşmak istediğinde Can'ın duygusuz tavrından onun eşcinsel yönelimli olduğunu anlamış ve bunu ona söyleyerek kendisinin farkına varması yönünde onu uyarmıştır. Can ise hiçbir şey söylemeden ağlamaya başlamıştır. Ardından Can, eşcinsel olduğunu kabullendikten sonra iş yerinden genel müdür ile ilişki yaşamaya bile başlamıştır. Berna bu durumu uzaktan gözlemleyerek hemen fark etmiştir. Genel müdür ise evli ve çocuk sahibidir.

Belgin, Ömer'le derneğin Almanya'da düzenlenen paneline gitmiş ve orada geçirdikleri süreç içerisinde yakınlaşmışlardır. Ancak yakınlıkları cinsel birlikteliğe geldiğinde Belgin, suçluluk duygusuyla bunu reddetmiştir. Daha sonra ise Belgin'e gelen bir haber üzerine babasının rahatsızlandığını öğrenmişler ve Türkiye'ye dönüş yapmışlardır. Belgin'in babası Hayri Bey önce felç geçirmiş ve ardından vefat etmiştir.

Hayri Bey'in ölümü üzerine eşi Nihal Hanım kırk yıllık hayat arkadaşını kaybetmenin derin hüznünü yaşamıştır. Onların evlilikleri, tanıyan herkesin gıpta ile baktığı bir evlilikmiş. Berna bile bu evliliği hayatında tanıdığı, bildiği, en saygı duyduğu evlilik olarak nitelendirmiştir. Herkes onların geçen yıllara rağmen mutlu, huzurlu, sevgi dolu evlilikleri olduğunu düşünerek hayranlıkla bakmışlardır.

Belgin, o herkesin gıpta ile baktığı anne ve babasının evliliğinin ardındaki görünmeyenleri öğrenmiştir. Annesi Nihal Hanım, eşinin ölümünden günler sonra kırk yıllık eşi Hayri Bey'in eşyalarını kaldırırken kilitli bir çekmecedeki eşinin bir başka kadınla mektuplarına ulaşmıştır. Nihal Hanım, özveriyle pek çok fedakârlık yaptığı, emek verdiği, kendini adeta adadığı evliliğinin meğer bir ihanetle geçtiğini öğrenmenin şokunu yaşamıştır. Belgin; annesine, belki de tüm bunları evliliği süresince bilmemesinin onun için daha iyi olduğunu, eğer öğrenmiş olsaydı mutsuz olabileceği yorumunu yapmasının üzerine, annesinin, “*Belki de mutsuz olmazdım*” (Asena, 1997, s.149) demesi, herkesin hayranlıkla baktığı bu mutlu evliliğin yalnızca bir görüntüden ibaret olduğu gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Nihal Hanım, yıllardır ona öğretildiği gibi davranmıştır. O da annesinden ve toplumun öğretilerinden; bir kadının en kutsal vazifesinin, eşi ve çocuklarını mutlu etmek, onlar için tüm fedakârlığı yapmak ve daima mutlu aile tablosunu sürdürmek olduğunu öğrenmiştir.

Belgin, babası ve sevgilisinin aşk mektuplarını okuduğunda, içten içe hem annesine hem de babasının sevgilisi Sevim Hanım'a üzülmüştür. İki kadın ve bir erkek... İki kadın da mutsuz... Sevim Hanım, ikinci bir kadın olmanın bilincinde ve mutsuz; Nihal Hanım ise kırk yıldır ihanete uğradığının farkında bile değil, eşi tarafından sevildiğini düşünüyor ama o da mutsuz...

Belgin, babası ve Sevim Hanım'ın tüm aşk mektuplarını okuduktan sonra Sevim Hanım'ı çok merak etmiş ve adresine ulaşarak bir buket çiçekle evine gitmiştir. Onunla tanışmak istemesindeki amacı hesap sormak vs. değil, yalnızca babasının ustalıkla bir şekilde gizli tutmayı başardığı aşkını ve okudukları sonucu çok acı çektiğini düşündüğü bu kadını tanımaktır. Sevim Hanım, karşısında Belgin'i görünce kısa süreli şaşkınlık yaşamış ve biraz da çekinmiştir. Ancak Belgin'in niyetini anlayınca bir süre sonra Hayri Bey ile ilgili sohbet etmeye başlamışlardır. Sevim Hanım, Belgin'e Hayri Bey ile tanışmalarından ve ilişkilerinden bahsetmiştir. Belgin, Sevim Hanım'la gerçekleştirdiği sohbetin ardından annesinden daha çok ona üzüldüğünü fark etmiştir. Çünkü Sevim Hanım yıllarca ikinci kadın olmanın bilincinde yaşamış, çevresi tarafından dışlanmış ve en nihayetinde yalnız kalmıştır. Tüm bunları yalnızca sevdiği erkek Hayri Bey için yapmıştır.

Nihal Hanım, eşi Hayri Bey'in ölümü ve yıllar sonra öğrendiği ihaneti üzerine cesareti ve enerjisiyle Belgin'i şaşkınlığa uğratmaya başlamıştır. Nihal Hanım, geçmişte tek

başına bir gün bile yolculuk yapmamış olmasına rağmen romanın aktüel zamanında, adeta özgürleşeceği günü bekliyormuş gibi tek başına Paris'e yolculuğa çıkmıştır. Belgin, Nihal Hanım Paris'ten döndüğünde onu hiç böyle mutlu görmediğini fark etmiştir. Nihal Hanım, özgürce gezdiği sokaklarda, almış olduğu renkli kıyafetlerle yaşamın heyecanını tatmaya başlamıştır.

Belgin, annesinin isteği üzerine babasının sevgilisi Sevim Hanım ile annesini bir araya getirmiştir. İki kadın yaşadıkları acılar ve mutsuzlukların ardından, Belgin'in de şaşkınlığıyla beraber adeta iki dost, arkadaş olmuşlardır. Öyle ki Nihal Hanım, Sevim Hanım'a beraber Prag turuna katılmayı bile teklif etmiştir.

Belgin'in, Ömer'e olan ilgisi devam etmiştir. Ancak o, toplumun en önemli kurumlarından biri sayılan, evlilik kurumunun çizdiği değerler ve ahlak ölçütlerinin bilincinde bir kadın olması sebebiyle elinden geldiğince Ömer'den uzak durmaya çalışmıştır. Belgin, içten içe çoğu zaman Ömer'e yakın olmak istese de yaşadığı suçluluk duygusu sebebiyle üzerindeki mesuliyeti atma derdinde olmuştur.

Belgin, bir süre sonra Ömer'e duyduğu hislerin esip geçen bir rüzgâr olduğunu ve onunla birlikte olmanın rüzgâra kapılıp savrulmaktan başka bir şey olmayacağını düşünmüştür. Bu durumda da mevcut olan huzurlu evliliği bozulacaktır. Ona göre; Ömer'e hissettikleri, eşi Erkan'ın ilgisizliğinin sonuçlarıdır. Dolayısıyla Ömer'le de devamlı bir ilişki yaşayacak olsa, benzer şeyleri yaşamasının olası olduğunu düşünmüştür.

Belgin'in ablası ve eniştesi, kızları Gökçe'ye karşı oldukça diktatör ebeveynler olarak tasvir edilmiştir. On yedi yaşında olan Gökçe'nin adeta özgürce davranabildiği hiçbir alanı mevcut değildir. Daima baskı ve kontrol altında tutulmaya çalışılmıştır. Özellikle de annesi bu noktada baskın bir karakter olarak ön plana çıkmıştır. Belgin'in ifadesine göre oldukça zeki olan Gökçe, ailesine büyük bir öfke ve nefret duyar. Gökçe, pek çok şeyin farkında, eleştirel, sorgulayıcı bir genç kızdır. Ancak özellikle annesinin baskısı ve despotluğundan usanmıştır.

Gökçe, bir gün ardında mektup bırakarak yaşamını sonlandırmaya karar vermiştir. Beşinci kattan aşağı kendini atan Gökçe, yaralı olarak kurtulmuştur. Bırakmış olduğu mektupta ise kendini, anne ve babasının oyuncağı olarak tanımlayan genç kız, üzerinde kurulan baskıya karşılık böyle bir tepki vermiştir. Berna ve Belgin, Gökçe'nin annesinin

bu baskıcı tutumunu önceden beri eleştirmiş ve doğru olmadığını sürekli vurgulamışlardır. Ancak annesi despot tutumunu kararlılıkla sürdürmüş ve sonuçta kızının intiharıyla karşı karşıya kalmıştır. Ancak yaşananlar anne ve babayı oldukça sarsmış ve kızlarına karşı tutumlarında zorunlu bir değişim meydana gelmiştir.

Berna, arkadaşı Canan'la daha önceden planladığı bir Kapadokya seyahatine çıkmıştır. Buradan Belgin'e mektup yazmış ve yeni birinden hoşlandığını anlatmıştır. Berna'nın yeni bir aşka yelken açtığını okurken Belgin, aşk ve huzur üzerine düşünmeye başlamıştır. Huzur ona göre düzene ayak uydurup mutlu olduğumuz sanısından ibarettir. Evlilik ise huzur için sürdürülen kurumun adıdır.

Berna, Canan ile Kapadokya seyahatindeyken Keanu Reeves ve Steven Seagal karışımı olarak tarif ettiği ancak ismini bile henüz bilmediği rehber ile aralarında yaşanan ve onu oldukça büyüleyen bir aşk oyunu yaşamıştır. Dönüş yolculuğunda da koltukları yan yana denk gelince Berna, bu tesadüfle beraber yanındaki kişinin kurguladığı sevgili oyunundan oldukça etkilenmiştir. Henüz ismini bilmediği bu kişi, yanlarında yer alan bir diğer yolcuyla sohbetleri esnasında Berna'dan sevgilisi olarak bahsetmiştir. Berna ise bu oyunu sürdürerek rehberin Tokyo seyahatine eşlik etmeye karar vermiştir. Bu durum hem Berna'nın hem de Belgin'in yorumuyla tam bir çılgınlıktır. Ancak Berna, yaşam felsefesi gereği bu tür heyecanlar yaşamaya heveslidir.

Berna, aklındaki binlerce soru ve heyecanla, henüz ismini bile bilmediği rehberle Tokyo'ya gitmiştir. Rehberin gizemli hâl ve hareketleri Berna'yı o kadar cezbetmiştir ki adeta o ne derse yapacak noktaya gelmiştir. Tokyo'daki birliktelikleri esnasında tüm kontrol rehberdedir. Berna, yaşadıklarının büyüyle onun etkisi altında kalmıştır. Özellikle alkollü ve yalnız olduklarında cinsel yakınlaşmaları dışında paylaştıkları pek bir şey yoktur. Sabah olup tüm şehvet ve arzu ortadan kalkınca gizemli rehber ortadan kaybolup tüm gün gelmiyormuş. Berna da meraklı bir kadın gibi görünmemek için bu durumu sorgulamamayı tercih etmiş ve tüm seyahatleri böyle geçmiştir.

Berna, daha sonra isminin Koray olduğunu öğrendiği rehberin bu sefer de Paris davetini hiç düşünmeden kabul etmiştir. Ancak orada yaşadıkları sonucu aslında hayran olduğu kişinin zihninde yarattığı kişi olduğunu ve gerçekte hiçbir ilgisi olmadığını fark etmiştir. Berna, yaşananların gizemli havasından etkilenerek olanlara farklı anlamlar yüklemiş ve o kişiyi zihninde yüceltmiş ancak sonra da yok etmiştir.

Burak, internet üzerinden Ayça adlı biriyle tanışmıştır. Belgin, internetin bir tanışma aracı olarak kullanılmasını yadırgamakla beraber oğlunun mesajlarını okuduğunda Ayça'nın oğlundan yaş olarak oldukça büyük, -yirmi yedi yaşında- olduğunu öğrenir öğrenmez büyük bir paniğe kapılmıştır. Berna ise bu durumu gayet normal karşılamıştır. Berna'ya göre bir çocuğun yaşamını anne ve babası daima kontrol altında tutmaya çalışmamalıdır. Çünkü çocuk yaşamı boyunca pek çok şey yaşayacak ve ailesi bunların hepsini kontrol edemeyecektir. Berna, Belgin'in aşırı olduğunu düşündüğü koruma ve kötü şeyleri engellemeye çalışma özelliğini eleştirir. Belgin'e göreyse bu davranış anneliğin bir gereğidir.

Berna'nın sekreteri Semra, eşi tarafından aldatıldığını bildiği hâlde evliliğini sürdürme zorunluluğu hissetmekte olan bir kadındır. Bir çocuğu ve maddi imkânının sınırlı olması sebebiyle evliliğine mahkûmdur. Üstelik kilolu olduğu için kimi zaman kendini aldatılmaya müsait bile görmektedir. Eşi ise hem Semra'yı hem de sevgilisini aynı anda sevdiğini iddia eder. Semra da içinde bulunduğu durumun tesiriyle zaman zaman eşini tüm olanlara rağmen sevdiğini söyler.

Semra, onu aldatan kocasından hamile kalmıştır. Taksi şoförü olan kocası ise bu sırada iki kadınla ilişki yaşamayı sürdürmektedir. Semra tüm bunların bilincinde ancak sınırlı imkânlarla sahip olması nedeniyle yaşadıklarını kabullenmeye mecbur olduğunu hissetmektedir. Ancak bir süre sonra Semra yemek kursunda tanıştığı İtalyan aşçı Ricardo ve çocuğuyla, Berna'ya bir mektup bırakarak Maldiv Adaları'na kaçmıştır. Daha önce ekonomik ve psikolojik olarak onu aldatan eşine tahammül etme zorunluluğunda hisseden Semra, sevdiği kişi ve çocuğuyla büyük bir cesaret göstererek haritada yerini dahi bilmediği bir yere gitmiştir.

Canan ise şiddet mağduru diğer bir kadındır. Canan, bir operasyonla miyomlarını aldırması ve bu sebeple artık hamile kalması mümkün değilmiş. Bir gün eşi fazlasıyla alkollüyken Canan'a sert bir tonlamayla erkek çocuk istediğini, bunu onunla yapamayacaksa da başka bir kadınla birlikte olacağını ifade etmiştir. Bu ağır sözler ve tehditler üzerine Canan eşine tokat atmış ve ardından eşi de ona ağır bir yumrukla karşılık vermiştir. Canan tüm bu yaşananların şokuyla ertesi gün ofise gelen ve her geldiğinde ona iltifatlar eden genç kurye ile yakınlaşmıştır. Canan, sonraki gün eşyalarını toplayarak evden ayrılmıştır.

Berna'nın teyzesi ellili yaşlardadır, daha önce bir kez evlenmiş fakat sonrasında boşanmıştır. O, bu evliliği hayatında yaptığı hatalardan biri olarak değerlendirmiştir. Hâlihazırda ise düzenli bir ilişkisi yoktur fakat ikili ilişkiler konusunda Berna'nın yol gösterici konumdadır. Onun için mutluluk ve heyecan önemlidir, insan mutlu olacağı şeyleri yapmalı ve yaşamalıdır.

Berna, bir açılış sebebiyle Urfa'ya gitmiştir. Burada şahit oldukları onu fazlasıyla üzmüş ve suçluluk duymasına sebep olmuştur. Burada yaşayan bir genç kız toplumun tanımladığı namus algısına aykırı davranış sergilediği sebep gösterilerek herkesin gözünün önünde traktörün altında ezilerek öldürülmüştür. Bu duruma şahit olan kimse de sesini çıkarmamıştır. Çünkü neredeyse herkes bunun haklı bir gerekçe olduğunu ve genç kızın bunu hak ettiğini düşünmüştür. Berna, bu duydukları karşısında adeta şok olmuştur. İş yerinden avukat Ali Bey'in söylediğine göreyse namus sebebiyle işlenen suçlara ceza indirimi uygulandığını öğrenmiştir. Berna, tüm bunların gerçekliği karşısında sinirlenmiş, üzülmüş, şaşırmış ve oradan döndüğünde mutlaka tüm bunların karşısında projeler ortaya koymayı, tepkisini olabildiğince yüksek sesle çıkarmayı kafasına koymuştur.

Berna, seyahatten döndükten sonra iş yerinin avukatı Ali Bey ile yakınlaşmaya başlamıştır. Ancak onun hayatına giren diğer erkeklerden farklı olduğunu düşünmüştür. Ali Bey için bir ilişkide öncelikli olan şey hayatı paylaşabilmek, sohbet edebilmek ve her şeyden önce dost olabilmekmiş. Ali Bey, bir gün Berna'nın daveti üzerine evine gitmiş ve burada bir süre sonra yaklaşarak cinsel birliktelik yaşamışlardır. Berna bu olayın üzerinden bir süre sonra ise hamile kaldığını öğrenmiştir. Belgin, bu durumu öğrendiğinde Berna'nın doğuracağına ihtimal bile vermezken Berna, doğuracağını ancak bu sebeple Ali ile evlenmeyi düşünmediğini söylemiştir. Evlenerek ilişkisinin mutlu gidişatını bozmadan çocuğunu doğurmayı ve onu sonsuz sevgiyle büyütmeyi planlamıştır. Berna'ya göre evlilik, kişileri belli kalıplara sokarak pek çok güzel duyguyu ve heyecanı yok eder ve bir çocuk için illâki gerekli olan bir kurum değildir. Ona göre önemli olan bir çocuğu sevgiyle büyütme ve bunun için de imza atmaya ve ömür boyu aynı evi paylaşmaya gerek yoktur.

Belgin, dernek faaliyetlerine aktif bir şekilde katılmış ve bundan oldukça keyif almıştır. Derneğin bir faaliyetinde konuşmacı olacağı için de çok heyecanlanmıştır. Çünkü bir grup insan yalnızca onu dinleyecektir ve bu onun topluluk önündeki ilk tecrübesi

olacaktır. Belgin, kendi içinde psikolojik pek çok savaş vererek bu konuşmaya katılmış ve tüm katılımcılar onu hayranlıkla dinlemiştir. Hatta bu konuşmanın ardından pek çok iyi dilek ve konuşmacı kimliğinin sürekliliğine yönelik teşvikler almıştır. Belgin için o günden sonra yeni kapılar açılmıştır. Berna'nın tarifiyle lisedeki o azimli, hırslı, çalışkan Belgin geri dönmüştür.

Belgin, ilk konuşmasının ardından yeni bir konuşmaya daha davet edilmiştir. Bu sefer eşi Erkan ve oğlu Burak da onu dinlemeye gelmiştir. Belgin'in bu başarılı girişimine ilgi artmaya başlamış ve bir televizyon programından teklif bile almıştır. Uzun zaman sonra kendi için bir şeyler yapan Belgin, hem kendini artık daha iyi hissetmeye başlamış hem de eşi ve oğlunun ona karşı saygılarının da arttığını hissetmiştir. Erkan artık evlilikleri boyunca hiç olmadığı kadar ilgili, oğlu ise hiç olmadığı kadar annesine saygılı davranmaya başlamıştır. Belgin, önce kendini saygı duyarak önemsemiş ve geliştirmiş, ardından ailesi ve çevresindeki diğer insanlar da ona önemli ve saygıdeğer olduğunu hissettirmiştir. Berna'ya göre Belgin, içinde olanı yani zaten kendini ortaya çıkarmıştır. Yalnızca evlilikle beraber değişmiş, kendini unutmuştu ama artık kendi olabilmiş ve içindeki cevheri çıkarmıştır. Bu sayede de gerçek Belgin'in geri dönüşüyle eşi ve oğlu onu özlemle kucaklamışlardır.

Belgin, televizyon programı çekimleri için Antalya'ya gitmiştir. Erkan ve Burak da ona yardım için yanındalardır. Belgin bu esnada yaşamının son bir yılının muhasebesini yapmıştır. Ne çok duyguyu bir arada yaşadığını düşünmüştür. Ancak artık hem kendi, hem de ailesi öylesine mutludur ki...

Berna ise kendi doğruları ve ilkeleriyle yaşamını kararlılıkla sürdürür. Çocuğunu doğuracak, çalışmayı sürdürecektir ve Ali ile evlenmeden, sevgisi tükenene dek ilişkisini yaşayacaktır. Özgür olacak ve yalnızca canı ne istiyorsa onu yapacaktır.

2.3.5.Aşk Gidiyorum Demez

Aşk Gidiyorum Demez (AGD); Güler adlı kahramanın ağzından kaleme alınmıştır. Güler, çok yakın arkadaşı olan iki kadının, -Demet ve Selin'in- hayatlarını anlatmak amacıyla eseri oluşturduğunu ve asla kendini anlatma niyetinde olmadığını, daha romanın başında ifade etmiş ancak romanın akışı sırasında ara ara kendinden bahsetmeyi de ihmal etmemiştir.

Güler, romanın aktüel zamanında kırklı yaşlarındadır. Eşi Yılmaz otuz dört, kendisi ise henüz otuz iki yaşındayken bir trafik kazası geçirmişlerdir. Bu kaza sonucunda Yılmaz felç kalmış ve Güler tam sekiz yıl boyunca -yani Yılmaz vefat edene kadar- onun bakımını bizzat kendisi üstlenmiştir. Kazadan önce çok güzel bir evlilikleri olduğundan bahseden Güler'in tarifine göre Yılmaz, pek çok kadını etkileyebilecek niteliklere sahip olmasına rağmen yıllar önce yalnızca Güler'i sevmiştir.

Güler, romanın başında birbirlerini tanımayan Demet ve Selin'le hayatlarında olup bitenlere hâkim olabilecek ölçüde bir yakınlığa sahiptir.

Demet; haber spikeri ve sunucu olup, aynı zamanda bilgisayar programcısı olan Sinan ile nişanlıdır. Bir gün Demet, iş yerinde hak ettiğini düşündüğü, adına özel programa işverenlerince layık görülmemesi, onun yerine Esra adlı iş arkadaşının uygun görülmesi üzerine sesli düşünüp sinirlenmiştir. Bu sırada Sinan, Esra'nın işindeki başarısı sebebiyle değil işverenlerle cinsel yakınlık kurmuş olabileceği ihtimalini dile getirmiştir. Demet, Sinan'ın söylediklerine oldukça sinirlenmiş ve Sinan'ın omzuna yumruk atarak tepkisini şiddetle göstermiştir. Demet, bir kadının kariyerindeki yükselişinin ardında akıllara hemen onun cinsel yönünün gelmesine tahammül edememiştir. Ona göre; bir kadın pekâlâ başarısıyla kariyerinde aşama kaydedebilir.

Selin, bankacı ve portföy yöneticidir. Spor müdürü olan Bora ile evlidir ve Murat Can adlı bir de çocukları vardır. Selin ve Bora'nın günleri genellikle tartışma görünümünde olan fakat onların artık rutini hâline gelen konuşmalarla başlar. Bora yatak odalarına bir televizyon almıştır, fakat Selin bu durumdan hiç hoşnut değildir. Bora, kendine göre bir düzen kurmuştur. Bu düzene göre belli bir süre sonra uykusunun geleceği saatte televizyonu kapanacak şekilde ayarlamış, ancak bu sırada Selin'i hesaba katmamıştır. Bora'nın bu düzeni Selin'in uykularının kaçmasına sebep olmuştur. Selin, içinde bulunduğu durum üzerine, erkeklerin televizyon sesinde uyuyabilmeleri ile seks sonrası da benzer şekilde, hemen uykuya dalıp bunu bir görev gibi yapmalarına anlam veremediğini, ancak zamanla üzülen de olsa bu duruma alıştığını düşünmüştür.

Bora, işi sebebiyle zaman zaman yurt dışına çıkar. Arkadaşları ve çevresindekiler bu seyahatlerde farklı kadınlarla birlikte olup, bunu bir rutin hâline getirip normalleştirmişlerdir. Bora, elinden geldiğince kendine hâkim olmaya çalışsa da Rusya'da bu zaafına engel olamamıştır. Oraya gitmesi gerektiğinde bu sebeple çekinmiş ve uzun süre de gitmemeyi ummuştur.

Sinan, işlerini henüz yeni yoluna koyabilmiştir. Daha önce sürekli farklı girişimlerde bulunmuş ancak hep hüsrarla sonuçlanmış ve Demet dâhil pek çok kişiye borçlanmış.

Sinan, Demet'e karşı daima açık olmuştur. Mesela Demet onu hiçbir zaman merak etmemiştir. Ancak bu durum iyi bir şey gibi görünüyorsa da Demet için içten içe bir sorun olmuştur. Çünkü Sinan ona yalnızca huzur ve güven vermiştir. Fakat Demet için bu yeterli olmamıştır. Demet, Sinan ile ilişkiden beklentilerinin farklı olduğunu düşünmüştür. Bunların başında cinselliğe bakışları gelmiştir. Sinan, Demet'e kıyasla cinsellikte daha pasiftir.

Bora ise cinsellik konusunda Sinan'a kıyasla daha tecrübeli ve istekli görünümde olmuştur. Selin'e fark ettirmediklerini düşünerek kısa süreli birliktelikler bile yaşamıştır. Ona göre; bir erkeğin bu gibi ihtiyaçları her zaman vardır ve bunlar evliliğe zarar vermez. Selin'e belli etmediği ve huzurunu kaçırmadığını düşündüğü içinse bu yaşananlar onun için bir sorun teşkil etmemiştir.

Demet, bir gün bulmacada boşluklara Brad Pitt yazarken ideal bir erkek nasıl olmalı diye düşünmeye başlamıştır. Bu sırada elindeki kalem kâğıtla bir liste yapmaya başlamış ve daha sonra bu listedeki maddeler ile nişanlısı Sinan'ın özelliklerini karşılaştırmaya koyulmuştur. Bu sırada Sinan eve gelmiş ve Demet ona çeşitli sorular yönelterek adeta onunla tartışmak ve onu suçlu bulmak için ağzını aramıştır. Ardından ise Sinan evi terk etmiş ve tartışma otomatik olarak sonlanmıştır.

Selin, önemli bir müşterisi olan Alp Bey'le görüşme yaparken oğlunun bakıcısı Esmâ aramış ve Murat Can'ın biraz ateşi olduğunu, fakat ciddi bir durum olmadığını, Selin'in ısrarla en küçük bir durumda dâhi haber vermesi için tembihlediği için aradığını söylemiştir. Selin, bunun üzerine Murat Can'ın yanına gitmesi için Bora'yı aramış ve biraz da önceki televizyon tartışmalarının etkisiyle onu telaşlandırarak intikam almak istemiştir. Bora ise önemli bir şey olmadığını anlayınca gidemeyeceğini söylemiş, Selin ise daha çok öfkelenmiştir. Murat Can'ın gerçekten de önemli bir şeyi olmadığını farkında olan Selin, kasıtlı bir tavır takınmıştır. Bora'yı aradığında telefona çıkan sekreteri de içten içe kıskanmıştır. Fakat bunu kendine dâhi inkâr etmeye çalışmıştır. Bora ise Selin'i huzursuz edecek bir şey yapmadığını düşünmüş ve bu sebeple Selin'in davranışlarına anlam verememiştir. Arada farklı kadınlarla birlikte olduğunu kabul etmiş ancak hiçbirisiyle bir ay süren bir ilişkisi olmamış, yalnızca küçük kaçamaklar yapmıştır ve bu da ona göre çok doğaldır.

Güler, Selin ve Demet'i kişilik olarak birbirine benzetmiştir. Fakat fiziksel olarak farklı olduklarını ifade etmiştir. Demet'in Selin'e kıyasla daha şık ve bakımlı, Selin'in ise yaşına göre biraz rüküş sayılabileceğini ifade etmiştir.

Demet ve Sinan tartışmalarının üzerine buluşma günleri olan cumartesi de birbirlerini aramamışlardır. Sinan ise bir sonraki gün dayanamayarak Demet'e mesaj atmış ve ardından Demet'in evine gitmiştir. Demet, Sinan'la iletişim hâlinde olsa da ona karşı mesafeli tavrını sürdürmüştür. Sonraki gün Demet, çalıştığı televizyon binasına gitmek için biraz gecikmiştir. Telaşla hazırlanmak için makyaj odasına girmiş ve ardından kapı çalınarak içeri Bora girmiştir. O günün yayın konuğu olan Bora'ya makyözün orada olmaması sebebiyle makyajı Demet yapmış ve bu esnada biraz yakınlaşmış, birbirlerine iltifatlar etmişlerdir. Bu tesadüfi tanışmanın ardından Bora ve Demet birbirlerini zihinlerinden atamamışlardır. Her ikisi de o günden sonra televizyonda birbirlerine denk geldiklerinde dalıp gitmişlerdir. Demet, Sinan'dan uzaklaşmaya, Bora da Selin'e ilgisiz davranmaya başlamıştır.

Bora, Demet'i tekrar görebilmenin bir yolu olarak aynı programa, tekrar çıkmayı teklif etmiş ve teklifinin derhâl kabul edilmesinin üzerine kanal binasına gitmiştir. Bu sırada Demet, erişilmesi zor bir kişi olarak görülen genel müdürü kanalın kafeteryasında görmüş ve oldukça şaşırmıştır. Söylemek istediği çok şey olmasına rağmen heyecanla, onunla hem konuşmak istemiş hem de çekinmiştir. Demet'in ne yapacağını bilemediği bu sırada genel müdür ona seslenmiş ve masasına davet etmiştir. Sohbet ettikleri esnada Demet, genel müdüre o çok istediği adına özel haber programından bahsetmiş ve genel müdür de bu isteği oldukça sıcak karşılayarak talebini gerçekleştireceği konusunda söz vermiştir.

Bora, Demet'i tekrar görecektir olmanın heyecanı ve zihninde kurguladığı karşılaşma sahneleri ile makyaj odasına girmiş, tam olarak zihnindeki senaryo olmasa da Demet'i orada bulmuştur. Bora'nın kahve teklifi üzerine oturup biraz sohbet etmişlerdir. Bora, Demet'e onu görmek için programa gelmeyi kendisinin teklif ettiğini itiraf etmiş ve program saatinin yaklaşması sebebiyle aceleyle tekrar görüşmek üzere Demet'in telefon numarasını alarak yayına gitmiştir. Bora, Demet'i tam üç gün sonra aramıştır. Demet bu sürede zaman zaman kendini engellemeye çalışsa da heyecanla ondan gelecek telefonu beklemiştir. Normalde Sinan ile buluşma günleri olan gün, Bora'nın yemek teklifini kabul etmiş, Sinan'a ise iş yerinden kızlarla olacağı yalanını söylemiştir. O akşam

Demet ve Bora bir balıkçıda yemek yemişler ve ardından alkol alarak biraz sarhoş olmuşlardır. Daha sonra ise Demet'in evine gitmişler ve geceyi beraber geçirmişlerdir.

Sabah olduğunda Bora, o gece Selin'e haber vermediğini hatırlamıştır. Normalde o güne kadar yaptığı kaçamaklarda Selin'e söylediği sebepler yalan da olsa mutlaka haber verir ve telaşlandırmamayı başarmış. Ancak bu sefer unutmuş, sabah olduğunda büyük bir panikle Demet'in yanından ayrılmış ve yolda ne yalan söyleyeceğini düşünmüştür. Bora, söyleyeceği yalana önce kendini inandırmış, sonra da gerçekmiş gibi söylemiştir. Selin ise bu sırada çok sinirlenmiş ve Bora yalanlarını sıralarken hiç cevap vermemiştir. Bora o gece hiç istememesine rağmen, Selin'i merakta bıraktığı için hatalı olduğunu düşünerek her zamankinden daha istekli, daha şehvetli bir şekilde Selin'e yaklaşmıştır. Selin ise çok etkilenmesine rağmen kendine verdiği sözü tutmaya çalışarak elinden geldiğince isteksiz davranmış ve ona karşılık vermemiştir.

Bora, Demet'le geçirdiği o gecenin ardından her sabah evinin kapısına sıcak poğaçalar ve sevdiği meyve sularından alıp bırakarak küçük sürprizler yapmaya başlamıştır. Bu sürprizler Demet'i heyecandırmış ve mutlu etmiştir. Bu sırada Demet, Sinan ile olan ilişkisinden uzaklaşmaya başlamıştır. Sinan'ın yaklaşmalarına karşılık vermemiş ve hatta bunun üzerine ciddi bir tartışma yaşamışlar ve Sinan sinirle Demet'in evini terk etmiştir.

Selin, Bora'nın haber vermediği gecenin ardından gösterdiği tepkiyi fazla bularak Bora'yı üzdüğünü düşünmüş ve o zamana kadar yapmadığı bir şeyi yapmış, cinsel ilişkiyi başlatmak istemiş ancak Bora'nın isteksiz tavrını görüp yorgunum demesi üzerine onuru kırılmış ve oldukça sinirlenmiştir. Bora ise bu durumdan sıkıldığını ifade ederek soluğu Demet'in yanında almıştır. Demet ve Bora o gün birbirlerinden sakladıkları şeyleri itiraf etmiş, Demet nişanlı, Bora da evli olduğunu söylemiştir. İkisi de öğrendikleri karşısında öfkelenmiş, kırılmış ve Bora'nın Selin'e ayrılmak istediğini söyleyip evi terk ettiği güne kadar görüşmemişlerdir. Sonrasında ise Bora, Demet'e yakın bir ev kiralamıştır. Bu sırada Selin oldukça üzgündür. Daha sonra ise Bora'nın oğlunu görmeye gittiği bir gün Selin'in hamile olduğunu öğrenmiş ve bunun üzerine Selin'den bebeği aldırmasını istemiş, Selin ise öfkelenerek kararı yalnızca Bora'nın veremeyeceğini söyleyerek doğurmak istediğini ifade etmiştir.

Demet, Bora'nın zamanla değiştiğini hissetmiş, onun evli ve çocuklu olmasından git gide daha fazla rahatsız olmaya başlamıştır. Bora'nın, oğlu Murat Can'ı görmek için

evine gitmek zorunda olması ve dolayısıyla da Selin’le görüşüyor olmasını kıskanmaya başlamıştır. Bora ise Demet’in kıskançlığını sıradan kadın özelliğine benzeterek eleştirmiştir. Demet de Bora’ya inat olsun diye Sinan’la buluşup yemek yemiş ancak Sinan’ın yakınlaşması üzerine onu reddetmiştir.

Selin, Bora’nın onu aldattığı ihtimaline inanmak istememiştir. Başta aralarındakinin yalnızca küçük bir anlaşmazlık olduğuna kendini inandırmaya çalışmıştır. Bora ise hem Demet’i hem de Selin’i kıskandığını düşünerek arada kalmıştır. Sinan, Demet ile uzaklaşmasının sebebini kendinde aramış ve değişmek için çabalamaya başlamıştır.

Demet bu süre zarfında hamile olduğunu öğrenmiştir. Bora öğrendiğinde adeta şok geçirmiş, Demet ise Bora’nın bu tepkisine sinirlenmiştir. Bebeğini doğurmak istemesine rağmen Bora’nın tepkisi üzerine annesi ve Güler’in refakatinde kürtaaj olmuştur.

Selin, Bora’nın tepkisine rağmen bebeğini aldırمامıştır. Yalnızca Bora istemiyor diye onun isteğini yerine getirmeyi doğru bulmamıştır. Bora araya sıkışmış durumda hissetmeye devam etmiştir. Bir tarafta âşık olduğunu düşündüğü kadın, diğer tarafta eşi ve çocukları yani ailesi vardır. Bora bu sıkışmış ruh hâlini çözüme kavuşturmak için, güvenilir biri olarak gördüğü Demet’in annesinden yardım istemiştir. Bora’nın, Demet’in annesiyle sohbetinin ardından zihni epey karışmış ancak ilerleyen günlerde bu konuşmaların da etkisiyle yeni bir adım atmıştır. Bora, Demet’i şık bir restorana yemeğe çıkarmış ve ardından birlikte romantik bir gece geçirmişlerdir. Sabah olduğunda ise Bora aceleyle hazırlanarak, bir karar verdiğini ve ailesine döneceğini söyleyerek Demet’i terk etmiştir. Demet, olayın şokunu bir süre atlatamamış ve annesinin tavsiyesi üzerine psikolojik destek almaya başlamıştır. Bir süre sonra da Sinan’la tekrar görüşmeye başlamıştır.

Bora, Demet’i terk edişinin üzerinden bir süre sonra attığı ilk mesajda onu özlediğini ifade etmiştir. Demet ise başlangıçta karşılık vermemiş ancak Bora, ısrarla yine ulaşmaya çalışmış ve hatta onu suçladığı bile olmuştur.

Çetin, yabancı ülkelerde kadınlarla birlikte olmadığı için arkadaşları tarafından alay edilen bir üniversite hocasıdır. Üniversitenin kafeteryasında otururken oldukça üzgün bir şekilde Güler’e, eşinin ondan boşanmak istediğinden ve aldatıldığından bahsetmiştir. Güler ise bu duruma daha realist açıdan yaklaşarak ilişkilerin bir ömrü olduğunu ve zamanı geldiğinde bittiği düşüncesini Çetin’le açık açık paylaşmıştır. Ancak Çetin’in bu

realiteler karşısında çok üzüldüğünü görünce diğer düşüncelerini içinde tutmaya karar vermiştir. Çetin, bir süre sonra eşinden boşanmıştır.

İlerleyen süreçte Demet ve Sinan evlenmiş ve bir de çocukları dünyaya gelmiştir. Selin ise evliliğini her şeye rağmen ayakta tutmaya çalışan bir kadın olarak Bora'nın ona karşı ilgisizliğine aldırmayarak, çocuklarının babalarıyla olan iletişimini izleyerek inandığı huzuru tercih etmiştir. Güler ile Çetin ise yakınlaşmışlar, birbirlerine hislerini açmışlar ve yeni bir yola girmişlerdir.

2.3.6. Paramparça

Asena'nın son romanı *Paramparça*, isimsiz anlatıcının hemcinsiyle yaşadığı aşkın anlatımı ile başlar. Romanın başkahramanı isimsiz anlatıcı, toplumun genel ahlak kuralları ve tabuları gereği cinsel yönelimi sebebiyle dışlanacağını, eleştirileceğini ve belki de pek çok anlamda olumsuzluklarla karşılaşacağına emin olduğu için kendiyile aynı yönelimde olan birkaç kişi dışında kimseyle gerçek cinsel kimliğini paylaşmamıştır. Toplumun normaline ayak uydurmaya çalışmış ve onlar gibi davranmaya gayret etmiştir. Çevresinin uygun gördüğü yaşta, bir kadınla evlenmiş, iki de çocuğu olmuştur. Eşini çok sevmesi ve saygı duymasına rağmen bir erkeğe hissettiği yoğunlukta duygular hissedememiştir. Ancak o tüm hislerini saklaması ve kimseye belli etmemesi gerektiğini düşündüğü için kendini genel kabul görmüş erkek, eş ve baba modeline uygun davranışlar sergilemeye zorlamıştır. Bunun yanında herkesten gizlediği gerçek cinsel yönelimini, internet aracılığıyla, kendi gibi eşcinsel yönelimde olanların bulunduğu sohbet odalarında tanıştığı kişilerle paylaşmıştır. Burada tanıştığı kişilerle kimi zaman arkadaşça sohbet etmiş, kimileriyle görüşüp buluşmuş, kimileriyle aşka dönüşmeyen tek gecelik ilişkiler yaşamış, ikisiyle ise büyük aşk yaşadığını ifade etmiştir.

Zamanda geriye dönüşlerle çocukluğundan bahseden anlatıcı, oldukça tutucu bir ailesi olduğundan bahsetmiştir. Babanın otoriter, annenin pasif olduğu geleneksel ataerkil aile sisteminde büyümüştür. Çocukluğu onun için hatırlamak ve anmaktan dâhi rahatsız olduğu bir süreçtir. Ergenlik döneminin başlarında eniştesi tarafından cinsel tacize uğramış ve bunu herkesten saklamak zorunda kalmıştır. Cinsellik ile ilgili ilk deneyimi bu şekilde olmuştur.

İlerleyen süreçte ise çeşitli kız arkadaşları olmuş ancak en nihayetinde askerlik dönüşü annesinin onayladığı bir kızla evlenmiştir. Anlatıcı, evliliği süresince cinsel yönelimini elinden geldiğince gizlemeye çalışmış ve başarılı da olmuştur.

Anlatıcı, ilk yasak aşkı olan Martı'yla internet aracılığıyla tanışmıştır. Anlatıcının Martı'dan önce de çeşitli birliktelikleri olmuş, ancak hiçbirisiyle yaşadığını “aşk” olarak adlandıramamıştır. Bunlardan biri Kara'dır. Kara, evli olup aynı zamanda aile dostlarıdır ve hatta eşleri de arkadaşlarıdır. Herkesten gizli üç yıl süren birliktelikleri onun için duygudan uzak, yalnızca eksikliğini hissettiği cinsel bir ihtiyacı karşılama özelliğine sahip olmuştur.

Anlatıcı, Kara'yla olan birlikteliği sırasında Kara'nın bekâr bir arkadaşından etkilenmiş ve bir süre kafasını dinlemek ve Kara'nın arkadaşıyla biraz da yalnız kalmak için onun yaşadığı, deniz kenarındaki ilçeye gitmiştir. Ancak anlatıcının umduğu gibi olmamış, yaklaştıklarında reddedilmiş ve eşcinsel olduğunu herkese söylemekle tehdit edilmiştir. Söylememesi için yalvar yakar oradan ayrılan anlatıcı, terminalde bulunduğu ilk biletle İzmir'e gidip bir otele yerleşmiştir. Telefonla ailesi ve iş yeriyle görüştüktan sonra henüz bir şey öğrenmediklerini anlayınca rahatlamıştır. Yaşadığı kente gittiğinde ilk yaptığı şeyse iş yerinden tayinini istemek olmuştur. Sebep olarak çocuklarının okulda yaşamış olduğu bir sorunu göstermiştir. Anlatıcının amacı her şeyi ardında bırakıp yeni bir yaşama başlama arzusudur.

Anlatıcının ilk aşkı Martı, onu öylesine derinden yaralamıştır ki ihanetin ardından intihara dahi kalkışmıştır. Ancak bir süre sonra tartıştığı Ela, ona yepyeni bir aşkın kapısını aralamıştır. Fakat anlatıcı yine huzurlu evliliği ile aşkı arasında sıkışıp kalmıştır.

Anlatıcı, yasak ilişkilerini gizli yaşamış ve âşık olduğunu iddia ettiği kişileri de eşiyile arkadaşı olarak tanıştırmıştır. En son birlikte olduğu kişi Ela, ailesi tarafından evlendirilmek istenmiş ve Ela da tıpkı anlatıcı gibi içten içe büyük ıstırap çekse de gerçek cinsel yöneliminin anlaşılmaması için evlenmeyi kabul etmiştir.

Roman, Ela'nın yakın arkadaşı Şule'ye, anlatıcıya olan yasak aşkını ve içinde bulunduğu çıkmazı anlatan bir mektupla son bulmuştur. Anlatıcı yazar, mutlu sonları uman okuyucuya iğneleyici bir üslupla seslenmiş, içinde bulunduğu çıkmazda

mutluluktan eser olmadığından yakınmıştır. Romanı ise bir bilinmezlikle sonlandırmış, sonu okuyucunun tahayyülüne bırakmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Duygu Asena'nın Romanlarının Feminizm Açısından Değerlendirilmesi

3.1. Kadın ve Erkek Arasındaki Eşitsizlik

Asena; romanlarının tümünde, kadının yaşamış olduğu sorunların çıkış noktası olarak toplumsal tabuların sebep olduğu eşitsizlik problemine yer verir. Ayrıca hem bir kadın hem de bir yazar olarak bu eşitsizliğin pek çok alana nasıl sirayet ettiğini, yaşantısından örneklerle kurgulayarak ortaya koyar.

KAY adlı romanın başkahramanı isimsiz kadın anlatıcı, çocukluğundan itibaren yaşamının çoğu alanında bu eşitsizliğe şahit olur. Anne ve babası arasındaki sınıfsal farklar, erkek ve hemcinsi arkadaşları arasındaki sosyal avantaj farkları, iş yaşamında kadına ve erkeğe sunulan avantaj ve dezavantajlar, özgürlüğün sınırlarının belirleyicisi olarak cinsiyet, bu konuda bahsi geçen mevzulardır.

Kadın ve erkeğe mâl edilen kimi davranışlar da bu konuda dikkat çekilen bir mevzudur. Asena, bu durumu isimsiz anlatıcının çocukluk dönemindeki bir izlenimi olarak dikkatlere sunar:

Arkadaşlarımın babaları oğullarına sürekli “Erkekler ağlamaz” diyorlar; bunu dediklerine göre ağlamak doğru değil. Peki ama ağlamak iyi bir şey değilse neden kızlara yasak değil? Ya da kızlar için ayrı erkekler için ayrı kötü şeyler mi var? Ama bu olamaz, kötü kötüdür, bazıları için iyi olan, bazıları için kötü olabilir mi? (Asena, 2022, s.16).

Toplum tarafından güçsüzlük belirtisi olarak yorumlanan davranışlar, erkeğe yakıştırılmamıştır. Erkek, onlara göre daima güçlü ve üstündür. Ancak kadın, duygusal ve narin olarak düşünülür, dolayısıyla güçlü bir psikolojiye de sahip olduğu düşünülmez.

Romanın başkahramanı, toplum tarafından kabul görmüş olan iki cins arasındaki güç dengesizliğine henüz okul çağındayken başkaldırır. Kızların narin, kırılgan, duygusal ve dolayısıyla güçsüz oldukları genel algısına karşılık giriştiği cesaret gösterisiyle ise gücünü keşfeder:

Sabah erken kalktım. Bahçeye çıktım. Ağaçların dibini kazmaya başladım. Biraz kazınca, o korkulan şeyler ortaya çıkmaya başladı. Çok iğrenç şeyler, içim ezildi. Tombul tombul, kıvıl kıvıl solucanlar. Onlara dokunmalıyım.

Onlara dokunarak müthiş bir güç kazanacağımı biliyorum (Asena, 2022, s.18).

Herkesin iğrenç bulduğu bir varlığa cesurca dokunarak üstünlük ve ayrıcalık elde edeceğini düşünmüştür. Erkek arkadaşlarının yapamadığı fakat onun cesaret edebildiği bu davranış sayesinde yalnızca erkeklerin güçlü ve cesur olduğu algısını yıkabileceğine inanmıştır. Çünkü erkek arkadaşlarının ona ancak bu şekilde saygı duyacağını düşünmektedir.

...bu çocuklar çok değişti. Terbiyesiz terbiyesiz sözler öğrenmişler, onları söylüyorlar.

(...)Şimdi görürsünüz siz. Yeryüzünde güçlü olan bir siz mi varsınız?

(...) Neredesiniz benim cici solucanlarım? Yavaşça eğildim, solucanlarımı aldım. Hepsinin gözleri faltaşı gibi oldu. Vahşice sırtarak bir süre elimde tuttum. Ve hızla yüzüne fırlattım. Bir tanesi omuzunda kaldı. Nasıl çığlık attı, nasıl korktu, bağıra bağıra kaçtı. Ötekiler de öyle bir şaşırды ki.

Artık bana karşı daha saygılı daha düşünceli olacaklarından kuşum yok. Bundan sonra böyle: göze göz dişe diş.

Bunu keşfettiğim iyi oldu. Kızların da olmaları gerek. Ve ben artık çok güçlüyüm (Asena, 2022, s.19).

Böylelikle, erkeğe karşı ilk zaferini elde etmiş olur ve artık gelecek hayatının da en temel gayelerinden birini -erkeklere rağmen mücadele- oluşturur. Onun artık öncelikli amacı, her anlamda erkeklerden aşağı olmadığını cesareti ve gücüyle kanıtlayarak eşitsizlik atmosferini yıkmaktır.

Anlatıcı kadının, eserin akışında, ilerleyen süreçte, eşiyle katıldığı yemekte gözlemledikleri, zihninde var olan dünyadaki pek çok şeyin yerinin değişmesine sebep olur. Yemekte, kitaplarını beğenerek okuduğu bir yazara denk gelir. Zihninde bu beğendiği kitapların yazarı ile ilgili olumlu düşünceler olan kadın, duydukları ve gördükleriyle tam bir hayal kırıklığına uğrar. Çünkü zihninde o yazarı saygın bir yere koymuştur. Fakat o yazar, bir meslektaş kadın hakkında son derece saygısız yorumlarda bulunurken, anlatıcı söylediklerini duyar:

Kadının ne gerzekliği kalıyor, ne yeteneksizliği ve de sonunda orospuluğu. Bütün ünlüleri, bütün yayınevlerini ve de bütün okurları sıradan geçiriyorlar sarhoş ağızlarıyla... Ben bu palabıyık adamın köy romanlarını ne severdim. Onlar böyle olmamalıydı, onlar başka olmalıydı, onlar sarhoş olmamalı, küfür etmemeli, kadınlara asılmamalı, onlar meslektaşlarını çekıştirmemeliydi... (Asena, 2022, s.99).

Kadın, karşı cins tarafından ahlaki açıdan yapılan benzetmeler ve yakıştırmalarla pervasızca yerden yere vurulmuştur. Erkek, kadın meslektaşına saygı duymayıp, onu daima kendinden küçük görmüştür.

Kadın, akşam eve gelip başını yastığa koyduğunda, Gürkan'ın hiçbir şeyden haberi yoktur. Eşinin yaşadığı hayal kırıklığından, bulunduğu ortamda çektiği yabancılıktan, duyduğu huzursuzluktan...

Ne güzel konuşuyordun o edebiyatçılarla, çok eğlendin ama bu gece, değil mi? diyor. Evet Gürkan, çok eğlendim.

Eğlendim gerçekten...

Bir cam kavanozda yaşamışlığımla, beynimin içindeki tüm güzel hayallerle, o hayallerin yıkılışındaki şaşkınlığımla...

Kendi kendimle çok güzel eğlendim (Asena, 2022, s.99).

Evlilik, toplumda en saygı duyulan ve kabul gören kurumların başında gelir. Asena, bu kurumun sorgusuz kabullenilmiş ve sorgulamaktan geri durulan, kadını yok sayan yönlerini eleştirerek sebep olduğu eşitsizlikleri ortaya koyar. AAY'de anlatıcı kadın şu sözlerle bu duruma olan isyanını dile getirir:

Kocam istemiyor diyor kadınlar ve kocaları istemediği için yapmıyor, gitmiyor, görmüyor, duymuyorlar. Çalışmak istiyor kadın ama kocası istemediği için çalışmıyor, arkadaşına gitmek istiyor, kocası istemediği için gitmiyor, arkadaşlarıyla tiyatroya gitmek istiyor, kocası istemediği için gitmiyor, sinemayı seviyor, kocası istemediği için gidemiyor, yazmak istiyor, kocası istemediği için yazmıyor, mini etek giymek istiyor, kocası istemediği için giymiyor... Bir insan, bir şeyler istiyor, ama başka bir insan onu engelliyor... (Asena, 1989, s.156-157)

Erkek ve kadın arasındaki eşitsizlik, kadının fizyolojisine karşı oluşan güzellik algısının onda yarattığı psikolojik baskıyla da kendini göstermektedir. Erkeğe yönelik böyle bir algı ve baskı söz konusu değilken, kadının görüntüsüne yönelik çizilen sınır, ataerkil sistemin bir dayatmasından başka bir şey değildir. AAV romanında, Nil'in kilo alması üzerine sevgilisi Burak'ın tutumu, bu tezi doğrular niteliktedir: "... erkekler için neyse de kadının şişman ve güzel olması mümkün değil" (Asena, 1997, s.34).

Kadın ve erkeğe sunulan imkânlar her zaman dengesiz olmuştur. Özellikle eğitimdeki fırsat eşitsizliği, kadın ve erkek arasındaki uçurumu artıran ve ataerkil sistemi yücelten,

kadını muhtaç konuma getiren en önemli sebeptir. Nilüfer, eğitimini tamamlayamadan evlendiği için daima kocasına muhtaç konumda olmuştur:

Ne farkı var kadın ile erkeğin? Belki de ben, eğer izin verselerdi, okusaydım, senden çok daha iyi bir doktor olurdum. Gelip buraya tıklmazdım, büyük şehrin, meşhur doktoru olurdum. Eğer senin okumana izin vermeselerdi, belki de sen, öğle yemeği için eve gelen doktor karına yemek ısıtıyor olurdun. Fırsatlar eşit olsaydı, her şey farklı olabilirdi (Asena, 1997, s.186-187).

Cinsel eşitsizlik de Asena'nın yer verdiği alt başlıkların arasında yer alır. Kadın, kendisine öteden beri bir görev olarak öğretildiği için yalnızca erkeğin doyumu için uğraşır. Ancak kendi isteklerini, duygularını düşünemez. Erkeğin istekleri her zaman için öncelikli olarak görülür:

Ben bu kadar istemezken, bir erkeğin istemesi normal mi? İstemeyen bir kadınla nasıl olur? Bu iki kişilik bir şey değil midir? Biz sevişmiyoruz, o sevişiyor. Ben ıstırap çekiyorum, o zevk alıyor. Söylemek istemiyorum aslında o iyi bir insan ama, hayvanca bir şey değil mi bu? Bahçedeki kediler gibi... İstemeyen hayvanı köşeye sıkıştırıp... Ben de köşeye sıkışmışım, bu belli değil mi? O zaman neden anlayış göstermiyor? Kimselere soramıyorum, kim haklı, ben ne yapmalıyım? Bu benim görevim mi? Erkekler neden bu kadar anlayışsızlar veya hepsi böyle mi? (Asena, 1997, s.203)

İlişkilerde kadın ve erkek arasındaki yaş farkının cinslere göre ayrı anlamlar ifade etmesi de eleştirilen bir tutumdur. Nilgün, kendinden yaşça küçük olan sevgilisiyle görünmekten ve sonrasında toplumsal eleştiriye maruz kalmaktan çekinir. Ancak bu durum tam tersi yönde olsaydı -yani erkek değil de kadın küçük olsaydı- böyle bir sorun söz konusu olmayacaktı:

Mudi benden genç olduğu için, onunla sinemaya bile gitsem rahatsız oluyorum. Sanık yanlış bir şey yapıyormuşum gibi geliyor. Oysa bunun nesi yanlış? Mudi benden değil altı, yirmi altı, otuz altı yaş bile büyük olsa bunun hiçbir sakıncası, hiçbir çekinilecek yanı olmuyor da benden altı yaş küçük olunca neden tuhaf oluyor? Bunu anlayamıyorum. Anlayamıyorum ve utanıp sıkılmakta devam ediyorum (Asena, 1997, s.235).

Dünyaya geldikleri andan itibaren cinsler arasındaki eşitsizlik baş gösterir. Erkek çocuk hayali kuran babaların kızları olduğunda yaşadığı hayal kırıklığı, bu eşitsizliğin ilk göstergelerinden biridir. Baba, erkek çocuğunu veliahttı olarak görür, plan yapar ve bununla beraber heyecanlanır. Ancak kız çocuğuna onun bu hayallerinde yer yoktur,

ileride ona bırakacağı bir miras olmayıp, onun için evlilik dışında bir gelecek planı da söz konusu değildir. Nilüfer'in ikinci hamileliğinde Tarık Bey, bu tutum içerisinde:

Bir veliaht istiyorum, işimi ona öğreteceğim, ona bırakacağım diyordu. Oysa Alin de onların çocuğuydu, Tarık Bey'e baba diyordu. İşini Alin'e bırakamaz mıydı? Bırakamazdı herhalde, bir kıza onca iş nasıl emanet edilebilirdi? (Asena, 1997, s.252).

AÖ'de Belgin, kendini evliliği boyunca daima istek ve arzularından ötürü sınırlamaya çalışmıştır. Ancak eşi aynı çabayı sarf etme gereği duymamıştır. Çünkü mevcut toplum ona böyle sorumluluklar yüklememiştir. Sistemdeki evlilik anlayışına göre kadın-erkek eşitliğinden söz edilemez. Belgin, evliliği boyunca ilk kez eşi Erkan'ın evde olmadığı bir gün kendisi de dışarı çıkmıştır. Bu esnada Berna ile olan diyalogu şu şekildedir:

-Biliyor musun, o dışarıdayken benim de evde olmadığım ilk gece bu. Ne tuhaf değil mi? Ben de hiç ihtiyaç duymamışım çıkmaya.

-Hayır Belgin, ihtiyaç duymuşsundur, ama bu iş böyledir sanıyoruz. Başta öyle düşler içindeyiz ki, bunları bozmamak için büyük çaba harcıyoruz. Aman ben bir şey yapmayayım, aman onu kızdırmayayım, huzuru kaçırmayayım... Ama biz boyun eğdikçe hiçbir şey iyiye gitmiyor, biz sustukça, onlar iyice kudurup, özgürleşiyor. Tamam özgürlük olsun da, bize de olsun. Yani annelerimizden, babamızdan öyle gördük diye sanki bunu sürdürmemiz gerek (Asena, 2001, s.82).

Mevcut sistem kadına, pasifliği ve istekleriyle geri plana atılmayı sorgusuz kabullenmeyi öğretmeyi amaçlar. Ancak Asena'nın roman kişileri bu düzeni bozmayı, kadını istek ve arzularıyla açığa çıkarmaya gayret eder.

3.2. İş Hayatı

İş hayatı; kadının erkekle eşit olmadığı, istismar edilmeye çalışıldığı bir alan olarak bahsi geçen romanlarda yer alır. KAY'da isimsiz kadın anlatıcı, daha iş başvurusunda bulunmaya hazırlanırken kadın olmasının bir dezavantaj olarak hissettirilme çabasına şahit olur. Kadın, kıyafetini bile özgürce seçemez çünkü her birine, hâkim olan zihniyet tarafından ayrı ayrı anlamlar yüklenmiştir:

Ne giysem acaba diye kaç yıl düşündüm anımsamıyorum. Pantolon giysem acaba antipatik durur mu? Bazı iş yerleri pantolonu yasaklar bile... Şu dar etek... Yok o biraz seksi kaçabilir, hem yırtmacını idare edemem herkesin önünde... Şu bol olanı... Hadi canım çiçekler içinde, çingene gibi... Şu bluz... Kolu kısa... Öteki, beyaz olanı, biraz göğsü açık değil mi? (Asena, 2022, s.85).

İşe alım sürecinde tepeden tırnağa incelenen kadın, sonunda işe alınır. Ancak karşılaştığı muameleden hiç hoşnut değildir. Son derece ciddiyetsiz, laubali davranışlarla karşılaşılır, saygı görmez ve bunun tek sebebi kadın olmasıdır. İş arkadaşı Teoman, anlatıcının kadın olduğu için ne niyetlerle işe alındığını açık açık söyler. Kadının iş hayatındaki misyonuna toplum tarafından bakış, bir erkeğin ağzından açıklanır:

Hadi hadi dedi, kadınlık ne kadar işe yarıyor bak, güzel bir kadın görünce hepsinin içi gitti, seni alıverdiler işe, diyor. Kan beynime çıkıyor.

(...) Hadi ordan, diyorum. Ben alnımın teriyle aldım bu iş, eşek gibi çalışıyorum. ‘O ter güzel bir alında olmasaydı, görürdün diyor’ diyor...

(...) benimle aynı sırada işe alınan iki adamın maaşlarının benden fazla olduğunu öğreniyorum. ‘Bu nasıl olur’, diyorum. ‘Aynı eğitimden geçmişiz, ilk işimiz, nasıl onlara daha fazla verirler?’ Rahatça yanıtlıyor:

‘Ama onlar erkek. Sen burada bizim gözümüzün süsüsün...’

(...) Buraya bir kadın alınırsa ya güzel oldukları için alınır ya da müdürün bilmem nesi olduğu için.

(...)kadınlar burada ilerleyemezler, sadece gözümüzü gönlümüzü açarlar (Asena, 2022, s.88).

Kadın, duydukları karşısında daha da hırslanır ve öfkelenir. Ve hayatında babası ve eşinden sonra, üçüncü kez, yine bir erkeğe ‘görürsün’ der. “... öyle mi, gözünüzü gönlünüzü mü açarız, görürsün, görürsün” (Asena, 2022, s.89).

Kadın, iş hayatında cinsiyeti sebebiyle farklı amaçlarla kullanılmak istenir. Faruk Bey, anlatıcı kadının patronudur ve ona iş ilişkisinin dışında özel olarak yakınlıkta bulunmak ister: “Evlisin biliyorum, senden bir şey isteyecek değilim, arada çıkıp çay içelim, arada odama gel, yüzünü göster yeter bana” (Asena, 2022, s.91).

Kadının; bilgisiyle, tecrübesiyle ve yetenekleriyle iş dünyasında var olma mücadelesi sürekli sekteye uğratılmaya çalışılır. Ancak erkek böyle bir muameleye maruz kalmaz, onun iş hayatında var olmak için kadın gibi bir mücadele sarf etmesi gerekmez.

Anlatıcı kadın, bir süre sonra patronu Faruk Bey’in açıklamasıyla terfi eder fakat iş arkadaşları onun bu makama kadın olması sebebiyle getirildiğini ve bunu hak etmediğini söylerler: “Seni kutlarım, dedi. Kadın olmanın avantajlarını kullandın işte, şık şık giyineceksin, erkeklere göz süzeceksin, bacaklarını açıp oturacaksın ve

müşterileri kendine hayran edip, iş bağlayacaksın” (Asena, 2022, s.110). Kadın; onlara göre çalışmasıyla, bileğinin hakkıyla yükselemez. Çünkü zihinlerine böyle kodlanmıştır ve bu düşünceyi aşmak istemezler.

İlk romanının devamı olan AAY’de anlatıcı kadın, profesyonel bir anlatıcı olarak çeşitli konferanslara katılır. Ancak onu dinlemekten ziyade yalnızca dalga geçip, eğlenmek için orada bulunan erkek topluluğunu, anlatıcı yazar detaylıca tasvir eder. Ataerkil sistem, iş hayatında kadının gelişimini duraksatmak için her türlü engeli dayatsa da, anlatıcı kadın tüm bunlara karşı güçlü bir duruş sergiler:

İlk konferansımı hiç unutamıyorum. Yüzlerce kişi, yüzlerce erkek göz, bir kusur, bir dalga geçilecek yön arayarak, yarı düşman, yarı ezik ben bu kadını ne diye dinlemeye geldim diye kuşkucu ve alaylı, nasıl olsa saçmalayacak birazdan... İyiden iyiye hazırlanmış olanlar da var. O ne sorular öyle? Eminim kendisi bile farkında değil ne sorduğunun, konuşmak istiyor, konuşarak benden daha yeterli ve donanımlı olduğunu kanıtlamak istiyor, hele bir de sorusunu yanıtlayamazsam... Ya da kokteylden sonra yanına gideyim de ayarlamaya çalışayım, boşanmış bir kadınmış, hem de özgürmüş... Yüzlerce erkek göz karşımda, hiç gülmüyor, en küçük bir duygu belirtmiyorlar. Gözlerinin içine bakmaya, bir duygu kıpırtısı bulmaya çalışıyorum, işte biri, şu şişman olanı gülümsüyor, başını sallıyor, söylediklerimi onaylarcasına. İster istemez gözüm ona takılıyor, ona bakarak konuşuyorum, beni anladı. Peki ya şu, köşedeki, elleri o erkek bıyıklarında, ne biçim gülüyor öyle, durmadan yanındakiyle konuşuyor... Öyle çok ki bunlardan çevrede, kumral ya da siyah saçları, birbirine benzeyen o sıradan bıyıkları, hep bir örnek giyimleri, ölçsüz, duygusuz, bir tuhaf gülümseyerek bakışları ile her tarafı sarmışlar... (Asena, 1989, s.6).

İş hayatında kadın çalışana bir cinsel obje gözüyle bakış söz konusudur. Kadının dostça bir tebessümü, kibarlığı bile erkek çalışma arkadaşları tarafından farklı yorumlanabilmektedir. Özellikle patronları tarafından, kadınlara bu yönde bir psikolojik baskı söz konusudur. Anlatıcı yazar, bu durumu bizzat kendi iş hayatında, patronu ile arasında geçen bir diyalogla ortaya koyar:

Müdür, akşam odamda hazırlanırken koluma yapışıp da "hadi bu akşam birlikte oluyoruz" deyince ne yapacağımı şaşırtıyorum. İnsanın düşündükleriyle davranışları o anda oldukça farklı oluyor.

"Nasıl birlikte olacağız?"

"Anlamadın mı hâlâ, beni çıldırtıyorsun..."

"Ne demek çıldırtıyorsun Sami Bey, ben ne yaptım ki size?"

"Daha ne yapacaksın, o yakınlığın, neşen, cıvı cıvı hallerin...."

(Ben cıvıl cıvılsam, bunun seninle ne ilgisi var?)

"Lütfen, dostluğumuzu zedelemeyelim."

"Bu gece birlikte olalım, sıkılırsan, bir daha çıkmayız."

(Bu ne cüret Sami Efendi, bir kulağından öteki kulağına taradığın, rüzgâr esince tek omuzuna uçuşarak dökülen lüle saçlarınla, buruşuk elbiselerin ve ter kokunla, peltek peltek konuşman ve yılışık suratınla, benim senden hoşlanacağımı nasıl düşünebilirsin?)

"Lütfen aramızı bozmayalım, bu konuşmayı unutalım."

"Bir deneseydin, memnun..."

(Demek seni deneyeceğim, bir malı dener gibi, sen beni memnun etmek için uğraşacaksın, şöyle bir bakacağım, hoşuma gidersen, memnunda kalırsam seni sık sık kullanacağım, ne kadar hoş, demek sizler de kendinizi kullanılacak bir mal gibi görmeye başladınız?)

"Bu konuşmayı burada keselim ve unutalım lütfen."

Çantamı alıp hızla çıkıyorum odamdan (Asena, 1989, s.34-35).

İş hayatında uygulanan çifte standartla, kadının çalışma şartları zorlaştırılır. Erkek ile aynı işi dahi yapsa, daha düşük ücret verilir ve kendini kanıtlaması için yine bir erkeğe kıyasla daha çok çalışması ve zorluklara karşı daha dirayetli olması gerekir. Anlatıcı kadın, bu noktada tüm zorluklara ve engellere karşı yılmaz, doğru bildiğinden şaşmaz güçlü bir kadın olarak karşımıza çıkar.

Öylesine çalışırdım ki, birtakım payeleri hak etmiş olmak için. Benimle aynı işi yapan ve daha fazla ücret alan adamlara bile göğüs gererdim. Kendimi kanıtlamak ve iyi olduğumu göstermek için o aptal adamların on katı, yüz katı daha fazla çalışmadım mı? İşte şimdi bana muhtaçlar, bensiz yapamıyorlar, fiziğimle, işimle bana bayılıyorlar... Benden iyisi, akıllısı, güzeli var mı? (Asena, 1989, s.146).

AAV'de Nil, evli yöneticisinin yakınlık kurma çabasıyla karşılaşır fakat ona karşılık vermemesi yüzünden oldukça başarılı olduğu işinden farklı bir şubeye tayin edilir. Kadın, erkeğin isteğine karşılık vermediği durumda kararlarına saygı duyulmaz ve adeta cezalandırılır:

Bankanın müdürü Nil'e âşık oldu. Nil ise ona hiç yüz vermiyor. (...) Nil yüz vermedikçe adam çıldırıyor. Çeşitli bahanelerle ona minik armağanlar alıyor, son armağanı kocaman bir ayı. Bazı akşamlar Nil'e telefon ediyor, Nil artık adamı resmen tersliyor. Geçenlerde Nil'i odasına çağırdı ve:

-Çalışmandan memnun değilim, seni bir şubeye göndereceğim, dedi.

Oysa Nil Genel Müdürlükte çok başarılı, şubeye gitmek istemiyor. (...)

Ertesi gün işe gider gitmez, masasında bir zarf buluyor. Başka bir şubeye atandığını bildiriyor bu zarf ve hiçbir gerekçe yok içinde (Asena, 1997, s.314-315).

Kadının iş hayatında yükselmesinin sebebi olarak akıllara gelen ilk gerekçe çoğu kez dişiliğidir. Yani patronlarıyla gayrimeşru ilişkileri sebebiyle kadının belli makamları hak edeceği düşünülür. AGD romanında Demet; iş yerinde kendi hak ettiğini düşündüğü konuma, farklı bir çalışma arkadaşı hemcinsinin getirilmesi üzerine sitemini, nişanlısı Sinan ile paylaşır. Sinan'ın ise bu konuya yönelik yorumu, toplumun bakış açısını özetler yöndedir: *"Onunla bununla kırıştırmıştır, müdürün altına yatmıştır, bu işler böyle yürümüyor mu?"* (Asena, 2021, s.13). Demet, başta Sinan'ın bu düşüncesine oldukça öfkelenirse de bir süre sonra o da aynı şeyi düşünmekten geri duramaz:

O gün Sinan'a kızdım, ama ben de bunu düşünmüyor değilim bazen. Yöneticiyle yatıp kalkmasa bile daha sevimli daha sıcak davranıyor olabilir. Ekranda çok soğuk görünüyor, ama aslında cilveli bir kız (Asena, 2021, s.44).

Toplumda egemen olan düşünce, bir kadın olarak Demet'i de etkilemiştir. Kadın, hemcinsine yönelik yapılan bu düşünceyi onur kırıcı olarak nitelendirse de sistemin gücünü henüz aşamamıştır.

Selin ise bir kadın olarak yaptığı işin değer görmemesinden yakınıdır. Ne eşi Bora, ne ailesi, ne de dostları onun işinden söz eder. Oysa Selin de tüm çalışan kadınlar gibi bir erkekten daha az çalışmaz ve dolayısıyla o da aynı ölçüde yorulur ve yıpranır. Ancak pek çok alanda olduğu gibi kadın, özellikle yaptığı işle de görmezden gelinir:

Dostlar arasında olsun, aile içinde olsun, bir tek kişi benim işimden söz etmiyor. Bütün gün rakamlarla boğuşmanın, insanların hesaplarını kontrol altında tutmanın zorluğunu, ne denli bunaltıcı olduğunu, yüklenilen sorumluluğu hiç kimse anlamıyor. Bora bile, bir tek gün işim hakkında konuşmuyor, yorgunum dediğimde şaşırıyor, ama o hep yorgun oluyor (Asena, 2021, s.54).

Romana göre, kadın ve erkeğin yaptığı iş her ne olursa olsun toplum tarafından aynı saygınlıkla karşılanmaz. Kadın, naif olarak nitelendirilir ve yaptığı işte sarf ettiği enerji de bir erkeğe oranla daha az görülür. Ancak bunun için kullanılan bir ölçüt söz konusu

değildir. Bakıldığında aynı saat diliminde ve aynı iş yükünü sırtlayan erkeğin çok daha saygı gördüğü örneklerle sunulur.

3.3. Eğitim/Kariyer

Kız çocuklarının eğitime verilen önem, Asena'nın romanlarında dikkat çektiği diğer bir husustur. Asena, kadının özgürlüğü ve güçlü kalabilmesi için öncelikli olarak eğitimin gerekliliğini vurgular. Ona göre eğitim olanakları, cinsiyet farkı gözetmeksizin kaliteli bir şekilde her çocuğa sağlanmalıdır.

KAY'da, babanın kızlarının eğitimi için öncelikli olarak yaptığı şey, onları disiplinli ve erkeklerden uzak bir kız okuluna yerleştirmek olmuştur. Güya babanın kızlarını koruma politikalarından biridir. Bu kız okulunun da kendine has kuralları vardır:

Okulda saçları uzatmak yasak, kulaklarımızı biraz geçen saçlarımızı örmek zorundayız. Hepimiz sıçan gibiyiz. Üniformalar ve şapka giyiyoruz. Her pazartesi sabahı müdiranım bizzat geliyor, tırnak, saç, göz, yüz muayanesi yapıyor. Bir keresinde benim tırnaklarımı eliyle kazıdı, 'Cila mı sürdün' dedi. 'Hayır efendim, bu kendi pembeliği' dedim... İnanmamış gibi yüzüme baktı. 'Hımm, haftaya görürüz' dedi (Asena, 2022, s.24).

Öğrenciler, tutucu ailelerinin yanı sıra okulda da katı ve bilimden uzak bir disiplin altındadırlar. Bu okulda öncelik olan eğitimden ziyade kızların kılık kıyafeti ve ikili ilişkilerin engellenmesidir. Yazar, yer verdiği muhafazakâr okul modeli ile kimi eğitim politikalarına tepki çekmiştir.

Genç kız, bir gün okula giderken erkek bir arkadaşıyla karşılaşır ve okul binaları birbirine yakın olduğu için beraber yürürler. Fakat okul yönetiminin ve babasının bu duruma tepkisi dikkat çekicidir. Okul yönetimi tarafından sırf bu sebeple okuldan atılmakla bile tehdit edilir:

Okula gittiğimde müdiranım beni çağırdı, 'Yaptığından utanmıyor musun?' diye sordu. 'Hangi yaptığımdan' dedim. 'Efendim diyeceksin, efendim!' diye bağırdı... Demeyeceğim işte, sustum. 'Yolda seni bir oğlanla görmüşler... Babanı çağırttım, böyle bir şey bir kez daha olursa, seni okuldan atarım!'' dedi... (Asena, 2022, s.25).

Genç kız, sonrasında yine aynı sebeple babası tarafından tutulan bir minibüs ile okula ulaşım sağlamaya başlar. Ardından okulun tehdit dışında birtakım yeni önlemleri de olur: "Okulun camları da beyaza boyandı, yoldan geçen Fransız Lisesi oğlanları görmeyelim diye..." (Asena, 2022, s.25).

Baba, genç kızın pek çok zayıf dersinin olmasını, cinsiyeti sebebiyle önemsemez. “*Bunlar kız çocuğu, önemli değil, diyor*” (Asena, 2022, s.32). Baba için kız çocuklarının okulda başarılı olması da önemli değildir. Ancak ona göre erkek çocukları daima başarılı olmalıdır. Çünkü babanın zihniyetine göre kız çocuklarından ileride/yetişkinliğinde, beklenen en temel yeti ev hanımlığıdır. Fedakâr bir anne ve eş olması önceliği oluşturur. Bu sebeple büyük işler başarmasına gerek yoktur. Anlatıcı genç kızın aksine kız kardeşi ise derslerinde oldukça başarılıdır. Fakat babası için bu durum da bir önem arz etmez. Ne başarılı olan kızını tebrik eder, başarısını destekleyici ve teşvik edici bir davranışta bulunur ne de başarısız olan kızına bir telkinde bulunur veya bu durum üzerine düşünür, iyileştirme yollarına bakar. Onun için okul eğitiminin önemi erkeklere mahsustur:

Karnemde tam altı tane kırık var. Matematik, fizik, kimya, müzik, biyoloji... Allah'tan babam bu kırıklara hiç kızmaz. Örneğin kardeşim hiç bütünlemeye kalmaz, ben hep kalırım, ikimize de aynı davranır. Ona vaat ettiği armağanları da almaz, hep kaytarır. Babamın bana, sınıfta bile kalsam kızmayacağına eminim. Bir gün üniversiteden konuşuyorduk, kızdı. 'Durun hele, daha çok erken, siz kız çocuğusunuz' dedi (Asena, 2022, s.42).

Genç kızın üniversite sınavına girmek istemesi üzerine babasının göstermiş olduğu tepki dikkat çekicidir. Bir kızın üniversiteye gitmesi babaya göre boşuna bir uğraştır. Çünkü ona göre kız, eninde sonunda evleneceği için buna gerek yoktur:

Babam 'Hoop' dedi. 'Nereye giriyorsunuz, ne gereği var yarın evlenip gideceksiniz, boşu boşuna beni uğraştıracaksınız?' 'Baba sen uğraşmayacaksın ki, biz sınavlara gireceğiz. Hem biz evlenmek değil çalışmak istiyoruz...'

Ne çalışması, bunu bir daha ağzınızdan duymayayım, benim olduğum evde kimse çalışamaz, sizi çalıştıracak herifin de alnını karışlarım (Asena, 2022, s.50).

Kadının çalışması doğru bulunmaz. Ancak bu düşüncenin amacı kadının iyiliği, kırılıp incinmemesi istendiğinden değildir. Çünkü kadın, ev içinde her isteği yerine getirmekle görevli bir köle gibidir. Yaptıkları karşısında hiçbir maddi kazancı yoktur. Her daim fedakâr olması beklenir. Talepleri, ihtiyaçları çoğu zaman göz ardı edilir ve o saygıdan yoksundur.

Anlatıcı genç kız, babasına rağmen hayalleri, hedefleri için kararlı duruşunu sürdürmeye devam eder ve bu duruşu sayesinde belki de kendi miladını oluşturur:

Bir gün, her halde kriz geliyor ve hiç düşünmeden, plan yapmadan karşısına dikiliyorum: ‘Baba, bak kartlarımız burada, bizi eve zincirleyecek değilsin ya, gireceğiz, eğer bir izin verme, evden kaçacağım haberin olsun!’

Evde herkes şok geçiriyor. Annemin beti benzi atmış. Babam gülmeye başlıyor. Adam delirdi mi ne. ‘İyi girin bakalım, ama göreceğiz, kazanamayacaksınız, kazanırsan da bitiremeyeceksin...’ Hiç ummuyordum, kolay oldu.

Göreceğiz, diyorum...

Bunca zaman boşuna işkence çekmişiz. İnsan kararlı olunca dağları devirebilirmiş meğer. Bunca zaman bu adamdan boşuna mı korkmuşuz biz? (Asena, 2022, s.51)

Genç kız, babasının tüm iddialarına rağmen üniversiteyi kazanmayı başarır. Fakat yine hak ettiği desteği görmek yerine, kazansa bile başarılı olmasının mümkün olmadığı, üniversiteyi bitiremeyeceği yönünde iddialara maruz kalır. “... *nah bitirirsin, bitirirsen alnını karışlarım, diyor. ‘Görürsün’ diyorum. Bitireceğim. Bitirmem gerek*” (Asena, 2022, s.53).

Genç kızın artık tek gayesi, babasını haksız çıkartıp var gücüyle okuluna ve derslerine odaklanarak başarılı olup üniversiteyi bitirmektir. Bu sayede önceden beri hayalini kurduğu ‘güce’ sahip olacağını düşünmektedir. Okulunu bitirdikten sonra bir işi olacak, kendi parasını kazanacak ve özgür bir kadın olarak kendi istediği hayatı yaşayacaktır.

Kız ve erkek çocuklar aynı standartta eğitime de layık görülmez. Genç kızın erkek arkadaşı Erhan, eğitimi için Avrupa’ya gidecektir ve genç kız da kendi eğitimi için babasının ağzını arar fakat babası oralı bile olmaz ve hatta adeta dalga geçer. Erkekler ile kadınların hiçbir bakımdan aynı imkâna sahip olması baba tarafından düşünülemez bile.

Anlatıcı, babasının asla bitiremezsin dediği üniversiteyi babasının ölümünden sonra bitirir ve diplomasını aldığı gibi babasının mezarına gider ve ona, içinde birikmiş duyguları adeta kusar:

Babacığım nah bitirirsin demiştin ya, hani bitirirsem alnımı karışlayacaktın ya, işte bitirdim, bak diplomam burada. Her ne kadar istemiyorduysan da başarılarımıza sevindiğine eminim... Hadi alnımı karışla... karışla... Hani bitiremezdim, hani oğlun olsaydı neler verirdin... İşte diplomam işte işte... Al, al da bak... İki ayakkabı, üç kemik etle çocuk mu büyütülür sanıyorsun, en basit şeyleri bile ne büyük savaşıla aldık senden... Her şeyle, ama her şeyle savaştık, zorla, söke söke, bir mutlu gençlik yaşatmadın bize...

Üniversiteye bile suçmuş gibi gittik... Sanki lütfettin... Al işte al da bak, hadi alnımı karışla karışla... (Asena, 2022, s.83).

Üniversite mezuniyetiyle beraber iş arayışına başlar. Bu durumdan eşi Gürkan'a bahseder, adeta onun onayını alır. Fakat Gürkan'ın tepkisine çok bozulur: *"Biraz tembel ve lapacısın gibi geliyor bana... Ama yaparsın yaparsın, gir bir işe eğlen, olmadı çıkarsın..."* (Asena, 2022, s.84) ve uzun bir iç konuşma yapar:

Eğlen ha... Olmadı çıkarsın ha... Biraz tembel ve biraz lapacıyım ha... Babam kılıklı herif... Gömleklerin ütülü, çorapların mis gibi dolaplarında... Her akşam üç çeşit yemek... Bir, eline sağlık yok!.. Lapacıyım ha... Yok masada toz varmış, yok lavabo üç gündür temizlenmiyormuş... Sen hiç utanmıyor musun leş gibi çoraplarını toplansın diye yerlere saçmaya... Ben kirli çamaşırlarımı kedi bokunu örter gibi saklıyorum senden, bana ait pis bir şeyi görme diye... Bütün bu incelikler, insanlıklar bize mi özgü... Pis herif... İşe gir oyalan ha... Eğlen ha... O bok makinelerle dünyayı mı kurtaracağını sanıyorsun, şef oldun da cumhurbaşkanı mı oldun. On yılda bir okul bitirdin de adam mı oldun? Eğlen ha, lapacı ha... (Asena, 2022, s.84-85).

Babası ve eşi, -hayatına giren iki erkek de- onun başarılı olacağına dair inançsızlıklarını dile getirmişlerdir. Biri babası tarafından gençlik ve çocukluk çağlarında, okul hayatı için; diğeri kocası tarafından iş hayatına, kariyerine yönelik...

Görürsün, dedim... Kalktım sofradan...

Ben bu sözcüğü bir erkeğe daha söylemiştim...

Aynı ses tonu, aynı vurgulama kulaklarımda çınladı:

Görürsün baba, görürsün... (Asena, 2022, s.85).

Anlatıcı kadın, yeni özgür hayatının yeni işinde müdürlüğe terfi eder. Çok çalışmış, çok emek vermiştir. O sebeple bunu çoktan hak ettiğini düşünür. O, kimse için değil kendi için, yalnızca kendi olabilmek için çalışıp didinmiştir. Çevresindeki çoğu kişi bu çabayı gereksiz bulsa da onun için vermiş olduğu emeğin karşılığı olarak kazandığı güç çok değerlidir:

Patronumun gözüne girmek için çalışmıyorum. Hiçbir şeyi, hiçbir zaman anlayamadınız. Güçlü olmak için çalışıyorum. Kimseye muhtaç olmak istemiyorum. En korktuğum şey bu; annemi düşünüyorum, Şermin Teyze'yi, Mualla Teyze'yi... Tümü de muhtaçtılar, kimliklerini yitirmişlerdi, yaşamıyorlardı sanki. Onlar gibi olmak istemiyorum, istemediğim kişiyle birlikte olmak zorunda kalmayacağım, bunlar için de para gerek, para bir çeşit özgürlük. Hayır zengin koca da istemiyorum, bu kez onu bırakıp

gidebilme özgürlüğüm olmaz, hem bir işe yaramak istiyorum ben, beynimi kullanmak istiyorum, o kadınların, annemin, o teyzelerin donuk gözlerini, ölmüş balık bakışlarını anımsadıkça, çalışıyorum işte, çalışacağım da. Anlamıyor musunuz siz, kendim olmak istiyorum, kendi adımla anılmak istiyorum ve erkeklerden, evlilikten yalnızca dostluk bekliyorum. Dostluk da saygı da eşitlikle olur, anlamıyor musunuz, eşitliğin olmadığı yerde ikisi de yok (Asena, 2022, s.159).

Anlatıcı, eskiden hayalini kurduğu o güçlü kadın olmuştur. Kendi parası, kendi evi, kendi kararları olan ve kimseye hesap verme sorumluluğu olmayan güçlü bir kadındır. Bir erkeğe ihtiyacı yoktur, ona bağımlı olmasına gerek de yoktur. Çünkü artık gücünü bir erkekten değil kendinden almaktadır. Bu noktada gücünü hisseden kadın, diğer kadınlara da bir seslenişte bulunur:

Güçlü olmalısınız. Bu tümce sık sık kullanılınca anlamını yitiriyor. Güçlü olmalısınız, kendi gücünüze inanmalı ama gerçekten güçlü olmak için çabalamalısınız. İnsanların içinde, kendinden güçsüz gördüğü birini ezmek, ona buyurmak, onu kendine hizmet ettirmek dürtüleri var, insanların tümünde bu var ve ne yazık ki bu güçsüzler ordusu, kendini güçsüz görenler kadınlar. O zaman neden onlara emirler yağdırmasınlar, neden buyurmasınlar, neden kendilerine hizmet ettirmesinler, neden birçok hakkı yalnız kendilerine ait görmesinler? Biz izin vermemeliyiz buna. Eğer siz ilk buyurmada, ilk kısıtlamada, ilk tokatta hayır diyemezseniz, bunlar sürer gider. Ama kararlı bir hayır pek çok şeyin çözümü olacaktır. ‘Beni seviyorsan, istiyorsan bana buyurma, beni kendinden küçük görme, biz eşitiz, böyle görmüyorsan giderim.’ O zaman benimseyeceklerdir sizi ve kurallarınızı; inanın. Saygı göstereceklerdir ilkelerinize. Ama ilkeleriniz olmalı (Asena, 2022, s.186).

Anlatıcı kadın, geçmişte hayatına giren insanları ve bu insanların bıraktıkları izleri düşünür. Hayatına giren insanların her biri, onun “o” olabilmesinin sebepleridir. Her biri hayatının belli noktalarında yer alarak onun düşünmesini, sorgulamasını sağlamışlardır. Anlatıcı, onları tek tek anarak hepsine teşekkür eder. Ancak gücünün yanı sıra hayatında bazı eksiklikler olduğunu hisseder. Güçlü olmasının yalnız olmasını gerektirmediğini düşünür. Fakat çoğu kez bu dengeyi tutturmakta zorluk yaşar. Gücü ve ilişkileri arasında sıkışır. Bir tercih yapmak durumunda kaldığında ise genellikle gücü seçer.

AAY’de kadının başarısı, ilişkide erkeği huzursuz eden bir durum olarak işlenir. Erkeğin başarısı ilişkide kadını gururlandırırken, erkek, kadının başarısını içten içe kıskanır ve eksikliklerini bulmaya çalışır. Üstün olma içgüdüğü erkekte her anlamda kendini gösterir:

İş yaşamımın en başarılı günlerinde başlamıştı Aydın benden uzaklaşmaya. İlk cinsel iştahsızlığı da o günlerde başlamıştı. Oysa onun başarıları beni mutlu ediyor, iştahımı da açıyordu. Onun gurur duymasını biliyordum ben. O benimle gurur duymadı. Sözleri beğenilerle değil, taşlamalarla doluydu, var gücüyle ve güya hissettirmeden benimle alay ediyordu. Ben ona göre gereksiz yere hırslı bir kadındım. Peki o neydi? O gerekli yere hırslı bir erkekti herhalde... (Asena, 1989, s.159-160).

Asena için eğitim, özellikle kadının ataerkil tutsaklıktan kurtuluşu için elzemdir. Kadın, eğitim sayesinde bilinçlenecek ve güce sahip olacaktır. En nihayetinde de özgür bir birey olarak kendi kıymetini bilecektir. AAV romanındaki kahramanlar için de eğitimin yeri hayatlarındaki dönüm noktalarını oluşturur. Eğitim yerine evliliği tercih eden/etmek zorunda kalan kadınların ilerleyen zamanlarda çoğu kez sefil bir hayat yaşamak zorunda kaldıkları görülür. Eğitimi tamamlayarak ardından bir meslek edinip kendi parasını kazanan, güce ulaşan kadınlar ise duygusal anlamda doygunluğa ulaşmalar da mantıklarını dengede tutarak güçlü bir psikolojiyle ayakta kalmayı başarırlar. Cumhuriyet nesli kadını Nilüfer için eğitim, gençlik yıllarında, onun özgür hissettiği tek yer olması sebebiyle oldukça önemlidir:

Okulu onun yüzünü güldürebilen tek yer. Okulu bitirmek hiç istemiyor. Okulun bitip de bütün bütüne bu eve geleceği günler onun için bir kâbus. Taş okulda, taş duvarlar, kilitli demir kapılar ardındaki yaşam onun özgürlük günleri. Okulun kuralları, okulun disiplini, okulun asık ya da güler yüzlü öğretmenleri onun içini açıyor, onun nefes almasını sağlıyor (Asena, 1997, s.23).

65 kuşağından Nilgün için de eğitim özgürlüğe ulaşmasındaki kapıydı:

... cebirin, geometrinin, fiziğin, kimyanın ileride bana ne faydası olacak bir türlü anlayamıyorum. Ben jimnastik yapayım, şarkı söyleyeyim, sahnede oyunlar oynayayım, bunları seviyorum. Ben psikoloji felsefe okumayı seviyorum, edebiyatla uğraşmayı istiyorum. Fiziğin, cebirin bunlarla ne ilgisi var? Okuldan her şeyi öğrenmemiz gerektiğine inanmıyorum, bunda bir yanlışlık seziyorum. Ama bunu düzeltemiyorum tabii ki... Ben de çareyi istemediğim dersleri çalışmamakta buluyorum. Oysa şu yaşadığım cendereden kurtulup, özgürleşmek için iyi okumam gerektiğinin bilincindeyim. İyi okumalıyım ki, iyi para kazanıp, kendimce yaşayabileyim (Asena, 1997, s.56).

AÖ romanında da Berna ve Belgin özelinde eğitimin önemi vurgulanır. Berna'nın eğitimi sayesinde sahip olduğu bir mesleği ve ekonomik özgürlüğü vardır. Belgin ise evliliği için eğitimini yarıda bırakmış ancak evliliğinde huzursuzlukların baş gösterdiği bir dönemde, çevreye yönelik faaliyetlere katılarak bu konuda kendini geliştirmiş, fiili

olarak çalışmalarda bulunmuş ve bu çalışmalarındaki başarıları sayesinde takdir toplamıştır. Bu atılımı sayesinde Belgin'in hayatında pek çok konu yoluna girmiştir. Aile ve toplum içinde saygınlığı artmış ve her şeyden önemlisi Belgin, mutlu ve özgüvenli biri olarak yoluna devam etmiştir. Asena, bu detayla eēitimin bir kadının hayatındaki yerine ve önemine bir kez daha vurgu yaparak eēitimin, kariyerin ve dolayısıyla gücün kadın için mühim oluşunu örneklemiştir.

3.4. Anne ve Baba

Ailenin kurucu yeleri olan anne ve babanın aile içeresindeki konumu, geçmişten günümüze toplumsal gelişmelerin ışığında deēiřime uēramıřtır. Aile kavramına da bu minvalde çeşitli yorumlar getirilmiştir.

Aile, ocuk ve yetişkin için farklı anlamlar taşır. ocuk için aile, sözü edilen toplumsal yaşama katılmak için hazırlandığı ve bu katılımın yaş, cinsiyet, eēitim, meslek vb. deēiřkenler çerçevesinde yavaş yavaş gerekleřtiēi bir yer olarak algılanabilir. Ancak yetişkinler için (daha çok batı toplumunda) aile, içinde yaşadıkları daha geniş dünyada karşılaştıkları gerilimler, engellenmeler ve kaygıdan bir kaçış ve sığınma yeri olarak görülebilir. Yine yetişkinler için aile, özel yaşamlarının getiēi, duygusal doyum saēladıkları en önemli yerdir. Bugün dünyada en çok rastlanan, yapısal olarak iki temel aile biçiminden söz edilebilir: Bunlar ataerkil geniş aile ve baēımsız çekirdek ailedir. Tüm aile biçimleri içinde en yalını, ana baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan çekirdek aile (nucleus family), bir başka deyişle evlilik ailesi (conjugal family)'dir (Karataş, 2001, s.89-98).

Kongar (1998), Türk aile yapısını köy, gecekondlu ve kent olmak üzere üç başlıkta deēerlendirir. Bu başlıklarda yer alan aile biçimlerinin her birinin, birbirinden farklı sosyo-kültürel nitelikleri söz konusudur.

Toplumlarda var olan aile tiplerinde gelenekten gelen n kabullerin ve dini metinlerin yeri oldukça önemlidir. İktidar ve g prensibinden hareketle ortaya çıkan aile tipleri bireylere çeşitli roller ve kimlikler sunmuş, sunulan bu statünün deēiřmezliğini de din ile meşrulaştırmışlardır. Toplumlarda oluşturulan aile tipleri otorite çeşitlerine göre ataerkil ve anaerkil olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Ataerkil aile yapısında mutlak otorite ve g babanın elindedir. Ailenin diēer yeleri baba tarafından oluşturulmuş kurallara verilen statüye uymak zorundadır. Ataerkil aile tipi dünyanın pek çok yerinde var olan toplumsal cinsiyetin oluşumunda etkin bir g ve dinamik bir mekanizma olarak güncelliğini sürdürmektedir. Anaerkil aile tipi mutlak gücün ve otoritenin kadında olduēu mülkiyet hakkının kadından

kızına geçtiği genel olarak toplumlarda çok fazla görülmeyen tiptir (Yeter, 2015, s.196).

Feministler aileyi, kapitalizme hizmet eden ve ataerkilliği üretmekten öteye gidemeyen bir birim olarak değerlendirir(Yeter, 2015, s.192). Onlara göre aile, sistemin yönlendirdiği bir nevi oyuncaktır ve bu açıdan feministlerin aileyi, özellikle kadın için her bakımından tehlikeli gördüğü söylenebilir.

Türk kadınının cumhuriyetle birlikte sosyal hayattaki konumuna dair çok önemli siyasi ve hukuki yenilikler gerçekleşse de toplumun her sınıfında aynı düzeyde ve hızda gelişme göstermesi mümkün olmamıştır. Bunlardan biri de Türk aile yapısındaki kadının konumudur. Özellikle kırsaldaki ve kentteki yaşamsal farklar, avantaj ve dezavantajlar, aile yapısının ve kadının konumunun coğrafyaya göre değişiklik göstermesine sebep olmuştur.

Asena da romanlarında yer yer birbirinden farklı aile yapılarına yer vermiştir. Ancak çoğunlukla mensubu olduğu kent ailesinin durumunu ortaya koyduğu görülür. Eleştirisi ise ataerkil sistemin sirayet ettiği Türk aile yapısının her çeşididir. Hukuki gelişmelerle kadına birtakım haklar verilse de pratikte uygulanamadığı durumlar Asena'nın gün yüzüne çıkarmayı amaçladığı sosyal gerçeklerdir.

KAY adlı romanda, iyi bir gözlemci olan isimsiz anlatıcının büyüdükçe pek çok şey gözüne batmaya, belki önceden de yaşanan fakat dikkatini o zamanlar çekmeyen, artık önemli gördüğü durumlar üzerine sorgulamalar yapmaya başlar. Bunlardan biri anne ve babası arasındaki ilişkidir. Baba her zaman güçlü olan ve sözü tüm ev halkına geçen kişidir, son sözü o söyler ve onun dediği olur. Anne ise her insan gibi istek ve arzuları olan fakat çoğu kez bunları gerçekleştiremeyen ve bu durumu kabullenen, güçsüz ve duygusal kimliktir. Anlatıcı, bu farklılığa neden olan etmenler üzerine düşünür ve şu sonuca ulaşır: *“Babamın çok parası var, annemin yok, bizim de yok, hepimize babam para veriyor. Sanırım parayı o verdiği için her şeye karışıyor, para çok önemli”* (Asena, 2022, s.13). Paranın çok değerli olduğunu ve gücün para sayesinde kazanıldığını düşünür. Öyle ki baba bu sayede, kendi hariç iki kızı ve eşinden oluşan ev halkının giyiminde bile söz sahibidir.

Genç kızın, kardeşinin ve annesinin tüm davranışları, baba tarafından ahlaki açıdan sorgulanır ve sınırlar çizilir. Ancak bu sınırları belirleyen, bu görevi kendinde gören kişi olarak babanın kendi ahlaki çizgileri ailesine dayatmak istediklerinden çok daha farklı

ve esnektir. Annesinin evde olmadığı bir gün, komşuları ve aynı zamanda annesinin arkadaşı olan Gülriz, evlerine gelir. Genç kız bu süreçte babası ile Gülriz'in yasak ilişki yaşadıklarını fark eder:

Gülriz Abla bizde. Annem gider gitmez geldi.(...) kapı açıldı yemek odasının perdeleri de kapalı, Gülriz Abla çıktı, saçları darmadağın, bluzu eteğinden çıkmış, sırtına doğru toplanmış, arkasını düzeltmemiş, babam da içeride... (Asena, 2022, s.42).

Genç kız, -onların, erkekler ile en basit iletişimini bile sınırlamak isteyen- babasının, yasak ilişkisine şahit olmuştur, hem de en yakın komşularıyla. O günden itibaren genç kızın tutumları tamamıyla değişmiş, elinden geldiğince babası ve komşularını birbirinden uzak tutmaya çalışmıştır. Annesinin ise tüm bunları öğrense bile üzülmekten başka bir şey yapamayacağını bildiği için annesine yapılan bu ihanetini hiçbir zaman açıklayamamıştır. Çünkü annesinin uğradığı ihanete karşılık tepkisini ortaya koyacak hiçbir gücü yoktur, her bakımdan eşine muhtaçtır.

Romanda anne figürü, tüm fedakârlıklarına rağmen istekleri hiçbir zaman karşılanmayan kişidir. Her koşulda fedakâr olması beklenir. Eşi ve çocuklarının ihtiyaçları, istekleri her şeyin -kendi temel ihtiyaçlarının bile- önünde yer alır:

Babamın yukarıdan sesi geldi 'Sütüüüm!' Annem, 'Ah, uyanmış,' dedi. Yellim yepelek mutfığa, babamın her sabah yatakta içtiği sütünü ısıtmaya gitti. Babam işe geç gider, annem her sabah erkenden kalkıp önce onun sütünü ısıtıp yatağına götürür, sonra iki dakika pişmesi gereken yumurtalarını hazırlar, onu zamanında aşağıya çağırır, daha sonra da bizim üstüne tereyağı ve vişne reçeli sürülmüş kızarmış ekmek dilimlerimizi hazırlar. Ve bütün bunlar için babam ona istediği parayı vermez (Asena, 2022, s.21).

Genç kızın, anne ve babası arasındaki bu güç ve saygı dengesizliği dikkatini çeker. Annesi pek çok fedakârlık yapar ama bunun hiçbir karşılığı yoktur.

Babası ile arasında daima görünmez duvarlar olan anlatıcı, evlendikten sonra bir gün annesine geldiğinde, eve bir kuş alındığını fark eder. Babası, onu hatırlattığı için bu kuşu almıştır:

Sen gittikten sonra aldı. Bilirsin seni hepimizden çok severdi, arkandan hep 'sarı kanaryam' diye söz ederdi, sen gittikten sonra bunu aldı getirdi işte.

(Ah, baba... babacığım... Ne olur bir kere, bir kerecik olsun bana, yüzüme, sarı kanaryam deyiverseydin...)

Ben böyle... kaskatı... okşanmaya muhtaç... hiç neşelenmeyen... gülmeyen... ben, böyle kaskatı... biri bana sarılsa, biri saçımı okşasa diye bekleyen yavru kediler gibi... Ah baba... babacığım... (Asena, 2022, s.66).

Baba, yaşamı boyunca çocuklarına hiçbir zaman sevgisini hissettirmeyen, yalnızca otorite kuran bir konumda olmuştur. Çocuklarıyla daima duygusal bağ kurmaktan kaçan baba figürü, sevgisiz büyüyen çocukların ortaya çıkmasına sebep olur ve özellikle kız çocuklarının hayatlarındaki bu duygusal eksikliğin ilerleyen yaşamında hep bir boşluk olarak yer aldığı görülür:

Baba, sen beni seviyormuşsun meğer, her başımı göğsüne dayayana ağlamam için bir neden yok, değil mi? Baba, sen beni sevmişsin, sevgi, bir erkeğin sevgisi hiç eksik olmamış ki hayatımdan... Baba, seni seviyorum'lar da yetmiyor artık bana... Onları her şey sanmıştım... İnsan yaşamında eksik olanı, her şey sanıyor... (Asena, 2022, s.146).

Babası kalp krizi ve ardından felç geçirir. Anlatıcı; babasının son dakikalarında yanındadır ve o yaşına kadar belki de hiç hissetmediği sevgiyi ve şefkati, babasının o son dakikalarında hisseder. Yıllardır yaşamayı arzuladığı baba-kız yakınlığını ilk kez hissettiği ânın bitmesini istemez:

Kızım... canım... diyor, hırıltılı bir sesle... Sarsılıyor... Babam gidiyor...

Kalkıp kapıyı kilitliyorum... Sıcacık, küçücük, heybetli vücuduna sarılıyorum... Elini alıyorum, saçlarıma götürüyorum sürüyorum, sürüyorum, sürüyorum... Bana ilk kez canım dedin, öyleyse saçımı da okşa... okşa okşa okşa... (Asena, 2022, s.82-83).

Ardından babası son nefesini verir ve anlatıcı o ânın ardından annesine seslenir, adeta haykırır: “Anneeeee, artık özgürsüüüüün!” (Asena, 2022, s.83).

Anlatıcı kadın, anneliğin ne olmadığı üzerine epey düşünür. Onun için annelik, bir bakıma annesinin sahip olduğu özelliklere sahip olmamaktır:

...bir kadının en kutsal görevi annelik ha anneciğim. Senin gibi iki çocukla, seni aldatan kocayla, bırakıp gidemedi, evinin duvarlarına yapışmış, balık gözlerinle kalmak mı annelik? Siz olmasaydınız, ben bu hayatı mı yaşardım, sizin yüzünüzden boşanamadım demek mi kutsal annelik? Bu bok dünyaya, ne olacağı belli olmayan bir yaratık peydahlayıp, durmadan onu suçlamak mı annelik? Evin dört duvarı arasına kapanıp, yemeyip yedirip, giymeyip giydirip, durmadan üzülp, mutsuz olup, korkular, acılar içinde yaşamak mı annelik? Sen nerdesin ha anneciğim, sen kimsin? Ne yaptın şimdiye dek kendin için. Umutların hani? Var mıydı ki? Kutsal annelik ha... kut... sal... an... (Asena, 2022, s.75)

Asena'nın üç nesilden kadının hayatına yer verdiği AAV romanında, ilk nesilden Nilüfer, cumhuriyet neslinden olup çocuklarına karşı mesafeli ve diktatördür, duygularını belli etmez. Kızı bu sevginin eksikliğini daima hisseder:

... gidip annesinin boynuna sarılmak istedi, yapamadı. Annesi de babası da ona pek sarılmamışlardı bugüne dek, bugünden sonra ise zaten sarılmalarını beklemiyordu, çünkü kocaman olmuştu.

Öylece baktı annesine, o da annesi gibi birdenbire ve sessizce, inci gibi gözyaşları dökmeye başladı. İçinden bir şeyler annesine doğru aktı, onu kucakladı, saçlarını okşadı, yanaklarını öptü, yaşları sildi, ellerini tuttu, sevdi.

Anne de başını kızının göğsüne dayamış sırtını okşuyordu...

Oturdıkları yerden hiç kıpırdamadan, birbirlerine hiç dokunmadan, birbirlerini böylece sevdiler, teselli ettiler (Asena, 1997, s.25).

Geleneksel aile modelinde babanın çocukları ile arasındaki mesafesi Asena'nın sıklıkla değindiği bir husustur. Baba ile çocukları arasında her zaman görünmez duvarlar vardır ve bu durum öylesine kabullenilmiştir ki artık tersi bir durum düşünülemez olmuştur: *"Nil'e göre, babalarla konuşulamaz, dertleşilemez, bunun düşüncesi bile komik, ne anlatılabilir ki babaya? Ya da ne anlatabilir ki babalar?" (Asena, 1997, s.19)*

AAV romanında, diğer iki nesle göre anne ve kızı arasındaki mesafe özellikle cumhuriyet neslinden Nilüfer ve kızı Nilgün arasında oldukça açıktır. Genç kız annesi ile hiçbir konuda özel sohbet edemez. Çünkü alacağı cevapları kestirir:

Hissettiklerimi, yaşadıklarımı herkese özellikle anneme anlatmak istiyorum. Ama kimseye anlatamam, hele anneme hiç. Oysa soracaklarım vardı, gerçi o nereden bilecek ama, yine de insan birisiyle dertleşmek istiyor. (...)sadece yakışıklı olmak yetmiyor, biraz da karakter lazım olmuş diyorum... Peki ama bir erkekte karakterin olup olmadığı nasıl anlaşılır acaba? Belki annem bunu bilebilirdi ama, onunla da bunlar konuşulmuyor ki... (Asena, 1997, s.69-71).

Nilüfer'in sevgisizliğinin temelleri ise bir önceki nesle, annesine dayandırılır:

Annem anneannem için, 'kocaman evden çıkıp, yapayalnız bu küçük eve tıkıldığı için böyle mutsuz' diyor ama, biz biliyoruz ki, o koskoca evin içinde, kalabalık ailesiyle birlikteyken de yine surat asarmış, çocuklarını dövermiş, kocasına ve çocuklarına sevgisini göstermezmiş. 'Bir gün bana sarılıp da, benim güzel kızım, seni çok seviyorum gibi bir şeyler söylediğini duymadım' demişti annem. Ben de anneme diyemedim ki, 'sen de bize bunu pek sık yapmıyorsun anne (Asena, 1997, s.89).

İkinci nesilden Nilgün, 65 kuşağı olarak adlandırılan nesildendir. Annesi ise cumhuriyet nesli kadınıdır. Nilgün geleneksel, mesafeli ve diktatör bir anneye sahiptir. Annesinin bu tutumu Nilgün'ün pek çok konuda bilinçsiz olmasına sebeptir. Bu yüzden Nilgün, sık sık bu durum karşısındaki mağduriyetini dile getirmiştir:

Kimse bana doğum kontrol yöntemlerinden söz etmedi. Kimse elime bir doğum kontrol hapi vermedi. Sanki istemediğim hiçbir şey başıma gelmeyecekti, sanki ben bir koruma altındaydım... Ne olurdu anneciğim bana doğum kontrolünü hatırlatsaydın, ne olurdu sanki bu konulara hiç yokmuşlar gibi davranmasaydın, bir soru sorduğumda boş gözlerinle, uzaklara doğru bakıp susmasaydın, ne olurdu, ne yapmam gerektiğini sana sorabilseydim, beni böylesine yalnız bırakmasaydın. 'Karnını içeri çek, göbeğin büyüdü, dik dur' demekten başka ne yaptın? (Asena, 1997, s.150).

Üçüncü kuşaktan Nil'in annesi ile ilişkisi ise onu kısıtlamaz. O, aksine annesinin onaylamayacağı şeylere bile başkaldırabilen, özgür bir gençlik dönemi geçirir. Annesinin fikirlerini önemser fakat bu durum onun alacağı kararların önüne geçmez:

Nil yaşamı boyunca annem ne der, o beğenir mi, o kızar mı, annem olsa nasıl davranırdı diye düşündü. Nil küçüklüğünden beri annesinin ne kadar hoş bir kadın olduğunu duyarak, bunu bizzat görerek yaşadı. Annesinin yaptıkları, annesinin söyledikleri, annesinin giydikleri, annesinin çalışmaları öylesine olağanüstü ki en küçük şeyde bile Nil, ya annem hoşlanmazsa diye gerilime giriyor. Ancak bütün bunlar Nil'in bazen, 'annem kızar vazgeçeyim' diye değil, 'annem ne derse desin' diye davranmasına neden oluyor. Her şey iyi giderken bir an geliyor, Nil annesinin hiç de hoşlanmayacağını bildiği şeyleri gönül rahatlığıyla yapıyor. Bu ona büyük bir özgürlük duygusu veriyor, sanki o an kendi oluyor (Asena, 1997, s.120).

Geleneksel aile modelinin “gerekliliği” konusu yazarın, en çok sorguladığı başlıkların başında gelir:

Acaba bu gerekli mi, acaba ille de anne baba birlikte mi olmalı, çocuklar büyüye kadar? Bunları hiç bilemiyorum. Okuduğum kitaplarda ne yazıyorsa onu uyguladım. Yüzükoyun yatır dediler, yüzükoyun yatırdım, ağlarsa kucağına alma dediler, çatlayınca kadar ağlattım, çok fazla yasak koyma dediler, koymadım. Bilmiyorum ki başka ne yapmam gerekiyor? (Asena, 1997, s.246).

O güne kadar hep öğretilenlere göre hareket eden, düzene ayak uyduran kadının yaşamındaki sorunların sebebi Asena'ya göre belki de düzenin ta kendisiydi.

Geleneksel aile modelinde babanın aile içindeki konumu adeta bir hükümdar ile eşdeğerdir. Onun sözü tüm aile bireylerinin üzerinde sorgusuz sualsiz, emir niteliğindedir. Diğer bireyler, özellikle kadınlar buna uymayı bir zorunluluk olarak sindirmişlerdir:

Evde yetişkin dört kadındık artık. Kendisinden yirmi bir yaş küçük annem, genç bir kız olmuş ablam, iyice serpilmiş olan ben ve kardeşim onun sorumluluğu altındaydık. Hepimiz onun sözünden dışarı çıkamazdık, Tanrı buyruğu gibiydi onun kararları, annemiz için bile böyleydi. Ona direnmek aklımıza bile gelmezdi, ancak çok istediğimiz bir şeyi yasaklarsa, o zaman, yalan söyledik (Asena, 1997, s.255).

Asena'nın bahsettiği cumhuriyet nesli kadının aile içindeki konumu, her bakımdan kocasına bağımlı bir kişiliktir. Özgür birey olarak kendi ayakları üzerinde durabileceği öğretilmeyen bu nesil kadını Nilüfer, kocasını kaybettikten sonra hayata dair bilgisizliğiyle karşı karşıya kalır:

Annemiz alışveriş bile edemiyor. Kasaba, manava gidip bir şey alamıyor. Ne kaç paradır, ne kadar alınır haberi yok. Telefon, su, elektrik faturalarını nereye yatıracağını bilmiyor, elektrikleri, telefonu kesiliyor. O zaman iyice panikliyor, ağlıyor. Elinde kalan parası ay sonu gelmeden tükeniyor, parayı idare edemiyor. Annemiz elli yedi yaşında eve kapandı, hasta, aciz bir kadın oldu.

Babamızın koruyucu kanatları onun üstünü bu kadar kapatmasaydı, babamız izin verseydi onun dünyadan haberdar olmasına, annemiz şimdi bu kadar perişan olmazdı.

İyilik etmek isterken, onarılamaz kötülükler eden bu erkekler... (Asena, 1997, s.257).

Nilüfer, her bakımdan hayatı boyunca kocasına muhtaç bırakılmış ve en kutsal görevinin ise anneliği olduğu öğretilmiştir. Mutluluk nedir bilmeden yaşayan Nilüfer, yaptığı fedakârlıkların onda yarattığı öfkenin tutsağı olmuştur. Kocasının vefatına kadar onun bakımına muhtaçken, vefatından sonra ise bu görevi çocuklarının üstlenmesi beklenir. Çünkü Nilüfer, yalnız kalabilecek güce sahip değildir:

Çocukları büyüyünce onlara her şeyi anlatacaktı. Onlar için katlandıklarını bir bir söyleyecekti. Sizin için saçımı süpürge ettim, sizin için babanıza katlandım, sizin için işte gözlerim böyle mutsuz bakıyor, anlıyorsunuz değil mi sizi nasıl sevdiğimi diyecekti. Onlar da sevgiyle annelerine sarılacak, artık babamı terk edip, bizimle yaşayabilirsın anneciğim, biz sana bakarız, diyeceklerdi. A, evet ona birilerinin bakması gerekiyordu (Asena, 1997, s.303).

Asena'ya göre kadının 'anne'liği sahip olabileceği tüm değerlerin üzerinde görülür ve o kadar yüceltilir ki; anne olan bir kadın, annelik dışında herhangi bir şey yaptığında suçluluk hisseder. Ancak baba için aynı durum söz konusu değildir. Babanın çocuğuna yönelik gösterdiği küçük bir şefkat bile oldukça yüceltilirken, annenin tüm emeği ve fedakârlığı, bir görevin yerine getirilmesi olarak değerlendirilir. AGD romanında

Demet, oğlu Murat Can'ı bakıcıya bırakıp işe giderken, tam da sistemin onun üzerinde kurmayı amaçladığı bu psikolojik baskıyı hisseder:

İki yıldır her evden çıkışında içi burkuluyordu... Çocuğunu bırakıp çalışmaya gittiği için, asla suç işlemediğini bilmesine karşın, her sabah, onu her öptüğünde yüreğinde derin bir sızı oluyor, bankanın kapısından içeri girene dek sürüyordu bu ağır suçluluk duygusu (Asena, 2021, s.25).

Annelik, anlatıcı yazara göre kimi zaman kadının bilinçsizce mahkûm edildiği bir çıkmazdır: *"İleriye düşünmeden yumurtlar gibi çocuk yapıyor kadınlar, sonra da bütün hayatları cehenneme dönüyor, kutsal anneliğin yarattığı, başı haleli bir mahkûma dönüşüyorlar"* (Asena, 2021, s.211). Ancak anneliğin aksine babalık hiçbir mahkûmiyeti gerektirmez ve babalık, kadın tarafından erkeğe verilen bir hediye gibi tarif edilir. Erkek bununla gurur duyar, övünür. Anneliğe ise bir kutsiyet atfedilerek kadın tutsak edilir. *"Ama kutsal babalık yok, onlar tutsaklığı yaşamadan devam ediyorlar hayata..."* (Asena, 2021, s.212).

3.5. Cinsellik

Asena'nın romanlarında cinsellik, toplumsal algının yönettiği bir kavram olması sebebiyle eleştirilir. Bunun yanı sıra mevcut zihniyetin ahlaka aykırı bulduğu kimi cinsel durumları açıkça ifade ederek cinsel özgürlüğe vurgu yapar.

Aytaç, çağdaş romanda cinselliğin bir konu olarak yer almasına yönelik değerlendirmesini şu sözleriyle ifade eder:

Hayatın, cinsellik dâhil her alanını edebiyata konu olarak almak eğilimi, hem gerçekliğin gereğidir, hem de mesela romanda figürlere canlılık kazandırmak için onları yalnız ruh ve düşünce değil, duygu ve cinsellikleriyle birlikte çok boyutlu işlemek isteğiyle de bağıntılıdır. Çağdaş dünya romanının ortak konularından biri, sınır, tabu tanımayan bir açıklıkla işlenmiş cinselliktir. Son yılların Türk romanı da bu eğilimi yansıtıyor. Konuların ağırlık merkezi ister tarih, ister ideoloji ister ne olursa olsun, son romanlarda okuyucu, kahramanları yatak odalarında da izliyor (Aytaç, 1999, s.36).

Asena'nın romanlarında cinsellik, yalnızca erkeğin hazzını doruğa çıkarma özelliği olan, kadına çoğu anlamda zarar veren bir kavram olarak yer alır ve eleştirilir. KAY romanında anlatıcı yazar, çocukluğundan itibaren çevresindeki olup bitenleri anlamlandırmaya çalışır. Kadın-erkek arasındaki cinsiyete dayalı farklar, çocukluktan

genç kızlığa geçiş döneminde onun dikkatini çekmeye başlar. Babasının tavırları bu sorgulamaları yapmasının ilk nedenleri arasında gösterilebilir.

Babası, kızlarını daima erkeklerden koruma çabası içinde olup, bu amacını tüm negatif tavırlarıyla hissettirir. Anlatıcı, henüz çocuk yaşlarındayken babasının bu yöndeki davranışlarını anlamlandıramaz. “...babamın oğlanları sevmediğini, kızları sevdiğini biliyorum, ama bunun neden böyle olduğunu bilemiyorum, çünkü babamın kendisi de oğlan” (Asena, 2022, s.9) diye düşünmekten geri duramaz. Fakat bir gün anne ve babasının diyalogları esnasında zihninde ilk ışık yanar:

Bir gün annem babama dedi ki:

Kızların çok üstüne düşüyorsun, bahçedeki çocukları korkutuyorsun, daha küçücük çocuk onlar.

Babam da anneme dedi ki:

Küçücük müçücük, çükleri yok mu onların? (Asena, 2022, s.10).

Babasının kast ettiği şey erkeğin cinsel organıdır. Fakat yine de anlatıcının bu duydukları babasının tavırlarını, zihninde mantık çerçevesine oturtmaya yetmez. Hatta babasının tuhaf biri olduğunu bile düşünür: “*Babam giderek tuhaflaşıyor, oğlan çocuklara kızdığı yetmiyormuş gibi şimdi bir de hayvanlara kafasını taktı*” (Asena, 2022, s.12). Baba, kızının erkek arkadaşlarının yanı sıra evlerinin önündeki kedi ve köpeklerden de adeta nefret eder. Hayvanları birer günahkâr, suçlu, kendini de yargıç beller ve cezalarını keser. Suçları ise çiftleşmeleri ve bunu ayan beyan yapmalarındır. Çünkü baba cinselliğin, -söz konusu hayvanlar bile olsa- ahlaki açıdan gizliliği gerektirdiğini düşünür. Bu şekilde de kızlarını kötülüklerden, özellikle erkeklerden koruyarak evlenecekleri güne dek cinsel istek ve arzulardan, bunların düşüncesinden bile uzak yetiştirme gayesindedir ve bu sebeple cinselliği simgeleyen hiçbir şey kızlarının gözü önünde bulunmamalıdır.

En başından beri cinselliğin dile getirilemeyecek kadar kötü bir şey olduğu sezdirilen genç kız, anne ve babasının cinsel ilişki yaşadığı âna şahit olur. Bu durumu kötü ve iğrenç olarak nitelendirerek yaptıklarını kabullenmek istemez: “*Sinir içindeyim, şimdiye dek annemle babamın bu işi yapacakları aklıma bile gelmezdi. Koskoca insanlar, kaç yaşına gelmişler... Ağlamaya başlıyorum*” (Asena, 2022, s. 31). Genç kızın; şahit

oldukları karşısında şaşkınlığa uğramasının sebebi, aslında o güne kadar cinsellikle ilgili hiç bilgilendirilmemiş olması ve bu konunun hep gizli tutulma çabasıdır.

Toplum açısından kadının, evlenene dek cinsel ilişki yaşamamış olması/bekâreti oldukça önemsenir. Aksi söz konusuysa kadına ahlaksız yakıştırmalar yapıp toplumdan dışlanması kaçınılmazdır. Anlatıcının okuldan arkadaşı Fügen de bu tepkiyle karşı karşıya kalma ihtimalini yaşamıştır. Daha önce başından bir hamilelik geçtiği için kendinden oldukça büyük biriyle evlendirilme fikrine sıcak bakar ve bu kişinin Fügen ile evliliği, arkadaşları tarafından da onaylanır. Bakire olmadığı gerçeği ortaya çıkmadan evlenmesinin onun yararına olduğu düşünülür. Çünkü yıllarca aileler tarafından kız çocukları bu uğurda yetiştirilir. Fügen'in ise bakire olmadığını yalnızca arkadaşları bilir. Ailesi ve evleneceği kişi bilmez. Eğer bilirlerse ahlaksız olarak damgalanacağından bakire olmadığını saklarlar ve hatta bu durum ortaya çıkmasın diye zar diktirirler: *“Yine doktora gittik, Fügen yine odaya girdi. Sonra odadan çıktı, doktor ona, ‘Koşma, jimnastik yapma, ağır kaldırma, dikkat et, korkma, hiçbir şey olmayacak’ dedi.(...) Fügen evlendi, kocası hiçbir şey anlamadı”* (Asena, 2022, s.48).

Fransız Lisesi'nden nakil olarak gelen Feraye'nin de aynı sebeple öğrenciler arasında okula geldiği günden itibaren dedikodusu yapılır:

Feraye, kız değilmiş. Yani erkeklerle yatıp kalkmış, artık Feraye'yle arkadaş olma isteğimiz kayboldu. Bahçede onunla karşılaşıyoruz ama ona değmemeye çalışarak yanından geçip gidiyoruz. Ne olur ne olmaz, duyulur filan da, arkadaş olmamız daha akıllaca (Asena, 2022, s.38).

Yazara göre bekâret, daha okul çağındaki gençlerin bile zihinlerinde öylesine yüce bir yerdedir ki hatta gençler arkadaşlıklarını dahi buna göre belirlerler.

Feraye'nin, her gün arabasıyla onu almaya gelen abisi, okuldaki kızlar tarafından oldukça yakışıklı ve dikkat çekici bulunur. Bir gün yine okul çıkışı, anlatıcı genç kızın önünde arabasıyla durur ve onu evine götürebileceğini söyler. Genç kız, büyük bir iç huzursuzluğu yaşasa da arabasına biner. Sonrasında yine buluşurlar ama babasına bir başka arkadaşısı ile buluştuğunu söyler. Genç kız bu buluşmalar sırasında hayatında ilk kez karşı cinsle yaklaşır fakat bilinçsizce ve gizli saklı:

Karşımıza koruluk gibi bir yer çıkıyor. Giriyoruz, ‘Gel şuraya oturalım’ diyor. Ağacın altına oturunca, otların arkasında kalıyoruz, kimsenin bizi görmesi mümkün değil. Elini omzuma atıyor. Çok ama çok utanıyorum. Kalbim o kadar hızlı atıyor ki, gümbürtüsünü duyacakmış gibi geliyor bana,

iyice utaniyorum. Yüzünü yüzüme yaklaştırıyor, burnu yanağıma değiyor, nefesini hissediyorum (...) Saçlarımı okşuyor, 'Ne güzel saçların var, yumuşacık, mis gibi kokuyor.' Öpüyor, saçlarımı öpüyor. Hiç kıpırdamıyorum. Allah'ım neler olacak?(...) ağzı ağzımın üzerinde... üzerinde... üzerinde... üzerinde... (Asena, 2022, s.40-41).

Aileler tarafından uygulanan tutucu koruma politikasının başarısızlığı aslında bu şekilde ortaya konur. Baba, çocukluktan başlayarak kızlarını erkeklerden uzak tutmaya çalışmış ancak hiçbir zaman ne anne, ne de baba olarak oturup bunun sebebini kızlarına açıklamamış ve kızlarıyla sohbet etmemişlerdir. Sonuçta da kızları merak ettikleri soruların cevaplarını tecrübeyle öğrenmek durumunda kalmışlardır.

Anlatıcının, Okyay'dan sonra ilk yakınlaştığı kişi Erhan'dır. Erhan'ı uzun süre tanır ve bir gün buluştuklarında Erhan onunla birlikte olmak ister. Bu sırada genç kız ne yapacağını şaşırır ve zihninde pek çok sorgulama yapar, hayatında bu durumu yaşayan insanların sonraki yaşantıları bir film şeridi gibi gözlerinin önünden geçer:

Fügen'i, ötekileri düşünüyorum. Yalnızca erkekler istedi diye, sırf onları memnun etmek için canları acıya acıya, hiç hoşlarına gitmeden, çeşitli yollarla onları tatmin ettiklerini.(...) 'Özür dilerim, özür dilerim' diyerek evden kaçarcasına çıkıyorum. Sevişsem ne olacaktı, neler duyacaktım, hoşuma gidecek miydi, utanacak mıydım?

Hangisi doğru, ne yanlış? (Asena, 2022, s.52).

Anlatıcı; mantığı ve o yaşına kadar doğru bildikleri, duydukları ve gördükleri arasında bir karmaşa yaşar. Ne düşüneceğini bilemez ve bir sonuca varamaz. “Annemin kollarına atılsam, ona her şeyi anlatsam, akıl danışsam, ne yapmam gerektiğini söylese” (Asena, 2022, s.52-53). Fakat annesinin tepkisini ve söyleyeceklerini tahmin eden genç kız, hiçbir zaman bu ve bunun gibi konuları annesiyle konuşamaz.

Yazar, kadının cinsel birliktelikten önce ve sonra olarak ayrıştırılmasına dikkat çeker. Bir gün anlatıcı genç kızın erkek arkadaşı Erhan, toplumsal algının yönettiği zihniyeti yansıtan bir itirafta bulunur:

Ve bir gün Erhan bana demesin mi, 'Ben artık bir kadınla birlikte olmak istiyorum.' Birden anlayamadım, beynim durdu sanki. İçimden (ben kadın değil miyim) diye geçirirken, anlayıverdim, ben kadın değilim tabii, kızım ve insanlar pardon bayanlar ikiye ayrılırlar: kadınlar ve kızlar. Genellikle evli olanlara kadın denir ama evlenmeden kadınlığa ulaşanlar da çok iyi bilinir... Onlar aile içinde genç kızdırlar ama kendi arkadaş çevrelerinde, 'O kadındır biliyor musun' diye dehşetle ve de tiksintiyle anılırlar. Bütün erkekler kadın diye bilinen o dişi genç kızın peşindedirler, onunla yatmaktır

bütün amaçları, sonra hemen anlatırlar. Genç kızlar ise... Bedenlerinin her tarafları ellense de, bedenlerinin her tarafına, bir erkek bedeninin her tarafı değse de, o genç kız, gerçekten genç ve kızdır. Ve kendilerini daha doğrusu bir tek o zar parçalarını, kocaları için ayırmışlardır, o kocanın hakkıdır, sevgiliye verilemez...

...biz aşk diye tutturmuşuz, onlar sadece sevişmek? Onu gözümün önünde canlandırdım... Hiç tanımadığı bir kadınla yaparken ve beş dakika sonra arkasını dönüp çıkarken... bir hayvan gibi... bir hayvan gibi... (Asena, 2022, s.54-55).

Yazarın ifade ettiğine göre; kadın ve erkeğin ilişkiye bakış açılarındaki fark, iki tarafın da empati kuramayacakları kadar büyüktür. Erkek hazzın peşinden giderken, kadın duyguları önemser.

Anlatıcı, evliliğin başlarından itibaren bakirelik ve buna verilen değer üzerine düşünür. Evlenmeden önce cinsel birliktelik ahlaka aykırı bulunur. Bunu yaşayan kişi toplum tarafından damgalanır, dışlanır. Ancak evlendiğinizde bu birliktelik için her şey incelikli bir şekilde düşünülür, organize edilir. Balayı otelleri bunların başında gelir.

Balayı odalarında çarşaflar naylonlu, kızlar bu odalara kapatılıp kapatılıp, kadın yapılıyor. Durmadan, sürekli, fabrika gibi. Balayı odalarında çarşaflar naylon kaplı, akan kan şilteye geçmesin diye... Kızlar kanlarını sevdikleri erkek için akıtıyorlar, kızlar kanlarını bir ömür boyu bile olsa, kendilerini alacak erkeklerine saklıyorlar.

Balayı odalarının naylon kaplı çarşafları üzerinde kızlar, acılar içinde, üç dakika içinde sıkı sıkı sarıldıkları namuslarını büyük bir namusluluk içinde verip, acılar içinde, kocalarının boynuna sarılıp uyuyorlar...

Balayı odalarının çarşafları naylonla kaplı... Kanımız şilteye akmasın diye... Balayı odalarında naylonların üzerinde, bacaklarımızın arası kan ve acı içinde, şaşkın, okuduğumuz romanları düşünerek, kocalarımızın kollarında, naylonların üzerinde, kan revan içinde uykuya dalıyoruz... Balayı... bal... (Asena, 2022, s.65).

AAY romanında cinsellik, sevgi ve arzu olmayan evliliklerde erkeğin ihtiyacını giderdiği ve kadını obje olarak kullandığı bir olgu olarak yer alır. Anlatıcının iş yerinden Zeliha, Müfit ile ailesi tarafından görücü usulü ile evlendirilmiştir. Zeliha'nın Müfit'e karşı beslediği herhangi olumlu bir duygu yoktur. Onun için evlilik, kendine ait bir evden ibarettir. Zeliha, daha çocukluğundan itibaren bu bilinçle yetiştirilir. En büyük hayali evliliktir. Ancak cinsellik, onun için büyük bir soru işaretinden ibarettir. Müfit'i sevmediği için onunla birlikte olmaktan da hoşlanmaz. Ancak Müfit aldırmaz, çünkü Müfit yalnızca kendi arzularının peşindedir:

Müfit'e gelince, o Zeliha'yı çok seviyor. Manifaturacı dükkânında gece olsa da Zeliha'yı kollarına alsam diye iç geçiriyor. (...) Zeliha Müfit'den hiç hoşlanmadığını henüz anlayabilmiş değil. Mutfakta yemek yaparken gelip dokunmasına sinirleniyor. Neden sinirlendiğinin de farkında değil. Bu gibi durumlarda tüm kadınlar sinirlenir sanıyor (Asena, 1989, s.29).

Çocukluğundan itibaren bilinçsiz ve bilgisiz bırakılan kadına, evlilik masal diliyle anlatıldığı ve bu uğurda hayallerle yetiştirildiği için evlendiğinde, gerçek dünyayla karşılaştığında, bocalamasına ve kendini kaçamadığı bir tutsaklığın içinde bulmasına sebep olur ve bu durum, kadının başkaldırışı söz konusu olana kadar bir zincir misali nesiller boyu süregider.

Anlatıcı kadının cinselliğe bakışı, toplumun ahlaki tutumuyla pek örtüşmez. Anlatıcı kadın, toplumun ahlaki sınırlarını aşarak sevgilisi ile cinsel birliktelik yaşar. Ona göre, bu ahlaki sınırlar pek çok güzellikten insanları ve özellikle gençleri yoksun bırakır:

Aydın ne denli canlı, nasıl dinamik. Gittiğimiz güney kasabasında, dağ bayır tırmanıyor, karşı sahile kadar yüzüp kayalara çıkarak bana sesleniyor. Yanına gittiğimde ağaçların altına yatıp benimle alelacele sevişiyor. Kalktığımızda oranın bir patika olduğunu görüp gülüyoruz. Bir sandal buluyor, bu kez onun içinde sevişiyoruz. (Kırkına daha yirmi yıl var olan gençler, siz bunları yapabilir misiniz? Biz yapıyoruz işte ve keşke yirmi yaşında yapabilseydik, sizin için öyle üzülüyorum ki! Hem kırındakilerle dalga geçiyorsunuz, hem de onların ancak yaşayabildiği pek çok şeyden yoksunsunuz (ama bu sizin suçunuz değil tabii) (Asena, 1989, s.47-48).

Aydın'ın cinsel organını keşfettiği çocukluk döneminde ailesinin bilinçsiz tutumu yazarın dikkat çektiği bir diğer konudur. Bu bilinçsizlik çocuğun gelecek hayatında da yer eder. Eğitimsizlik bu tutumun temel sebebi olarak yer alır:

Aydın'ı pipisiyle oynarken görüyor, korktuğum başıma geldi işte, korktuğum başıma geldi, ben ne yapacağım şimdi diye feryat ediyor, Aydın'ın kafasına terliğini fırlatıyor. Akşam dayıya utana sıkıla olan biteni anlatıyor. "Sen erkeksin bilirsin, benim dilim dönmez, ne yapacağız şimdi?" diyor. Dayı evin tek erkeği, tek hakimi olduğunun bilincinde, Aydın'ı bir köşeye sıkıştırıyor, önce yüzüne okkalı bir tokat indirdikten sonra bir daha elini oraya atarsa çükünün kopacağını söylüyor. Aydın neden söz edildiğinin farkında bile değil, ama o günden sonra pipisine büyük bir önem veriyor, onun ne işe yaradığını bilmeden sık sık ellemeye başlıyor (Asena, 1989, s.166).

Çocuklukta ailesinin vermiş olduğu bilinçsiz tepki, Aydın'ın, ilk cinsel deneyimini bir genelevde yaşamasına sebep olur ve bu durum gelecekteki ilişkilerini de tayin eder:

Aydın artık çoğu erkekler gibi kadınlarla her ilişkisini bir başarı olarak yorumlayacak, kadınları tavlayıp tavlayıp yatağa attıkça, içinden zafer naraları atacak, bu işi de becerdik diye sevinecek... Kadınların da doyumu olduğunu öğrenince biraz neşesi kaçacak ama olsun, her kadının doyuma ulaştırılmasının önemli olmadığını da bilecek bir zaman sonra. Yıllar sonra kadınların kolay doyuma ulaşamadıklarını, hatta bazılarının oluyormuş gibi numara yaptıklarını da anlayacak ama, ne önemi var, hiç aldırmayacak, bu onların sorunu, inanmış görünecek (Asena, 1989, s.170).

Asena; romanlarında cinselliği alışlagelen erkek gözünden değil, bir kadının penceresinden, kendi cinsinin arzularını ve duygularını en ince ayrıntısına kadar anlatma gayesindedir. Genel kabule göre cinsellik; erkek için bir ihtiyaç, kadın içinse erkeğin ihtiyacını karşılamasında obje olduğu bir konudur. Anlatıcı yazar, cinselliğin erkek için ne kadar önemliyse kadın için de aynı öneme sahip olduğunu ifade eder. Ancak ona göre çoğu kez kadının bu ihtiyacı görmezden gelinir. Özellikle evlilikle beraber kadının tatmin olamadığı ilişkiler artar ve toplumsal ahlak kuralları gereği kadın bu durumu kabullenerek kimseyle paylaşmaz. AGD romanında, Demet'in on beş yıllık evli olan ablası da benzer durumla karşı karşıyadır. Demet, ablasına merakla peş peşe sorular sorarken kendiyse de yüzleşmesine sebep olur: "*Ablam kocasıyla çok mutlu, birbirlerini gerçekten çok seviyorlar, ama geçen gün, on beş yıldır bir kez bile cinsel doyuma ulaşmadığını söyledi bana. Yani evlendiğinden bu yana...*" (Asena, 2021, s.16).

Selin'in ise on sekiz yaşlarındayken şahit olduğu, anne ve babasının, hayallerinin çok ötesindeki cinsel birliktelikleri onu hayal kırıklığına uğratar. Anne ve babasının seslerinden işittiğine göre, cinsel birlikteliği bir görev edinip kısa sürede tamamladıktan sonra hayatın rutininden bahsetmeye başlamaları, Selin'i o gün için büyük hayal kırıklığına uğratsa da yıllar sonra kendi evliliğinde de benzer şeyleri yaşamıştır:

Ben sanıyordum ki sevişmek muhteşem bir olaydır. Öncesi de sonrası da çok özeldir. Hele bittikten sonra insanlar vecd içinde birbirlerine sarılarak yatarlar yatakta. Bir süre konuşamazlar bile, öyle bir yoğunlaşmışlardır ki sevişmelerine. Kapıcı, boyacı, hiçbir şey akıllarına gelmez, bu dünyadan kopmuş gitmişlerdir. Ve o romantizm sabaha dek hiç bozulmaz. Oysa onlar yemek yer gibi seks yapmış, yutkunur gibi doyuma ulaşmış, bir saniye sonra da yaşadıklarını unutmuşlardı (Asena, 2021, s.28).

Evlilikte kadının cinsel tatminsizliği de önemli bir sorun olarak yer alır. AGD'de kadın, bunu küçük oyunlarla hissettirmeye çalışsa da evlilik dışında ilişki yaşayan eşi, kendi tatmin olmuşluğuyla karısının farkına bile varmaz. Yazar, evliliğin cinsel arzuyu

zamanla yitirmesine sebep olduğuna dikkat çeker. Anlatıcı yazar, Selin’le evli olan Bora’nın ağzından bu duygusal değişimi ortaya koyar:

Bazen onu kendime o kadar yakın buluyorum ki... O kadar yakın ki... Sanki bir an gelecek... Uzun yıllar sonra o an gelecek ve ona elimi bile süremeyeceğim. O kadar yakın olacağım(...)İnsanın karısıyla olan o tuhaf yakınlığını... Öyle bir yakınlık ki bu, orada şehvete yer yok (Asena, 2021, s.80-81).

Yazara göre evlilik; arzunun, şehvetin yok olmasına sebep olur. Birbirlerinin her anına, kusurlarına şahit olan çiftler arasında zamanla özlemi tetikleyen hiçbir unsur kalmaz ve kişi heyecan duyduğu farklı arayışlara yönelir. Evlilik; aşkın, cinselliğin zamanla bir göreve dönüşmesine sebep olur. Haz, kısa süreli bir duygudur ve yazarın yer verdiği olaylara bakarak bu duygunun yalnızca ilişkilerin başlarında korunduğu ortaya çıkar. Demet ve Bora’nın yasak ilişkileri bunun örneğidir. İlişkilerinin üzerinden zaman geçtikçe ilk günlerin hazzı onlarda da yiter.

Selin, kocasının ilgisizliği üzerine özeleştiri yapar ve cinsel yetersizliği üzerine düşünür. Evli bir kadının kötü giden evliliğinde aklına gelen ilk şeylerden biri kendini suçlamaktır: *"Sadece seks için bile erkekler bir kadına kapılıyorlarmış. Yatakta iyi olan bir kadının, elinde tutamayacağı erkek yokmuş. Acaba ben yatakta iyi miyim? Kadının yatakta iyi olması için ne yapması gerekir?"* (Asena, 2021, s.188-189).

Anlatıcı yazar, cinsellikle ilgili bazı toplumsal ahlak kurallarına başkaldırır. Cinselliğe yönelik toplumsal tutum, ona göre aşılması gereken bir konudur:

Sevişmenin nesi kötü olabilir? O kadar doğal bir şey ki... İster âşık ol, ister olma, sevişiyorsun, zevk alıyorsun, bu nasıl ayıp ya da kötü olabilir? Ama bunu ayıplar listesine sokmuş birileri, özellikle kadınlara. (...) Ne olurdu sanki seks ayıp olmasa, herkes istediği herkesle sevişebilse... (Asena, 2021, s.205-224).

Cinsellik, erkeğin istek ve ihtiyaçlarına öncelik veren bir konu olarak yer alır ve eleştirilir. Kadının arzuları, erkek için önemli değildir. O, çoğu kez kendi ihtiyacını gidermede ve zevkini yaşamada kadını kullanır, kadın da bu duruma uyum sağlar ve adeta bir görev gibi yerine getirir. Yazar, özellikle evli kadınların yaşamış olduğu bu problemi çeşitli örneklerle ortaya koyar.

Asena, cinsellik konusunda ebeveynlerin çocukları bilgilendirmemesine ve cahil bırakmasına da eleştiri getirir. Bilinçsiz yetiştirilen çocuklar, sonrasında mutsuz ve

bencil ilişkilere mahkûm olur. Cinsellikle ilgili bildikleri, tesadüf eseri öğrendiklerinden ibarettir. Bu yüzden Asena, cinselliğin doğal bir durum olduğu ve açıkça konuşulabilmesi gerektiği mesajını verir.

Asena'nın eleştiri getirdiği mevzulardan biri de kadının kendi bedenini yeterince tanımamasıdır. Kadın, kendi bedenini tanımalı ve kendi mutluluğunu kendi tayin etmelidir. Bilinçsizce bir erkeğin onu keşfetmesini beklememelidir.

Cinsellik, gençlerin ergenlik döneminde kendi kendine keşfettiği ve bilinçsiz olduğu bir olgudur. Neden yasak, günah, uygunsuz olduğu anlatılmadan bu olgu yasaklanır ve adeta lanetlenir. Bu sebeple bir ergen bunu keşfettiğinde çok şeyi merak etmesine rağmen akranları dışında kimseyle paylaşmak istemez. Ancak paylaştığı akranlarının da benzer sosyo-kültürel çevreden olduğu düşünülürse, bilinçlenme anlamında pek gelişme kaydedildiği söylenemez.

AAV romanında da üç nesilden kadının ergenlik dönemine baktığımızda üçü de farklı nesilden olmasına rağmen cinsellikle ilgili ilk yaşantılarını ailelerinden ve özellikle annelerinden gizleme gereği duydukları öne çıkar. Ancak kısmi değişimler söz konusudur. İlk nesilden Nilüfer, cinselliği evlendiği zaman keşfeden bir kadındır. Cinsellik onun için bir görevdir. Bazen bu durumu sorgulamak istese de hiçbir zaman annesiyle bu konuda konuşabilecek yakınlığa sahip olamamıştır. Nilgün ise evlenmeden önce ilk ilişkisini yaşar ancak o da pek çok merak ettiği konu olmasına rağmen annesiyle bunları konuşamaz. Nil, önceki iki neslin aksine daha özgür bir ortamda bulunuyor olsa da o da cinselliğe dair hiçbir yaşantısını rahatlıkla annesiyle konuşamaz.

Asena'nın romanlarında cinsellik, çoğu kez ataerkil sistem tarafından kadının iradesini yok sayar. Nilüfer, kapalı bir toplum tarafından baskılanmış, gücü eyleme dönüştüremeyen bir kadındır. O, iradesinin yok sayıldığı pek çok durumun farkında olmasına rağmen güce sahip olmadığı için çoğu kez kabullenen taraf olmuştur: "*Karılık görevleri diye bir şey var mıydı gerçekten?*" (Asena, 1997, s.188). Nilgün ise Nilüfer'in aksine ferdî isteklerini eyleme dökebilir. İstemediği kişiyle birlikteliğini sonlandırabilecek iradeye sahiptir. Nil ise gençliğinde maruz kaldığı istismarlardan sonra güce sahip olan ve kendi istekleri doğrultusunda kararlar alabilen bir kadındır.

Cinsel yöneliminin farklılığı sebebiyle sorun yaşayan bireyler de yazarın yer verdiği diğer bir husustur. AÖ romanında Berna, erkek arkadaşı Can'ın eşcinsel olduğunu fark

etmesiyle Can'ın bu durumu kabullenmesinde etkili olur. Bir süre sonra Can, iş yerinden kendiyle aynı yönelimde olan patronuyla gizli bir ilişki yaşamaya başlar. Can, bu süreçte çok mutludur. Ancak toplumsal tepkiden dolayı ilişkisini gizli yaşamaktadır.

Yazarın son romanı *Paramparça*'nın kahramanı da eşcinsel bir bireydir. İçinde bulunduğu toplumun genel ahlak kuralları gereği cinsel yönelimini, gizli ilişki yaşadığı kişiler dışında kimseyle paylaşamaz. Kendini gizlemeye ve olduğunun aksi bir kişi gibi görünmeye gayret ederken hissettikleri, psikolojik durumu, yalnızlığı birinci ağızdan sunulur:

...yalnızlığım karanlık, susuz, dipsiz bir kuyu gibi. Hiç kimseyle paylaşamıyorum yaşadıklarımı, dertleşemiyorum, akıl soramıyorum. Öylesine tek başımayım ki, yalnızlığımı görüyorum, uzansam yakalayacak gibiyim (Asena, 2004, s.90).

3.6. Ergenlik/Genç Kızlık

Yazar; çocukluk ve yetişkinlik arasında kalan gelişim evresinde yaşananlardan, her iki cinsin bu dönemin doğal sonuçlarındaki fiziksel farklılıklarına ve toplum olarak bu farklılıklara karşı alınan tavırlara dikkat çeker. İsimsiz anlatıcı, içinde bulunduğu toplum algısı ve kendi mantığı arasında sıkışmışlığını yaptığı sorgulamalarla ortaya koyar.

Karşı cinse ilginin arttığı bu dönemde anlatıcı, içinde bulunduğu dönemin de tesiriyle kimi anlamlandıramadığı davranışlarda bulunur ve bunlardan haz duyar. Anlatıcı, kendini keşfetmeye başladığı bir dönemdedir ancak zihninde, vücudunda meydana gelen değişiklikler ve bunların her iki cinsteki farklılıklarının sebepleri gibi cevaplanmayı bekleyen çeşitli sorular vardır. Bu soruları sorabileceği ve cevap alabileceği ilk ve en yakın kişi kuşkusuz annesidir. Ancak toplumsal öğretilere göre bu tarz konuların belli bir noktaya kadar dile getirmesi mümkündür. Bir noktadan sonra ise konuşması adeta yasak, ahlaka aykırı ve günahtır. Zaten annenin bilgi ve birikimi de kızının zihnindeki soruları aydınlatacak donanımda ve yetide değildir. O da toplumun uygun gördüğü ölçüde bilgiye sahiptir ve bu bilgiler toplumsal kabullere göre şekillenmiş, bilimsel temelden uzak, gelenek ve töre hâline gelmiş birtakım kabullerden ibarettir.

Anlatıcı henüz küçük yaşlarda, vücudunu yeni yeni keşfederken, kadın ve erkeğin fiziksel farklılıkları ile toplumsal roller arasında bir ilişki ve mantık kurmaya çalışır.

Çünkü biri diğerinden üstün ve ayrıcalıklı tutulan cinsin, fiziksel farklılıklar dışında diğerinden ayrılan bir yönü yoktur. Dolayısıyla o da üstün ve güçlü olan cins yerine daha güçsüz ve bağımlı olan cinsin fiziksel özelliklerine sahip olmak istemez. Çünkü bu güçsüzlük ve bağımlılığın sebebinin vücudu olduğunu düşünür. Vücudu, onu evine ve çocuklarına bağımlı kılan adeta bir hapisanedir. Kadın doğuştan cezalı olan bir varlık gibi evine hapsedilmiştir:

Neden benim de memem olacak anne memeler ne işe yarıyor?

Çocuğun olunca sütü memenden içecek, büyüyecek.

Neden babaların memesinden süt içilmiyor?

Çünkü bu iş annelerin görevi

Neden babaların görevi değil? Onların görevi nedir?

Onların görevi çocuklarını... en iyi biçimde yetiştirmek. Onlar para kazanırlar, eve getirirler, çocuklarını en iyi biçimde giydirebilir, okutur, büyütürler.

Memeleri yok diye mi bunu yaparlar?

Yok canım. Onların görevi çalışıp, para kazanmak.

Siz niye çalışıp para kazanmıyorsunuz? (...)

(...)Biz de istesek çalışırız ama vakit yok ki; o zaman sizi kim büyütecek?

Ben memem çıksın istemiyorum. Para kazanmak istiyorum. Param olunca her istediğimi yapabilirim. Ama Berrin, kocaman memeleri olsun istiyor. Bebekleri olsun, bir evi olsun, onları büyütsün istiyor. Ben istemiyorum. Memeli kadınlar ağlıyorlar, şişman oluyorlar. Kocaları da çirkin ve asık suratlı (Asena, 2022, s.14).

Vücudunda meydana gelen değişikliklere dair aydınlanmayı bekleyen anlatıcı, duymuş olduklarıyla vücudunun, özgür bir birey olmasında önüne bir engel olduğunu düşünür. Fakat annesinin ve toplumun ondan beklediği, bu durumu çoğu kadının yaptığı gibi fazla sorgulamadan kabullenmesi ve mevcut düzeni devam ettirmesidir.

Anne; genç kızın regl döneminin yaklaşmakta olduğunu tahmin ederek ona bu konudan bahsetmek için sessizce kenara çeker ve üstünkörü reglden bahseder: “Kızım kadınların bir durumu vardır biliyor musun? Her ay olurlar. Belirli bir gün alt taraflarından kan akar. Üç-dört gün sürer” (Asena, 2022, s.26). Genç kızın annesinden duyduklarından sonra zihni oldukça karışmıştır. Çünkü bu konuyla ilgili hiçbir önbilgisi yoktur.

Annesine heyecanla ve merakla yeni sorular yöneltir. Annesi de kendisine öğretildiği kadarıyla cevaplar verir. Genç kız, önceden bildikleri ve gördükleri ile yeni öğrendikleri arasında bir mantık kurmaya çalışarak annesine şu soruyu yöneltir:

Erkekler de baba oluyor, onların da altlarından kan geliyor mu?

Hayır gelmiyor, çünkü onların karnında yumurta oluşmuyor. Ama kızım onlar da bebeklikten çıkınca sünnet oluyorlar ya. Geçen yıl Mustafa'nın kardeşinin sünnetine gitmiştik ya.

Bu iyi işte. Anne ben kanayınca, bana da öyle hediyeler falan gelecek mi?

...Gelmeyecek kızım çünkü bunu kimseye söylemeyeceğiz. Gizli gizli olacaksın, kimseye hissettirmeden bitireceksin (Asena, 2022, s.27).

Genç kızın kafa karışıklığı sürer. Erkeğin cinsel organının kesilmesi müjdeli bir durum olarak kutlanır ve düğün yapılırken kadının regl oluşu saklanır, gizli tutulur ve ayıplanır:

“Yeti artık be, yetti artık. Ayıpsa neden kanıyoruz. Kanamak kadın olmaksızın neden ayıp? Pipimiz yok diye mi bütün bunlar? Bir pipimiz olsaydı biz de mi tören yapacaktık? Neden onlarınki ayıp değil de bizim kanamamız ayıp?” (Asena, 2022, s.27-28).

Genç kız regl olduktan sonra ise çevresinden edindiği izlenimlerden, bu durumun kadını sosyal açıdan düşüren bir olay olduğu kanısına varır. Okuldan arkadaşı Gül'den, babasının bu konuyla ilgili: *“Kadınlar kanadığı için ve çocuk doğurdukları için işlerinde başarılı olamazlar” dediğini öğrendikten sonra; “İşe girdiğim zaman, kanayan bir kadın olduğumu saklamalıyım”*(Asena, 2022, s.29) diye düşünür. Güçlü olmayı kendisine gaye edinen genç kız onu düşüren bu olayı olabildiğince saklaması gerektiğine karar verir.

Bedenleri ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmayan gençler, yaşadıkları durumlar neticesinde ve yarım bilgilerini bir araya getirerek bir sonuca varmaya çalışırlar. Ancak bu bilinçsizlik sonunda pişman olacakları şeyler yaşamalarına sebep olur. Okuldan arkadaşları Fügen hamile kaldığını öğrenir ve bunu herhangi bir büyüyle veya ailesiyle paylaşamaz. Arkadaşları ile çözüm bulmaya çalışır ve kürtaj yaptırmaya giderler. Karşılaştıkları aşağılayıcı muamele beraberinde Fügen kürtaj olur:

Arkadaşım hamile çocuğu aldirmaya geldik, diyorum.(...) Fügen ağlamaya başlıyor. Doktor hiç şaşırıyor ama sanki yüzüme nefretle bakıyor. ‘Gidin yanınızda bir büyükle gelin, kocan yok mu, onu da getir’ filan gibi bir şeyler

geveliyor. Yüzünde sevecenlikten eser yok, bir an ondan nefret ediyorum, içimden 'Senin kızın da aynı durumda kalır inşallah' dedikten sonra, 'Paramız var, arkadaşımız zor durumda, anlarsınız, lütfen bize yardım edin' diyorum. (...) 'Geç içeri' diyor. Fügen içeri geçiyor, kapı güm diye kapanıyor. Gül'le ben birbirimize bakıyoruz, ikimizde sessiz sessiz ağlıyoruz (Asena, 2022, s.34).

Asena, AAV romanında üç nesilden kadının hayatlarını anlatmaya on altıncı yaşlarından başlar. Çocukluktan yetişkinliğe geçişteki bu evrede, her biri içinde bulundukları sosyo-kültürel topluma göre çeşitli psikolojik evrelerden geçerler. Üçüncü nesilden Nil'in ağzından bu yaşın hissettirdikleri şu sözcüklerle anlatılır:

Şu on altı yaş berbat bir yaş diye düşünüyor. Ne büyükler arasındasın, ne küçükler. Hiçbir özgürlüğün yoktur, her şeye ailen karar verir, ama kafan en az on sekizindeki kadar çalışmaktadır. Madem siz karar veriyorsunuz, ben daha küçüğüm diye, o zaman hiç kızmayın, küçük biriyle konuşuyormuş gibi davranın. Hayır böyle olmuyor, bir büyükmüşün gibi yaptığın her şey garip karşılanıyor. Aaa, kocaman kızın yaptığına bakın deniyor. Bedenin ise aynı bir büyüğünki gibi. Memelerin çıkmış, boyun iyice uzamış, kalçaların, belin son şeklini almış. Erkekler sana bakıp iç geçiriyor ve sen küçük olduğun hâlde derli toplu giyinip, derli toplu oturmak zorundasın. Çocuk doğurabilirsin, sevişebilirsin, orgazm olabilirsin. Ama bunların hiçbirini yapman uygun görülmez, sen küçüksündür. Ama bunların hiçbirini yapman uygun görülmez, sen küçüksündür. Ama aslında sen büyüksündür de, çünkü sokaklarda oynaman doğru değildir, bacaklarını açarak oturamazsın, lunaparklarda eğlenmene bile garip bakılabilir (Asena, 1997, s.64-65).

AÖ romanında, Belgin'in yeğeni olarak tanıtılan Gökçe ailesinin baskıcı tutumuna karşılık intihar eder. Gökçe'nin ailesi ifade edilene göre genç kızın evden çıkmasına dahi izin vermeyecek katılıkta bir anlayışa sahiptir. Fakat ailenin bu davranışlarının sebep olduğu sonuçtan sonra tutumlarında değişiklik meydana gelmiştir. Gökçe, küçük yaralarla durumu atlatmıştır. Onun intihar mektubu ise bir gencin aile baskısı sonucu yaşadığı psikolojiyi yansıtır:

Ben gidiyorum... Burada kalmam için hiçbir neden yok. Akıllıyım, bilgiliyim, gerçekleri görüyorum ancak onları düzeltecek gücüm yok. Bu güç kimsede yok.

Tek isteğim vardı, bana güvenilmesi. Sevmekten vazgeçtim, güven duyulmasını istiyordum(...) Kendi kurallarınız, kendi tutsaklığınızla yaşayın. Ben ise o tutsaklığı hak etmiyorum. Bıraksaydınız nefes alabilseydim, ama ne siz, ne ötekiler, ne de uzağımdakiler buna izin veriyor. Nefes alamıyorum (Asena, 2001, s.187-188).

3.7. Evlilik ve Aile

Feministlerin evlilik ve aile kavramlarına yönelttikleri pek çok eleştiri vardır. Onlar temelde ailenin ve evliliğin kadın için tek seçenek olarak bırakılmasına karşı çıkmaktadırlar (Tekeli, 2017). Asena'nın romanlarında da evlilik ve aile kavramları kadını olabildiğince sınırlayan, köleleştiren bir kurum olarak değerlendirilir ve bu yönüyle eleştirilir.

KAY romanında, evli olan erkek istediği gibi yaşar, çalışır, para kazanır, bir mesleği vardır ve bu sayede kendini evin otoritesi ilan eder. Kadın da ona muhtaç bırakılır. Çocuklara bakmak, evin işlerini, temizliğini, yemeğini vs. yapmak onun kutsal göreviymiş gibi atfedilir. Fakat kadın tüm bunları yaptığında dahi saygı görmez. Erkek kadını aldattığında bile kadın buna göz yummaya muhtaç bırakılır. KAY romanında, genç kızın babası komşuları ile yasak ilişki yaşar ve genç kız da buna şahit olur fakat annesine söyleyemez. Çünkü tüm bildiklerini annesine söylemeyi düşündüğü an aklına dul anneannesi gelir. Özgürlüğü ve gücü olmayan bir kadının eşi olmadan yaşamının ne derece zorlaşacağını düşünür:

Annemi uzun uzun düşündükten sonra, evet annemi düşündükten sonra bunu ona bir süre söylememeye karar veriyorum. Söylesem ne olacak? Anneannem durmadan ağlayan bir kadın, emekli maaşıyla geçiniyor ve kimseyle geçinemiyor... Ölen çocukları, ölen kocası için durmadan ağlar, hep ağlar... Hepimizden ona acımamızı ister... Bir gün güldüğünü, bir gün bizi sevip okşadığını görmedim (Asena, 2022, s.43-44).

Kadın, kendi ayakları üzerinde duramadan evlendirilir ve kocasına muhtaç bırakılır. Bu sayede erkek, güçsüz gördüğü eşinin, her ne yaparsa yapsın ondan vazgeçemeyeceğini bildiği için rahattır. Kadın ise en baştan kendine olan saygısını yitirmiş vaziyettedir. Bir ihanete dahi uğradığında yapacağı en olası tepki bir süre küskün kalmak veya en cesurca olanı boşanmaktır. Ancak maddi hiçbir güce, eğitime sahip olmayan kadın bunu göze alamaz ve çoğu kez ilk seçeneğe mecbur bırakılır.

Okuldan Fügen ve Günseli, arkadaşlarından çok daha önce evlenmişlerdir. Anlatıcı, evliliğin bu iki arkadaşını her anlamda değiştirdiğini ve adeta bir kalıp misali kadınları aynı şekle bürüdüğünü gözlemlemiştir: “... saç modelleri, giysileri, konuşmaları, davranışları, her şeyleri değişmiş, annelerimize benzemişler neredeyse” (Asena, 2022, s.48).

Evlenince ilişkilerinin nasıl olduğuna yönelik sorulara ise tepkiyle karşılık vermişlerdir:

... öyle romanlarda okuduğunuz gibi değil, hani öyle uzun uzun, saatlerce, aynı anda, heyecanla, öyle değil, değil.

...Bizi hiçbir şey bilmiyoruz sanıyorlar. En büyük onlar, en güçlü onlar, bize ömür boyu yetecekler, bize ömür boyu bakacaklar. Biz de katlanacağız...

Ve Fügen ağlıyor (Asena, 2022, s.49).

Asena'ya göre evlilik, kadına başta sığınak gibi gösterilen ardından üzerine kapının kapatıldığı bir hapisane görünümündedir. Masal güzelliğinde ve gizeminde anlatılan evlilik, pek çok yönüyle kadın için olumsuz yönleri barındırır. Evlilik, toplum tarafından kutsal olarak atfedilir. Fakat bu kutsal kurumda kadının mutluluğu önemsenmez. Kadın; eşini tatmin eder, çocuklarına annelik yapar, evini çekip çevirir ve kutsal görevini yerine getirmiş olarak ona saygı duyulduğu söylenir. Ancak tüm bunları yapan kadın, ekonomik özgürlüğünü kazanacak bir iş edinmeye, eğitim almaya ve çok daha fazlasını yapmaya yeterli görülmez. Yani kısaca erkek ile aynı yeterliliğe sahip değilmiş fikri hâkimdir.

Anlatıcının kız kardeşi, babasının onaylamadığı bir tiyatro sanatçısıyla evlenir. Başta çok iyi giden evlilikleri bir süre sonra bozulmaya başlar. Oldukça kültürlü, ince görünen tiyatrocusu eşi, evliliğin ilerleyen sürecinde sorumsuz, diktatör bir eşe ve bir babaya dönüşür. Kız kardeşi ise bu süreçte çocuklarıyla mutludur, iyi bir anne olma gayesindedir ve aynı zamanda evinin ve eşinin sorumluluğunu, tıpkı geçmişte annesinden öğrendiği gibi üstlenen fedakâr bir kadındır. Mutsuzluğu aşikâr olmasına rağmen toplumun omuzlarına yüklediği “kutsal aile” anlayışı sebebiyle, kutsalını koruma içgüdüleri ile duygularını bastırır.

Anlatıcı; düşünceleriyle, tavırlarıyla farklı olan Ci-Ci takma isimli Gürkan ile kısa sürede evlenmeye karar verir. Evliliklerini gerekli görüş sebepleri dikkat çekicidir: *“Mutlaka evlenmeliyiz Ci-Ci, kokuşmuş kafalarla savaşmalıyız”* (Asena, 2022, s.63). Gelenekten uzak ve kendilerine özgü bir nikâh töreniyle evlenirler. *“Babamın verdiği tüm çeyiz paralarıyla kendime şahane elbiseler, ayakkabılar, iç çamaşırları aldım. Ve kıçımın üzerindeki gelinliğim ve duvağımla nikâhlandım...”* (Asena, 2022, s.64).

Anlatıcı, evliliğin daha ilk dakikalarından itibaren kalıplaşan çeşitli sözcükler üzerine içsel sorgulamalar yapar. Mantıklı nedenler arar ama çoğu kez bulamaz. *Odamıza yerleşiyoruz (...) ‘İşte birazdan benimsin’ diyor... Kendimim olaya veremiyorum,*

nedendir bilemem, aklım 'benimsin' sözüne takılıyor (...) Bir sevişme sonucu neden senin olacaktım be adam (Asena, 2022, s.64).

Gürkan ile evliliği, her ne kadar pek çok evliliğin aksine, daha ani ve farklı amaçlarla(Avrupa seyahati) başlamışsa da bazı noktalarda farklılaşmamıştır. Anlatıcı, annesi ve kız kardeşi gibi ev hanımlığının gereklerini yerine getirmeyi ihmal etmez. Farkında olmadan kendini, o eleştirdiği hayatın içinde bulur:

Her sabah erkenden kalkıyorum, Ci-Ci servisine yetişsin diye kalkıp çayı koyuyorum, kahvaltıyı hazırlıyorum, o gidiyor...

...O gittikten sonra biraz daha yatıyorum, sonra hemen alışverişe çıkıyorum... Annemin tarif ettiği yemekleri, defterimden okuya okuya yapıyorum, annem kadar çabuk yapamıyorum ama yine de harika oluyor, aynı onunkiler gibi. Et soteler, imambayıldılar, kremalı elma tatlıları... (Asena, 2022, s.68).

Ancak bu düzen içinde Gürkan, kimi zaman babası ve kız kardeşinin eşinden farklı olarak sofraya ve bulaşıklara yardım eder. “Sofrayı topluyorum, o da yardım ediyor. Bulaşıkları yıkıyorum (bazen ertesi güne bırakıyorum) o da çalkalıyor...” (Asena, 2022, s.69). Gürkan, bir erkek olarak bu yardımları yaparak bir fedakârlık mı yapıyor? Anlatıcı, eşine bu yaptıkları için minnet mi duymalı? Yoksa tüm bunlar zaten insani davranışlar mı? Asena, tüm bu tezat durumlarla okuyucuya sorgulama yaptırmıştır.

Anlatıcı kadın, alışılmış düzeni değiştirmek için adımlar atar. Kocasına yemeği beraber hazırlamayı o teklif eder ve hazırlarlar. Fakat bir hata işlemiş gibi tepkiyle karşılaşır. Yatakta yakınlaşmayı rutinin aksine kadın başlatır, fakat yöneten yine kocası olur. İlişkinin çoğu noktasında olduğu gibi burada da kadının tatminsizliği dikkat çeker. Erkek çoğu kez yalnızca kendi hazzını doruğa çıkarma gayesindedir ve kadın burada kendini adeta araç konumunda hisseder. Öyle ki kadının bu konuda, erkeğin değişiminden yana bir umudu kalmamıştır.

Anlatıcının; evliliğin, anneliğin yüceliğinin ve kutsallığının özümsemesi için türlü türlü masallarla, filmlerle, romanlarla doldurulan zihni hayatın gerçekleriyle aydınlanır. Ona göre; hayat hiçbir masal kadar güzellikten, iyilikten ibaret değildir. Yalnızca erkek egemen dünyanın yarattığı tozpembe bir anlatım mevcuttur:

Masallar, masallar... Pamuk Prensesli, Külkedili masallar... Başında kurdelesini, uzun kirpikleriyle prenslerini bekleyen kızlar... Ve prensler...

Romanlar, öyküler... Biri kız biri oğlan iki çocuklu aileler... Mutfakta kek pişiren mutlu anneler, evrak çantalı, otomobilli babalar...

Fügen'ler, Günseli'ler... Şişko bedenleriyle, saç başı dağılmış çocuk peşinde koşan kadınlar, çılgın sevimliler, karşılıklı orgazmlar...

Masallar, Romanlar... Filmler... Dört duvar arasında mutluluk simgesi kadınlar, donuk bakışlı, gülümsemesiz anneler... (Asena, 2022, s.71).

Evlilik, yaşamın ilk anlarından itibaren, kutsal bir gereklilik olarak görülür. Anneler tavırlarıyla kızlarına, nasıl daha iyi eş ve anne olunur konusunda rol/model olurlar. Annelik ve ev kadınlığı adeta tek ve en yüce görev olarak öğretilir. Ancak kendini geliştiren, öğrenen, düşünen kadın, gün geldiğinde annesine de tepkisini en yüksek sesle dile getirmeyi ihmal etmez:

Öğrettin mi anne? diye bağırdım. 'Tek bir şey, gebelikten korunmayı bile öğrettin mi? Evde cin diyemezdik, cinselliği anımsatır diye... Yasakladınız da yapmadık mı sanki. Kız arkadaşlarımızın kapısına bıraktınız, kapısından aldınız, kaçıp kaçıp da flörtlerimizle buluşmadık mı sanki... Öğretmediniz de ne oldu, ha, ne oldu? Kardeşimle ben mutluluktan göklerde mi uçuyoruz şimdi... Çektiğimiz her tür acının içinde sizin de payınız var... Gözyaşlarımızın her damlası sizin yüzünüzden akıyor... (Asena, 2022, s.72).

Yazar, makam sahibi evli erkeklerin eşlerinin durumuna dikkat çeker. Anlatıcı kadın, eşiyile katıldığı davette, oradaki kadınların şahsi benliklerine dair bir kimlikleri olmadığını düşünür. Onlar daima kocalarının unvanlarının ardından ismi anılan, eşlerinin hayatlarında yalnızca figüratif olarak yer alan kişileridir. Gördükleri saygı ve hürmet de dolayısıyla kocalarının unvanlarıdır:

Kocası patron olan kadın, en çok ilgiyi topluyor, en fazla saygı ona gösteriliyor.(...)

Hep birbirimize tanıştırıyoruz... 'Efendim, Tü-Pa-Ka A.Ş'den Abdullah Günver Bey'in eşleri.' 'Oooo, memnun oldum efendim, ben de Sam-Kor A.Ş'den Hüseyin Topal Bey'in eşiyim, nasılsınız?' Ben mi, benim adım şu, soyadım da şu, ben filanca şirketin, filanca servisinin şefiyim... Memnun oldum, eşiniz kim... Eşim de Gürkan işte... Şurada duran adam... Yaaa! (Asena, 2022, s.97).

Anlatıcı, bu kadınların dünyalarının ancak kocaları, evleri ve birkaç moda gündeminden ibaret olduğunu ifade ederek eleştirir:

Kadınlar genellikle oturuyor. Evlerdeki grup grup koltuklar üzerinde grup grup kadınlar oturuyor, ellerinde içki bardakları... Hiç gürültü yapmadan, kocalarının ne kadar yorulduğundan söz ediyorlar, ne kadar şık oldukları

hakkında birbirlerine iltifatlar ediyorlar, Almanya bir köymüş, İngiltere kendi stilinden vazgeçememiş bir türlü, ama ille de Paris, ille de Paris'miş, ya İtalya... İtalya ne kadar ileri gitmiş birdenbire öyle değil mi... İtalya'nın ekonomik değil tabii ki konuştukları, modası... Bütün ülkeler modalarına göre değerlendiriliyor (Asena, 2022, s.97-98).

Anlatıcı kadın; düşünceleri ve düşüncelerini harekete geçirebildiği kimi eylemleriyle, toplumun alışageldiği kadın tipinden çoğu anlamda farklı ve aykırıdır. Mehmet adlı iş arkadaşıyla, Gürkan'ın şehir dışında olduğu bir zamanda yakınlaşırlar. Üstelik Mehmet de evlidir. Anlatıcı kadının Mehmet'le yasak bir ilişkisi başlar ama bunu saklamak gibi bir çabası ve amacı da yoktur:

Kapının önünde sarmaş dolaşız. Üçüncü katın camında bir gölge... Açık açık, büyük, kocaman bir gölge. Gölgeye baka baka ona sarılıyorum. Herkes görüyor, komşular, bekçi, çocuklar, gölge, yedi mahalle bizi görüyor... Görsünler... (Asena, 2022, s.112-113).

Anlatıcı, hiçbir saklama gayesi duymadığı ilişkisiyle bir hata yaptığını da düşünmez. Eşi Gürkan ise her şeyin farkında olmasına rağmen, evliliklerinin başında istemediği çocuğu artık istediğini, durumlarının artık çocuk sahibi olmaya müsait olduğunu söyler. Çünkü Gürkan'a göre çocuk sahibi olmak için maddi güce sahip olmak yeterlidir. Kadın, eşinin bu isteğine karşılık uzun bir sessizlik gösterir, bu esnada iç konuşmalarıyla kendi içinde bir durum değerlendirmesi yapar, pek çok şeyi sorgular:

Evleneceksin, hemen bir çocuğun olacak, mutlu kadın olacaksın... Mutlu kadın gibi yapacaksın. Evlenir evlenmez, o adamın ilerde bir yabancı olabileceğini bilmeden, o adamın bir gün gelip, o sevdiğin, tanıdığın adam olmayabileceğini bilmeden, bir gün ondan ayrılabilceğini düşünmeden bir çocuk yapmak gerektiğini sanıyordum. Bize öyle öğretmişlerdi çünkü. Kadının en kutsal ve tek görevi analıktır. Ancak ana olamayan kadınlar, eksikliklerini telafi etmek için kendilerini yüceltmek isteyip iş hayatına atılır, erkeklerle aşık atmaya kalkarlar. Hele bu kadınlar, erkeklerde olan fazlalığın, penisin, kendilerinde olmadığını öğrendikten sonra, bu kıskançlığı içlerinden atamazlarsa, hep bir eksiklik duygusuyla, kendilerini göstermek için uğraşırlar. İş yaşamı onlar için güzel bir fırsattır ve işte bu yüzden erkeklerle yarışır dururlar. Bilim adamları bile böyle söylememiş mi?

Senin gücün para, bir de sevişmek ve bu iki güç bir arada, istediğin kadını sana bağlıyor. O kadın mutlu mu, ne duyuyor, ne düşünüyor, evin ortamı nasıl, ülkenin ortam ne durumda? Çocuk nereye doğacak, hangi ortamda yaşayacak, annesi babası yanında mı kalacak? Mutlu bir yuvada mı yaşayacak? Düşün Tanrı aşkına, biraz düşün. Biliyor musun, ben artık o çocuğu, yıllar önce, o arzu ettiğim gündekinden çok daha fazla ciddiye alıyorum... (Asena, 2022, s.114-115).

Kadın tüm bunları derin bir sessizlik içinde düşündükten sonra eşine: “(...) doğurmayacağım, sen benim çocuğumun babası olmayacaksın, asla” (Asena, 2022, s.115) diye haykırır.

Anlatıcı kadın, eşi Gürkan’ın telefon konuşmasına denk gelir ve onun da bir yasak ilişki yaşadığını öğrenir. İkisinin de hayatlarında üçüncü kişiler vardır. Yalnızca biri bunu açık seçik yaşamayı tercih ederken, diğeri gizli olarak yaşamaya çalışır. Fakat her şey ortadadır ve tüm bu yaşananların ardından evliliğe bakışlarındaki, evliliğe yükledikleri anlamlardaki farklar ise dikkat çekicidir. Gürkan’a göre evlilik çoğu şeyi, -yasak ilişki yaşamayı dahi- hoş görebilir. Kadın ise hiç böyle düşünmez:

...artık seni sevmiyorum, senden ayrılmak istiyorum.

Ayrılmak mı? Nasıl ayrılacaksın, nereye gideceksin? Kimsen yok, ne yapacaksın? Küçük kızlar gibi yaşıyorsun, yaşadığın şeyi aşk sanıyorsun, bunlar geçecek ve biz kalacağız... Evliyiz biz? Bir yuva bu.

Bu mu bir yuva? Evlilik mi bir evin yuva olmasını sağlayan şey? Dört duvar arsına tıkmış, birbirine yabancılaşmış, konuşulacak konusu kalmamış iki insanın birlikteliği mi yuva? Burası bir yuva değil, pansiyon (Asena, 2022, s.119).

Gürkan ve anlatıcı kadının ilişkileri artık eskisi gibi değildir ama Gürkan tüm bu yaşananlara rağmen ayrılmak istemez. Çünkü ona göre evlilikte tüm bunlar olabilir şeylerdir. Ancak kadın aynı fikirde değildir: “Gürkan yalnızca benimle birlikte olmak istiyor. Benden ayrılmak istemiyor” (Asena, 2022, s.125). Kadın, kocası için bir objeden ibaret olduğunu düşünür. İşini göreceği zaman varlığı önem arz eder. Tüm bu gerçekleri kendi içinde iyice sindiren kadın, duygusuzca yakınlaştıkları bir gece artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmadığını anlayarak bir karar alır: “Bu son... Bir daha böyle bir gece geçirmek niyetinde değilim. Kimsenin bana saygısı kalmasa da... kendi kendime saygımı yitirmemeliyim” (Asena, 2022, s.126).

Tüm yaşananların ardından kadın, evden ayrılır. Yeni, özgür hayatına adım atar. Sadece kendine ait olan bir ev tutmaya kalkar. Ancak bu esnada ev sahiplerinin kriterleri çarpıcıdır. Yalnız bir kadın olmamalı, evli veya en kötü nişanlı olmalı ki bir ev kiralayabilsin:

Yalnız mı oturacaksınız?

Evet, şimdilik öyle.

Ne demek şimdilik, herhalde evleneceksiniz, nişanlı filansınız, değil mi?

Herhalde.

Herhalde demeyin, sizi götüreceğim evlerin sahipleri mazbut kadın isterler, hiç olmazsa nişanlı olmanız gerek, eğer evleneceksiniz... (Asena, 2022, s.129).

Kadın, zar zor evini tutar. Çevresindeki birkaç kişinin desteğiyle evini döşer. Artık kendi özgür alanındadır ve bir süre sonra da boşanır:

Kendi kendimeyim. İstersem uyurum, istersem yatağımda okurum, istersem ışık açar uyurum, istersem kapatırım, istersem kapı çalınınca açmam, istersem açarım. İstersem yemek pişiririm, istemezsem pişirmem... Canım isterse yerim, istemezse yemem... İstersem elbiselerimi asarım. İstersem yerlere atarım, istersem müziğimi ağzına kadar açarım, istersem hiç radyo açmam ve hizmet etmem gereken kimse yok. Özgürüm ben özgür... Canım ne isterse onu yaparım... Hiç kimse beni görüp eleştiremez (Asena, 2022, s.131).

Evlilik, onun için bir hapisane konumundaydı ve kendi olmasının, gelişmesinin, ilerlemesinin, güçlenmesinin önündeki büyük bir engeldi.

Kadın, tercihleri doğrultusunda çoğu kez eleştirilmiş, yargılanmıştır. Çünkü çevresine göre konforlu ve rahat bir hayat yaşarken, tüm sahip olduklarından vazgeçerek zorlu bir hayatı seçmiştir ve çevresi bu duruma anlam veremez. Ancak anlatıcı kadın, söylenenlerin aksine bahsettikleri eski konforun sahibinin kocası olduğunu, o ise kendi konforunu kendi sağlayacağını ifade eder.

Anlatıcı kadın; tamamı evli arkadaşlarını evine davet ettiği bir gün, evliliklerinin başlarında eşleri ile olan yakın ilişkilerinden söz etmek istemeyen kadınların, bu sefer her detayı anlatmaktan çekinmediklerini ve çok daha rahat olduklarını görmüştür. Bu değişikliğin sebebi ise aslında onların hayatlarının değişmeyeceğine dair olan inançlarının, çaresizliklerinin göstergesidir. Bağımsız, özgür, kendi olamamış bu ev kadınları, yıllar boyunca annelerinden öğrendikleri gibi mutlu maskelerinin ardındaki gerçek duygularını bastırmış ve özümsenmişlerdir.

Eşiyle ilişkisinden söz eden Fügen, cinsellik arzusu olmadan sırf kocasını tatmin etmek için sayısız birliktelik yaşamış ve bu durumdan yakınmasa, dile getirmese bile zihninin bir köşesinde bu kendinden vazgeçiş yer etmiştir. Vücudu tüm bunlar neticesinde çeşitli sağlık sorunlarıyla -“Fügen’in elleri titriyor. Baş ağrısı krizleri de varmış, migren diyor- (Asena, 2022, s.152) tepki vermeye bile başlamıştır. Günseli de yaşadığı hayatı

sorgusuz sualsiz kabullenenlerden olup, artık bu durumla espi bile yapabilir noktaya gelmiştir. Aysel evliliği için mesleğinden vazgeçmiştir. Gül ise biraz daha farklıdır. Kocasını onu, o da kocasını aldatır. Fakat ayrılmaya da cesareti yoktur.

Anlatıcı kadın için evlilik, güzel pek çok duygunun yitirildiği ve olumsuz pek çok yönü bulunan bir kurumdur. Sevdiğin birini sevememeyi göze almaktır:

Tüm pislikleri, çirkinlikleri paylaşmak evlilik dedikleri... Güzellikler bu zorunluluk içinde eriyip gidiyor, unutuluyor. Alışkanlık, her gece aynı yatağa gireceğini bilmenin heyecansızlığı yanındakinin arzulanır bir beden olduğunu bile duyurmuyor insana. Ağır olduğu için yeri değiştirilemeyen bir dolap, bir gömme banyo küveti gibi oluyoruz birbirimiz için. En ufak bir gizlilik, en ufak bir bilinmeyen yok (Asena, 2022, s.160).

Romanda, Koltuk Değnekli Genç'in kısaltması KDG olarak anılan bir şahıstan da söz edilir. Bu kişinin ismi romanın hiçbir yerinde açıkça belirtilmez. KDG ile anlatıcı kadın iş yerinden tanışmışlardır. KDG, kültürlü, okuyan araştıran kimliğiyle anlatıcı kadının oldukça dikkatini çekmeyi başarır. KDG, gizli bir gruba dâhildir ve birtakım gizli görevleri vardır. Anlatıcı kadın ile araları iyidir ve hatta birbirlerinden hoşlanırlar. KDG, evlenmek ve bir aile kurmak ister. Anlatıcı kadın ise KDG ile evliliği düşler fakat bu düş onun için adeta kâbusa dönüşür. Evliliğin gereklilikleri onu düşünde bile yorar. Gözlerini açıp düşten, kendi özgür hayatının gerçekliğine döndüğünde rahat bir nefes alır. Evlilik, onun için kendi olma yolunda verdiği tüm çabaları yok eden bir kaostur:

Hayır, hayır, hayır. Güven uğruna, huzur uğruna hayır. Kurallar uğruna, hayır. Ben aşkı da, dostluğu da, seksi de, heyecanı da birlikte istiyorum. Ve bulacağım.

(...)Huzur dolu (tekdüze), güvenli (heyecansız), rahat (bağımlı) bir yaşam istemiyorum. Değişik, heyecanlı, bağımsız. Olamayacak mı? Sahiplenmek ve sahiplenilmek olmadan. Birlikte ama ayrı. İki kişi ama özgür ve tek başına (Asena, 2022, s.173-174).

Anlatıcı kadın, kendi olma yolunda verdiği mücadelesinden şaşmaz. Başkalarının yazdığı kurallar uğruna verdiği emeklerden vazgeçmez. O, toplumdan dışlanmayı göze alarak, kendine duyduğu saygıdan ötürü inandıklarından ödün vermez.

Toplumda evlilik düşüncesi, daha çocuk yaşlarda kızların zihinlerine yerleştirilir. Geleneksel toplum öğretileri, onların zihinlerine evliliği bir masal atmosferinde sokar. Dolayısıyla bu kızların da tek hayali evlilik olur ve yıllarca evleneceği günün hayalini kurarak yaşar. Asena, bu hayallerle büyüyen kızların bilinçsizce kurdukları evliliğin

ardından yaşadıkları hüsrânı ortaya koyar. Onlar genellikle evliliklerinde mutluluğu bulamazlar. Çünkü evliliğe dair zihinlerindeki kurgu güzel ev ve eşyalardan ibarettir. Aslında çocuk masumluğuyla hayali bir oyundur. Ancak gerçek yaşamdan oldukça uzaktır. AAY romanında, Zeliha daha dokuz-on yaşlarından itibaren evlilik adını verdiği “ev”inin hayalini kurar:

Dokuz yaş mı desem, on yaş mı, ta o zamanlardan evliliğe programlanıyor bu kız, Zeliha. O yaşlarda başlıyor annesinin ona çeyizler düzmesi, o da o zamanlardan beri kendi çeyizleri için yardım ediyor annesine. Çeyizler düzülüyor Zeliha'ya, bir de bakıyor ki, sandıklar dolaplar taşıyor, naylon gecelik modası çoktan geçmiş, pamuklular çıkmış. Camları gazetler oluyor koca koca diye. Annesi neler yapmıyor ki kızına koca bulsun diye... Bir kere kabul günlerine hep Zeliha'yı da götürüyor. Eve konuk geldiğinde, keki, pastayı Zeliha'ya yaptırıyor, nasıl becerikli olduğunu konuklarına övüp duruyor (Asena, 1989, s.27).

Evliliğin tekdüzeliği ve görünmez duvarları, var olan arzuyu zamanla yitirip, heyecanı da yok eder. Hatta gelenekselleşen görücü usulü evlilikte, sevgiyi hiç hissetmeden evlenen kadın, bir süre sonra evliliğin gerçekleriyle karşılaşır dış dünyadaki asıl arzu, şehvet ve aşkı bulduğunda, bunun büyüyle hislerinin peşinden gitmeyi tercih eder. Zeliha, sevmeden bir hayal uğruna görücü usulüyle kurduğu evliliğinde bulamadığı duyguyu, patronuyla kurduğu ilişkide yakalar:

Zeliha yaşamının en heyecanlı, en güzel günlerini yaşıyor. Uzun boylu, esmer, posbıyıklı genç adam var ya hani, İdarede çalışan, Zeliha işte hep onunla çıkıyor yemeğe. O kadar beğeniyorlar ki birbirlerini, bir yemek tatilinde, minik bir eve götürüyor uzun boylu genç adam Zeliha'yı, sevip okşuyor orada, Zeliha utanınca, başka hiçbir şey yapmıyor genç adam. Yalnızca sevip okşuyor, ne eteğini kaldırıp külotunu indiriyor zorla ne de elbiselerini yırtarcasına çıkarmaya uğraşıyor. Zeliha o genç adama deli gibi âşık oluyor (Asena, 1989, s.33).

Evlilik; ilişkinin zayıflanmasına ve bazen de sonlanmasına, hatta ihanete bile bir sebep olarak yer alır. Yazara göre çiftler aynı evi paylaşır, birbirlerinin kusurlarını görmeye başladığında özlem azalır, arzu tükenir:

"Ne zaman ki aradan zaman geçiyor, ne zaman ki insanlar o kahrolasınca kendi duvarları içine kapanıyor, ne zaman ki artık hep beraber oluyor, ne zaman ki artık dokunmak heyecanını yitiriyor, işte o zaman bir başkasına ihtiyaç duyuluyor" (Asena, 1989, s.42).

Evlilik, bazen de toplum tarafından dayatılan bir baskı sonucu oluşur. Evlenmeden bir arada yaşayan çiftler toplum tarafından dışlanır. Özellikle kadın, bu sebeple çok

yargılanır. Anlatıcı yazarın evlilik hakkındaki düşüncesi, içinde yaşadığı toplumun genel algısından farklıdır. Ancak bir kadın olarak toplumsal baskıdan kurtulmak ve kabul görmek için sevgilisinin tavsiyesi üzerine, doğru bulmayarak da olsa evlenir:

"Neden evleniyorsun, birlikteliğinizi yasalarla, imzalarla, nikâh memurlarıyla, evraklarla perçinlemenize gerek var mı?" "Evlendik. Aptal aptal bürokratik işlemler, sersemce sağlık muayenelerinden sonra gün aldık ve evlendik" (Asena, 1989, s.54-55).

Evlilikler toplumun görünmez kurallarıyla sürdürülür. Bu kurallar tarafların davranışlarını, görevlerini ve özgürlük alanlarını belirler. Anlatıcı yazar, bu kuralların yıkılması gerektiğini düşünür:

"Evlilikler özgür olmalıdır, herkes kendi dünyasında istediği gibi yaşamalıdır, kimse kimseye baskı yapmamalıdır, insan istemediği şeyleri sık sık yapmak zorunda bırakılırsa, mutsuz olur, gerilime girer" (Asena, 1989, s.61-62).

Anlatıcı için Aydın ile olan evliliğinin en büyük problemlerinden biri aynı evde yaşamaktır. Bu durum daha pek çok sorunun temelini oluşturur:

Zaman zaman yalnızlığımı deli gibi özliyorum. İnsanın yaşarken ayırmıyamadığı ne önemli mutluluklar var. Bir an bile yalnız kalamıyorum. Bugün işyerimde tuvalete gidip de oturduğum yerde başımı ellerimin arasına alıp on dakika yalnız kalınca bunu anladım. İşyerimde büyük bir kalabalık var, iş için gittiğim yerlerde, yolculuklarda da.... Eve geldiğimde ise Aydın var. İki ayrı özel oda yaparak, canımız sıkıldığında bu odalara çekilmeyi başaramadık. Zaten bu apartman katında bunun olanağı yok. Bir oda tamamen gardrop oldu. Bir oda konuk yatak odası, biri yatak odası. İnsan evde birisi varken, ben yalnız kalmak istiyorum diye çekilemiyor ayrı odaya. Çekilse bile bir garip hissediyor kendini. Bu oda her gün yaşadığı oda değil ki? Oysa insan yaşadığı olayın dışındayken ne düşler kuruyor. Evli bile olsan, birbirine ben yalnız kalmak istiyorum diyebilmelisin. Tabii diyebilmelisin de, ben yalnız kalmak istediğimde o nereye gidecek, ya o da yorgun argın evinde oturmak istiyorsa? Ya o gittiği yerde sıkılıp bir an önce eve dönmek için çıldırıyorsa... Sen evde yalnız kalacaksın diye bu kez o mu sıkıntı çeksin? Sen bu kez, evde yalnız oturmaya çabalarken, onu düşünmeye başlamayacak mısın, acaba şimdi nerededir, eve mi gelmek istiyordur diye? Bazı şeyleri düşünmesi çok kolay, ama uygulaması nasıl zor. Ben ise hiç kimseyi düşünmeden, arada bir yalnız kalmak istiyorum... (Asena, 1989, s.66-67).

Anlatıcı yazarın evlilik hakkındaki eleştirel tutumu, pek çok gelenekselleşen kabulü reddeder niteliktedir:

Düşünebiliyor musun, birisine deli gibi aşıksın, onunla birlikte olmak istiyorsun. Ve bir dolu insan sizin bir deftere imza atıp atmadığının peşinde. İnanılır gibi bir şey değil bu. Birlikteliğini tanıklar huzurunda yasallaştırıyorsun. Ayrılmanı da tabii. Sana soruyorlar, hesap soruyorlar, seni hiç tanımayan birileri... Onu istiyor musun, istemiyor musun? Ömür boyu birbirinize sadık kalacaksınız, hayat arkadaşları olacaksınız... Neden ayrılıyorsunuz, tanık gösterin bakalım, bu adam sana kötü mü davranıyor, hakaret mi ediyor... (Asena, 1989, s.70).

Anlatıcı, evli de olsa mantıklı bulmadığı bu kurumun pek çok dayatmasına aykırı tavırlarıyla bir başkaldırı sergiler. Hamile olduğunu Aydın'a söylemek için çoğu kadının aksine özel bir hazırlık yapmak istemez. Hatta özellikle olabildiğince sıradan bir durumu nasıl açıklıyorsa, bunu da o şekilde açıklamaya gayret eder:

... söylemek için ne mumlu, şaraplı masalar hazırlayacağım ne de en güzel giysilerimi giyip onu bir yere çağıracağım. Çok önemli bir şey söyleyecekmişim gibi oturup, hazırlanıp, onu etkilemeye çalışarak başlamayacağım konuşmama. Yüzüme çok ciddi bir anlam da kazandırmayacağım. Hatta belki, mutfakta salata yaparken, en doğal sesimle 'Aydın ben hamileyim' demeliyim (Asena, 1989, s.78).

Anlatıcı ve Aydın evliliklerini, başlangıçta yalnızca toplum tarafından kabul görmek amacıyla kurmaya karar verirler. Fakat zamanla çoğu evlilik gibi birbirine benzer ve anlatıcı yazar, aslında hiç de ummadığı durumlarla karşı karşıya kalır:

Hani bizim evliliğimiz farklı olacaktı? Hani biz ayrı ayrı bireylerdik ve canımız istemediği hiçbir şeyi o istiyor diye yapmayacaktık. Hani bu sıradan özveriler, birikip birikip kişiyi gerilile sokar diye birbirimize ısrar etmeyecektik şunu yap bunu yap diye? (Asena, 1989, s.96-97).

Evlilikle kutsallaştırılan güzel pek çok duygu, anlatıcı yazara göre yitip gitmeye mahkûmdur:

...evliliklerde saygı gerek. Peki gerisi nerede? Sevgi, özlem, aşk, heyecan?" "Ne gereği var, kurulu düzen, kutsal aile bu değil mi? Hangi ailede dostluk, sevgi, heyecan, aşk, seks aranıyor? O duvarlar yıkılmasın, o kapalı kutunun ardındakiler gizli kalsın, o insanlar gülüyor gibi yapsın, yetmez mi? Yatağın iki ucuna kıvrılmış bedenler başkalarını düşünsün ya da ertesi gece başka bir bedenle iç içe olsun, ne önemi var? Duvarlarımız sağlam işte görüyorsunuz, bizden de bunu istemiyorlar mı? Bir erkek, bir kadın, bir bebek, arada bir, bir akşam yemeği, bayramlarda aile ziyaretleri, kırk yılda bir iş ortamında, birbirini hiç tanımayan eşlerle yapılan yemekli toplantılar (Asena, 1989, s.136-137).

Kadın, evlilik kurumu içerisinde eşini yücelten, fedakâr kişi olarak yer alır. "Kocalarının patronlarına hoş görünme çabası içinde ve kocalarının iş arkadaşlarının

karıları, onları beğensin diye en şık giysileri ve mutlaka o gün kuaförde yapılmış saçlarıyla birbirlerini hiç tanımayan bir sürü kadın..." (Asena, 1989, s.137).

Aşk ve evlilik kavramları, Asena'ya göre bir arada düşünülemez. Çoğu kişi sisteme ve düzene uymak uğruna huzurlu olan evliliği tercih eder. Ancak ona göre zor olan salt bireylerin yanında olanı seçmek ve düzene başkaldırmaktır:

Yaşam boyu bir kişiyle, hep aynı heyecan, aynı ateş, aynı sevgi ve aşkla... Ne kadar isterdim... Kim istemez ki bunu? Ama gerçek o değil. Ya ateşsiz, heyecansız, tekdüze ve gerilim içinde, ama mutlu gibi aile yaşamını sürdüreceksin... Ya da bana yaşamak gerek, aşk gerek, sevgi, şefkat gerek diye, olmayanı elinin tersiyle iteceksin. İlkini seçersen, donuk, yapay kahkahalarla, ama sakın bir yaşamı sürdürebilirsin ölünceye dek. Ne pahasına? Elele tutuşan, arzuyla öpüşen bir çifti görünce için için kıskanmak pahasına... Herhangi bir erkeğin en küçük dokunuşunda içinin ürpermesi pahasına... Bir içten seni seviyorum sözü, bir sınıksız kucaklayış için aylarca, yıllarca beklemek pahasına... Yürek çarpıntıları, nefes darlıkları pahasına... İkincisini seçmek ise yürek ister, kendini sevmek ister, güç ister, savaşım ister, inanç ister. Ben güzel bir kadını ama Aydın beni istemiyor. Başka kadınları mutlaka istiyordur ve beni de başka erkekler istiyor. Bu mu savunulması gereken yuva kavramı? Bu mu bozulmaması gereken kutsal beraberlik? Düzeni, kurumu koruyalım derken onu oluşturan bireylere neler olacak? Biz ne olacağız? (Asena, 1989, s.150-151).

Anlatıcı yazar ile Aydın, evliliğin tekdüzeliğine direnemez. Aydın, kaybolan heyecanı farklı bir kadında bulur. Anlatıcı yazar da Aydın'dan artık hiç hoşlanmadığını fark eder. Toplumsal bellekte evlilik, her ne yaşanırda yaşansın kadının katlanması gereken ve kadının sorumluluğunda olan bir kurum olarak yer almıştır. Anlatıcı yazarın, Aydın ile evliliğini bitirmek istemesi üzerine çevresinin vermiş olduğu tepkiler, toplumsal belleği yansıtan önemli detaylar olarak yer alır:

Ne demek sevgi bitti? Niye bitsin canım? Hem bebeğiniz de var..."

"Bu kaçınıcı sevgi bitişi? Ne kadar şımarıksın. Allahtan cezayı mı istiyorsun?"

"Gül gibi adam. Seni seviyor. Evine bağlı. Ne istiyorsun sen?"

"Şimdi güzelsin. İdare ediyorsun. İlerde öyle bir yalnız kalacaksın ki, kimse suratına bile bakmayacak."

"Evlilik, erkekler çocuk oyuncağı mı? Ne kadar sorumsuzsun. Ayıp ayıp."

"Ne yaptı adam, söyle, ne yaptı? Çapkınlık bile yapsa biraz göz yumsana. Erkek o. Sana kötü mü davranıyor, dövüyor mu? (Asena, 1989, s.158).

Anlatıcı yazara göre evlilik, bir erkek için çoğu kez bir düzenin parçasından ibarettir. Orada duygudan eser yoktur:

Evlenmek onun için bir kadını sevmek değil, duygusallığın evlilikte var olabileceği aklına bile gelmiyor. Evlenmek istemesinin nedeni kadın sorununu kafasından atıp kendini tamamen işine vermek istemesi... Evde bir kadın, düzgün bir yaşam, düzenli bir seks hayatı... (Asena, 1989, s.174).

Evlilik, pek çok güzel duyguyu yitiren bir kurum olma özelliğini sürdürür. Asena'nın tezine göre bir evlilik ne kadar güçlü duygularla başlamış olsa da, bu sürekli değildir. Zamanla çoğu şey gibi evlilik de rutinleşir. Aşk, arzu, şehvet gibi duygular yerini sakinliğe ve kimi zaman da yalnızlığa bırakır.

AÖ romanında Berna'nın evliliğe yönelik önyargıları olmakla beraber, evli olan arkadaşı Belgin'le kendini kıyasladığında arkadaşının bazı konularda daha şanslı ve daha rahat bir hayat sürdüğünü düşünmüşse de, Belgin, yanıldığını açıkça dile getirmekten çekinmemiştir:

-Kimse evli kadınlara dokunmuyor, onlara bulaşmıyor. Zaten çalışmıyorsun, dört duvarının arasında prensesler gibi yaşıyorsun. Ben tek başınayım ve yıpranmamak, üzülmemek için uğraşıyorum.

-Bazen ne kadar kırıcı oluyorsun biliyor musun? Sanki yeni tanışıyoruz. Ben mi prensesler gibi yaşıyorum. Evli kadınlar koruma altında mı gerçekten? Belki de on yıldır bir kez bile iltifat duymadım ben biliyor musun? Yıllardır bir kez bile "Ne kadar güzelsin" demedi kocam bana (Asena,2001, s.14).

Belgin, çok genç yaşta üniversiteyi bırakarak büyük bir aşkla evlenmiştir. Ancak zamanla, özellikle de çocuğu olduktan sonra o ilk heyecanlar yerini sakinliğe bırakmıştır: “Evlenene kadar az mı heyecan çektim. İlk üç yılımız da iyiydi doğrusu. Sonra Burak bir yaşına girdikten sonra hem bir koşturmacaya hem de bir huzura dönüşte her şey. Tek pişman olduğum şey üniversiteyi bırakmam...” (Asena, 2001, s.19).

Asena'nın romanlarında evlilik, çoğu kez yanlış kararların alınmasına sebep olur. Özellikle de kadının eğitimini evlilik için yarıda bırakması dikkat çeken husustur. Tam bir özveriyle kadın, evliliğini ve aşkını her şeyin önünde görürken erkeğin böyle bir özveri gösterdiği görülmez ve aslında zaten çevre tarafından böyle bir beklenti de söz konusu olmaz. Kadın ise daha evlilik kurulurken fedakârlık yapmaya başlar. Ancak sonunda çoğunlukla pişmanlık yaşadığı görülür.

Evlilik, kadını kısıtlar ve özgürlüğünü elinden alır. Kadınsa, toplumun normaline uyum sağlamayı kendine görev edinerek bu durumu özümser, "olması gereken" anlayışıyla, kabul görmek için fazla sorgulamak istemez. Belgin; bu noktada sorgulamaktan kaçmaya çalışır, ancak Berna'nın açık ve sert eleştirileri sayesinde çoğunlukla kaçamaz. Berna ve Belgin'in eğlenmek için çıktıkları bir akşam; Berna, Ömer adlı bir arkadaşı ile karşılaşmış ve bir süre aynı masada oturmuşlardır. Ancak Belgin, bu durumdan oldukça rahatsız olmuş ve suçluluk hissetmiştir. Hatta bu durumu kocasından saklama gereği bile duymuştur: *"Erkan'a yalan söylemek zorunda kaldım. "Kimler vardı?" dediğinde Ömer'i söyleyemedim. Şimdi suçluluk kompleksinden öleceğim. Sanki aldatmışım gibi adamı"* (Asena, 2001, s.40).

Berna bu duyduklarına anlam veremez. Hem Belgin'i, hem de onu bu hâle getiren zihniyeti eleştirir:

-Of Belgin, asırlardır ilk kez Erkan'sız dışarı çıktın olay oldu yahu... Söylemeyeyim diyorum ama dayanamıyorum, o dışarı çıktığında masasında bir kadın oturunca bunu böyle felaket haline getiriyor mu? Alt tarafı masada bir erkek oturdu... Ay, vallahi hepiniz aynısınız, köle gibisiniz, aslında sizde kabahat, baştan nasıl alıştırırsanız öyle gider. Önce kedi gibi eve kapanıyorsunuz, sonra sıkılınca da iş işten geçmiş oluyor. (...) Eve tıkmış, aman kocam, ay çocuğum, kendini yaşamıyorsun. Seni üzmemek için söyleyiyorum bunları, ama biraz da kendini yaşa, kendini bul (Asena, 2001, s.41).

Özellikle yeterli güce (Asena'nın romanlarında gücün temel kaynağı olan "para") sahip olmayan kadın için evlilik, başta sığınılacak liman, sonrasında ise bir mahpus olur. Berna'nın sekreteri Semra, buna örnektir. Kocasının onu aldattığını bilmesine rağmen ayıramaz. İhanete, saygısızlığa, küçük görülmeye, ezilmeye katlanır. Hatta öyle ki kimi zaman bu ihanetin sebebini kendi bedeninde bile arar. Fazla kilolu olduğundan kendisini suçlamaya kadar gider. Yeterli güce sahip olmadığı için evlilik onun için kaçınılmaz olur ve bu sebeple de çeşitli bahanelerle evliliğinin devamlılığının gerekçelerini açıklar:

-Hâlâ kocasını sevdiğini söylüyor, ama bu bence çaresizlikten, öyle sanıyor, gidecek gücü yok ya, sevginin, aşkın arkasına sığınıyor. "Seviyorum ayırlamam" diyor ki, kimse onu mecbur olduğu için oturuyor sanmasın (Asena, 2001, s.137).

Yazar, iş yerindeki genç kızların sohbetlerine kulak misafiri olduğu bir anda konuşmalarına dayanarak evliliğe bakışlarını eleştirel bir dille ortaya koyar:

Güven istiyorlarmış, bu güven duygusunun da hayatlarında bir erkeğin var oluşuyla duyuyorlarmış. Pazar sabahı yalnız uyanmayı sevmiyorlarmış. Hayatlarında onları seven bir erkek olsun, ama isterse üç ay Çin'e gitsin önemli değilmiş (Asena, 2001, s.110).

Belgin, zamanla evlilik üzerine daha derin düşünmeye başlar. Aşk ve evliliğin ayrımına dikkat çeker:

Huzur ve güven arkana dönüp bakmamayı da getiriyor yanında. Öyle bir sarmalanmış oluyorsun ki o şeyle, sorgulamayı unutuyorsun. Kimim ben, niçin buradayım, ne yapıyorum, ne işe yarıyorum, çocuk büyütmek bir işe yaramak mıdır, bugüne dek ne yaptım? (Asena, 2001, s.118).

Yazar, "evlilik" adı altında tabulaşmış bazı anlayışlara dikkat çeker. Pek çok konuda kendini yenileyen dünyada, evliliğin ilkelerinin değişmemekte direnmesini eleştirir:

Dünya hızla değişiyor. Globalleşmeymiş, küreselleşmeymiş, iletişimiş, teknolojiymiş, her şey değişiyor. İnsan davranışları bile değişiyor. Değişmeyen tek şey evlilik. Evlilik kurumu dünyanın hiçbir yerinde değişmiyor. Olduğu gibi, aynen kalıyor. Bu nasıl oluyor? Batıda da kadınlar hâlâ evlenmek, bir yuva kurmak istiyor. Burada ise her şey bin yıl öncesi gibi. O imzayı atmadan sevişmemek, o imzayı atmadan çocuk doğuramamak, o imzayı attıktan sonra boşanmaktan korkmak... Bu kadar demode, çağdışı şeyler hâlâ önemli (Asena, 2001, s.143).

Kadın, daha çocukluğundan itibaren annesi tarafından evliliğe programlanır. Annesini örnek alarak, onun sözünü dinleyerek kurduğu evliliğini, gerçeklerle yüzleşene kadar sorgulamadan sürdürür.

Belgin'in annesi Nihal Hanım, kırk yıllık evli olduğu Hayri Bey'in vefatının ardından, yasını tutarken, yıllardır ihanete uğradığını öğrenir. O, mutluluktan ziyade huzuru bulduğu kırk yıllık evliliğinde kandırılmanın öfkesini duyar. O zamana kadar pek çok şeye direnen/direnmesi öğretilen kadın, gerçek anlamda yaşayamadığı yıllarına hayıflanır. Evliliği süresince mutlu olduğunu düşünen kızı Belgin'e cevabı, gizli kalmış pek çok duyguyu açığa çıkarır:

Bana anneannen böyle öğretmişti, ben de onun dediklerini aynen yaptım. Bu kadar silik olmayı kabullenmek, hep onun arkasında durmaya katlanmak, evlendikten sonra bankadan ayrılıp, onun yükselmesi için çabalamak için tek bir nedenim vardı, onun dürüstlüğü, asla yalan söylememesi, o içimdeki güvenle evet belki mutluluktan uçmuyordum, ama huzurluydum (Asena, 2001, s.149).

Evliliğe atfedilen kutsiyet karşısında yazar, Belgin'in ağzından, mutsuz ve yıpratıcı bir evlilikten gerektğinde sonlanmasının çok daha yararlı olabileceğini vurgular: "Yuva dedikleri şey ne? Asık suratlı insanların bir araya gelip, hiç konuşmadan, hatta saygısızca yaşadıkları dört duvarsa eğer, neden yıkılmasın?" (Asena, 2001, s.174).

Toplumsal tabular ve düzene uyum sağlama düşüncesinin özellikle kadınlarda yarattığı baskı, kadının var olma mücadelesindeki en büyük engeli oluşturur. Nihal Hanım'ın mutsuz evliliğini sürdürme çabası bunun somut bir örneği olarak yazar tarafından ortaya konur.

Evli ve mutsuz bir kadının içsel karmaşasının dışavurumu olarak, Belgin'in yazdıkları, kapsayıcı niteliktedir. Belgin'e annesi tarafından, annesine anneannesi tarafından - muhtemelen bu çarkın geçmişe aynı şekilde nesillerce götürebileceği üzere- evliliğin her türlü mutsuzluğa rağmen katlanılması gerektiği öğretilmesine Belgin, kendi içinde başkaldırır:

Ben rolümü bırakıyorum, bırakıyorum başkası oynasın ya da bu karakter bitsin bu oyunda. Hem zaten yönetmen kim? Kim karar verecek buna? Bana verilen rolü daha ne kadar oynayacağıma, üstlenmek istediğim rolleri başarıp başaramayacağıma... Kim karar verecek? Var mı bizim oyunumuzun bir yönetmeni? Bana bu rolü kim biçmiş, söyler misin kim?

Bayan Nihal ile Bay Hayri mi? Onlar mı söylemişler, "İyi bir adam bul evlen, evlilik çok önemlidir okulu bırak, sonra bir bebek yap kendini ona ada... Eşinin başarılı olması için elinden geleni yap, o yükselsin, büyüsün, bir başka âlemde çok mutlu olsun, senin heyecan, başarı, hareket araman gerekmez, işte mutluluk bu, seni artık evin vazgeçilmez bir eşyası gibi gören adamlar, güzel bir ev ve yetişmiş bir oğlan çocuğuyla yaşayacaksın ömrünün sonuna kadar, ben ne yaptım, kimim ben diye kendini sorgulamana gerek yok, evinin kadınısın, kocanın eşisin, oğlunun annesisin, yeter bunlar sana...

Buna Nihal Hanım ve Hayri Bey karar vermemişse kim vermiş?

Yandaki, üstteki, alttaki komşular mı bana bu rolleri biçmişler? Yoksa ilkokuldaki öğretmenim mi? Amcam mı, teyzem mi, halam mı, dayım mı? Sen mi bana bu rolü biçtin Erkan? Kim? Niçin? Nasıl?

Yoksa... Ben mi? Kendim mi?

Orada bir adam var içerde...

Onunla konuşmak istiyorum. Bana saygı duysun, hayran olsun istiyorum. Beni özlesin, benimle delice sevişsin istiyorum.

Onunla el ele yürümek, sinemada öpüşmek istiyorum.

'Bugün ne yaptın?' diye sorsun istiyorum. Ben anlatayım o da hayret etsin istiyorum.

Şurada bir adan var yanı başımda, hepsi bu... Sadece var...

Ben bu rolü istemiyorum... Rolümden vazgeçtiğimi kime söyleyeceğimi bilemiyorum. Bu sahnenin, bu kulisin, bu fuayenin bir sahibi var mı? Yönetmeni ise zaten tanımıyorum.

İnsan hem oyuncu hem yönetmen olabilir mi, bu soruyu sormak aklıma bile gelmiyor. Zaten yanıtını kimin vereceğini bilemiyorum.

Rolümü bırakmam için ille de bir şeylerin yakılması, kırılıp dökülmesi mi gerekiyor? İlle bir hasar mı olmalı?

Başka sahneler yok mu? Hep aynı sahnede aynı rolü mü oynamalıyız?

Bu sahneden çıkmak istiyorum. Seyirciler memnun, bırakmıyorlar. Alkışlar, alkışlar... Siz bu role ne kadar yakışıyorsunuz, yo, asla başka oyunlara heves etmeyin, siz busunuz işte, bu... Ve ne kadar da başarılısınız. Ya başarılı olamazsanız öteki sahnelerde? Vazgeçin canım, bakın herkes nasıl da size gıpta ediyor...

Ne olur başarılı olamazsam? Kim karar verecek benim başarılı olup olmadığımı? (Asena, 2001, s.204-205).

Belgin'in bu söyledikleri, evliliği için pek çok fedakârlık yapmış ancak sonrasında yok sayılan, görmezden gelinen bir kadının, kendi farkına varmasının ardından kaçırdıklarına ve buna sebep olanlara hayıflanmasının, öfkesinin dışavurumudur.

Berna'nın teyzesi, evlilik ve ilişkiler üzerine radikal düşüncelere sahiptir. Genel kabul gören düşüncelere ve toplumsal ahlak kurallarının birçoğuna başkaldırır:

Nietzsche demiş ki, evlilik düşünce insanının hamle yeteneğini köstekler. Zaten ne Herakleitos evlenmiştir, ne Eflatun, ne Spinoza, ne Kant. Sokrates ise sadece evliliğin zararlarını göstermek ve alay etmek için evlenmiştir. Balzac'ın romanlarında da evlilikle yaratıcılığın ölümü anlatılmış... İzdivaç dehanın intiharıdır, gibi. Balzac bir de demiş ki, evlilik bugünkü koşullar altında kanuni bir fuhuştur (...) İnsanların kurtulmaları gereken ilk şey, çift yaşama zorunluluklarıdır. Bu içimize öyle işlemiş ki, eğer hayatımızda bir eş yoksa, çift yaşamıyorsak, dünyanın en güzel şeylerini de tadıyor olsak tam tamına tadına varamıyor, hep bir eksiklik hissediyoruz, hayatın tadını kendi kendimize çıkartalım, yanımızda hoş biri varsa ondan ekstra mutluluk duyalım (Asena, 2001, s.213).

Berna da tıpkı teyzesi gibi toplumsal tabulara başkaldıran radikal bir kadındır. “Ömür boyu aynı insanla birlikte olmamız şart mı? Neden evlilik ve sadakat diye bir şey uydurup, hepimizi cendereye sokmuşlar?” (Asena, 2001, s.99).

Birlikte olduğu Ali'den hamile kalır. Belgin, arkadaşının hamileliği sebebiyle evleneceğini düşünse de Berna, onun bu düşüncesini yıkar ve çocuğunu doğuracağını ancak Ali'yle ilişkisini korumak için evlenmeyeceğini açıklar. Çünkü Berna'ya göre evlilik güzel duyguları yok eder, yıkıcı bir özelliğe sahiptir ve bunu göze almak istemez:

Evlenmeyeceğim. O fikirlerimde bir değişiklik olmadı. Evlenip Ali'yi yitirmek istemiyorum, hayatımı değil kendimi paylaşmak istiyorum onunla. Yani düşüncelerimi... Asla aynı evde oturmayaacağım. Aynı yatakta yatıp onun vücudunu eskitmeyeceğim. Aramızdaki elektriği, özlemi, şehveti yok etmeyeceğim. Onun aklını ve bedenini, kendi aklım ve bedenimle paylaşacağım. Başka hiçbir şeyi... Bir de çocuğu tabii. Asla sevdiğim erkeklerle aynı evde oturmayaacağım. Yalnızlığımı ve özgürlüğümü kimseyle paylaşmayacağım. İleride belki, sadece arkadaş olmak istiyorsam... Ama sanmıyorum.(...) Aile, onu oluşturan kişilerin birbirlerine olan sevgileri ve saygıları sayesinde ailedir. Sevgi ve saygı olmadıktan sonra, isterse bin tane evlilik cüzdanları olsun, orası aile değildir (Asena, 2001, s.253-255).

Evlilik, kadını sınırlayan ve eve bağlayan bir kurumken erkek için hiç de öyle değildir. Kadının en büyük sorumluluğu çocuğu ve evi olarak görülürken, diğer şeyler bu ikisinden sonra gelir. Erkek ise iş ve sosyal hayatına pek bir sınırlama getirmez ve böyle bir gereklilik duymaz. Kimse de onu bu konuda yargılamaz. AGD romanında, Selin ve Bora'nın evliliğinde de durum böyledir:

Bu, bizim hayat biçimimiz olmuştu. O sık sık akşamları çıkıyor, zaman zaman eve geç geliyor, bol bol yolculuk yapıyordu. O, böyleydi. Ben de yorgun argın evde oturmaktan, Murat Can'la oynamaktan, film izlemekten hoşlanıyordum, Murat Can'dan önce ender de olsa, akşamları bankadaki arkadaşlarla çıktığım oluyordu, ama o doğduktan sonra bunu hiç yapamadım. Yaşamlarımız böyleydi, birbirimizin özel alanlarına karışmıyorduk, bu da evliliğin yürümesini sağlıyordu (Asena, 2021, s.111).

Evlilik, kadına daima fedakârlık yapmasını gerekli kılmış ve eğer bir şeyler yolunda gitmiyorsa da kadına sabretmesi, alttan alması nasihati verilmiştir. Genel algıya göre kadın için evlilik çok kıymetli görülmüş ve öyle ki mutsuz olsa da, sahip çıkması ve elinde tutması gereken yüce bir değer olduğu düşünülmüştür. İhanete uğrayan Selin'e de annesi böyle nasihat vermiştir:

Evet, Bora bir süredir farklı davranıyor, sıkılıyor, bunalıyordu, ama bunun nedenini pek anlayamasa da geçeceğine inanıyordu. Annesi de 'Biraz sabırlı ol, üstüne gitme!' demişti. Selin, kocasına sitemler yağdıran, sıradan, dırdırcı bir kadın olmak yerine, ağırbaşlı, anlayışlı bir kadın olmak istiyordu. Zaten soğukkanlı birisiydi, bunu başarabilirdi. Arkadaşları

kocalarıyla neler yaşıyorlar, yine de katlanıyorlardı, onun ise ilk kez başına böyle bir şey gelmişti, o sürgit, aptal kadınlar gibi katlanmayacaktı da, bir süre tanınması gerekiyordu. Şimdilik yalnızca, kocasının bunaldığını biliyordu, o da elbette akıllı bir kadın olarak bunun çaresini bulabilirdi (Asena, 2021, s.150).

Toplumsal baskı kadını, mutsuz evliliğine hapsedmiştir. Selin, mutsuz evliliğini duyurmak istememiş, çünkü suçlanmaktan korkmuştur: *"Utaniyorum. Bora'yı karalayacak bir durum yaratmak istemiyorum. Aslında belki de kocasını elinden kaçırın kadın diye beni suçlayacaklarından korkuyorum"* (Asena, 2021, s.158).

Anlatıcı yazara göre; evliliğin kutsanması, yalnızca mutsuz insanların bir arada yaşayıp mutsuzluğa hapsolmasına sebep olur:

Kutsal aile yoktur, sevgi ve saygı temellerine oturmuş aile ya da sevgisizliğin başladığı çekilmez aile vardır. Ve çekilmez olduğundaysa, çocukların hatırı için bile olsa, insanlar bu işkenceye katlanmak zorunda değildir. Dünyaya bir kez geliniyor, İstemediğin bir insanla aynı yatağa girmekten daha acıklı ne olabilir? (Asena, 2021, s.211).

Selin ve Bora'nın evlerinde çalışan Emine de toplumun ona öğütlediği gibi fedakâr bir eş olmayı sürdürür. Kocasını çalışmaz, hiçbir özveride bulunmaz ancak Emine tüm bunları görmezden gelir ve adeta kocasının bir ebeveyni gibi onu korur kollar. Kocasının cep telefonu faturası için haftalığını peşin ister ve Selin tüm bunları bildiği için öfkesini gizlemez: *"Peki al Emine Hanım, al bu parayı yatır, kocasının telefonu kapanmasın, o evde otursun, sen de el kapılarında çalış. Nedense hepinizin ortak kaderi bu, dedi"* (Asena, 2021, s.26).

Evlilik, daima erkeğin üstünlük kurduğu bir kurum olarak yer alır. Erkek; eğitilmiş, eğitimsiz ya da çalışan, çalışmayan da olsa bu döngü sürmektedir. Tıpkı Emine'nin kocası gibi Bora'nın da sözü evde çoğu kez üstün gelir. Örneğin; Bora, Selin hiç istememesine rağmen yatak odalarına bir televizyon alır ve Selin'in istekleri, Bora'nın isteklerinin gerisinde kalır.

Evliliğe bakış, geçmişten günümüze belli konularda değişime uğrasa da temelde bazı düşünceler varlığını sürdürmeye devam eder. AAV romanındaki ilk nesilden Nilüfer'in içinde bulunduğu toplum tarafından evliliğe yüklenen kutsiyet, tartışmasız kendinden sonraki nesillerden daha fazladır. Evlilik her şeyden önce bir gereklilik olarak görülür ve kendi mantık çerçevelerinde bu düzeni sürdürürler. Evliliklerinde çoğunlukla

sevgiden veya bunun sözcüklere döküldüğünden eser yoktur. Yalnızca kadına ve erkeğe atfedilen belli görevler vardır:

Ve çok merak ediyorum, bunlar birbirlerini sevmeden, birbirlerine seni seviyorum demeden mi oturdular beraber bunca yıl. Korkunç bir şey bu, ürkütücü. Evlilik sözde çok ciddiye alınan bir kurum. Ama pek de ciddi yaşandığı söylenemez, sevgisiz bir evlilik nasıl ciddiye alınabilir ki?" (Asena, 1997, s.90)

65 kuşağından Nilgün, evliliğe yönelik tabulara yer yer başkaldırır. Evliliğin ilk gecesi, 'gerdek' olarak adlandırılan, kadını saygınlık olarak düşürdüğünü düşündüğü geleneksel kavrama karşı çıkar:

Başkalarının istediği zamanda ve yerde sevişiyor olmak hoşuma gitmiyor. Bu sevişmeyi onlar tayin ettiler, onlar onayladılar. Düğün bir toplumsal durum, toplu hâlde eğlence ama bu kadar kişisel bir durum kendimi onlara teslim etmeyeceğim, onların uygun bulduğu zamanda ve yerde sevişmeyeceğim (Asena, 1997, s.140).

Evlilik başta kutsiyeti ile yüceltilir daha sonra olası bir sebepten evliliğin sonlanmasıyla ise kadın, yine toplumdan dışlanır. Nilüfer, aşkı uğruna okulunu yarıda bırakarak Ali ile evlenmiştir. Ancak ilerleyen süreçte Ali'nin vefat etmesiyle tekrar ailesinin evine dönmek zorunda kalmıştır. Üstelik bir de kızı vardır artık. Dul bir kadın olması sebebiyle sürekli baskı altındadır:

Nilüfer'in dışarı çıkmasına izin verilmiyordu, bir keresinde bakkala gittiğinde, Turgut da annesi ile birlikte, nerede kaldın diye çok bağırıyordu, az kalsın dövecekti ablasını.

Nilüfer kimseyle görüşmüyordu. Bir tek okuldan arkadaşı Neriman Nilüfer'lere uğrayabiliyordu. Nilüfer'e para da vermiyordu annesi, dışarı çıkmadığına ve her şeyini bu evden temin ettiğine göre, para almasının bir sebebi yoktu (Asena, 1997, s.164).

Nilüfer'in bu duruma başkaldıracak gücü de yoktur. Tek çıkış yolunu yine tekrar evlilikte bulur. Annesinin ve çevresinin telkinleri de o yönde olduğu için Nilüfer direnemez ve zoraki bir evliliğe mecbur bırakılır:

Annesi evden gitmesini istiyordu, o da her zamanki gibi bu evde yaşamak istemiyordu, evlenmekten başka kurtuluş yoktu ve yemin etmişti kim olursa olsun evlenecekti, kendisi zaten mutsuzdu ve artık mutlu olmayı da amaçlamıyordu (Asena, 1997, s.173).

Nilüfer, o dönem kadınının tipik bir örneği olarak romanda yer alır. Evli ve dul kadına bakış romanda tüm açıklığıyla verilme gayesindedir.

Evliliğinin başlangıcından itibaren geleneksel birtakım tabulara karşı çıkan Nilgün, evliliği süresince de geleneksel düşünceleri sorgular. Evliliğin gerekliliği üzerine düşünür:

Rahat gezmek, geceleri çıkabilmek, saklanmadan sevişebilmek için evlilik... Olur mu hiç? Olurmuş demek.

Bilemiyorum defterim, eğer kaçabilmeyi başaramazsak, yaşam boyu hapiste çürümüş gibi oluruz. Boğuluyorum artık ve yirmi yedi yaş çok geç sayılmaz, gitmeliyim, kaçmalıyım... Anneannem ve annem gibi olmak istemiyorum ben (Asena, 1997, s.169).

Nilgün'ün boşanmak istemesi üzerine çevresinin göstermiş olduğu tepkiler, toplumsal zihniyeti yansıtmaları bakımından kıymetlidir. Evliliğin bir gereklilik olarak öğretildiği toplumda, zoraki ve mutsuz evliliklere dikkat çekilir. Nilgün'ün evliliği de böyle kurulmuştur ve bireysel saygınlığı gereği bu evliliği belki de daha fazla sürdürmemeliydi:

...belki de onu hiç sevmedim ben, annem, babam evlenmemi o kadar istiyorlardı ki, Yılmaz'ı öyle ideal koca gibi görmüşlerdi ki, hiçbir şeyi düşünmemiştim bile evlenirken, bunu bir zorunluluk gibi görüyordum. Bütün arkadaşlarım evleniyordu, evlenmeyenlere bir özürlü, bir seçilmemiş mal gibi bakıyorlardı. Ben de beğenilmişim işte, elde kalmamıştım, nefis bir düğün yapmıştım, daha ne isterdim. İşte görünmeyen kurallara, yazılmayan yasalara göre hareket etmenin sonucu... Birbirimizi seviyoruz ki beraberiz diye bir şey yok. Evli çiftler birbirlerine karşı sevgiyle mi dolu? Evliliği mutlaka yürütmek mi gerek? Neden insanlar mutsuz evliliklerin bitmesi için birbirlerine yardım edeceklerine, sürmesi için çaba ediyorlar? Neden kötü olduğunu bildikleri bir şeyi destekliyorlar? Boşanmak isteyenlere yardım edilseydi daha akıllıca olmaz mıydı? İstemeden, istenmeden, sevmeden sevilmeden birbiriyle yaşamamanın çok korkunç olduğunu bilmiyorlar mı? (Asena, 1997, s.178).

Güce -yani ekonomik özgürlüğe- sahip olmayan Nilüfer, aldatıldığını bilmesine rağmen bu duruma katlanmak zorunda olduğunu düşünür:

Ben şimdi ne yapacağım? Ne yapmalıyım? Böylesine mutsuz, böylesine sevgisiz üstelik bir de aldatılmış, bu adamla nasıl beraber olacağım? Beraber olmazsam ne yapabilirim? Hiçbir şey bilmiyorum, hiçbir şey beceremiyorum. Sadece yemek yapmasını, biraz da dikiş biliyorum. Beş kuruşum yok. Oyun parasını bile, evin mutfak masrafından ayırıyorum. Üç çocukla ben...

Nilüfer'in aklına bu sorular takıldı ama, biliyor ki hiçbir şey yapmasına imkan yok. Hiçbir şey yapamaz bundan sonra, hiçbir şey.

O artık ömür boyu, bu evde Tarık Bey'le yaşayacak. Gülperi de olsa yaşayacak, Ayperi de. Onun alınına bunlar yazılmış, silecek gücü de yok ve eğer yazılmışsa gerçekten, silemez de zaten (Asena, 1997, s.332).

Nilüfer'in annesi tarafından da evlilik, bir kadın için en büyük değer olarak görülür ve Nilüfer de annesinin öğretileriyle, bu bilinç doğrultusunda yetiştirilir:

İnsan evlenince dertleri bitmiştir dedi anne. Bir evi ve çocukları olur ve artık hayatta yapacak başka bir şey kalmamıştır, kendini ona vakfeder. İyi miyim kötü müyüm, mesut muyum diye düşünmez, Nilüfer'in de maşallah sağlığı yerinde, çocukları pek güzel yetiştiriyor, kocası hiçbir şeyini eksik etmiyor, daha ne olsun? (Asena, 1997, s.349).

3.8. İhanet

Asena'nın romanlarında ihanetin doğurduğu sonuçlar kadın ve erkek için farklı özelliklere sahiptir. Erkek için bu durum adeta bir başarı olarak görülürken, kadın toplum tarafından dışlanır. KAY'da, Mehmet'le anlatıcı arasındaki ilişkide de durum böyledir. İş yerindekilerin Mehmet'e karşı tavırları ile anlatıcı kadına yaklaşımları arasında tam bir tezat vardır:

...iş yerinde herkes bana karşı bir garip, ama Mehmet'le herkes eskiden olduğu gibi aynı. Arada bir gidip sırtını bile sıvazlıyorlarmış, helal olsun, kaptın kadını gibilerinden. Oysa benimle eskisi gibi değiller, dost olduklarım bile ilişkilerini yavaş yavaş kestiler... (Asena, 2022, s.116).

Kadın, Mehmet'le olan yasak ilişkisi sebebiyle işten çıkartılır. Ancak bu ilişkiyi Mehmet yerine patronu Faruk Bey'le yaşasaydı, işinden olmak bir yana terfi bile alabileceği ifade edilir. Çünkü romanda anlatıcının çalıştığı iş yerinin etik ilkelerine göre yasaklar ve kurallar kişilerin makamlarına göre esnetilebiliyordu:

İş yerlerinde birbirleriyle ilişki kuran bir sürü insan var ama işine son verilenler, suçlananlar, hakaret görenler, damgalananlar hep kadınlar oluyor... Yalnızca patronların ilişki kurdukları köle kızlar işten atılmıyor (Asena, 2022, s.134).

Anlatıcı kadının işten atılmasının bir nedeni her şeyi açık açık yaşama cesaretinde bulunması ve dürüst olmasıdır. Hâlbuki bu ilişkisini çoğu kişinin yaptığı gibi saklı kapılar ardında yaşasaydı hiçbir sorun yaşamayabilirdi.

“Hep ‘gibi’ yapsaydım... (...)Yapmadım mı? ... Zaman zaman ben de, mutluymuşum gibi doğruymuşum gibi cesurmuşum gibi yapmadım mı? Daha fazla yapacak gücüm kalmadı artık... (Asena, 2022, s.128).

İlişkilerde cinslerin birbirlerine gösterdikleri sadakat duygusunun dengesizliği, anlatıcı yazarın zihninde sorgulama yapmasına sebep olur. O, bir kadın olarak içinde oluşan en küçük bir duygu kıpırtısından kendini suçlu hissederken, erkek için aynı mahcubiyet söz konusu değildir. Ahlak ölçütleri, kadın ve erkek için farklıdır. AAY’de anlatıcı kadın bu durumu zihninde sorgular:

Niçin Aydın'ın başka kadınlarla yatmasını hoş görmeye çalışırken bu çocukla konuşmaktan bile hoşlandığını gizlemeye çalışıyorsun? Sanki kendini Aydın'a ihanet etmiş gibi görüyorsun? Niçin her şeyi O'nun için doğal karşılarken, kendin en basit bir telefon konuşmasından bile utanıyor, kendini suçluyorsun, niçin bu konuşmaları ve olanlardan için için hoşlandığını anlatmadın? Allah kahretsin, ne yapayım, kendimi onun kollarına mı atayım? (Hayır, hayır, atma, ama en azından duygularından ürkme, suçluluk duyma, rahat ol rahat.) (Asena, 1989, s.12).

Anlatıcı, kadının çoğu konuda olduğu gibi hislerinde de fedakârlık yapmak zorunda bırakılmasını eleştirir. Kadın üzerinde nesiller boyunca kurulan baskı, onu, gerekli gereksiz kendini suçlayıcı bir tavra sürüklemektedir. Benzer davranışların erkek ve kadın açısından farklı değerlendirilmesi dengesizliğin ve çifte standarttın en güçlü göstergesidir.

AAV’de toplumsal değerler ve ahlak ölçütleri kadın üzerinde baskı kurarken erkek için aynı durum söz konusu değildir. Özellikle zihinlerde yer eden sadakat anlayışıyla, kadın ve erkekten beklenen oldukça farklıdır. Evli bir kadının eşi dışında bir erkekle konuşması bile sadakatsizlik olarak değerlendirilip kocası tarafından yargılanabilirken, erkeğin başka kadınlara iltifat edip yakınlık kurması ahlaki sınırlar içerisinde değerlendirilebilmektedir:

... kocadan gizli yapılan her şey büyük bir suçtu. Kadınlar kocalarından gizli ve onlara sormadan hiçbir şey yapmamalıydılar... Ama kocalar yapabilirlerdi. Ancak bu da bir namus çerçevesi içinde olabilirdi (Asena, 1997, s.261).

Asena pek çok konuda olduğu gibi cinsellikte de toplum tarafından uygulanan ahlaki çifte standarda dikkat çeker. AAY romanında, anlatıcı yazar, yurt dışındaki sevgilisini düşünürken, onun orada, belki de yalnızca birtakım arzularını gidermek için cinsel birliktelik yaşamış olabileceğini ve bunu kıskanmaması gerektiğini düşünür. Ancak

sevgilisinden aynı empatiyi kurmasını beklemez. Çünkü toplumsal öğretilere göre kadın için bu bir ahlaksızlıktır, kabul edilemez. Fakat erkeğin yaptığını kadın bir şekilde mazur görebilir. Anlatıcı kadın, pek çok konuda başkaldıran bir kadın olarak karşımıza çıksa da, toplumun görünmez ahlaki çifte standardını kendisinin de içselleştirdiği bu noktada görülür:

Hem isterse başkasıyla da birlikte olabilir. Ne var bunda? Cinsellik dünyanın en doğal gereksinimlerinden biri değil mi? Hatta yemek içmek kadar doğal... Karşısına hoş bir kız çıkar, uygun bir ortam doğar, birlikte olurlar. Ne olur sanki? Beni seviyorsa, özlüyorsa, bıkmamışsa, bir başka kadınla sevişmesinden ne çıkar? Başkasıyla yattı diye bir yerlerinden bir şeyler eksilecek değil ya. (Hem kıyaslar daha iyi olur.) Hayır, hayır bu ayıp değil, hiç ayıp değil, o başkasıyla birlikte olabilir, yatabilir, sevişebilir. Bu bir arzudur, insanlar da arzularına gem vurmamalıdır. Kıskaçlık gösterileriyle kimse kimseyi engellememeli, zevklerinin tadını kaçırmamalıdır. Dünyanın en doğal, en güzel eylemidir sevişmek (Peki ama ben, ya ben?) (Asena, 1989, s.10-11).

3.9. Taciz

Taciz; çoğunlukla kadınların ama aynı zamanda hem erkek hem de çocukların maruz kaldığı toplumsal bir sorun olarak Asena'nın romanlarında sıklıkla işlediği temalardan bir diğeridir. KAY romanında genç kız, bir gün okul dönüşü otobüsteyken otuzlu yaşlarda olduğunu tahmin ettiği, tanımadığı biri tarafından, farkında olmadan bir tacize uğrar:

Bir ara, bir baktım, küçük sınıflardan bir kızın arkasında kocaman bir adam, 30 yaşında filan var, bıyıklı mıyıklı. İyice dayanmış kıza, kızın suratı kıpkırmızı, ter içinde, kıza 'Gel buraya' dedim, "gel de bugün derste olanlar anlat"... Kız cankurtaran simidi gibi sarıldı bu söze, itiş kakış yanıma geldi.

...O sırada arkamda bir şey hissettim. Sırtıma bir şey dokunuyor. Ödüm patladı, hızla döndüm. Bir de ne göreyim, o küçük kızın arkasındaki şimdi de benim arkamda... Nasıl dayanıyor, pis pis nefes alıyor, pis pis de kokuyor. 'İtmesene be adam' diye bir bağırdım. O gürültü içinde sesimi kimse duymadı ama adam o kalabalıkta nasıl toz oldu anlayamadım. Ne yapıyor bu adamlar (Asena, 2022, s.36-37).

Asena, diğer bazı romanlarında da özellikle küçük yaştaki bireylere uygulanan tacize yer verir. Yazar; büyük bir suç olarak tacizin, ne toplumdan hak ettiği tepkiyi ne de yasalardan hak ettiği yaptırımını almamasını eleştirir.

Berrin, anlatıcının çocukluk yıllarından arkadaşısıdır ve yıllar sonra bir gün içinde bulunduğu zor durum sebebiyle anlatıcıdan yardım istemeye gelir. Hem biraz utanarak

hem de mahcup bir şekilde yaşadıklarını paylaşır. Gençliğinde eczacı ve evli biri tarafından kandırılmış, tacize uğramış ve şiddet görmüştür. Uğramış olduğu taciz sonucu Sevgi adında bir kızı dünyaya gelmiş ve kızına bakabilmek için bir işe ihtiyacı olduğundan anlatıcıya geldiğini ifade etmiş ve ardından geçmişte istismarına maruz kaldığı kişinin eşinden de bahsetmiştir. Eşi tüm mevzuları bilmesine rağmen çaresizliğinden kocasından vazgeçmek istememiş çünkü eşini, hayatında bir dayanak, güç olarak görmüş ve var olabilmesi, hayatta kalabilmesi için onun varlığının gerekli olduğunu düşünmüştür. Ayrıca evli olmayan veya boşanan bir kadın olduğunda toplumun çoğunluğu tarafından dışlanacağını bildiğinden bu duruma asla düşmek istememiştir. Toplumun, kişilerin ve özellikle kadınların üzerinde kurmuş olduğu baskı, mağduriyeti artırmıştır. Kadının üzerindeki bu baskı ise erkeğe güç olarak yansımış ve toplumda önü alınamayan mağduriyetlerin oluşmasına neden olmuştur. Asena'nın toplumsal bir sorun olarak yer verdiği tacizin oluşumundaki temel sebeplerden biri, zihniyetteki tutuculuktur. Çözüm olarak ise haksızlığa boyun eğmeyecek güçlü kadınların olması gerekliliği vurgulanır. Bunun için her konuda hukukun eşitlik sağlanmalıdır. Var olan hukuk ve toplumsal zihniyet, ataerkil sistemin güçlenmesini teşvik edici yöndedir.

AAY'de anlatıcının kadın olması sanki bir dezavantajmış gibi sürekli sıranın altına sebep olur. Kadınlığı sebebiyle istismar edilmeye çalışılır. O, erkekten aklın hiçbir eksikliğinin olmadığını zaten fazlasıyla ortaya koymuştur, fakat erkek hâlâ kendini onun sahibi sanmaya devam etmiştir. Anlatıcı kadın, genel müdür olarak iş seyahatine çıkar ama yalnız bir kadın olması sebebiyle taciz edilmeye çalışılır. Taksici tarafından, otobüste yolcu tarafından sürekli tacize maruz kalır. Erkek; kadının sosyal alanını işgal eder, onun özgürlüğünü sınırlamak ister. Kadının, toplum içinde hemen her yerde tacize uğrama ihtimali vardır. Sistem ise bu durumu önleyici çözüm olarak yine gariptir ki maruz kalana, yani kadına yönelir. Dillere pelesenk olan, "kadın erkeği baştan çıkarır" ifadesi Asena'nın irdelediği tabulardan biridir. Anlatıcı yazar, toplu taşımada yaşadığı durumu şöyle ifade eder:

Sıkışık trafikte, yorgun argın arabamı kullanırken sinir içindeyim, yanımdaki arabanın içindeki dört erkek, dördünün de kafası bana dönük, sırtıyorlar. Hâlâ alışamadım bu görüntülere, inanılır gibi değil. Bu yaşımda hâlâ kime nasıl davranacağımı bilemiyorum, hep asık suratlı ve soğuk durmak gerekliliği içimi burkuyor. Şu arabadaki erkeklerin ellerini ayaklarını bağlayıp cimbızla etlerini yolmak istiyorum, Sami Bey'in de... Onların ne suçu var ki, bu bir düzen, eğitim, gelenek sorunu gibi klişeleşmiş

lafları düşünmek bile istemiyorum. Koskoca insanlar, öğrensinler artık, eğitsinler kendilerini (Asena, 1989, s.35).

Anlatıcı yazar, tüm bu olumsuzlukların ve mağdur edilmişliklerin temelinde, insanlardaki mevcut düzeni koruma içgüdüsünün yattığını düşünür ve cahil bırakılan kitleye karşı mücadele ruhunun toplumda olmamasını sebep göstererek toplumsal bir eleştiri ortaya koyar:

Kaçımız bu adamları suçlamak yerine bu adamları inatla böyle yetiştiren düzeni suçladık? Kaçımız yerleşik toplumsal düzenden daha da geriye gitmemiz için uğraşan politikacılarımıza, televizyonumuza, basınımıza gerçek bir tepki gösterdik? Kaçımız, bireysel de olsa, karşı çıkıp tepkilerle savaşılabilecek cesareti bulduk? Kaçımız düşüncelerimizle, yaşadıklarımızı aynı çizgide, dürüstçe götürebildik? Toplumun kurallarına hiç uymadan dilediğince yaşarken, sağda solda şövalye gibi bu kuralları savunan kişileri bile hep görmezlikten gelmedik mi? Bu kişilerin makbul sayılmalarına başımızı eğmedik mi? Bana dokunmayan yılan bin yaşasın düşüncesi çoğumuzun içindeki egemen duygu değil mi? (Asena, 1989, s.103-104).

Romanda bahsi geçen bir diğer taciz mağduru kişi de genç hemşire olarak anılan, ismine açıkça yer verilmeyen kadındır. Alkol bağımlısı babası tarafından taciz edilmiş ve ardından yaşadığı şehri terk etmek zorunda kalmıştır: *"Bir gün genç kız korkuyla uyanıyor, bedeninde yapış yapış bir el hissediyor, bir de bakıyor ki etrafta bir alkol kokusu ile babası onu okşayan..." (Asena, 1989, s.107).*

3.10. Şiddet

Şiddet, öfkenin çeşitli yollarla dışavurumudur. Kadına yönelik şiddet ise yazarın romanlarında yer verdiği sosyal bir sorun olarak öne çıkar. KAY romanında, anlatıcı genç kızın sınıftan arkadaşı, aynı zamanda da annesinin arkadaşı, Nermin Teyze'sinin kızı Nilay'a babası ömrünün sonuna kadar sürekli şiddet uygular: *"Geçen gün Nilay'ı sopayla dövmüş eve geç geldi diye. Allah'ım ne korkunç şey..." (Asena, 2022, s.44).*

Nilay'ı daha geçen gün sopayla dövmüş, gece yarısı, gecelikte sokağa atmıştı. (...) Nilay'ın suçu bakkaldan dönerken mahalleden bir oğlanla köşebaşında durup konuşmak. Nilay'ın odunla dövülüp evden atılmasının nedeni bu (Asena, 2022, s.46).

Nilay'ın annesi de eşi tarafından şiddet görür. *"Hep vurur mu annene, dedim. Yüzünü sakladı Nilay, annesinin dövülüyor olması onu utandırıyordu belli ki.*

Vurur ama her zaman değil, eve geç gelince filan" (Asena, 2022, s.46).

Anlatıcının evlerindeki hizmetçileri de şiddet gören bir diğer kadındır. Artık durum o kadar içler acısıdır ki kadın, bu durumu normal bir olaydan bahsediyormuş gibi anlatır: *“İkide bir yüzü gözü morarmış hâlde gelir, ne oldu diye sorarız, hiç utanmadan, hatta gülerek, ‘Bizimki patlattı iki tane’ der”* (Asena, 2022, s.46).

Kadın, çaresizliğinden artık bu aşağılayıcı durumu kabullenmeye ve boyun eğmeye başlamıştır. Tüm bunlara neden olan ise değişmemekte direnen baskıcı ataerkil zihniyettir. Değişim her ne konuda olursa olsun zor ve sancılı bir süreçtir. Ancak Asena, kendini her anlamda yenileyen ve gelişen dünyanın bu sistemselsorunu da çözebilecek güçte olduğunu düşünür. Anlatıcı yazar, kadının çaresiz bırakılmasına sebep olan sisteme olan öfkesini ve tepkisini dile getirir: *“Patlatıyorlar, vuruyorlar, kırıyorlar. Ve hiçbirimiz hiçbir şey yapamıyoruz”* (Asena, 2022, s.46).

Fiziksel şiddetin yanında psikolojik şiddet de romanda bahsi geçen bir konudur. Anlatıcı genç kızın annesine, kız kardeşine ve kendisine babası tarafından sürekli psikolojik şiddet uygulanır:

Annemi düşündüm, her gittiği yerden eve koş, kan ter içinde gelişini, üstüne bir şey alabilmek için babama yalvar yakar oluşunu... Babam dövmüyor... evet... ama o yüzünün ifadesi dayaktan beter... Hepimiz onun elinde esiriz... evet. Onun parası var (Asena, 2022, s.46).

Babanın sahip olduğu gücün kaynağı, anlatıcıya göre paradır. Baba, sahip olduğu maddi güç sayesinde, evin tüm halkı üzerinde söz sahibi olmayı kendine hak görür. Kadına uygun görülen “ev hanımlığı” pozisyonu ise hiçbir saygınlığı olmamakla beraber, ona hiçbir maddi güç de vermez. Burada eşitlik ve özgürlük de hâliyle söz konusu değildir. Parası ve dolayısıyla gücü olan erkek, bu sayede otoriteyi elinde bulundurur.

Sevginin mevcut olmadığı evlilikte, bir süre sonra şiddet baş gösterir. AAY romanında, Müfit için evliliğin başlarında Zeliha, özlemine duyduğu kadını temsil ediyorken, henüz keşfedilmemiş olması onun içindeki arzuyu yükseltiyordu. Ancak evlilikle beraber bu duygu yerini şiddete, nefrete bırakır:

Bir gece Müfit Zeliha'ya sarılıyor, geceliğini çıkarmaya çalışıyor. O sırada bebek, gık diyor, Zeliha bir kolu Müfit'in elinde, öteki eliyle bebeğe eğiliyor, gece lambasını yakıyor, bebeciği uyuyor. (...) Müfit, deliye dönüyor, uzun donu ve şahlanmış bedeniyle, ulan minicik bebek bizi görür mü diye bağırarak Zeliha'ya bir tokat atıyor (Asena, 1989, s.30-31).

Müfit için Zeliha, artık yalnızca cinsel ihtiyacını gidermek için gerekirse şiddete başvurduğu bir objedir. Anlatıcı yazar, eşleri tarafından şiddet gören kadınların bu durumu kabullenişini anlamlandıramaz. Kimi zaman güce yani ekonomik özgürlüğe sahip kadının bile şiddet gördüğü evliliğini sözde “kurtarmak” için direnmesine öfkelenir. Ona göre, toplumsal kabulün aksine en büyük ahlaksızlık cinsellikten ziyade kadına uygulanan şiddettir:

Bir erkek karısını nasıl döver, ancak kadın izin verirse döver, nasıl izin veriyor bu kadınlar dövülmelerine, nasıl aşağılayabiliyorlar kendilerini, ekonomik olarak bağımlı olmayanlar bile nasıl oturuyorlar dayak yiye yiye... Çözülebilecek gibi bir olay değil. Benim ar ve haya duygularım müstehcen resimlere bakınca değil, erkeklerin kadınları dövdüklerini duydukça inciniyor (Asena, 1989, s.116).

Asena, hangi sosyo-kültürel çevreden olursa olsun kadının şiddete uğrama ihtimalini örnekler. AAV romanında Nilgün’ün arkadaşı Füsun, eğitilmiş ve aydın bir kadın öğretmendir. Kocasını da doktordur. Ancak derin fiziksel yaralar olacak boyutta kocası tarafından şiddet görmüştür:

Füsun evlendikten üç yıl sonra, incinmiş bileği, çürümüş gözü, şişmiş dudağı ile lise ve üniversitedeki en yakın arkadaşlarını toplayıp, bir konferans vermişti. Daha önceki dayaklarda oluşan yara ve berelerini nasıl herkesten bin bir yalanla sakladığını, zaten kimsenin de doktor bir kocanın, İngilizce öğretmeni karısını böylesine dövebileceğine ihtimal vermediğini, oysa üç senedir bu dayakları yediğini, her dayaktan sonra ayrılmaya karar verdiğini ama aşık olduğu doktor adamın, nasıl ayaklarına kapanıp, sevgisini, aşkını söyleyip, bir daha yapmayacağına yemin ederek, gitmemesi için yalvardığını, onun da her seferinde inandığını anlatmıştı son derece ciddi bir yüz ve sesle, sanki uluslararası bir konferans gibi. Ve hepimizin huzurunda söylüyor ve söz veriyordu ki, artık doktor kocasından boşanacak.

Evet boşanmıştı, dayak yedikten sonra tutulan rapor mahkemede işe yaramıştı. Ama zorla kiralayabildiği o bodrum katında, neredeyse aç biilaç yaşarken, geri dönmesi için yalvarmaya gelen eski kocasından bir dayak daha yemişti (Asena, 1997, s.179-180).

Nilgün de eğitilmiş bir kadın olarak sevgilisi Muharrem tarafından şiddete uğramıştır. İlişkisini bitirmek istediğini söylediği bir gün öfkelenen Muharrem, eline aldığı bıçakla Nilgün’e saldırmışsa da Nilgün bir şekilde elinden kurtulmuştur.

Füsun ve Nilgün eğitilmiş, aydın iki kadın olarak şiddetten kendilerini koruyamamıştır. Ancak sahip oldukları güç sayesinde, o adamları terk etme cesaretinde bulunarak şiddetin devamlılığını sonlandırmışlardır.

AÖ romanında Canan, geçirdiği bir operasyon sonucu çocuk sahibi olamaz. Eşi ise tüm bunları bilmesine rağmen, alkollü olduğu bir gece çocuk istediğini dile getirerek Canan'a şiddet uygulamıştır:

Adam çok sarhoştı... 'ben bir kadın istiyorum, bana bir oğlan doğuracak kadın' dedi. 'Ben bir kadını' dedi Canan. Her şeyimle bir kadın. Senden zevk alıyorum, doyuma ulaşıyorum, seksi seviyorum, ben bir kadını, bu kadar aptal olamazsın' dedi. 'Her kadın benden zevk alıyor, ama onlar bana bir oğlan da verebilirler' dedi adam. 'Kim senden zevk alıyor?' dedi kadın. 'Beraber olduğum her kadın' dedi adam. Canan çıldırmıştı. Bileğini adamın elinden kurtuldu ve yüzüne bir tokat attı. Daha doğrusu tokat değildi bu. Elini yumruk yapmıştı, güm diye indirdi, adamın gözüne gelmişti ve herhalde çok canı yanmıştı. O da Canan'a vurdu. Hem de iki kere vurdu. Canan'ın gözü mosmor oldu (Asena, 2001, s.207).

Canan, ekonomik özgürlüğe sahip bir kadın olmasına rağmen yine de hem psikolojik hem de fiziksel olarak şiddete maruz kalmıştır. Ancak o, gücü sayesinde şiddete direnmek zorunda kalmamıştır.

Asena'nın üzerinde durduğu konulardan biri de Doğu'daki kadın cinayetleridir. Berna, işle ilgili bir sebepten Urfa'ya gitmiş ve burada duyduklarına inanmak istemeyerek, aynı zamanda da suçlu hissederek, Belgin'e, şahit olduklarını mektupla anlatmıştır:

Bir köye gittim, kızlarla konuştum... Tümü Türkçe biliyordu ve çok güzel iletişim kurduk. Bu köyde bir kızı traktör altında ezmişler. Namuslarını kirletiyor diye, aile meclisi toplanmış ve kızı öldürmeye karar vermişler. Herkesin gözü önünde traktörle çığnemişler... Kimse de kurtarmaya, durdurmaya çabalamamış. Çünkü çoğunluk böyle bir şeye hak veriyormuş. Düşünebiliyor musun, bir kız bir erkekle gezdi diye hatta sinemaya gittiği için bile, ailenin namusu söz konusu olabiliyor ve cezası da ölüm.(...) Bir şeyler yapmak istiyorum. Dönünce mutlaka bu konularla ilgilenmeliyim. Şu namus cinayeti meselesini çözmeliyim. Bu konuda insanları galeyana getirmeliyim. Nasıl bu kadar sessiz ve ilgisiziz... Utanç verici. Bunları bilmediğim, duysam da ilgilenmediğim için kendimden utanıyorum (Asena, 2001, s.215-216).

Anlatıcı yazar, kadının yaşam özgürlüğünü elinden alan bu orta çağ zihniyeti karşısında herkesin sesini en yüksek şekilde çıkarması gerektiğini ifade eder. Aksi hâlde süregiden bu zihniyetin aldığı canlar da artacaktır. Asena, bilinçli bir kadın olarak ortaya koyduğu bu toplumsal gerçekle mücadele sürdürmeyi gaye edindiğini açıklar ve tüm kadınların da aynı bilinçle harekete geçmesi için çağrıda bulunur.

SONUÇ

Feminizmin tarihi gelişimine yönelik araştırmalar sonucunda elde edilen verilere göre tarihi süreç içerisinde anaerkil bir uygarlığın izlerine rastlanılan dönemin ardından, erkeğin otoritesini hâkim kıldığı/erkek egemen anlayışın hüküm sürmeye başladığı tespit edilmiştir. Yaşanan tarihi gelişmeler sonrasında kadın, Orta Çağ'dan itibaren fiili olarak bu sisteme başkaldırmaya başlamış fakat başlarda çok ciddi tepkilerle karşılaşmıştır. Önce siyasi ve hukuki hakkını arama yoluna gitmiş daha sonra özel pek çok alanda sorununu ifade ederek bu sorunların çözümü noktasında bazı taleplerini yüksek sesle dile getirmiştir. Kimi zaman fiili olarak kimi zaman ise çeşitli araçlarla mücadele vermiştir. Bu mücadele yıllarında kalemine güvenen feminist yazarlar da kalemlerini bu problemle mücadele etmek için kullanmışlardır.

Toplumsal değişimi gerekli gören –Batı’da özellikle Olympe De Gouges, Mary Wollstonecraft, John Stuart Mill, Simone de Beauvoir gibi- yazarlar dönemlerinde birçok olumsuz tepkiyle karşılaşmışlar ancak her şeye rağmen mücadele etmekten geri durmamışlardır. Kadınların bu faaliyetlerine yönelik tepkiler uzak geçmişte olduğu gibi yakın dönemlerde de varlığını sürdürmüştür. Toplumda geleneksel değerlere atfedilen kutsiyet sebebiyle -genel kabul gören ataerkil sistemin eleştirisini yapmak ve değişimi kaçınılmaz görmek mevcut dengeleri sarsacağından- değişimin sancılı sürecini yaşamak istemeyen epey bir kitle mevcut olmuş ve sistemle mücadeleye kalkışanlar da hemen her dönemde karşıtları tarafından engellenmek istenmiştir.

Bizde özellikle Tanzimat’la beraber siyasi ve hukuki alanda yaşanan gelişmeler akabinde kadının toplumsal alandaki varlığına yönelik eleştirel bakış yavaş yavaş dile getirilmeye başlanmıştır. Hatta bu dönemde edebiyatımızda ilk feminist metin kabul edilen *Felsefe-i Zenan* adlı eser kaleme alınmıştır. Bu sürecin ardından ise kadının sorunlarına yönelik eleştirel bakış artmış ve eserlerdeki kadın profili de değişmeye başlamıştır. Bir zamanlar yalnızca âşık olunan bir obje ve sevgili kalıbından sıyrılan kadın, sosyal ve siyasi alanda olduğu gibi edebi alanda da aktif olarak yer almaya başlamıştır. Bunun sonucu olarak edebi eserlerin merkezi konumuna kadar yükselmiştir.

Edebi eserlerde günümüze gelinceye dek kadının temel siyasi ve hukuki hakları elde etmesiyle artık daha özel sorunlarının gün yüzüne çıkarılması amaçlanmış ve feminist söylemi benimseyen yazarlar bu sorunları genişçe ve derinlemesine ele alarak toplumsal dönüşümü sağlamaya çalışmışlardır. Bu kadın yazarlardan biri de Duygu Asena’dır.

Bilindiği gibi Duygu Asena, Türk Edebiyatında feminist söylemi benimseyen yazarların başında gelmektedir. Üniversite eğitimini pedagoji üzerine tamamlayan Asena, mesleki tercihini gazetecilikten yana seçmiş ve yazdığı köşe yazılarının da ilgiyle karşılanması üzerine bu alanda ilerlemiştir. Kadınların sorunları üzerine yazılar kaleme alarak bu konuda bir bilinç yaratmayı gaye edinen yazar, ardından edebiyata yönelerek altı roman kaleme almıştır.

Asena'nın hayatından yoğun izler taşıyan ilk romanı *Kadının Adı Yok*, anlatıcı yazarın çocukluğundan yetişkinliğine kadar geçen süreci kapsamı sebebiyle aynı zamanda bir gelişim romanı olarak değerlendirilebilir. Yazarın bu süreçte gözlemledikleri; onu içinde bulunduğu toplumun kabul gören değerlerine, toplumun kişilere biçtiği kalıplaşmış rollerine dair çeşitli sorgulamalar yapmaya iter. Ataerkil sistemin sonuçları ile ideolojik olarak çatışma yaşayan anlatıcı yazar, bu konuda okuyucuyu da sorgulama yapmaya teşvik eder.

Aslında Aşk da Yok, ilk romanının devamıdır. Anlatıcı yazar, öteden beri hayalini kurduğu gücün temel kaynağı olarak gördüğü ekonomik özgürlüğe kavuşmuş bir kadın olarak yoluna devam ederken yaşadıklarının, toplumda kabul gören değerler içerisindeki yerine yönelik eleştirel bir üslup benimsemiştir. Yazar bu romanda aşk, ilişki ve evlilik kavramları üzerine yoğunlaşırken, bu kavramlara yönelik toplumdaki genel algıyla kendi perspektifinin çatışmasını ortaya koyar.

Aynada Aşk Vardı, aynı aileye mensup üç farklı kuşaktan kadının hayatları ekseninde şekillenir. Romanda her birine aynı ölçüde yer ayrılan bu üç kadının yaşamlarının anlatımı on altıncı yaşlarından başlayıp yetişkinlik evrelerine kadar sürer. Bu sebeple eseri, gelişim romanı kategorisinde değerlendirmek mümkündür. Roman; üç farklı kuşaktan kadının içinde bulundukları sosyal çevrenin ve o çevre içerisindeki konumlarının bir nevi panoramasını çizer niteliktedir.

Aslında Özgürsün adlı roman, iki yakın arkadaş Berna ve Belgin etrafında şekillenir. Farklı bakış açısına sahip olan bu iki kadın, mevcut toplumsal şartları ve kadın olmaları sebebiyle yaşadıkları sorunları tartışır. Biri düşünce yapısı olarak geleneksele yaklaşırken diğeri modern diyebileceğimiz, mevcut sistemi reddeden ve biraz daha radikal bir anlayışa sahiptir. Onların roman içerisinde yaşadıkları çatışma, ataerkil toplumsal algı ile feminist ideolojinin ayrımını yansıtmaları bakımından önemlidir.

Aşk Gidiyorum Demez, Güler adlı anlatıcı ve onun iki yakın arkadaşının hayatları ekseninde gelişen bir romandır. Evlilik, ikili ilişkiler, ihanet gibi kavramların yoğunlaştığı eserde toplumun kişilere yüklediği sosyal statülerle; yaşantıların, öz benliklerin, istek ve arzuların çatışması ortaya konur. Ev, iş yeri gibi sosyal pek çok mekânın kullanıldığı eser, bu alanlardaki kadın-erkek, ihanet-sadakat, evlilik-aşk, özgürlük-bağımlılık gibi kavram çatışmalarını farklı pencerelerden yansıtır.

Yazarın son romanı *Paramparça*, eşcinsel bir bireyin içinde bulunduğu toplum tarafından dışlanacağı düşüncesiyle, kalabalık içerisindeki ruhsal yalnızlığını konu alır. Dönemin sosyalleşme araçlarından biri olan interneti kullanarak kendisiyle aynı yönelimde olan kişilerle arkadaşlık ve kimi zamanda ilişkiler yaşayan anlatıcının gözünden mevcut toplum ile olan çatışması ve eşcinsel bir bireyin psikolojisi yansıtılır.

Romanlarının ilgiyle karşılanmasının yanı sıra oldukça tepkiye de maruz kalan Asena'ya yönelen tepkilerin temel nedenlerinden biri kadın cinselliğine ve cinsel özgürlüğe epey yer verdiği düşüncesidir. Asena'nın romanlarında cinsellik, adeta ataerkil sistemin bir oyuncağı hâlini alan, kadını yok sayan, özgürlüğünü sınırlayan bir olgudur. Ancak ona göre cinsellik bu sınırlamanın çok ötesinde -sadece erkeğe mahsus olmayan- kadının da doğal bir gereksinimi olarak yer alır. Ona göre erkek egemen toplumda erkeğin yönlendirdiği bir olgu hâlini alan cinsellik, kadını araç konumunda kullanır. Asena, toplumda gözlemlediği bu genel kabule kesinlikle karşı çıkar ve kadının hislerine, ihtiyaçlarına, arzularına vurgu yapar. Ataerkil sistemdeki bu anlayışa karşı kadın cinselliğini ön plana çıkarır. Ancak bu yönüyle de asıl amacından şaştığı, toplumsal ahlaka aykırı yazdığı yönünde eleştirilere maruz kalır.

Toplumsal tabuların kadını özgürlüğünden alıkoyduğu düşüncesine sahip olan Asena, kadını toplumun her alanında erkek egemen zihniyetin kısılacından kurtarmayı romanlarında ideolojik bir mesaj olarak verir. Kadının her alanda özgürlüğünü savunan Asena, cinsel özgürlüğe görece biraz fazla yer verdiği için tepkiyle karşılaşır. Fakat yapılan çalışma sonucu görülmektedir ki Asena'yı yalnızca cinsel özgürlüğün savunucusu olarak sınırlandırmak doğru değildir. O, söz konusu ilk beş romanında bir kadının yaşamının tüm anlarında yaşayabileceği/yaşadığı sorunları, son romanında ise eşcinsel bir bireyin psikolojisini ve onun sorunlarını duyurmayı amaçlar.

Asena, romanlarındaki kahramanların çoğunu çevresinde yer alan insanlardan seçmiş veya onlardan izler taşımıştır. Hayatı boyunca iyi bir gözlemci olan Asena,

çocukluğundan itibaren dikkatini çeken konulardan biri olan cinsler arası eşitsizlik atmosferi içerisinde yetişmiş ve bunu mücadele edilmesi gereken bir sorun olarak görmüştür. Kalemikle bu sorunun sebep olduğunu düşündüğü daha pek çok sorunu da her kesimden insanın rahatlıkla anlayabileceği bir dille, yalnızca anlatma gayesiyle yazmıştır.

Asena; altı romanının beşinde kendi gibi (KAY ve AAY'deki isimsiz kadın anlatıcı; AAV'de Nilgün, Nil; AÖ'de Berna; AGD'de Güler gibi) idealist ve güçlü kadın tipleriyle beraber, silik kadın tiplerine de (KAY'da anlatıcının annesi, arkadaşı Nilay'ın annesi, evlerinde çalışan kadın; AAY'de anlatıcının okuldan eski arkadaşları, Zeliha; AAV'de Nilüfer, Nilüfer'in annesi; AÖ'de Nihal Hanım, Sevim Hanım; AGD'de Demet ve Selin gibi) yer vermiştir. İlk romanından son romanına kadar örnekleri görülen bu kadın tipleri aracılığıyla kıyaslamaya giden Asena, roman içerisinde kadınlara uyarılarda bulunmayı da ihmal etmemiş ve kadınların bilinçlenmesini sağlamayı amaçlamıştır. Onun kadınlara yönelik uyarı ve nasihatlerinin başında ise eğitimin gerekliliğine ve önemine vurgu gelmiştir. Son romanı *Paramparça*'da ise diğer romanlarının odağından farklı olarak eşcinsel bir bireye ve onun sorunlarına dikkat çekmiştir.

Eğitim ve kariyer alanında uygulanan cinsiyete dayalı “çifte standart”, kadının hapsedildiği “kutsal annelik”, cinsel hayatta kadının “objeliği”, “kutsal evliliğe” hapsedilen mutsuz yaşamlar, kadına yönelik “şiddet” ve “taciz”; Asena'nın romanlarında kadının yaşamını zorlaştıran, ataerkil sistemin dayatmaları olarak yer almıştır. Bu izlekler özelinde daha birçok detay çalışmanın ikinci ve üçüncü bölümünde kapsamlı olarak verilmiştir.

Sonuç olarak Asena, romanlarında anlattığı olaylarla mevcut sorunları kurgu dünyası içerisinde somutlaştırmış ve romanları aracılığıyla, kendi ideolojik bakış açısı yönünde kadınları bilinçlendirmeyi, toplumu dönüştürmeyi ve görmezden gelindiğini düşündüğü kesimi tüm açıklığıyla anlatmayı temel gaye olarak belirlemiş ve romanlarını da bu yönde oluşturmuştur.

Bu çalışmayla amaçlanan feminizmin Duygu Asena'nın romanlarına yansımalarını ortaya koymak olmuştur. Bu sırada görülmüştür ki zamanla feminizm kavramının veya bu ideolojik bakışın edebiyata yansımaları da artmıştır. Artan bu yönelimin edebiyat araştırmacıları tarafından eserlere yansımalarının ve ne yönde şekil verdiğinin ortaya

konulması, literatüre şüphesiz katkı sağlayacağından, yeni çalışmaların gerekliliğini bir öneri olarak belirtmek isteriz.

KAYNAKLAR

- Ağaoğlu, N., Saral, Z. (2013). *Edebiyatımızda Kadın Yazarlar Sözlüğü*. Phoenix Yayınevi.
- Akay, D. (1998). *Das frauenbild in den werken 'Kadının Adı Yok', 'Aslında Aşk da Yok' von Duygu Asena und in den werken 'Die Liebhaberinnen' und 'Die Klavierspielerinnen' von Elfriede Jelinek* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Arat, N. (1991). *Feminizmin ABC'si*. Simavi Yayınları.
- Arat, N. (1994). *Türkiye'de Kadın Olmak*. Say Yayınları.
- Arslan, S. (2008). *Misdirected feminism: A comparative analysis of Duygu Asena's works and prominent western feminist writings* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Asena, D. (1989). *Aslında Aşk da Yok*. Afa Yayınları.
- Asena, D. (1992). *Kahramanlar Hep Erkek*. Milliyet Yayınları.
- Asena, D. (1997). *Aynada Aşk Vardı*. Milliyet Yayınları.
- Asena, D. (2001). *Aslında Özgürsün*. Doğan Yayınları.
- Asena, D. (2004). *Paramparça*. Doğan Yayınları.
- Asena, D. (2019). *Zamana Değen Sorular*. Doğan Yayınları.
- Asena, D. (2021). *Aşk Gidiyorum Demez*. Doğan Yayınları.
- Asena, D. (2021). *Değişen Bir Şey Yok*. Doğan Yayınları.
- Asena, D. (2022). *Kadının Adı Yok*. Doğan Yayınları.
- Aytaç, G. (1990). *Edebiyat Yazıları I*, Gündoğan Yayınları.
- Aytaç, G. (1999). *Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler*. Gündoğan Yayınları.
- Berktaş, F. (1994). *Kadın Olmak Yaşamak Yazmak*. Pencere Yayınları.
- Berktaş, F. (2010). *Tarihin Cinsiyeti*. Metis Yayınları.
- Bock, G. (2004). *Avrupa Tarihinde Kadınlar*. Zehra Aksu Yılmaz (çev.), İstanbul: Literatür.

- Büyük, B. (2010). *Duygu Asena'nın? Kadının Adı Yok, Elfriede Jelinek'in? Sevda Kadınları Adlı Yapıtlarda Feminizm Sorunsalı* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Cevizci, A. (1999). *Felsefe Sözlüğü*. Paradigma Yayınları.
- Çayırıcıoğlu, D. (2022). *Kadınca Bilmeyişlerin Sonu*. İletişim Yayınları.
- Çeri, B. (1996). *Türk Romanında Kadın*. Simurg Yayınları.
- Emel, A., Coşkun Z. (2008). *Ben Duygu*. Doğan Yayınları.
- Erbil, P. (2015). *Kibele'den Pandora'ya Kadının Tarihsel Yenilgisi*. Arkadaş Yayınevi.
- Fromm, E. (2004). *Anaerkil Toplum ve Kadın Hakları*. Arıtan Yayınevi.
- Gökberk, M. (1974). *Felsefe Tarihi*. Bilgi Yayınevi.
- Göztepe, E. (1996) *Kadının ve Kadın Yurttaşın Haklar Bildirgesi*. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 45: 0-0.
- Gültepe, N. (2013). *Türk Kadın Tarihine Giriş*. Ötüken Neşriyat.
- Hırata, H., vd. (2021). *Eleştirel Feminizm Sözlüğü*. Gülnur Acar-Savran (çev.), Dipnot Yayınları.
- Kahraman, B. (2012). *Duygu Asena'nın Aşk Gidiyorum Demez ile Maeve Binchy'nin Yalnız Kadınlar Sokağı Adlı Eserlerdeki Ana Karakterlerin Evlilik ve Aldatma Temaları Açısından Karşılaştırılması* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Kaplan, L. C. (2012). *Şeytanı Baştan Çıkarmak: Erica Jong ve Duygu Asena Romanlarında Arzu, Toplum, Bellek Kısacasında Kadın ve Cinsellik* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kaplan, M. (2010). *Dede Korkut Kitabında Kadın*. Journal of Turkology, 9 (0) , 99-112.
- Karataş, K., (2001). *Toplumsal Değişme ve Aile*. Toplum ve Sosyal Hizmet, 12 (2) , 89-98.
- Kolcu, A. İ. (2008). *Edebiyat Kuramları*, Salkımsöğüt Yayınları.
- Kolcu, A. İ. (2014). *Tanzimat Edebiyatı-2*, Salkımsöğüt Yayınları.

- Kongar, E. (1998). *21. Yüzyılda Türkiye*. Remzi Kitabevi.
- Korkmaz, R., vd. (2020). *Yeni Türk Edebiyatı*. Grafiker Yayınları.
- Kurnaz, Ş. (1991). *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını(1983-1923)*. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Osman Akınhay(çev.); Derya Kömürcü (çev.), Ankara: Bilim Sanat Yayınları.
- Michel, A. (1993). *Feminizm*. Şirin Tekeli (çev.), Ankara: İletişim.
- Moran, B. (2002). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim Yayınları.
- Moran, B. (2019). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*, İletişim Yayınları.
- Okyar, U. M. (1993). *Vergleichende Untersuchung der Romane 'Hautungen' von Verena Stefan und 'Kadının Adı Yok' von Duygu Asena hinsichtlich der feministischen Literaturkritik* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Önertoy, O. (1984). *Cumhuriyet Dönemi Türk Roman ve Öyküsü*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ozankaya, Ö. (1975). *Toplumbilim Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sağlık, B., Çelik, H. (2018). *Küreselleşen Çalışma Hayatında Kadının Rolü*, Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2 (2), s.95-120.
- Sevim, A. (2005). *Feminizm, İnsan Yayınları*.
- Siakalli, M. (2009). *Three generations of Turkish women through the literature of three turkish women novelist: Duygu Asena, Erendiz Atasü and Elif Şafak* (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Soyer, S. (2013). *Mısırlı Nevâl es-Sa'dâvî ile Duygu Asena'nın Eserleri ve Edebi Kişiliklerinin Karşılaştırılması* (Yayınlanmış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şayak, A. M. (2011). *Popüler Feminizm İçinde Duygu Asena'nın Yeri* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi (C 1, 125). (2010) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Tekeli, Ş. (2017). *Feminizmi Düşünmek*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Tekşan, M. (2021). *Roman Teknikleri*, Paradigma Akademi.

Tekşan, K., Uzun, Y. (2011). *Woolf ve Asena'da Feminizm*, Toplumsal Gelişmede Türk ve Japon Kadının Eğitimi, Çanakkale: Toplumsal Gelişmede Türk ve Japon Kadının Eğitim Projesi.

Topkara, E. (2016). *Duygu Asena'nın "Kadının Adı Yok" Eserine Feminist Bir Yaklaşım* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

Türkçe Sözlük, (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Wollstonecraft, M. (2007). *Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi*. Deniz Hakyemez (çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Woolf, V. (2020). *Kendine Ait Bir Oda*. Dost Körpe (çev.), İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.

Yeter, E. (2015). *Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadının Özneliği ve Din* . Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD) , 15 (2) , s.189-210.

Yüceer, S. (2008). *Demokrasi Yolunda Önemli Bir Aşama : Türk Kadınına Siyasal Haklarının Tanınması* . Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9 (14) , s.131-151.

Elektronik Kaynaklar

<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/asena-duygu/> (ErişimTarihi:18.10.2022).

<https://www.cumhuriyet.com.tr/galeri/turkiyede-kadin-mucadelesini-baslatan-duygu-asena-76-yasinda-1926969#photo-6> (Erişim Tarihi:25.11.2022).

<https://www.dogankitap.com.tr/files/sayfalar/dosya/duyguasena-yonetmelik-2022.doc> (ErişimTarihi:10.12.2022).

<https://www.milliyet.com.tr/the-others/her-gun-roman-yazacak-5303526> (Erişim Tarihi:12.06.2023).

Erişim

<https://www.youtube.com/watch?v=lcxW8gjQIL0>

(ErişimTarihi:10.11.2022).

ÖZGEÇMİŞ	
Adı Soyadı	Ayşe Nur USLU
Yabancı Dili	İngilizce
Orcid Numarası	
Ulusal Tez Merkezi Referans Numarası	
Lisans	Ordu Üniversitesi / Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı
Yüksek Lisans	Ordu Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı